

JŪRAS AUGSTĀKĀS BANGAS

PĒTĪJUMS PAR METODOLOĢISKĀ UN JURIDISKĀ PAMATOJUMA NOTEIKŠANU UN PRIEKŠLIKUMI IZMAIŅĀM NORMATĪVAJĀ REGULĒJUMĀ

Izstrādātājs:
Biedrība „Baltijas krasti”

2019

Saturs

Ievads	6
I Vispārīgā daļa: ievads tēmas problemātikā no juridiskā viedokļa un juridiskās izpētes struktūras skaidrojums	7
Par terminoloģiju	11
II Pētāmais “objekts” un tā statuss tiesību sistēmā	13
2.1. Jūras piederības jautājumi (princips) starptautiskajās tiesībās – <i>res omnium communis</i>	13
2.2. Jūra un jūras piekraste – kopējais īpašums (<i>res communes</i>), valsts īpašums un “ <i>public domain</i> ” ..	14
III Normatīvo aktu analīze par jūras piekrastes piederību un <i>augstākās bangas</i> “pieeja tajā (vēsturiskā un mūsdienu kontekstā)	18
3.1. Jūras un jūras piekrastes piederība vēsturiskās izpētes gaismā.....	18
3.1.1. Jūras piekrastes īpašumtiesību un robežas regulējuma izcelsme	22
3.1.2. Ūdeņu piederība un lietošanas tiesība Vietējo civillikumu kopojumā (1920–1937)	24
3.1.3. Ūdeņu piederība saskaņā ar 1937. gada Civillikumu – Latvijas pirmās brīvvalsts doktrīnā	26
3.2. Jūra kā “vispārības (publiska) lieta” un <i>res nullius v.</i> jūra kā valsts īpašums izmaiņu juridiskā daba pēc 1937. gada Civillikuma pieņemšanas	29
3.3. Normatīvo aktu analīze par jūras piekrastes piederību un pārvaldību mūsdienās un augstākās bangas pieeja tajos (no 1990. g.).....	30
3.3.1. Civillikums un jūras piekrastes piederība	31
3.3.2. Zemes reformas normatīvais regulējums un tiesības uz jūras piekrasti kā “publisko ūdens” sastāvdaļu.....	37
3.3.3. Zemes pārvaldības likums.....	50
IV Citi normatīvie akti un “augstākā banga”	57
4.1. Zvejniecības regulējuma jomā	57
4.2. Aizsargjoslu noteikšana un “augstākā banga”	58
4.3. “Apgrūtinātās teritorijas” un piekraste.....	60
4.4. Mērniecības un nekustamo īpašumu informācijas “aprites” jomā	60
4.5. Plānošanas tiesību aktos.....	63
4.6. Secinājumi.....	63
V “Augstākās bangas” jēdziens un pieejas pamatotības vērtējums	64
VI Metodika un tās piemērošanas nosacījumi	68
6.1. Priekšlikumi augstākās bangas robežas noteikšanai	68
6.2. Krasta tipi.....	70

6.2.1. Akumulatīvie krasti.....	71
6.2.2 Zemie krasti	72
6.2.3. Erozijas krasti.....	74
6.2.4. Mainīgie krasti	75
6.2.5. Izņēmumi	76
6.3. Metožu izvēles pamatojums.....	78
6.3.1. Reljefa modeļa analīzes metodes raksturojums	80
6.3.2. Augstuma izvēles pamatojums.....	80
6.4. Augstākās bangas robežas ieguve	86
6.4.1. InSAR iespējas un piemērotība.....	87
6.4.2. LiDAR iespējas un piemērotība	87
6.4.3. Pieejamās datu kopas	88
6.5. ABr robežas atlikšanas apraksts.....	89
6.5.1. Pastāvošās problēmas un to risinājumi	89
6.5.2. ABr izveides nosacījumi	90
6.6. Projekta ietvaros radītās ABr izveide.....	91
6.6.1. Izmantotā programmatūra	91
6.6.2. Izmantotie dati	92
6.6.3. DEM apstrāde	92
6.6.4. 2,5 m augstumlīnijas ieguve.....	92
6.6.5. Augstumlīnijas vienkāršošana.....	93
6.6.6. Augstumlīniju apvienošana.....	95
6.6.7. Tauvas joslas iekšzemes robežas izveide.....	96
VII Risinājumi un priekšlikumi “augstākās bangas” pieejas iestrādāšanai normatīvajos aktos un saistītajiem īpašuma tiesību jautājumiem	97
7.1. Jūras krasta piederība un divi scenāriji	97
7.2. Jūras krasts – valsts (publiskais) īpašums (“publiskais ūdens”) un risinājumi	100
7.2.1. Jauns likums vai esošo normatīvo aktu grozījumi?.....	101
7.2.2. Grozījumi Zemes pārvaldības likumā	105
7.3. Ar augstākās bangas robežas noteikšanu saistītie jautājumi un priekšlikumi risinājumiem	112
7.3.1. Erozijas skartās privātā īpašuma zemes un valstij piederošais jūras krasts	112
7.3.2. Īpašuma pieaugums ar “pieskalojumu” un tā attiecināšana uz jūras krasta teritoriju	112
7.3.3. Ar īpašuma tiesībām saistītas informācijas reģistrēšana un aktualizācija.....	114
7.4. Normatīvo aktu uzskaitījums	122
Kopsavilkums	124

Literatūras un avotu saraksts.....	131
Pielikumi.....	141
Pielikums nr.1	142
Pielikums nr.2	152
Pielikums nr.3	156
Pielikums nr.4	167
Pielikums nr.5	176

Saīsinājumi

AB – augstākā banga

ABr - augstākās bangas robeža

ANO – Apvienoto nāciju organizācija

AT – Augstākās tiesa

ATIS – Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmas likums

BCL – Baltijas civillikuma kopoījums

CL – Civillikums

CZIK – Centrālās zemes ierīcības komitejas

DEM – no angļu valodas „Digital Elevation Model”

DTM –no angļu valodas „Digital Terrain Model”

InSAR- no angļu valodas „Interferometric synthetic aperture radar”

IPCC – no angļu valodas “The Intergovernmental Panel on Climate Change”

ĪADT – īpaši aizsargājamā dabas teritorija

JVAPL – Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likums

LĢIA – Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra

LiDAR – no angļu valodas „Light Detection and Ranging”

LU – Latvijas universitāte

LU ĢZZF – Latvijas universitāte Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

LVĢMC - Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs

MK – Ministru kabinets

MKK – Ministru kabineta komiteja

TNA – Tiesu nama aģentūra

ŪAL – Ūdeņu apsaimniekošanas likums

VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstība

VCK – Vietējo civillikumu kopoījums

VZD – Valsts zemes dienests

ZPL – Zemes pārvaldības likums

Ievads

Pētījums par metodoloģiskā un juridiskā pamatojuma noteikšanu un priekšlikumi izmaiņām normatīvajā regulējumā tika veikts līguma ietvaros, kas noslēgts starp Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju kā pasūtītāju un biedrību “Baltijas krasti” kā izpildītāju. Līgums noslēgts, pamatojoties uz publiskā iepirkuma “Jūras krasta erozijas noteikšanas metodika un erozijas ietekme uz piekrastes zemju īpašumiem” (iepirkuma identifikācijas Nr. VARAM 2019/7) rezultātiem (finansēts no budžeta programmas 21.13.00. “Nozares vides projekti” projekta “Jūras krasta erozijas noteikšanas metodika un erozijas ietekme uz piekrastes zemju īpašumiem” ietvaros.

Pētījuma mērķis ir sagatavot nepieciešamo metodoloģisko un juridisko pamatojumu Ministru kabineta uzdevumu izpildei par vietas, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, noteikšanu un sniegt priekšlikumus izmaiņām normatīvajā regulējumā, kas ieviestu mūsdienu apstākļiem atbilstošu terminu, izstrādātu metodoloģiju minētās vietas noteikšanai, tās aktualizācijas kārtību, kā arī noteiktu kārtību īpašuma tiesību izmaiņām īpašumiem, kurus ir skārušas jūras augstākās bangas.

Pētījuma rezultāti būs pamats jūras piekrastes erozijas monitoringa īstenošanas uzsākšanai, kas savukārt ir saistīts ar Latvijas politikas pielāgošanos klimata pārmaiņām un Vides politikas pamatnostādņēs noteikto.

Civillikuma 1104. pants nosaka, ka publiskie ūdeņi ir valsts īpašums, ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai. Jūras piekraste pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas. Ņemot vērā, ka kopš Civillikuma pieņemšanas ir pagājis samērā ilgs laiks, Civillikuma autori nav paredzējuši, ka šodien jūras piekraste ir ļoti dinamiska zona, kas atrodas nepārtrauktā jaunveidošanās un noārdīšanas procesā. Laika gaitā, mainoties procesiem dabā, krasta erozijas procesa rezultātā jūra ir virzījies iekšzemes virzienā un dažviet skar arī privātpersonām piederošus īpašumus. Atbilstoši Valsts zemes dienesta datiem tas varētu skart aptuveni 100 privātpersonu īpašumus, tai skaitā arī tādus, kas jūras piekrastē atradās jau līdz 1940. gadam. Tāpēc arvien aktuālāka ir nepieciešamība precīzāk definēt atskaites punktu par to, kas pieder valstij, jeb vietu, kuru sasniedz jūras augstākā banga, kā arī to, kā tas ietekmē privātos īpašumus, kurus šīs krasta izmaiņas ir skārušas. Tāpēc ir nepieciešams izstrādāt metodiku vietas noteikšanai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, izmantojot tālizpētes materiālus, kā arī veicot apsekošanu dabā.

Pētījums veikts no 2019. gada 2. aprīļa līdz 2019. gada 31. augustam.

Pētījuma izstrādātāji:

Dr.oec. Līga Brūniņa

Dr.iur. Žaneta Mikosa

Dr.geol. Jānis Lapinskis

Msc.biol. Kārlis Kalviškis

Msc.ing. Agnese Jeņina

I Vispārīgā daļa: ievads tēmas problemātikā no juridiskā viedokļa un juridiskās izpētes struktūras skaidrojums

Mūsdienās normatīvais regulējums attiecībā uz jūras piekrastes sauszemes daļu ir balstīts divos likumos, nosakot vispārīgos principus jeb “pamatrāmi” attiecīgo jautājumu kontekstā: Civillikumā, kas regulē *piederības* (īpašumtiesību) jautājumus, kā arī ar tiem saistītos īpašumtiesību un lietošanas tiesību aprobežojumus¹, un *Zemes pārvaldības likumā*, kas nosaka *pārvaldības* jautājumus ar mērķi “veicināt ilgtspējīgu zemes izmantošanu un aizsardzību.”² Pēdējais ir cieši saistīts ar īpašumtiesību jautājumiem, jo pārvaldības mehānismi un regulējums var būtiski atšķirties atkarībā no tā, vai zeme/teritorija pieder valstij, pašvaldībām vai privātpersonām. Atšķirības galvenokārt attiecas uz tiesībām noteikt ierobežojumus un pienākumus, kuri pakļauti satversmības vērtējuma testam gadījumos, kad valsts tos nosaka attiecībā uz privātpersonas īpašumā esošiem objektiem.³

Ūdeņu pārvaldības, t.sk. aizsardzības, jautājumi neaprobežojas ar valsts un privātpersonas vai privātpersonu savstarpējo attiecību regulējumu un ūdeņu lietošanas mērķi, bet aptver daudz plašākus aspektus, tostarp publiskās tiesības (piemēram, tiesības izmantot publisko ūdeni ikdienišķai lietošanai), kā arī skar tādus jaunus izaicinājumus kā, piemēram, klimata pārmaiņas un piekrastes eroziju, tādēļ mūsdienās aizvien aktuālāks kļūst ūdeņu kā tiesību objekta regulējums un piemērotākie instrumenti tā pārvaldībai.

Civillikums nosaka pamatprincipu un faktiski konceptuālu pieeju jūras piekrastes, t.i., jūras krasta teritorijas daļas, “kuru sasniedz jūras augstākās bangas,” piederības regulējumam. Tā 1104. pants paredz, ka:

“Publiskie ūdeņi ir valsts īpašums, ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai. **Jūras piekraste pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas.**”

Zemes pārvaldības likums aptver plašāku teritoriju, kas saistīta ar jūru, ieviešot terminu “**jūras piekrastes josla**”, kuru likums skaidro kā “teritoriju, kurā ietilpst jūras **piekrastes ūdeņi** un jūras **piekrastes sauszemes daļa**.”⁴ Šajā terminā iekļautais jēdziens “jūras piekrastes sauszemes daļa” aptver Civillikumā lietoto “jūras piekrastes” terminu vismaz attiecībā uz tās robežu sauszemes pusē, jo izmanto identisku atskaites punktu – “jūras augstākās bangas.” Attiecīgi *Zemes pārvaldības likuma* 1. panta pirmās daļas 8. punkts nosaka:

“**Jūras piekrastes sauszemes daļa** – teritorija starp jūras krasta līniju un vietu, kuru sasniedz jūras augstākās bangas;”

¹ Civillikums. TREŠĀ DAĻA. Lietu tiesības. (1937. gadā pieņemtais un 1992. gadā atjaunotais Civillikums). <https://likumi.lv/ta/id/90221>

² Zemes pārvaldības likuma 1. pants. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/270317>

³ Sk.sīkāku diskusiju: Mikosa Ž. Pētījums par normatīvo regulējumu par tiesībām un pienākumiem ūdeņu apsaimniekošanā ES un Latvijas prasību kontekstā, 2018, 10 – 14.lp. (Projekts: "Zemes īpašnieku, pašvaldību un valsts atbildība mazo upju aizsardzībai"), 2018, pieejams: http://bef.lv/fileadmin/media/Publikācijas_Udens_resursi/Normativa_reg.Zinojums-12.12.18.-gala-DS.pdf

⁴ 1. panta pirmās daļas 6. punkts.

Tātad jūras piekrastes robežas definēšanai gan Civillikums, gan *Zemes pārvaldības likums* ir izmantojis dabas parādību. Tas ļauj ņemt vērā dabā notiekošos procesus un attiecīgi pielāgoties piekrastes mainīgajai dabai, kas jūras ūdeņu uzskalošanās un aizskalošanās rezultātā var gan uzskalot, gan noskalot krastus. Vienlaikus šī pieeja skar gan īpašumtiesību, gan pārvaldības jautājumus, jo saskaņā ar Civillikumā ietvertu principu īpašumtiesības var mainīties, mainoties jūras piekrastes “novietojumam” dabā. Tādēļ, kā atzīmēts šim pētījumam izvirzītajos mērķos, “arvien aktuālāka ir nepieciešamība definēt atskaites punktu par to, kas pieder valstij jeb vietai, kuru sasniedz jūras augstākā banga, kā arī to, kā tas ietekmē privātos īpašumus, kurus šīs krasta izmaiņas ir skārušas.”

Kā vairākkārt norādīts arī juridiskajā literatūrā un citu nozaru ekspertu viedokļos, jūras “piekrastes jēdziens normatīvajos aktos ir noteikts neskaidri”⁵, kā arī problemātika ir tajā, ka “normatīvie akti nenoteic metodiku, kādā tiek fiksēta jūras krasta līnija un līnija, kuru attiecīgajā vietā sasniegušas jūras augstākās bangas.”⁶ Nav regulēts arī jautājums par pielāgošanos attiecīgajām izmaiņām dabā. Tikmēr Civillikumā ietvertajai piekrastes definēšanas pieejai ir tiesiskas sekas, jo saskaņā ar šo principu, lai kādas būtu izmaiņas dabā un cik dziļi iekšzemē pavirzījusies jūra, jūras piekraste, līdz kurai sniedzas augstākās bangas, pieder valstij.⁷

Tomēr līdz šim situācija nav risināta, t.i., nav noteikts, kā mainās vai kā izmainīt un pielāgot īpašuma tiesību jautājumus un, piemēram, zemes grāmatā atspoguļoto informāciju reālajām izmaiņām dabā, it īpaši, ja būtiski mainījies jūras piekrastes izvietojums krastu erozijas dēļ.⁸ Risinot šos jautājumus, faktiski ir konceptuāla izšķiršanās starp divām pieejām: vai pieturēties pie Civillikumā nodibinātā principa, ka jūras piekraste-krasts (**faktiski sastāvdaļa jūrai kā publiskajam ūdenim**) var piederēt tikai valstij, jo, kā norādīts tiesību doktrīnā, tā paredzēta sabiedrības kopīgai lietošanai un ir sabiedrības kopīgā telpa (lieta).⁹ Vai valsts (likumdevējs) samierinās ar esošo situāciju, kad daudzas zemes vienības piekrastē (un arī jūrā) pieder privātpersonām (saskaņā ar zemesgrāmatu)¹⁰ un attiecīgi pielāgo šādai pieejai normatīvos aktus, t.sk., grozot Civillikumu un nosakot citādu īpašumtiesību regulējumu attiecībā uz jūras piekrasti”?

⁵ Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15, 15.lp., citējot arī Pužulis A. “Rīgas jūras līča piekrastes teritoriju noteikšana.”

⁶ Turpat.

⁷ Te jāatzīmē, ka tiesību zinātnē nav atrodams pretējs viedoklis, t.i., par iespējamību, ka no normatīvā regulējuma, kāds ietverts Civillikumā, izrietētu jūras piekrastes piederība privātpersonām, lai arī šādi viedokļi izskan. Sk.līdzīgi: Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15, 17. lpp., atsaucoties uz Latvijas Pašvaldības savienības 2018.gada 12.februāra informāciju medijiem. Kā arī sk. MK 2008.gada koncepciju, kurā informācija par piekrastes piederības jautājumiem iekļauta visnotaļ pretrunīgā veidā, t.i., balstot dažas tēzes uz vienu, citas uz pretēju Civillikuma skaidrojumu, kas, iespējams, izskaidrojams ar dažādas jomas (civiltiesību v. publisko tiesību) pārstāvošo juristu sniegtajiem viedokļiem.

⁸ Sk. sīkāku informāciju par jūras krastu eroziju: Lapinskis J. “Jūras krastu erozija Latvijā vēsture, prognozes un iespējamie problēmsituāciju risinājumi.” Materiāls, kas labi atspoguļo situāciju Latvijas piekrastē, kā mainījusies krasta līnija erozijas rezultātā un prognozes līdz 2060. g., kā tā mainīsies. Pieejams: http://baltijaskrasti.lv/wp-content/uploads/2016/02/Janis-Lapinskis-_Juras-krasti.pdf

⁹ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 28.lp. Sk.līdzīgi: Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15, 17.lpp., uzsverot, ka “jūras piekraste var piederēt tikai valstij, un likums nepieļauj, ka šī teritorija vai tās daļa nonāktu privātā īpašumā.” Sk. arī Latvijas Pašvaldību Savienības viedokli, kas ietverts atzinumā par Grozījumiem Civillikumā (akcentējot gan publiskuma principu bez uzstādījuma par piederību valstij): “LPS uzskata, jūras piekraste līdz vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, ir publiski pieejama publiskām personām piederoša publiska teritorija.” LPS 27.06.2012. Atzinums Nr.0420121085/A1621, uz TAP VSS-424. Pieejams: MK m/l.

¹⁰ Saskaņā ar Latvijas Pašvaldības savienības sniegto informāciju 2008. gadā tās bija vairāk kā 100 zemes vienības.

Vienlaikus vērts atzīmēt, ka mēģinājums iet augstāk minēto otro ceļu jau ir bijis 2012. gadā, kad tika izstrādāts *Zemes pārvaldības likumprojekts* un kopā ar to likumprojekts par grozījumiem Civillikumā.¹¹ Tomēr 2013. gadā Ministru kabinets šo pieeju noraidīja, t.sk. grozījumus Civillikumā, kā arī jūras piekrastes definējuma maiņu, saglabājot gan principu par jūras piekrastes piederību valstij,¹² gan tās definēšanu, izmantojot “augstākās bangas” pieeju. Attiecīgi arī likumprojektā par zemes pārvaldības jautājumiem piekrastes definēšanai izmantotos jēdzienos ir iekļauts “augstākās bangas” koncepts.¹³

Ņemot vērā Civillikumā iedibināto principu (par piekrastes piederību valstij) un faktisko situāciju, var secināt, ka jautājums par piekrastes piederības aspektiem nav konceptuāli risināts un, ņemot vērā *Zemes pārvaldības likuma* mērķi, fundamentālas izmaiņas īpašumtiesību jomā zem šā likuma īsti neiederas. Līdz ar to tās varēja tikt risinātas tikai kopā ar grozījumiem Civillikumā vai paplašinot *Zemes pārvaldības likuma* darbības jomu. Šāda iespējamību Ministru kabinets noraidīja, uzdodot saskaņot *Zemes pārvaldības likumprojektu* ar Civillikumā ietverto principu.

Var piekrist, ka šiem konceptuālajiem jautājumiem, it īpaši par piekrastes īpašuma tiesībām, arī tiesību doktrīnā nav pievērsta pienācīga uzmanība.¹⁴ Īsti pat nav atrodama diskusija (mūsdienu tiesībzinātnieku publikācijās) par šo jautājumu teorētiskajiem aspektiem, kas varētu palīdzēt likumdevējam pieņemt vai izšķirties par vienu vai otru risinājumu attiecībā uz gadījumiem, kad piekraste ir nonākusi privātā īpašumā gan krastu erozijas dēļ, gan, iespējams, kļūdu vai apzinātas rīcības dēļ. Un nav izveidojusies arī tiesu prakse, jo šāda veida īpašumtiesību strīdi (attiecībā uz jūras piekrastes piederību valstij) nav risināti tiesā.¹⁵ Jāatzīmē, ka attiecībā uz cita veida publiskajiem ūdeņiem (ezeriem) tiesas prakse ir sākusi veidoties pēc valsti pārstāvošas institūcijas iniciatīvas, un šo lietu tēzes¹⁶ var tikt izmantotas, kopumā risinot jautājumus attiecībā uz publiskajiem ūdeņiem (un šajā darbā tiek izmantotas). Vienlaikus tomēr jāņem vērā jūras piekrastes un tās robežas definēšanas specifika un arī iespējamība atrasties privātā īpašumā.

Informācijas, diskusiju un pētījumu trūkums konkrētā pētāmā jautājuma kontekstā, kā arī uzdevums “izpētīt, ar kādu mērķi un pamatojumu 1937. gada Civillikumā iekļāva terminu “augstākā banga””, un izvērtēt tā piemērotību, prasa šī pētījuma ietvaros iekļaut padziļinātu analīzi par jūras piekrastes piederības jautājumiem un ar to saistīto “augstākās bangas” pieejas izvēli.

¹¹ Grozījumi Civillikumā izsludināti Valsts Sekretāru sanāksmē 19.04.2012. (VSS-424) un paredzēja cita starpā izslēgt no Civillikuma 1104. panta otro teikumu, t.i., augstāk citēto principu, ka jūras piekraste pieder valstij, jo “erozijas rezultātā vairs nevarot teikt, ka visa piekrastes josla pieder valstij.” (Likumprojekta Anotācija, I daļas 2. punkts) Pieejami: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40248690>

¹² Ministru kabineta komitejas protokolā ietvertais lēmums nosaka: “atbalstīt iesniegto likumprojektu [Zemes pārvaldības], paredzot, ka valsts saglabā īpašuma tiesības uz jūras piekrastes sauszemes daļu (pludmali).” MKK 29.10.2012. protokollēmuma 3. paragrāfs. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/protokols/?protokols=2012-10-29#3>

¹³ Sk. sīkāku analīzi: 3.3.3. nodaļā.

¹⁴ Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” *Jurista Vārds*, 10.04.2018. Nr.15, 16. lpp.

¹⁵ Faktiski līdz šim par jūras piekrastes piederības jautājumiem ir viena tiesu lieta attiecībā uz īpašumtiesībām Salacgrīvas novadā, tomēr tā nebija starp valsti par tai piederošo piekrasti, bet gan starp privātīpašnieku un pašvaldību, kas radās pēc pašvaldības ierosinātas robežu precizēšanas piekrastē. Sk. Administratīvās apgabaltiesas lietu Nr.A420151417, nolēmums pieņemts 06.12.2018. Tomēr šī lieta atspoguļo arī datu aktualizācijas problemātiku, kas jāpielāgo reālajai situācijai dabā, cilvēku nospraustas robežas.

¹⁶ Piemēram, Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-188/2017 (Rāznes ezera lieta) un Latgales 22.12.2017. Latgales Apgabaltiesas Civillietu tiesas 22.12.2017. spriedums lietā Nr.CA-0416-17 (tā pati lieta – par Rāznes ezeru).

Tādēļ pētījuma daļa, kas ietver juridisko analīzi, sākotnēji fokusējas uz attiecīgo nosacījumu un principu, kas skar jūras piekrastes regulējumu, attīstības analīzi Civillikuma un saistīto normatīvo aktu tapšanas laikā (1920–1940). Šī analīze balstās gan uz pirmās Latvijas brīvvalsts laikā virzītajiem, pieņemtajiem un diskutētajiem normatīvajiem aktiem, gan uz tiesību zinātnieku un periodikā atrodamiem viedokļiem un rakstiem. Galvenā izpēte par Civillikumā ietvertajām normām attiecībā uz ūdeņu tiesībām ietver likumdošanas materiālu izpēti, kas atrodama Latvijas Valsts Vēstures arhīvā (sk. Literatūras sarakstā par izmantotajiem fondiem un lietām), kā arī tajā laikā tiesību zinātnieku sniegtos skaidrojumus.

Nemot vērā, ka īpašumtiesību attiecības būtiski ietekmēja un mainīja Latvijā realizētā zemes reforma pēc neatkarības atjaunošanas, tad šī juridiskās analīzes sadaļa ietver arī būtiskāko zemes reformas normatīvo aktu analīzi, t.sk. piemērošanas tiesību aktus, lai izpētītu, vai attiecīgais regulējums (kā speciālās normas) mainīja Civillikumā ietverto nosacījumu par jūras piekrastes piederību.¹⁷

Vienlaikus, rēķinoties ar faktisko situāciju, ka, vai nu nepareizu zemes reformu nosacījumu piemērošanas rezultātā,¹⁸ vai dabā notiekošo procesu dēļ, vairāk nekā 100 privātpersonu īpašumā esošu zemes vienību atrodas jūras piekrastē vai pat jūrā,¹⁹ šī pētījuma ietvaros tika izvērtētas divu novadu īpašumtiesību atjaunošanas un iegūšanas par samaksu lietas.²⁰ Lietu izpētes mērķis bija izvērtēt situāciju attiecībā uz īpašumiem, kas pēc publiskā reģistrā pieejamās informācijas (www.kadastrs.lv) atrodas pludmalē (vai pat iestiepjas jūrā) un nav valsts īpašumā. Šajā izpētē tika pētītas tendences pieejā atjaunojot vai piešķirtot par samaksu īpašuma tiesības attiecībā uz jūras piekrastes joslas iekļaušanu/neiekļaušanu zemes vienības sastāvā. Tāpat normatīvo aktu un instrukciju piemērošana konkrētās situācijās, kas aptver arī izvirzīto uzdevumu izpildei nepieciešamo informāciju attiecībā uz īpašumtiesībām jūras piekrastē (III nodaļa).

Pēc šīs, nosacīti vēsturiskās informācijas izpētes juridiskā analīze ietver esošo normatīvo aktu atspoguļojumu, kuros lietots “augstākās bangas” termins, diskutējot par iespējamajiem risinājumiem un nepieciešamajām izmaiņām (IV nodaļa).

V nodaļa satur detalizētu “augstākās bangas” pieejas pamatotības un piemērotības analīzi gan no juridiskā, gan no dabas zinātnes skatu punkta.

¹⁷ Jāatzīmē, ka ceturrtā zemes reforma noritēja patiesi komplicētā, ilgstošā un daudzkārt grozītā, papildinātā, labotā procesā. Tādēļ šī pētījuma sadaļa nepretendē uz precīzu un detalizētu zemes reformas nianšu analīzi, bet fokusējas tikai uz galveno jautājumu – par publisko ūdeņu un, galvenokārt jūras piekrastes, piederības jautājumiem, vai un kā tie tika atrunāti zemes reformas normatīvajos aktos, kas noteica reformas pamatprincipus.

¹⁸ Zemes Pārvaldības likuma Anotācijas I sadaļas 4. punkts. Pieļāvums, kas arī vairākkārtēji izskanējis dažādās publikācijās, sk.piem.: Seile A. “Zemes reforma – jaunu sociālekonomisko attiecību un kultūrainavas veidošanas pamats. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis, 2011.37.lp. Sk.arī: Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.17, norādot, ka “acīmredzami valsts un pašvaldību institūcijas, atjaunojot zemes īpašuma tiesības vai nododot zemi īpašumā par samaksu, nav pievērsušas uzmanību tam, ka saskaņā ar Civillikumu jūras piekraste likumā noteiktās robežās ir publisks īpašums...” Sk. līdzīgu pieļāvumu izsaka Administratīvā Apgabaltiesa 06.12.2018. spriedumā lietā Nr.A420151417, norādot, ka “Apgabaltiesa nevar atstāt bez ievēribas, ka attiecīgā strīdus situācija primāri izveidojusies tādēļ, ka īpašuma tiesības privātpersonai uz jūras piekrastes daļu [līdz “jūras ūdens līnijai”] jau sākotnēji atjaunotas nepareizi.” [17].

¹⁹ Sk. Ministru kabineta 2008.gadā ar rīkojumu Nr. 241 apstiprināto koncepciju *par Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes joslas ierakstīšanu zemesgrāmatā uz valsts vārda*. (3. pielikums)

²⁰ Zemes komisiju un kadastra lietas, kas atrodas Valsts Zemes dienesta arhīvos Cēsīs (izpēte veikta klātienē 17.07.2019.) un Liepājā (izpēte veikta klātienē 22.07.19.). Lietas aptver novadus, kuros norādīts, ka tajos atrodas visvairāk tādu īpašumu Nīca (32) un Salacgrīvas novadā (22): Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.17.

VI un VII nodaļas ietver priekšlikumus un pamatojumus konkrēto uzdevumu risinājumiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka darbs tikai daļēji satur detalizēti izstrādātus priekšlikumus normatīvo aktu grozījumiem, jo tas faktiski būtu daudz plašākas darba grupas uzdevums un plašu diskusiju rezultāts. Tomēr abas nodaļas iekļauj pietiekoši detalizētu priekšlikumu izklāstu, kas izmantojams konkrētu normatīvo aktu izstrādei.

Papildus vēl VII nodaļa iekļauj arī iespējamus risinājumus attiecībā uz valsts un sabiedrības interešu nodrošināšanu, t.sk. par izmaiņām privātīpašuma sastāvā un to reģistrāciju (vai fiksēšanu). Tā balstās gan uz secinājumiem par pētīto normatīvo aktu regulējumu un galvenajiem uzstādījumiem, kā arī normu garu un mērķi jeb *ratio legalis*, ietverot tajā interpretāciju, kas balstīta uz vispārējiem principiem, no kuriem izriet jūras piekrastes kā sabiedrībai kopīgas “lietas” (*res communes*) regulējums.

Par terminoloģiju

Kā norādīts iepriekš, viens no problēmjaudājumiem pētāmās tēmas kontekstā ir neskaidrā terminoloģija, kura netiek konsekventi lietota vai piemērota. Turklāt tiek izmantoti vienādi termini ar dažādiem skaidrojumiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka šajā jomā ir iesaistīti termini, kas ne tikai tiesību sistēmā tiek definēti, bet arī citās nozarēs tiek dažādi skaidroti un izmantoti. Tipiskākais piemērs ir “piekraste.”

Pēc būtības ar piekrasti kā ģeoloģisku veidojumu saprot šo:

“Piekraste ir tā sauszemes daļa, kura ir tā vai savādāk saistīta ar jūru (klimatiski, bioloģiski, transporta infrastruktūras kontekstā, ģeomorfoloģiski-vēsturiski), bet mūsdienās nepiedalās krasta ģeoloģiskajos procesos.”²¹

Savukārt normatīvajos aktos šī termina lietošana ir atšķirīga, sākot no *Aizsargjoslu likuma*, nosakot “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča *piekrastes* aizsargjoslas”, kur termins “piekraste” tiek attiecināts uz ļoti plašu teritorijas daļu, jo aptver “ierobežotas saimnieciskās darbības joslu līdz 5 kilometru platumā” (6. panta otrās daļas 3. punkts). Šī likuma ietvaros termins tiek lietots kā teritorijas daļa, uz kuru attiecināmas likumā noteiktās prasības, pēc būtības nepievēršot uzmanību, vai konkrēti definētā teritorija (150 m, 300 m vai 5 km) dabā patiesi raksturo “piekrastes” teritoriju. Ņemot vērā šī likuma mērķi, šo pieeju var saprast, jo likums cenšas nedefinēt nevis to, ko reālajā dabā nozīmē “piekraste,” bet gan prasības, kas nepieciešamas jūras un jūras piekrastes aizsardzībai. Tās faktiski sniedzas daudz tālāk nekā konkrētais aizsargājamais objekts. Arī citos likumos tiek lietots šis jēdziens. Bet šī pētījuma primārais fokuss ir uz to terminu, kas ietverts Civillikumā un ar to saistītajā *Zemes pārvaldības likumā*, cik tālu tas definē pārvaldības pasākumus teritorijai, kas aptverta ar Civillikumu. Tādēļ šī pētījuma juridiskās analīzes sadaļā “piekrastes” termins tiek lietots Civillikumā lietotā jēdziena izpratnē, vienlaikus atsevišķi norādot vai skaidrojot, ja konkrētajā gadījumā ir runa par plašāku vai šaurāku konceptu, t.sk. analizējot to

²¹ Dr.geol. J.Lapinska sniegtais jēdziens skaidrojums.

terminu, kas iekļauts *Zemes pārvaldības likumā*, jo tas izmanto papildus norobežojošu faktoru – “jūras krasta līnija.”

Te jāatzīmē, ka arī termina “krasts” lietošana atšķiras un var apgrūtināt izpratni, par ko tieši un kurā likumā ir runa. Juridiskās analīzes sadaļā termins “krasts” daudzos gadījumos ir aptverts ar terminu “piekraste” tikai tādēļ, ka tāds termins lietots Civillikumā, kaut ģeoloģiski tie ir atšķirīgi jēdzieni. Līdz ar to arī vietās, kur pēc būtības korekti būtu lietot terminus “krasts,” “krasta zona,” “krasta nogāze,” “krasta josla” izpētes sadaļā, kurā analizēts normatīvais regulējums, ja tas nepiešķir šiem objektiem atšķirību tiesību normu attiecināšanas ziņā no termina “piekraste,” vienkāršības labad tie tiek aptverti ar jēdzienu “piekraste.” **Tomēr pēc būtības “krasts” līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, ir tas, ko Civillikums ir “atstājis” valsts īpašumā kā publisko ūdeņu sastāvdaļu. Jēdzienu “krasts” dabas zinātnē definē šādi:**

“Krasts – pārejas josla starp ūdeni un sauszemi, piejūras mainīgā josla.”²²

²² Dr.geol. J.Lapinska sniegtais definējums.

II Pētāmais “objekts” un tā statuss tiesību sistēmā

2.1. Jūras piederības jautājumi (princips) starptautiskajās tiesībās – *res omnium communis*

Šīs nodaļas mērķis nav detalizēti apskatīt starptautisko regulējumu attiecībā uz jūrām, bet vispārīgi ieskicēt galvenos principus un regulējumu, kas skar jūras piekrastes piederību.

Latvijas teritorijas jūras robežu veido jūras teritoriālie ūdeņi (Baltijas jūras un Baltijas jūras Rīgas jūras līča ūdeņi 12 jūras jūdžu platumā, skaitot no bāzes līnijas).²³ Savukārt bāzes līniju atbilstoši *ANO Jūras tiesību konvencijai* (1982, Latvijā spēkā no 2005. gada) un Latvijas likumam *par valsts robežu* nosaka, balstoties uz maksimālo bēguma līniju, bet ostu teritorijā uz “taisnām līnijām, kas savieno konkrētās ostas pretējās pusēs izvietoto hidrotehnisko būvju vai citu būvju punktus, kuri atrodas vistālāk uz jūras pusi.” (1. panta 10. daļa).

Tātad jūras piekraste (pludmale), kas atsedzas maksimālā bēguma laikā, ir bijis viens no atskaites punktiem, definējot tiesisko režīmu attiecībā uz jūras piekrasti, šajā gadījumā – bāzes līnija, no kuras sāk mērīt 12 jūras jūdzes jūras virzienā, kas veido valsts teritoriālos ūdeņus. Tā ir jūras piekrastes teritoriālā josla, kas atrodas valsts jurisdikcijā. Vienlaikus kopā ar dabisko tiesību doktrīnā balstīto starptautisko principu par “brīvo jūru”²⁴ piederību visai sabiedrībai kā *res omnium communis*²⁵ tā tiek uzskatīta par teritoriju, kura savu dabisko īpašību dēļ ir jāatstāj pieejama visai sabiedrībai, lai tā var baudīt “augļus”, un tādēļ nevar atrasties kāda privātā īpašumā jeb pakļauta kādas personas ekskluzīvai tiesiskai varai. Šī koncepcija nāk no Romiešu tiesībām un mūsdienu skaidrojumos lielā mērā balstās uz Hugo Grocija (*Hugo Grotius*) attīstīto dabisko tiesību doktrīnu, kas šajā konceptā ieskaitīja dabas veidotas lietas, kas, “kalpojot” vienam cilvēkam, ir pietiekoša visu kopīgai lietošanai. Grocijs kā piemēru minēja jūras, kuras uz visiem laikiem izslēdzamas no īpašumu objektu loka, kas varētu tikt pakļauti privātīpašumam, balstoties uz to piemērotību universālai izmantošanai.²⁶

Kaut šajā sadaļā apskatītais starptautisko tiesību princips tiešā veidā attiecas uz brīvajām jūrām, nevis valstu teritoriālajiem un iekšējiem ūdeņiem, kā izriet arī no Jūras tiesību konvencijas, tomēr, kā būs redzams Baltijas vietējo civillikumu kopojuma apskatā, šo principu par jūru kā *res omnium communis* attiecināja uz jūru tik tālu, cik to skar ar privāttiesību regulējumu aptvertie

²³ Latvijas Republikas valsts robežas likums, kas balstās 1982. gada 10. decembra ANO Jūras tiesību konvencijā (UNCLOS) attiecībā uz teritoriālās jūras noteikšanas principiem.

²⁴ “Brīvā jūra” (latīņu val.: *mare liberum*, angļiski lieto terminu - “the high seas”) attiecas uz ūdeņiem ārpus valstu jurisdikcijas kā teritorija (ūdeņi un resursi), kas atrodas cilvēces kopējā mantojumā “the common heritage of mankind,” kas nevar tikt pakļauts nevienas valsts jurisdikcijai. Sk. ANO Jūras tiesību konvencijā (UNCLOS), 136, 137. pp.

²⁵ Latīņu valodas termins, kas tiek attiecināts uz sabiedrības (visas cilvēces) kopējo īpašumu jeb mantojumu, kuru visai sabiedrībai ir tiesības lietot un uz ko nevar iegūt īpašumtiesības vai realizēt kādas valsts suverēno varu. Šo principu starptautiskā sabiedrība attiecināja uz brīvo jūru jau ar 1856.gadā pieņemto pirmo starptautisko līgumu par jūras tiesībām Parīzes konferencē, un tas atspoguļojas arī 1982.gada Jūras tiesību konvencijā. Sk.sīkāk: Morell J.B. *The Law of the Sea: an Historical Analysis of the 1982 Treaty and its Rejection by the United States*. 1992, 182. lpp.

²⁶ Morell J.B. *The Law of the Sea: an Historical Analysis of the 1982 Treaty and its Rejection by the United States*. 1992, 174. lpp., [“seas were forever exempt from such private ownership on account of their susceptibility to universal use.”]

jautājumi (sk. it īpaši VCK (Vietējo civillikumu kopoījums) 1011. p.). Turklāt, attīstot 1937. gada Civillikumā ietvertu nosacījumu par jūras piekrastes piederību, likumdevēja pieeja esot balstījusies uz Romiešu tiesībām,²⁷ kas definē jūru kā *res communis* – visiem kopīgu lietu.²⁸

2.2. Jūra un jūras piekraste – kopējais īpašums (*res communes*), valsts īpašums un “*public domain*”

Lai pilnvērtīgi veiktu šo pētījumu un sniegtu pamatojumu risinājumu scenārija izvēlei un iespējamajiem risinājumiem izvirzīto mērķu sasniegšanai, svarīgi ir saprast, kas ir šī pētījuma objekts, pareizāk – kāds ir tā tiesiskais statuss.

Jūras kā tiesību objekta statuss faktiski ir balstīts vispārējos principos, kas attiecas uz dabas objektiem jeb resursiem un sastopams jau no Romiešu tiesību laikiem. Tomēr mūsdienās, pieaugot privātai interesei un iespējām izmantot dabas resursus, aizvien biežāk ir mēģinājumi pārskatīt šos izsenis iedibinātos principus. Lai gan jāatzīst, ka jau Romiešu tiesību attīstības pirmsākumos šie principi balstījās uz pieņēmumu, ka gandrīz katra lieta jeb dabas resurss ir radīts cilvēces lietošanai.²⁹ Tomēr ar tiesību normu, tostarp principu, palīdzību gan romieši, gan mūsdienu tiesību sistēmas, kas balstītas uz to, klasificē dabas objektus kā tādus, kas vai nu izņemti no civiltiesiskās apgrozības (*res extra commercium*), vai iekļauti tajā, un ir vai nu brīvā apgrozībā, vai ierobežotā. No apgrozības izņemtajās lietās parasti ieskaitīja arī “visai sabiedrībai kopīgās” lietas jeb “*res communes*” jeb “*res omnium communes*”, t.i., lietas, kas savu dabisko īpašību dēļ nevar tikt liegtas sabiedrības kopīgai lietošanai, jo visai sabiedrībai ir tiesības uz tās “augļiem.” Tieši tādēļ tās nevar atrasties neviena ekskluzīvajā (privātā) īpašumā. Nenoliedzami tādā klasifikācijā ieskaitāmas tādas dabas parādības kā atmosfēras gaiss, gaisma, bioloģiskā daudzveidība (kā kopums), klimats – faktiski cilvēku eksistencei nepieciešamie elementi.³⁰ Ūdens, protams, iekļaujas šo eksistenciālo objektu lokā.³¹ Ūdens resursa ieskaitīšana vienā vai otrā kategorijā romiešu tiesībās bija atšķirīga atkarībā no to nozīmīguma. Tomēr jūra, kuģojamas upes un ezeri parasti bija iekļauti šajā “*res communes*” kategorijā.³²

Kopš 20. gadsimta, pieaugot privāttiesībās balstītām interesēm un tiesībām, it īpaši “industriālas revolūcijas” uzplaukuma laikos, ūdeņi kā dažādu interešu “krustugunīs” esoši objekti

²⁷ Korps, L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis Nr.5, 1939, 1108. lpp, attiecībā par jūras piekrasti un Romiešu tiesībām.

²⁸ Sk.sīkāku 3.1. sadaļā.

²⁹ Sk.sīkāku diskusiju: Rimša A. “Personas subjektīvās publiskās tiesības uz publisko lietu izmantošanu.” Jurista vārda, 08.09.2009. Nr. 36.

³⁰ Aragao A. “Property and Environmental Protection in Portugal.” 2016, p.265, attiecinot uz tiem starptautiski lietoto terminu “*common goods*.”

³¹ Sk. dalījumu arī: Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 26 – 29. lpp., tomēr te jāatzīmē, ka secinājumi ir nedaudz pretrunīgi par jūru un tās klasificēšanu vienā vai otrā kategorijā, kas visdrīzāk ir tādēļ, ka interpretācija sniegta esošo normatīvo regulējumu gaismā, nevis vispārējos principos, turklāt arī tie dažādo literatūru avotos tiek dažādi skaidroti.

³² Mikosa Ž. “Implementation of Article 9(3) of the Aarhus Convention through an *actio populari*. Legal standing and the enforcement of environmental law” (promocijas darbs, Kopenhāgenas Universitāte, 03.06.2019.), skaidrojot kā *jus naturale* balsīta pieeja (Justiāna Digestas, book 1 sec 8.3.), 171.lpp.

tiek iekļauti vienā vai otrā kategorijā citu, ne romiešu tiesībās balstītu principu kontekstā. Tajā pašā laikā šīs izmaiņas attiecībā uz to, kurā kategorijā klasificē konkrēto ūdens objektu, varēja skaidri attiecināt uz dažādām upēm un ezeriem, tomēr jūra un jūras piekraste tiesību sistēmu un likumu līmenī bija palikusi to dabas objektu kategorijā, kuru uzskata par “*res communes*” (“jo neviens nedrīkst tikt atstumts no tās labumu baudīšanas”), principā visās valstīs, kas balstītas romiešu tiesībās. No šī principa izriet ikviena sabiedrības locekļa lietošanas tiesība uz šo dabas resursu.

Vienlaikus Eiropas valstīs atšķirīgi attīstījās tas, vai un kuri dabas objekti var atrasties tikai valsts īpašumā un kuri – arī privātā. Atšķiras arī tiesiskais režīms atkarībā no tā, kāda veida īpašums atrodas valsts pārvaldībā: tā saucamais “*public domain*” (*domanialité publique*) “Francijas pieeja”³³ vai valsts īpašumā esošu “publisku lietu” (*öffentlichen Sachen* – vācu val.) “Vācijas pieeja”³⁴. Attiecīgi ar šīm dažādām pieejām arī tālāk attīstījies normatīvais regulējums, kas vai nu pieļauj, vai nepieļauj tāda dabas resursa kā jūra un tās krasts atrašanos privātā īpašumā, ieskaita (vai neieskaita) tās *res extra commercium*, kā arī nosaka attiecīgus pārvaldības modeļus.³⁵

Uz tiem dabas resursiem, kuri definēti kā valsts (neatkarīgi no tā, vai piemēro “*public domain*” režīmu), attiecināta tā saucamo “pārpalikuma” (*residual*) principu par labu valstij jeb publiskajam īpašumam. Tātad tikai tas, kas nepieder valstij, var piederēt privātpersonai un nevis otrādi. **Ja Latvija atzīst, ka jūra un tās krasts ir valsts īpašums, kā izriet no Civillikuma, tad jāatceras arī uz to attiecināmo tikko minēto principu kontekstu, interpretējot attiecīgās normas.**

Kā atzinuši salīdzinošā pētījuma autori, “lielākā daļa Eiropas valstu uzskata vides “lietas” (dabas resursus) starp tiem, kuri var atrasties tikai valsts īpašumā, arī teritoriāla līmeņa, piemēram,

³³ *Domianialité publique* (franču val., “*demanio*” itāļu val., “*public domain*” angl.val.), ko latviski varētu tulkot kā sabiedrības īpašumu, nozīmē *res communes* jeb sabiedrībai kopīgu lietu, kas tiek aizsargāta ar tiesību sistēmu, uz kuru tiek attiecināts “imunitātes [neatsavināšana], privilēģiju un pienākumu” kopums, kas noteikts ar mērķi, lai nodrošinātu konkrēto aktīvu (resursa) publisko piederību tā lietošanā un sabiedrības interešu ievērošanā.” Galey M. “Property and Environmental Protection in France.” 2016, p. 161. Šāda veida “lietas” nav atsavināmas, kas nozīmē to, ka tās nav ne pārdodamas, ne nododamas tālāk u.tml. Francija, Itālija, Portugāle, Spānija u.c. tajā iekļauj arī jūru un jūras krastu (*seashore*), pludmali. Piemēram, Francijā “jūra un tās krasts, līdz kuram sniedzas jūras augstākais uzplūdums” tika iekļauts “*public domain*” ar slaveno “*Ordonnance de Colbert*” (rīkojumu) 1681.gadā. Sk. sīkāk: Heilikman J. “Juridique - ce qu'il faut absolument savoir du domaine public maritime.”

³⁴ Šī pieeja dabas resursu aizsardzību nodrošina ar administratīvu (normatīvu) regulējumu, bet var nebūt pilnībā izslēgta no civiltiesiskās apgrozības. Ja privātīpašniekam pieder tāda veida dabas resurss, kas tiek uzskatīts par *res communes*, tad uz tā izmantošanu attiecināta nosacījumi, ņemot vērā sabiedrības interesi. Attiecīgi ar šo var noteikt gan publisku lietojumu (kā ceļiem, skvēriem, upēm, mežiem u.c.), gan ierobežotu lietošanu (kā dabas rezervātiem). Lielā mērā šī pieeja ir raksturīga Vācijai, to bieži raksturo kā romiešu-ģermāņu tiesības sistēmas pārstāvi.

³⁵ Pētot citu Eiropas valstu pieredzi, var piekrist dalījumam, ka valstīs, kas tipiski balstītas uz romiešu tiesībām, uz jūru un piekrastes zonu attiecināta sabiedrības (publiska) īpašuma statusu (*public domain*), piemēram, Francija, Spānija, Itālija, Portugāle, Grieķija, Malta, un, kas pamazām atgriežas, piemēram, Horvātija, u.c. Savukārt ģermāņu-romiešu tiesību valstīs jūra un tās krasts sākotnējā “*res nullius*” (nepieder nevienam), 20.gs. sākumā pamazām tiek noteikts kā valsts īpašums ar “publiskas lietas” statusu - “Vācijas pieeja” (Vācija, Nīderlande, Polija u.c.). Attiecīgi mūsdienās piekrastes piederība tiek risināta dažādi, piemēram, Vācijā tā nodota pavalstu īpašumā un nav privāttiesību īpašuma objekts, bet apsaimniekojams kā “publiska lieta.” Nīderlandē pludmale prezumēta kā valsts īpašums, tomēr likums paredz izņēmumus, jo daudzas teritorijas no jūras “atgūtas” vai “izkarotas”. Savukārt Skandināvijas valstīs (Dānijā, Zviedrijā, Norvēģijā) un tajās, kas seko to pieejai (daļēji Igaunijā, bet te jūra no krasta līnijas ir “publiskais ūdens”), piekraste var būt privātā īpašumā, tomēr no “*res communes*” statusa izrietošais princips tiek ieviests ar attiecīgo teritoriju īpašuma tiesību aprobežojumiem un lietošanas tiesību noteikšanu.

pavalsts Vācijā, kurai jārīkojas kā pilnvarotajai (*trustee*) tās pilsoņu labā.”³⁶ Tādi dabas resursi kā gaiss, upes, meži, jūras krasti, pludmale, ezeri, kalni, pazemes ūdeņi parasti ir iekļauti kā “*public domain*” jeb sabiedrības īpašums valstu Konstitūcijās vai Civilkodeksos civiltiesību valstīs.³⁷ Tālāk jau ar specifiskiem nosacījumiem normatīvajos aktos iekļautie dabas resursi kā *res communes* tiek aizsargāti vai nu ar “public domain” vai valsts īpašumā esošas publiskas lietas tiesisko režīmu. Tas faktiski ļauj vieglāk realizēt iepriekš minēto “pārpalikuma” principu, nosakot īpašumtiesiskās attiecības, kā arī nepieciešamo regulējumu sabiedrības interesēs. Šo sarakstu parasti paplašina ar citiem valsts īpašumā esošiem objektiem, pieņemot atsevišķu likumu, piemēram, attiecībā uz militārām vajadzībām noteiktiem nekustamajiem īpašumiem.³⁸ Jūra un tās piekraste ir iekļauta, piemēram, Spānijas Konstitūcijas 132(2). pantā un aizsargāta kā “*public domain*”³⁹. Līdzīgi ir Portugālē.⁴⁰

Tomēr **ūdens resursi** (un jautājums ir par to, kuri būtu uzskatāmi par valsts publisko īpašumu) un tas, kā to robežas nosakāmas, tiek dažādi definēti un faktiski ir gadsimtu gara diskusija. Vairākas valstis, tostarp Portugāle, Francija, Spānija, Horvātija, kopš 2000. gadu sākuma aktīvi risina šos jautājumus un precizē gan īpašuma tiesību aspektus, gan definēšanas kārtību.⁴¹ Arī Vācijā attiecībā uz pludmalī, kas ir pavalsts īpašumā (jūra – Federālajā valsts īpašumā), tikai pēdējos gados tiek diskutēts par precīzāku regulējumu pludmalēm, bet tāda neesot nacionālā līmenī, jo tā ir pavalstu kompetence. Savukārt no trim piekrastē esošajām pavalstīm tikai viena – Mecklenburg-Vorpommern nesēn pieņēmusi Ūdeņu likumu (*Landeswassergesetz*), kas ievieš lielāku skaidrību par piekrastes pārvaldību un tiesībām tajā.⁴²

Pētot citu valstu pieredzi, varam pievienoties citu valstu tiesību zinātnieku atziņai, ka šis jautājums (jūras un jūras piekrastes kā “*res communes*” un daudzās valstīs “*public domain*” objekts) ir nepamatoti “izkritis” no tiesību zinātnieku pētījumu objekta loka arī Eiropas līmenī, kā arī par to notiek maz pienācīgu, objektīvu diskusiju.⁴³

Kopumā var secināt, ka jūra un tā sauszemes daļa, kurā aizsniedzas jūras ūdeņi, tiek vairumā valstu uzskatīta par, pirmkārt, publisku teritoriju, balstoties uz “*res communes*” principu un sargājot visai sabiedrībai piešķirtas lietošanas tiesības. Otrkārt, sargā, vai nu piemērojot “*public domain*” principu, vai kā valstij piederošas “publiska lietas” principu. Vienojošais elements abām pieejām – *res communes* statuss. Taču otrā gadījumā sākotnējais statuss jūrai kā “*res nullius*”

³⁶ Montini M. & Ciacci M. “In the Name of “Common Interest”: Framing Environmental Good as Common Goods.” 2016, p.326.

³⁷ Turpat.

³⁸ Sk.sīkāku šādas sistēmas izklāstu: Aragao A. “Property and Environmental Protection in Portugal.” 2016, pp.266-267.

³⁹ Spānijā piekrastes pludmales (kopā ar teritoriālajiem ūdeņiem, kontinentāla šelfa dabas resursiem utml.) ir noteiktas kā “valsts publiskais īpašums” Konstitūcijas 132(2) pantā. Pieejams: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf

⁴⁰ Aragao A. “Environmental Law and Property Guarantee in Portugal.” 2014, (Avosetta ziņojums), norādot, ka papildus tika pieņemts 477/80 Likums par valsts īpašumā esošām sabiedrības kopīgām lietām un 2000 671/2000 rīkojums, kuri precizē to listi, definējot, kas pakļauti “*public domain*” režīmam un 2005.gada likums par ūdeņu piederību, kas precizē arī attiecībā uz jūru un tās krastiem.

⁴¹ Piemēram, Spānija sāka aktīvāk risināt šos jautājumus pēc “Piekrastes likuma” (“Seashore Act”) pieņemšanas 1988. gadā “The Sheashore act” No 22/1988. Portugāle 2005. gadā, kad pieņēma likumu attiecībā uz “Ūdeņu piederību”: Law No. 54/2005, of 15 November. Pieejams: http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1377&tabela=leis

⁴² Sk.sīkāk pielikumumu. Informācija iegūta no prof.B.Wegener (08.07.2019. atbildes vēstule).

⁴³ Korkas Universitātes vecākās pētnieces Dr.Anne Marie O’Hagan viedoklis, kura aizstāvējusi savu doktora darbu par Integrētu piekrastes pārvaldību, iekļaujot gan Īrijas un Apvienotās Karalistes, gan Francijas u.c. valstu pieredzi.

(nevienam nepiederoša), attīstoties valstīm kopš 18. gs, bet visplašāk 20. gadsimtā, “pāraudzis” ar likumu noteiktā valsts īpašumā romiešu-ģermāņu tiesību valstīs.

Attiecībā uz jūru un tās krastu mūsdienās abas pieejas “seku” ziņā būtiski neatšķiras. Atšķirības sakņojas dažādajos tiesību (juridiskajos) mehānismos, ko katra valsts piemēro. Savukārt tās valstis, kas iespaidojušās no tādām lielām un tiesību sistēmas vēsturiskās attīstības ziņā bagātām valstīm kā Vācija un Francija, mēdz iekļaut nosacījumus, kas nāk no vienas vai otras pieejas, īpaši nenošķirot, vai izvēlētais regulējums nepieciešams, jo “lieta” ir sabiedrības īpašums (*public domain*) vai ar likumu noteikta “publiska lieta” (*öffentlichen Sachen*). Francijas tiesību zinātnieks norāda, ka Francija piemēro *domanialité publique* principu attiecībā uz sabiedrībai nozīmīgiem dabas resursiem un Francijas tiesību sistēmā nav “ekvivalenta” Vācijas *öffentlichen Sachen*, ar kuru varētu noteikt “publiskas lietas” statusu neatkarīgi no īpašuma tiesības. Attiecīgi, lai ar publisko tiesību palīdzību varētu noteikt zemes publisku lietošanu, tai jāatrodas publiskā īpašumā (*domanialité publique*). Citiem vārdiem, *domanialité publique* statuss konkrētiem dabas resursiem nodrošina valstij iespēju izvirzīt nosacījumus sabiedrības interesēs, kā arī pati valsts ir ierobežota rīkoties ar to, jo tāda veida īpašums nav atsavināms.⁴⁴

Savukārt Skandināvijas valstis kopumā ir pielīdzināmas ģermāņu-romiešu pieejai attiecībā uz jūru un tās krastu kā *res communes*⁴⁵, tomēr citos principos balstīta pieeja (t.sk. valsts, precīzāk Parlamenta, regulējošajā lomā,⁴⁶ un spēcīgu ieradumu tiesību ietekmē, izveidojusi no “Francijas” un “Vācijas” atšķirīgu pieeju attiecībā uz tādu dabas resursu kā jūra. Galvenā atšķirība izriet no regulējuma par jūras krastu piederību un lietošanas tiesību noteikšanu neatkarīgi no tā, kam krasts pieder.⁴⁷

Noslēgumā jāuzsver, ka Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmās jūra un parasti arī jūras krasts (tā sauszemes daļa, līdz kurai sniedzas jūras ūdeņi) tiek uzskatīta par “*res communes*” (kopējo sabiedrības lietu). Vienīgi pastāv atšķirīgas valstu pieejas par to, kā nodrošināt šī principa ieviešanu tiesību sistēmā un praksē, t.i., vai caur valsti kā vienīgo un ekskluzīvo īpašuma tiesības turētāju uz tādu dabas objektu, vai caur īpašumu un lietošanas tiesību aprobežojumiem/piešķiršanu neatkarīgi no tā, kā īpašumā atrodas šis dabas objekts.

III nodaļā ietvertais vēsturiskais atskats uz normu attīstību, kas regulēja jūras piekrastes piederību, sniedz ieskatu, kā Latvijā šis jautājums attīstījās un nostiprinājās pirmās brīvvalsts laikā, kā arī mūsdienās pēc neatkarības atjaunošanas.

⁴⁴ Galey M. “Property and Environmental Protection in France.” 2016, lpp. 161. – 162.

⁴⁵ Piecu Skandināvijas valstu grupa, dēvēta arī par Ziemeļu valstu grupu, tiek pieskaitīta pie civiltiesību loka apakšgrupas, lai gan daudzās jomās tā ietekmējusies arī no amerikāņu-agļu tiesību sistēmas, it īpaši Dānija.

⁴⁶ “Regulatory power of the state.” Sk.sīkāk: Montini M. & Ciacci M. “In the Name of “Common Interest”: Framing Environmental Good as Common Goods.” 2016, p. 329.

⁴⁷ Sk. detalizētāk: Pielikumu par Eiropas valstu pieredzi.

III Normatīvo aktu analīze par jūras piekrastes piederību un *augstākās bangas* “pieēja tajā (vēsturiskā un mūsdienu kontekstā)

3.1. Jūras un jūras piekrastes piederība vēsturiskās izpētes gaismā

Latvijas pirmās brīvvalsts laikā vienas no nozīmīgākajām likumdošanas iniciatīvām, kas skāra arī ūdeņu piederības jautājumus, bija saistītas ar agrāro reformu (trešo reformu), kas aizsākās 1920. gadā, tūlīt pēc Latvijas-Vācijas un Latvijas-Krievijas miera līguma noslēgšanas.⁴⁸ Likuma par Agrāro reformu II daļa par zemes fonda izlietojumu noteica, ka “meži, ūdeņi, lauksaimniecībā nederīgas zemes, vēsturiskas vietas, ievērojamākie dabas jaukumi...paliek valsts īpašumā un pārziņā tādos apjomos, kā noteic atsevišķs likums.”⁴⁹ Valsts zemes fondā tika ieskaitīti (ar to arī atsavināti) ūdeņi, kas piederēja muižniekiem.⁵⁰ Vēlāk Agrārās reformas likuma II. daļas 27. pantu papildināja ar piezīmi, lai sakārtotu juridisko statusu tiem ūdeņiem, kas iekļauti civillikumu (Vietējo civillikumu kopojums – VCK) 1033.¹ un 1036. pantiem pievienotajos sarakstos (aptver upes un ezerus, kuros zvejas tiesības pieder vienīgi valstij), un attiecīgi saskaņā ar 27. panta piezīmi šie ezeri un upes zemes reformas rezultātā “paliek valsts īpašumā.”⁵¹ Diskusijā par šo grozījumu tika izteikts priekšlikums papildināt šo piezīmi ar atrunu “ciktāl tie nav piešķirti privātīpašniekiem,” lai nebūtu jāatsavina ūdeņi, kas jau piešķirti privātīpašumā.⁵² Tomēr šis priekšlikums neguva deputātu atbalstu un 27. panta grozījumu pieņēma komisijas redakcijā.

Jau iepriekš, 1923–1924. gados, notika intensīvas diskusijas Saeimā par ūdeņu piederību, tostarp nepieciešamību visus ūdeņus noteikt kā “valsts regāliju,” atsaucoties uz citu valstu pieredzi un ieteikumiem, it īpaši zvejniecības kontekstā.⁵³ 1923. gada 9. marta sēdē Saeima pieņēma lēmumu “uzdot valdībai izstrādāt un iesniegt likumprojektu par Latvijas iekšējo ūdeņu ieskaitīšanu

⁴⁸ Sk. sīkāk: Mierkalne J. “Zemes reformas vēsturiskie priekšnosacījumi.” VZD, 2012., 12 – 23. lpp. Sk. arī: Švābe, A. Latvijas vēsture. Rīga: AS Valters un Rapa, 1923.

⁴⁹ Agrārās reformas likums, II. daļa Par zemes fonda izlietošanu. (pieņēma Satversmes Sapulce, 21.12.1920.). Likumu un valdības rīkojumu Krājums, (Lik.kr.) 31.12.1920.

⁵⁰ Sk. diskusijas Saeimas 17.02.31. sēdē, lauksaimniecības komisijas referents Grantskalns, ziņojot par Agrārās reformas likuma II, 27. panta grozījumu, raksturo situāciju, “ka agrārās reformas likuma II daļas 27. pants runā par to, ka atsavinātie ūdeņi, kas senāk piederēja muižniekiem, pāriet valsts zemes fondā, bet tagad, izkārtojot zvejniecības jautājumus, esot neskaidrības ar juridisko statusu tiem ūdeņiem, kas iekļauti atsevišķos sarakstos (pie civillikumiem)”. Izskan priekšlikums “izņemt tos no valsts zemes fonda un pārvest valsts īpašumā”.

⁵¹ “Piezīme. Valsts īpašumā paliek civillikumu 1033¹. pantam pieliktā sarakstā uzskaitītie ezeri un 1036. pantam pieliktā sarakstā minētās upes, sarakstos aprādītās robežas.” Agrārās reformas likuma II. daļas grozījumi. (pieņemti Saeimas 17.02.1931. sēdē). Lik. kr. 1920. g: 259.

⁵² Deputāta Grantskalna priekšlikums, norādot uz piemēru, ka “Drabežu pagastā viena daļa Araižu ezera piešķirta īpašumā Cēsu apriņķa valdei. Tā pat ir uzcēlusi šī ezera tuvumā bērnu patversmi.” Ja ieskaitītu šādus ezerus valsts īpašumā, “tad tie būtu jāatsavina viņu īpašniekiem.” Sk. Saeimas 19.02.1931. stenogrammu.

⁵³ Sk., piemēram, Saeimas Stenogrammas: 22.05.1924. sēde, kurā atsauca uz Vācijas profesoru Dr. Zeidels, kas ieteicis, ka Latvijā “agrārreforma būtu jāizmanto tanī virzienā, lai valsts pārņemtu savā rīcībā un savā izmantošanā visus valsts ūdeņus un tos turpmāk uzskatītu par valsts regālijām.” (Visas pirmās brīvvalsts Saeimas stenogrammas, uz ko dotas atsauces šajā darbā, pieejamas: www.periodika.lv)

valsts regālijā”, iekļaujot šajā regulējumā arī ūdeņu izmantošanas nosacījumus, cita starpā zemes meliorācijai, spēka stacijām un kuģniecībai.⁵⁴

1924. gadā Finanšu ministrija izstrādāja un 1924. gada 7. oktobrī Ministru kabinets pieņēma likumprojektu *Par Latvijas iekšējo ūdeņu lietošanu*⁵⁵. Saeimā to pirmo reizi skata 1925. gada 28. oktobra sēdē, nododot to apspriešanai trijām komisijām.⁵⁶ Saeimā notikušajās diskusijās redzams, ka likumprojekts tiek uzskatīts par ļoti komplicētu, kura pieņemšanai nepieciešams vismaz gads, un to nevarot paspēt pieņemt līdz šīs Saeimas termiņa beigām.⁵⁷ Vienā no pēdējām sesijām Saeima likumprojektu tomēr nepieņem un ministru prezidents to lūdz izsniegt atpakaļ.⁵⁸ Acīmredzot darbs pie šī likumprojekta un tā saskaņošanas ar citiem turpinājās vēl vairākus gadus, jo, piemēram, 1927. gadā ministru prezidents lūdz Saeimu izsniegt atpakaļ Zvejniecības likumprojektu, ar mērķi to saskaņot ar Ūdens lietošanas likumprojektu.⁵⁹

Likumprojektā *Par Latvijas iekšējo ūdeņu lietošanu* parādās divi būtiski aspekti šī pētījuma kontekstā, kas liecina par valdības nostāju (apstiprinot likumprojektu), kā arī Saeimas uzstādījumu (ņemot vērā 1923. gada marta lēmumu, uzdodot šāda likuma izstrādi), cita starpā, par jūras piederības jautājumiem, kā arī atskaites punkta izvēli, runājot par jūras piekrasti:

Likumprojekta I nodaļas (Vispārīgie noteikumi) II.sadaļā “Krastu īpašnieku tiesības uz ūdeņu gultni” nosaka, ka:

“Jūras gultne piekrastu joslā un arī jūras krasts līdz vietai, kuru sasniedz jūras bangas, skaitās valsts īpašumā.” (22. pants)

Likumprojekta IV nodaļas II sadaļā “Krustmalu (tauvas joslas) lietošana satiksmes vajadzībām pa ūdens ceļiem, paredz, ka uz visiem, kā publiskiem, tā privātiem ūdeņiem, [...] “pastāv likuma vārdā tā saucamā “tauvas josla” (*Leinpfad*, jeb *bečevņik*) 87.p. noteiktā platībā kuģniecības, plostošanas, koku pludināšanas un ar tām saistītām vajadzībām.” 87. pantā jūras tauvas josla noteikta – 20 m.

Savukārt 92. pants nosaka, kādā veidā tauvas joslas platums ir nosakāms, cita starpā paredzot, ka:

“Jūrmalas tauvas josla skaitama no tās vietas, kuru aizsniedz augstākie jūras viļņi.” (92. p. 2. punkts).

⁵⁴ Saeimas sēdes stenogramma: 09.03.1923., pieejama: www.periodika.lv.

⁵⁵ Ministru kabineta 07.10.1924. protokols. Likumprojekts (tam pievienots arī publisko ūdeņu saraksts) kopā ar Paskaidrojumu rakstu pieejams LVVA: Fonds 1307/1/68 (FM izstrādātie likumprojekti). Publicēts: Valdības Vēstnesis Nr. 228 (08.10.1924.)

⁵⁶ Saeimas Stenogrammas, 28.10.1924. sēde.

⁵⁷ Saeimas Stenogrammas, 20.01.1925. sēde. Kā redzams no diskusijas, norādot uz nepieciešamo laiku šāda likuma pieņemšanai, tiek ierosināts izdalīt atsevišķi jautājumus par Meliorācijas sabiedrībām, jo tos esot steidzami jārisina. Tomēr Juridiskās komisijas vadītājs (Sīmanis) iebilst, jo nevar šādus jautājumus risināt atsevišķi bez Ūdeņu likuma. (Jāatzīmē, ka, nepieņemot Ūdeņu likumu, meliorācijas jautājumi tika izdalīti atsevišķi no valdības puses un pieņemti 81.panta kārtībā: “Noteikumi par meliorācijas sabiedrībām” Lik.kr. 1925, 191.)

⁵⁸ Saeimas Stenogrammas, 31.05.1925. sēde.

⁵⁹ Saeimas Stenogrammas, 18.01.1927. sēdē, kurā Saeima nolemj nodot Zvejniecības likumprojektu atpakaļ un “uzdod valdībai 6 nedēļu laikā pastrādāt šo likumprojektu.”

“Ja ūdens ceļš dabiski maina vai groza savas notekas virzienu – līdz ar to mainās arī tauvas josla[.] Tā, ja daļu no tauvas joslas noskalotu, tad pēdējā par tikpat daudz automātiski padodas tālāk zemes iekšienē un otrādi.” (93. pants.)

Ūdeņu lietošanas likums tā arī netika pieņemts, tomēr lielākā daļa no tā normām tika iestrādātas citos normatīvajos aktos. Šī pētījuma kontekstā būtiskākie ir uzskaitīti zemāk ar attiecīgiem pantiem, kas tika pieņemti un atspoguļo likumprojektā esošos nosacījumus, kas skar jūras piekrasti:

1. Latvijas Satversmes 81. panta kārtībā 1929. gadā izdotie (noteikumi ar likuma spēku) “noteikumi par ūdeņu lietošanu kuģniecībai, laivniecībai, plostošanai un koku pludināšanai.”⁶⁰

Tauvas joslas platums un vieta dabā:

- “Dabiskās tauvas joslas platums ir [..] gar jūras krastiem – 20 m; (21.punkts)
- “Tauvas joslas platums skaitāms: [..] jūrmalā **no tās vietas, kuru aizsniedz augstākie jūras viļņi.**”(23. punkts)
- “Piekrastu pilsētās un biezi apdzīvotās vietās kuģniecības un plostošanas vajadzībām tauvas joslas lietošana pastāv uz tādiem pašiem nosacījumiem kā neapdzīvotās vietās; bet kur krastmalas apbūvētas ar ēkām tādā mērā, ka nav iespējams izlietot visu 21. p. paredzēto platumu, tur atstājama gar ūdeņu malu tik plata tauvas josla, kāda nepieciešama ērtai iešanai un braukšanai pa krastu.” (26. p.)
- Ja ūdensceļš dabiski maina savu gultni, līdz ar to mainās arī tauvas josla, kura seko jaunai gultnei. Tā, ja krastu izskalo, tad tauvas josla par tikpat daudz automātiski padodas zemes iekšienē, un arī otrādi.” (29. p.)

“Iezīmēšana” dabā

- “Gar visu, kā publisku, tā privātu ūdeņu (jūras, upju, ezeru un kanālu), kā arī to salu un atteku krastiem, pastāv dabiskā „tauvas josla” 21. p. noteiktā platumā kuģniecības, plostošanas, koku pludināšanas, zvejniecības un ar tām saistītām vajadzībām. **Jūrmalā tauvas josla, kur viņa piekļaujas privātām zemēm, norobežojama ar robežzīmēm un attiecīgos zemes plānos apzīmējama kā atsevišķa vienība.** Gar upēm un ezeriem tauvas josla nav norobežojama, bet apzīmējama uz zemes plāniem un ieskaitāma attiecīgas saimniecības platībā kā nederīga zeme. (15. punkts)

Tauvas joslas uzturēšana:

- Pilsētu un citu biezi apdzīvotu vietu **pašvaldībām jāuztur dabiskā tauvas josla** un to atvietojošas piestātnes **labā un lietojamā stāvoklī.**” (28. p.)
- Tuvu krastu nogāzei esošie augoši koki, celmi, akmeņi un citi priekšmeti, kas krastu izskalojumu dēļ draudētu iegāzties ūdenī, krastu īpašniekiem uz jūrniecības departamenta rīkojuma pamata pie laika jānogādā no krastiem drošā

⁶⁰ Valdības Vēstnesis, 83. n., 15.04.1929.

vietā, lai tādējādi izsargātu ūdensceļu no nejaušiem šķēršļiem un piesērējumiem un tauvas joslu uzturētu lietojamā stāvoklī. (33. p.)

Tiesība lietot tauvas joslā esošos materiālus:

- “Ūdeņu gultnē un tauvas joslā atrodamos vietējos materiālus dabiskā stāvoklī, kā akmeņus, granti, mālus, žagarus, vajadzības gadījumos valstij ir tiesība bez kādas atlīdzības izlietot ūdensceļa un krastu regulēšanai, nostiprināšanai un gultnes uzlabošanai.”
- “Piekrastu zemes īpašniekiem ir tiesība lietot tauvas joslu uz īpašuma tiesību pamata, ciktāl tas nav ierobežots ar šiem noteikumiem [..]”(32. p.)

Jāatzīmē, ka “tauvas joslā” esošo materiālu lietošanas tiesība tika paplašināta arī, piemēram, uz publisko ceļu būvniecību u.c. publisko infrastruktūru, kuras nepieciešamībai materiālus varēja ņemt “par brīvu” no, piemēram, jūras piekrastes tauvas joslas.⁶¹

2. Centrālās zemes ierīcības komitejas instrukcija, kas tika izdota 1926.gadā, lai noteiktu kārtību, kādā notiek zemes ierīcība, piešķirumi un uzmērīšana jūrmalas joslā (3 vai 5 km plata sauszemes daļa, galvenokārt zvejnieku saimniecību attīstībai).⁶²

- **Tauvas josla gar jūru**, ezeriem un pastāvīgi kuģojamām vai plostojamām upēm atstājama **20 metru** plata; gar ūdeņiem, kur plostošana notiek plostos vai laviņās – 10 metru [..]” (6. p.)
- Jūrmalā tauvas josla skaitās **no tās vietas, kuru aizsniedz augstākie jūras vilņi**. Jūrmalā tauvas josla, kur viņa pierobežo ar sadalāmām zemēm, norobežojama ar robežzīmēm un sadalīšanas projektā parādama zem literas kā atsevišķa vienība. Gar upēm vai ezeriem tauvas josla nav norobežojama, bet parādama uz plāniem *un ieskaitāma* attiecīgas saimniecības platībā kā nederīga zeme. (16. p.)

* Piebilde: *Gar upēm un ezeriem tauvas josla “ieskaitāma saimniecības platībā” bet šāda norāde nav attiecībā uz jūras piekrasti.*

- Vispārējām vajadzībām, kā tīklu žāvētavu vietām, krautuvēm, tīklu būdām v.c. **uz jūras krasta** ieprojektējami zemes gabali, **kuri paliek valsts zemes fondā**. (12. p.)

No šīs mērniecības instrukcijas izriet, ka piekraste “paliek” valsts zemes fondā (tātad 1926. gadā tika uzskatīta par valstij piekrītošu), un ne vietu, līdz kurai sniedzas augstākās bangas, ne 20 m, kādā iemērija tauvas joslu, netika iemērīti privātā īpašumā, tostarp, ierādot zvejnieku saimniecībām, tiem varēja piešķirt lietošanu (tīklu žāvēšanai utml.), bet ne īpašumā.

⁶¹ Sk. 14.01.1937.” Pārgrozījumi un papildinājumi instrukcijā par zemes ceļu labošanu un uzturēšanu” 50.punkts “Publisko zemes ceļu būvei un uzturēšanai vajadzīgo granti, smilti, akmeņus un citus materiālus **var ņemt par brīvu** no pagastos iemērītām grantsbedrēm un citām ierādītām vietām, **tāpat arī jūras tauvas joslā** un no upēm bez piegulošās zemes īpašnieka piekrišanas, izprasot katrā atsevišķā gadījumā Jūrniecības departamenta piekrišanu.” Valdības Vēstnesis, Nr.14, 19.01.1937.

⁶² Centrālās zemes ierīcības komitejas 15.12.1926. Instrukcija par zemes ierīcības projektu sastādīšanu un zemes piešķiršanu jūrmalas joslā. Zemes ierīcības Vēstnesis, Nr. 223, 31.12.1926. (papildinājums CZIK 08.12.1922. instrukcijai Nr. 12.).

3. Jaunajā Civillikumā faktiski iestrādāja vai precizēja lielu daļu no normām, kas attiecas uz ūdeņu piederību un lietošanu, tostarp par jūras piekrastes piederību izvēlētais formulējums ir tuvu Ūdeņu likumprojektā lietotajam.

- 1104. Publiskie ūdeņi ir valsts īpašums, ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai. **Jūras piekraste pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas** (identisks mūsdienās, jo nav grozīts, kopš Civillikuma atjaunošanas).

Attiecīgi no šo normatīvo aktu analīzes ir redzams, ka jūras un tās piekrastes līdz vietai, kuru sasniedz augstākie viļņi vai bangas, nav Civillikuma jaunieviešums, bet tas tiek lietots jau no 1924. gada, tostarp zemes piešķirumiem jūrmaalā.

3.1.1. Jūras piekrastes īpašumtiesību un robežas regulējuma izcelsme

Visos iepriekš apskatītajos 1920-1930. gadu perioda normatīvajos aktos ir pietiekoši daudz inovatīvu pieeju un izmaiņu salīdzinoši ar VLK normām, tādēļ pamatoti rodas jautājums, no kuru valstu normām Latvijas regulējuma izstrādātāji ir iespaidojušies ūdeņu jomā vai kurus analizējuši. Likumprojektam *Par Latvijas iekšējo ūdeņu lietošanu* pievienotajos materiālos, kas atrodami gan Finanšu ministrijas lietu arhīvu, Valsts kancelejas materiālos, nav konkrētu norāžu par citu valstu pieredzi, kas tajos laikos pētīta. Tomēr tā laika tiesībnieku raksti un diskusijas ļauj secināt, ka ūdeņu īpašumtiesību, to lietošanas tiesību un ierobežojumu regulējums un nepieciešamās izmaiņas ir vērtētas vairāku citu valstu regulējumu gaismā – Šveices, Vācijas (Prūsijas, Saksijas, Bedenes, Virtembergas),⁶³ Francijas.⁶⁴ Arī pēc jaunā Civillikuma pieņemšanas to normas ir analizētas, salīdzinot ar citu valstu pieeju, un bieži ar atsaucēm uz romiešu tiesībām.⁶⁵ No akademiķu diskusijām 1930. gados izriet, ka daudzas normas attiecībā uz ūdeņu regulējumu ir veidojušās Francijas tiesību sistēmas iespaidā, veidojot jauno Civillikumu, bet iepriekšējā, Bunges apkopojumā, esot daudz saglabātas muižniecības privilēģijas (īpaši zvejas jomā), kas vismaz attiecībā uz tādu lietošanas tiesību regulējumu kā zvejniecība, bijis pretējs jūras kā sabiedriskā jeb

⁶³ Visām četrām Vācijas pavalstīm bija atšķirīgi regulējumi ūdeņu lietošanas jautājumos, tostarp, piemēram, Bādenes ūdeņu lietošanas regulējums, kas kopš 1809.gada balstās Napoleona I tur ievestajā "Code civil," pēc kura "visas kuģojamās upes skaitās par valsts īpašumu "*domain public*" nozīmē." Sk.sīkāk: Vegner M. "Tiesības uz ūdeņiem un ūdenslietošanas tiesības pēc Vācijas ūdens likumiem." Mērniecības un Kultūrtehnikas Vēstnesis, 02.01.1924.

⁶⁴ Šo visu valstu likumi ir tikuši analizēti, diskutējot par ūdeņu tiesību regulējuma uzlabošanu: sk.: Vegners M. "Ūdeņu izmantošanas tiesības." Ekonomists, Nr.1-2, 15.01.1925, 8. – 9. lpp., kurā salīdzina šo valstu likumus un secina par mūsu ūdeņu regulējumu trūkumiem.

⁶⁵ Sk.piemēram, Korps L. (1937), atzīmējot, ka jaunais Civillikums ievieš jaunus noteikumus par ūdeņu piederību, t.sk., piemēram, par publisko sarakstu grozīšanas tiesību "vienīgi likumdošanas ceļā" (1103.p.), un to, ka, ja "ieskaitot privātos ūdeņus publiskos, [...] kādai personai nodarītu zaudējumus, tad viņai pienākas samērīga atlīdzība no valsts." Atzīmējot, ka "šinī ziņā mūsu likums pieslienas Francijas, Bavārijas, Austrijas, Čehoslovākijas u.c. valstu pastāvošā ūdens likuma noteikumiem." Sk.arī: Strazdiņš, A. "Jaunais Civillikums." Latgales Vēstnesis, 12.05.1937, norādot, ka jaunā Civillikuma normas, kurās ir daudz no Rietumlatvijā spēkā esošajiem civillikumiem, kas salīdzinoši ar Latgales civillikumiem, savos pamatnoteikumos un pēc satura "pilnīgāki un vairāk pieskaņoti Eiropas valstu civillikumu sistēmām nekā savrup radušies Latgales civillikumi." "Civillikumā paturēts galvenā kārtā tas derīgais, kas savā laikā pārņemts no romiešu tiesībām [...]"

kopējā labuma principam, nostiprinātām citās Vakareiropas valstīs.⁶⁶ Tomēr konkrētas norādes nav par to, kā jau 1924. gada ūdeņu lietošanas likumprojektā iestrādāta pieeja par piekrastes robežas noteikšanu, izmantojot dabas “fenomenu” – jūras aizsniegšanās/aizskalošanās robežu.

Samērā tiešas norādes par jūras piederības jautājumu, tostarp piekrastes joslas delimitēšanu ar ūdeņu “aizsniegšanās” vietu piekrastē, sniedz Korps, norādot, ka attiecībā uz jūras krastu jaunais civillikums “satur jaunu noteikumu (to pazina arī romiešu tiesības), ka jūras piekraste pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas. Tātad, ja valsts pati nav piekrastes zemes īpašniece, viņas īpašuma tiesība, nākot no jūras puses, izbeidzas tur, līdz kurai vietai aiziet jūras augstākās bangas.”⁶⁷ Salīdzinoši VCK norāde par “jauninājumu” attiecas tikai uz piekrastes joslu, t.i., vietu, kur skalojas jūra un aizsniedz bangas un to, ka jūra un attiecīgā josla ir valsts īpašums. Jūra kā sabiedriskā labuma lieta bija iekļauta VCK (1011. p.) un definēta kā nevienam nepiederoša, bet tajā nebija runas par piekrastes joslu. Tātad 1937. gada Civillikums izmaina gan pieeju jūras robežas definēšanai, gan to, ka tā pieder valstij, sekojot jau 1924. gada likumprojektā *par Latvijas iekšējo ūdeņu lietošanu* iestrādātajai pieejai, kas citēta iepriekš.

Vienlaikus vērts atzīmēt, ka citu valstu pieejas vispārīga analīze provizoriski ļauj secināt, ka Latvijas 1937. gada Civillikumā (un iepriekš ūdeņu jomu regulējošos noteikumos un instrukcijā) iestrādātā pieeja par jūras piederības jautājumu un jūras piekrastes nošķirumu (kā valsts īpašumu un/vai sabiedrisko labumu) principā atspoguļo Francijā, Spānijā un citās līdzīgās Romiešu tiesību (bez ģermāņu ietekmes) pieeju un mūsdienās faktiski valstīs attīstīto pieeju, kas balstās uz, pirmkārt, jūras un tās krastu esamību “sabiedriskā labuma”/sabiedrības mantojuma statusā jeb *domanialité publique maritime*. Otrkārt, tā balstīta uz dabiski veidojošās robežas izmantošanu (jeb “dabas fenomena”) par delimitēšanas atskaites punktu, līdz kuram attiecīgā teritorija (jūra un piekraste) ir *domanialité publique maritime*.⁶⁸ Francijā – “*le plus haut flot*” jeb jūras “augstākais līmenis”, izņemot vētru laikā, (angļ.val.: “*higest flow*”). Spānijā⁶⁹ – piekraste, kas ir valsts sabiedriskais īpašums, tiek definēta kā “zona starp zemāko ūdens līmeni pavasara palos un **augstāko robežu, kuru sasniedz viļņi lielākajās vētrās**, vai augstāko pavasara palu līmeni. Tas atkarīgs no tā, kurš no rādītājiem ir augstāks.”⁷⁰

⁶⁶ Sams, J. (1937), analizējot citu valstu normatīvo regulējumu un skaidrojot Francijā atzīto principu par jūru kā “*domanialité publique*” un norādot, ka “pēc franču kodeksa jūras ūdeņi nevar atrasties neviena privātā īpašumā un ir visu kopīpašums.” “Francijas dekrēts jau 1681. g. nosacīja (nosacījumi spēkā arī visjaunākos laikos), ka jūra ar tās piekrasti (8 joslas), tāpat arī upju ūdeņi līdz jūras uzplūdu robežām, ir valsts jūras īpašums – *domanialité publique maritime*. Uz līdzīga viedokļa, tikai pēc 250 gadiem, neatkarīgās Latvijas laikā, nostājusies mūsu likumdošana.”

⁶⁷ Korps, “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis Nr. 5, 1939, 1108. lpp.

⁶⁸ Sīkāk šo valstu pieejas apskats tiek gatavots atsevišķi, bet informatīviem nolūkiem noderīgs ir detalizēts raksts par sistēmu un nesenām izmaiņām Francijā: Heilikman J. “Juridique - ce qu'il faut absolument savoir du domaine public maritime.” [Juridiskā informācija - tas, kas jums jāzina par jūras sabiedrisko īpašumu.] 10.11.2015. Pieejams: <http://www.actunautique.com/2015/11/juridique-ce-qu-il-faut-absolument-savoir-du-domaine-public-maritime.html>

⁶⁹ Spānijā piekrastes pludmales (kopā ar teritoriālajiem ūdeņiem, kontinentāla šelfa dabas resursiem utml.) ir noteiktas kā “valsts publiskais īpašums” Konstitūcijas 132(2) pantā. Pieejams: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf

⁷⁰ Sk. Sec.3(1) (a) of the Shores Act: “*The foreshore, i.e., the zone between lowest water mark of high spring tides and the highest limit reached by the waves in the greatest known storms, or, the highest water mark of spring tides, whichever is higher.*” Likums No 22/1988. (Pieejams autorei angļu val. vers. PDF formātā).

Lai labāk saprastu normatīvā regulējuma attīstību un pieeju attiecībā uz jūru un tās piekrasti kā publisko ūdeni, vērts sīkāk apskatīt publisko ūdeņu un jūras piederības regulējumu Vietējo civillikumu kopojumā, kas kopā ar iepriekš apskatīto normatīvo aktu attīstību 1920-1930. gados viennozīmīgi ļauj secināt, ka jūra un jūras piekraste (kopš 1924./1926. gada – līdz vietai, kuru sasniedz augstākie viļņi) nav bijis privātā īpašuma objekts. Nedaudz atšķirīgi tas attīstījies normās, kas attiecās uz Igauniju, kas sākotnēji bija iekļautas VCK.

3.1.2. Ūdeņu piederība un lietošanas tiesība Vietējo civillikumu kopojumā (1920–1937)

Paralēli Baltijas civillikuma kopojumam (B.C.L.) (iepriekš un turpmāk apzīmēts arī kā VCK – Vietējo civillikumu kopojums) noteikumi par ūdeņu lietošanu nebija sistematizēti. Savukārt Civillikumā ietvertie nosacījumi aptvēra “galvenā kārtā ap īpašnieku tiesībām uz ūdeņiem, par šo tiesību ierobežojumiem noteiktos gadījumus un apstākļus.”⁷¹

Saskaņā ar VCK 1011. un 1014. pantiem “publiskie ūdeņi” iedalāmi divos veidos. Pirmais aptvēra jūru “respektīvi, jūras piekraste – teritoriālā josla platumā = 3 jūras jūdzes – 5,56 km) un t.s. sešus brīvos ezerus [...]” (uzskaitīti VCK 1011. p.), kuri “neskaitās **neviena privātā īpašumā** un atvēlēti katra brīvai ikdienišķai lietošanai.”⁷² Šos ūdeņus saskaņā ar Romiešu tiesībām uzskatīja par “*res communis*” (piederīgi sabiedrībai kopīgai lietošanai).⁷³ 20. gadsimtā šie principi tika starptautiski nostiprināti attiecībā uz atklāto jūru,⁷⁴ starptautiski nostiprinoties “jūras brīvības principam,” no kura izrietēja, no vienas puses, ka jūra ir brīva, kas izslēdza kādas valsts vai citas varas virskundzību pār atklātu jūru vai tās daļu, tādēļ juridiski varēja teikt, ka “atklātā jūra nevienam nepieder, un šinī ziņā tā ir *res nullius*.”⁷⁵ No otras puses – atklātā jūra bija brīva visu valstu kuģiem braukšanai. Tādēļ no šī viedokļa to uzskatīja par visu valstu kopīpašumu – *res communis*.⁷⁶ Savukārt piekrastes jūra⁷⁷ “zināmos attālumos no krasta” tika atzīta par piekritīgu pierobežojošajai valstij, “respektīvi, šinī daļā izpaužas šīs valsts vara,” kurai bija padoti tad arī visi tur iebraukušie kuģi, attiecībā uz to ienākšanas regulējumu, kontroli utml.⁷⁸ Savukārt, kā redzams no VCK, princips par jūras nepiederēšanu nevienam *res nullius* un kā “*res communes*,” jo atvēlēts ikviena brīvai lietošanai (1011. p.), saglabāja arī attiecībā uz piekrastes jūru.

⁷¹ Turpat. Vegners M. “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.”” *Ekonomists*, Nr.10, 31.05.1937.

⁷² Turpat. Vegners M. “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.”” *Ekonomists*, Nr.10, 31.05.1937. [autore izcēlums]

⁷³ Turpat. “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.”” *Ekonomists*, Nr.10, 31.05.1937. Sk.līdzīgi: Mikosa Ž. “Implementation of Article 9(3) of the Aarhus Convention through an *actio populari*. *Legal standing and the enforcement of environmental law*” (promocijas darbs, Kopenhāgenas Universitāte, 03.06.2019.), skaidrojot, ka saskaņā ar Romiešu tiesībām tādas “kopējas lietas” (“*commons*”) kā [...] “jūra un jūras krasti” piederēja visiem cilvēkiem (kopienai), balstoties uz *jus naturale* (Justiāna Digestas, book 1 sec 8.3.), 171. lpp.

⁷⁴ “Atklātās jūras” ir “okeāni vai jūras, kas savienotas ar okeāniem un ko ierobežo vairāku valstu teritorijas. Šīs jūras ir atzītas par pilnīgi brīvām, t.i., tās pieejamas visu valstu kuģiem.” Vītiņš, V. *Jūras tiesības*, Rīga, Kr.Valdemāra Jūrskolas izd., 1939, 283. lpp.

⁷⁵ Vītiņš, V. *Jūras tiesības*, 1939, 285. lpp.

⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ “Atklātās jūras daļa, kas piekļaujas kādas valsts teritorijai.” Vītiņš, V. *Jūras tiesības*, 1939, 284. lpp.

⁷⁸ Turpat, 284. lpp., norādot, ka Latvijā attālums bija 12 jūras jūdzes, kas tika noteikts kā “muitas josla.” Vienlaikus norādot, ka ļoti strīdīgs bijis jautājums, cik tālu izpaužas piekrastes valsts jurisdikcija uz kuģiem, kas brauc garām vai cauri teritoriālajiem ūdeņiem, bet tur neapstājas.

Pie otrā veida (šķiras) publiskajiem ūdeņiem pieskaitīja t.s. publiskās upes (saskaņā ar VCK tās ir Daugava, Gauja, Lielupe, Auce, Misa, Venta, Abava). Sākotnēji otrā veida publiskie ūdeņi, t.i., upes tika atzīmētas kā “faktiski privātas,” bet uz tām “krastu īpašniekiem noteikti lielāki aprobežojumi lietošanas tiesībās nekā uz pārējām upēm un atļauta vispārīga vai ūdens ikdienišķa lietošana jeb koplietošana (*usus publicus: Gemeingebrauch*),” kas izrietēja no vairākiem VCK pantiem, piemēram, 1014. p. (nošķir publiski kuģojamās, neatkarīgi no piederības), 763. p. (nosaka gultnes piederību, ja upe to atstāj), 1027. p. (ūdens spēka izmantošana), 1036. p. (zvejas tiesības). Attiecīgi šos, otrā veida ūdeņus (publiskās upes), uzskatīja par krastu īpašnieku īpašumu, bet “uz kurām likuma vārdā pastāv publiska lietošana – tāpat pēc Romiešu likumiem “*flumina privatae in usus publico*.”⁷⁹

Tomēr 1930. gadā agrārās reformas dēļ vairāki panti tiek grozīti un 1036. p. nosaka, ka “Salaca, Gauja, Daugava, Lielupe un Venta sarakstā aprādītās robežās paliek valsts īpašumā.” Un attiecīgi pēc 1930. gada minētās upes varam uzskatīt **par publiskām upēm valsts īpašumā** (pēc Romiešu tiesībām – “*flumina publicae – res fisci – in usus publico*.”)⁸⁰

No šī apskata skaidri iezīmējas tas, ka otrā veida “publiskie ūdeņi” jeb mūsdienās “iekšzemes publiskie ūdeņi” sākotnēji tika definēti kā “publiskie”, ar likuma palīdzību nosakot konkrēto upju jeb to posmu publisko lietošanas tiesību, piemēram, kuģošanu – iepriekš minētā Vācijas pieeja. Tikai pēc 1930. gadā veiktajiem grozījumiem pamazām publiskā lietošanā esošās upes tiek noteiktas kā valsts īpašums, tostarp veidojot atsevišķus “publisko upju” (arī ezeru) sarakstus. Tomēr vienlaikus nemainot principu, ka, ja publiskā upe “izlauž sev jaunu ceļu,” tad palikusī gultne piederēs krastu īpašniekiem, kas attiecīgi iegūst zemi,⁸¹ bet jaunā gultne “atņem” zemi tiem, kura īpašumu klāj publiskā upe.

Šo pieeju, ka upes, neskatoties uz to piederību, varēja atrasties “publiskā” lietošanā, apstiprina arī iepriekš minētie 1929. gada “noteikumi par ūdeņu lietošanu kuģniecībai, laivniecībai, plostošanai un koku pludināšanai.” Ar šiem noteikumiem attiecīgās nosaukumā uzskaitītās darbības tika atļautas ikvienam kā publiskos, tā arī privātos ūdeņos “visur, kur tāda satiksme ūdens dabiskā stāvoklī, kaut arī tikai plūdu laikā, dabiski iespējama”. Ūdeņu noderīgumu un atļauju lietot tos satiksmei noteica Finanšu ministrija. Faktiski ar šiem noteikumiem Finanšu ministrijai, kā tas bijis arī Krievijas Satiksmes ministrijai, tika dotas tiesības “noteikt uz privātām upēm “*usus publico*.””⁸²

Īsumā sakot, 1920. gadu beigās un 1930. gadu sākumā ūdeņu piederības un lietošanas tiesību (it īpaši upju) jautājumos notiek ievērojamas izmaiņas, kas, pirmkārt, jau nostiprina valsts

⁷⁹ Vegners M. “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.”” *Ekonomists*, Nr.10, 31.05.1937, 4.nod.

⁸⁰ Vegners M. “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.”” *Ekonomists*, Nr.10, 31.05.1937, 4.nod. Citāda situācija bija Latgalē, uz kuru bija spēkā Krievijas likumi (kopoījums XII.sējums 1.daļas 359-390.p.p., pēc kura “administrācijai tiesības pasludināt ikvienu upi par publisku, ja tā dabiskā stāvoklī piemērota kuģošanai vai plostošanai.” Saskaņā ar šo kārtību tajos laikos vienīgi Aiviekste bija noteikta par publisku upi Latgalē.

⁸¹ Kā skaidrots Grūtupa un Kalniņa komentāros (2002), 63.lp. “jo valsts nav ieinteresēta paturēt īpašumu uz šauru un garu zemes strēmeli.”

⁸² Vegners M. “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.”” *Ekonomists*, Nr.10, 31.05.1937. Sk.arī Finanšu ministrijas publicēto sarakstu ar tādiem iekšējiem ūdensceļiem, kas noteikti derīgi satiksmei (papildus VCK uzskaitītajiem - 157 upes un 18 ezeri, uz kuriem atļauta koplietošana (*usus publico*). “Valdības Vēstnesis.” Nr.195. 1930.g.

īpašumtiesības uz sabiedrībai nozīmīgiem ūdeņiem, kā arī ūdeņu lietošanas tiesību paplašinājumu attiecībā uz privātām upēm, kas atzītas par sabiedrībai nozīmīgām (tajos laikos galvenokārt kā kuģošanas un plostu pludināšanas ceļi), un attiecīgi uz tām, kurām valsts var noteikt *usus publico*. Vienlaikus šī regulējuma analīze skaidri iezīmē divas dažādās pieejas attiecībā uz “pirmās šķiras” publiskajiem ūdeņiem, starp kuriem ir jūra, kas tika uzskaitīta par *res nullius* un *res communis* un attiecīgi nevarēja piederēt privātpersonām. **Turklāt sauszemes piederība, kas robežojās ar piekrasti, neradīja nekādas priekšrocības to īpašniekiem.**⁸³ Atšķirībā no “otrās šķiras” publiskajiem ūdeņiem, par kuru piederību doktrīnā bija zināmas neskaidrības, tomēr skaidrs ir, ka tie varēja būt gan privātpersonu (un dominējoši bija), gan valsts īpašumā, ja valsts to iekļāvusi speciālajos sarakstos, kā arī 1920. gadu sākumā – valsts zemes fondā, saskaņā ar Agrārās reformas likuma II daļu (27.pantu).

3.1.3. Ūdeņu piederība saskaņā ar 1937. gada Civillikumu – Latvijas pirmās brīvvalsts doktrīnā

Jaunais 1937. gada Civillikums ieviesa vēl plašākus jauninājumus Latvijas iekšējo ūdeņu piederības un lietošanas kontekstā. Saskaņā ar 1102. – 1111. pp. ūdeņus varēja sadalīt noteiktās “šķirās,” ņemot vērā to piederību un publisko lietošanu⁸⁴. 1) *Publiskie ūdeņi* – valsts īpašums, ieskaitot gultni (*res fisci* un *usus publico*); 2) *Valsts ūdeņi* – valsts privātīpašums (*res fisci*);⁸⁵ 3) privātas upes, uz kurām atļauta satiksme (*flumina privatae in usus publico*); 4) *Kopējie ūdeņi*, kas stiepjas cauri vai piekļaujas dažādu īpašnieku zemes īpašumiem; 5) *Privātie ūdeņi*, kas atrodas viena īpašuma ietvaros.

Kā norādījis L.Korps, attiecībā uz strīdīgajiem jautājumiem “par to, kādi ūdeņi ir publiski ūdeņi un kam šie ūdeņi pieder,” 1937. gada Civillikums esot ienesis pilnīgu skaidrību. “Jaunā Civillikuma normās par ūdeņiem vērojama noteikta vēlēšanās nodrošināt vispirmā kārtā valsts un vispārības intereses, vēlēšanās, kas palikusi uzticīga klasiskiem tiesību principiem.”⁸⁶ Attiecīgi Civillikums “izsmēloši un pilnīgi noteikti pateicis, kādi ūdeņi ir publiski ūdeņi – pie publiskiem ūdeņiem pieder jūra,” “protams, kopā ar pašu jūras piekrastes joslu,” kas “pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas” un “bez tam 1102. p. piel. uzskaitītie 12 ezeri un 33 upes pa daļai vai visā to plūdumā.”⁸⁷ Ar to nu atkrīt “daudzie līdzšinējie strīdi doktrīnā par publisko ūdeņu piederību, kā arī par ūdeņu tiesisko neatdalāmību no viņu krastiem.” Tā kā “ūdeņi ir

⁸³ Sk.sal. VCK 1036.p. (par zveju publiskās upēs) un 1032.p. par zveju jūras piekrastē (pēc 1930.gada grozījumiem) vai 1045.p.par pērļu zveju.

⁸⁴ Klasifikācijā izmantots skaidrojumu rakstā sniegtais, sk.: “Jaunā civillikuma noteikumi par “ūdens tiesībām.””

⁸⁵ Sk.sal.: Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 5, 1939, 1112.lp., norādot, ka “Nevar būt šaubu, ka arī valsts var būt par šādu privātu ūdeņu īpašnieci, un īpašnieces persona šo *res fisci* nebūt nepadara par publiskiem ūdeņiem, kuri paredz *usum publicum*.”

⁸⁶ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr.5, 1939, 1118. lpp., papildinot to ar “moderniem atzinumiem ūdenstiesību laukā” atsaucoties uz 1939. gada Vācijas tiesību akadēmijas ūdenstiesību komisijas locekli Dr. R. Grigeru, kas norādījis, ka “Vācijas jaunās ūdenstiesības būs dibinātas uz tā pamatnoteikuma, ka vācu ūdeņi viņu izveidošanās, pārvaldības un uzraudzības ziņā būs padoti valstij un ka vācu ūdeņi nevar atrasties kādas atsevišķas personas privātīpašumā.

⁸⁷ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr.5, 1939, 1118 - 1119. lpp.

nekustamais īpašums,” tad ar izmaiņām Civillikumā, it īpaši nosakot par publiskām upēm un ezeriem arī tos, kas bijuši privāti, pēc jaunā Civillikuma spēkā stāšanās valstij “par konkurentu” var būt tikai tāda persona, kas par īpašnieku ierakstīta zemesgrāmatā (saskaņā ar 994. p.).⁸⁸ Kā norādījis Korps, atsaucoties uz likumdošanas materiāliem, tad 1104. p. noteiktais izņēmums par privātu personu īpašumu tiesību uz publiskajiem ūdeņiem pielaižams tikai uz tām personām un tiem objektiem, kas Civillikuma spēkā stāšanās brīdī jau bija nostiprināti zemesgrāmatās uz šo personu vārda.

No tālākās analīzes izriet, ka faktiski runa šeit ir par upēm vai ezeriem, kuri varēja būt ierakstīti uz privātpersonas vārda.⁸⁹ Vienlaikus tiek norādīts, ka, ja publiskas upes līdz jaunā Civillikuma pieņemšanai varēja uzskatīt par “piekrastu zemes piederumu,” tad Civillikuma 1104. p. vērtējams kā **“akts, ar kuru pārņemti valsts īpašumā visi tie ūdeņi,** kuri no valsts saimnieciskā, politiskā un stratēģiskā viedokļa nedrīkst atrasties privātīpašumā un par kuru piederību vecos civillikumos nebija skaidrības. “Ar šo aktu [likumu] tādā gadījumā ir dzisušas visas privātpersonu personiskas tiesības uz publiskiem ūdeņiem,” un valsts likumdošanas vara, kā tas redzams no Civillikuma 1104. p. tālāka satura, piekāpusies vienīgi to tiesību priekšā, kas kā īpašuma tiesība nostiprināta zemesgrāmatās.⁹⁰ Attiecīgi tādā veidā tiek skaidrota 1104. pantā iekļautā atruna, ka publiskie ūdeņi ir valsts īpašums, “ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai,” kuras tad persona var pierādīt ar ierakstu zemesgrāmatās, bet jebkādi citi pierādījumi “uz kādiem vēsturiskiem aktiem un uz kādām valdīšanas tiesībām” atraidāmi kā nepamatoti.⁹¹

Tajā pašā laikā, ņemot vērā, ka līdz 1937. gadam Civillikumā attiecīgi uzskaitīti “brīvie” ezeri un jūra neatradās neviena privātā īpašumā, (sk. VCK, 1011. p.) un zemes reformas laikā šī pieeja netika mainīta, nav pamata secināt, ka privātpersonai varētu piederēt jūras krasts. Faktiski agrārās reformas laikā jūras piekrastes un tauvas joslas sabiedriskā nozīmība (un atstāšana sabiedrības vajadzībām) tika stiprināta, kā redzams, no iepriekš citētās CZIK 1926. gada Instrukcijas, saskaņā ar kuru jūrmalas joslā (3 km vai 5 km platumā) zemes piešķīra un iemērīja, nošķirot gan piekrasti, līdz kurai aizsniedzas augstākie viļņi, gan 20 metru tauvas joslu, kuru izdala kā atsevišķu literu. Savukārt jūras krastā ieprojektētie zemes gabali, kurus ierādīja “tīklu žāvēšanai, krautuvei, tīklu būdām” palika valsts zemes fondā un pēc reformas pabeigšanas – valsts īpašumā.

Vienlaikus attiecībā uz pārējiem publiskiem ūdeņiem (upēm un ezeriem), kas tika iekļauti Civillikuma pielikumos kā valsts īpašumā esoši publiski ūdeņi, no Latvijas pirmās brīvvalsts laikā juridiskajā literatūrā sniegtajiem skaidrojumiem nav izsecināms, kā un vai tālāk tika risināta

⁸⁸ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr.5, 1939, 1119. lpp., kā piemēru minot Rīgas pilsētu, kuras tiesības uz Babītes ezeru ir bijušas ierakstītas zemes grāmatā, bet kurš saskaņā ar Civillikumu ieskaitīts publiskajos ūdeņos.

⁸⁹ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 5, 1939, 1115.- 1118. lp.

⁹⁰ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 5, 1939, 1119.lp.

⁹¹ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 5, 1939, 1119.lp., norādot arī kā Rīgas pilsēta “uz paraduma pamata” turpinot apsaimniekot “viņai nepiederošus Daugavas ūdeņus un gultni” kaut Daugava visa tās garumā pieder vienīgi valstij (1120.lp.)

situācija, ja Civillikuma pielikumā iekļautie publiskie ezeri un upes saskaņā ar zemesgrāmatas datiem atradās privātā īpašumā.

Tomēr jāatceras, ka 1923. gada likums *Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskām vajadzībām*⁹² paredzēja, ka piespiedu atsavināšanai jāpieņem speciāls likums, kā arī jāparedz kompensācija. Tomēr, tā kā šis noteikums nebija konstitucionāli nostiprināts, šo nosacījumu varēja grozīt ar citu likumu. Un kā, piemēram, skaidro Švarcs, “tādēļ ar 1924.gada 30 aprīļa likumu (1924/73) varēja noteikt, ka par **ar agrārreformu atsavinātiem nekustamajiem īpašumiem un citām tiesībām kompensācija nav jāmaksā.**”⁹³

Jūras īpašumtiesību kontekstā jāatzīmē, ka situācija par jūru un pēc 1937. gada jūras piekrasti 1930. gadu tiesību doktrīnā nav izraisījusi strīdus vai pārdomas par tās piederību, jo ne pirms jaunā Civillikuma, ne pēc tā pieņemšanas, iespējamība, ka jūra atrastos privātā īpašumā netiek izvirzīta, ne arī diskutēta. Attiecīgi var izsecināt, ka jūra tika uzskatīta sākotnēji par *res commune*, bet ar 1937. gada Civillikuma pieņemšanu – par valsts īpašumu, kam noteica *usus publico* (lietošanas tiesību), pamatojoties uz *res communes* principu. Faktiski no dažām likumu normām var netieši secināt, ka ne tikai jūra, bet arī “dabiskā tauvas josla” nepiederēja nevienam un bija lietojama kā “*res communes*” jeb kopīga lieta. Tā 1929. gada noteikumi par ūdeņu lietošanu [...], noteica jūrai 20 metru platu tauvas joslu, norādot, ka “jūrmalā tauvas josla, kur tā piekļaujas privātām zemēm, norobežojama ar robežzīmēm.”⁹⁴ Attiecīgi tas ļauj secināt, ka tauvas josla nav privāta zeme (atšķirībā no tauvas joslām gar upēm un ezeriem).⁹⁵

Noslēgumā ir svarīgi uzsvērt, ka civillikuma normas jau no to pirmsākumiem (arī romiešu tiesībās) atšķirīgi definēja jūras piederību, kas balstījās uz dabas dotas, visiem kopējās lietas konceptu (*res communes*), iekļaujot arī citus nozīmīgākos ūdensobjektus, piemēram, lielās, kuģojamās upes un nošķirot no pārējiem ūdeņiem, kas sākotnēji piederēja vai varēja piederēt privātpersonām. Attiecīgi šiem divu veidu “publiskajiem ūdeņiem” pastāv atšķirīgs regulējums. Šī pētījuma kontekstā būtiskākā nianse ir 1104. panta konstrukcijā un izpratnē par to, vai atruna, ka “publiskie ūdeņi” ir valsts īpašums “**ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai**” ir attiecināma tikai uz upēm un ezeriem un nav attiecināma uz jūras piekrasti. Saskaņā ar 1102. pantu jūras piekraste, lai gan ir “publiskie ūdeņi”, tomēr 1104. panta otrais teikums izslēdz to no pirmā teikuma apjoma. Otrais teikums, kas atsevišķi definē jūras piekrastes piederību, sakņojas romiešu tiesību principā un Francijas tiesību sistēmā tālāk attīstītajā konceptā par jūru un tās piekrasti kā “*domaine public maritime.*” Savukārt pirmā teikuma piebilde, kas norāda uz iespējamību, ka publiskie ūdeņi var piederēt privātpersonai, faktiski atspoguļo līdz 1937. gada

⁹² Lik.kr, 1923/59 (ar ko atcēla KLLK X sējums 575.- 608. p., kuri saskaņā ar VLK III daļas 868. p.1 piezīmi bija spēkā visā Latvijā).

⁹³ Švarcs F., *Civillikums un tā rašanās vēsture*. TNA, 2000, 106. lpp.

⁹⁴ Sk.augstāk.

⁹⁵ Sk.augstāk 1929. g. noteikumu atspoguļojumu.

Civillikumam pastāvējušo pieeju, ka publiskā lietošanā esošās upes un ezeri varēja būt arī privātā īpašumā kā iepriekš norādīts,⁹⁶ tomēr tas neattiecas uz jūru.⁹⁷

Šī interpretācija sakrīt ar 1937. gadā sniegto skaidrojumu par “jūras piekrastes teritoriālās joslas ar pludmali līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas” klasificēšanu kā “*res fisci* un *usus publico*” jeb kā **publiski lietojamu valsts īpašumu**.

3.2. Jūra kā “vispārības (publiska) lieta” un *res nullius v. jūra kā valsts īpašums* izmaiņu juridiskā daba pēc 1937. gada Civillikuma pieņemšanas

Faktiski ar 1937. gada Civillikumā izmainīto pieeju jūras statusam (no kopējā sabiedrības īpašuma jeb kā *res communis* un vienlaikus *res nullius* lietas statusa uz valsts īpašumu) no juridiskā viedokļa mainās vismaz divas būtiskas nianšes. Pirmkārt, to automātiski vairs nevar uzskatīt par *res extra commercium*, jo no “apgrozības spēju viedokļa *nav nozīmes īpašnieka tiesiskajam statusam*” (valsts vai privātpersona).⁹⁸ Vienlaikus jāatzīmē, ka likumdevējs ir tiesīgs šādam īpašuma objektam noteikt “publiskā īpašuma statusu”⁹⁹, kā arī speciālu regulējumu, kas ierobežo tā civiltiesisko apgrozību,¹⁰⁰ un noteikt “*usus publicum*”, tas ir, publisku lietojumu.¹⁰¹ Otrkārt, īpašuma tiesība jeb statuss uzliek gan tiesības, gan pienākumus, un attiecīgi ūdeņu jomā, kas vienlaikus noteikti kā publiskie ūdeņi jeb publiskā lietošanā esoši, norāda uz pārvaldības pasākumu nepieciešamību.¹⁰² Tie var ietvert dažādus lietošanas tiesību ierobežojumus un nosacījumus kā mūsdienās speciālās tiesību normas, kas regulē darbības piekrastē.¹⁰³ Vienlaikus diskusiju kontekstā **par piekrastes piederību vērts atzīmēt, ka likumdevējam nenoliedzami ir vienkāršāk noteikt piekrastes saudzēšanai nepieciešamos apsaimniekošanas pasākumus,**

⁹⁶ Mūsdienās šo piebildi vēl vairāk sašaurina, skaidrojot, ka tā attiecināma tikai uz gadījumiem, kad daļa no **upes** ir publiskais (valsts) īpašums, bet pārējā daļa atrodas privātā īpašumā. Šo atziņu ir apstiprinājusi arī Augstākās tiesas Civillietu departamenta judikatūra, piekrītot tiesību doktrīnā paustajai atziņai, ka likuma norāde uz “īpašuma tiesībām privātai personai” attiecināma uz gadījumiem, kad tikai daļa upes ir publiska (valsts īpašums), un neattiecināja to uz attiecīgajā lietā izskatīto strīdu par Civillikuma 1. pielikumā esošo ezeru. Sk. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-188/2017, [10.2]

⁹⁷ Sk. līdzīgi: Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 5, 1939, 1111.lp. Sk.: arī Tīcis E. “Īpašums” Prezidenta Ulmaņa Civillikums. “Latgales Vēstnesis”, 1937, 78. – 79. lpp.

⁹⁸ Grūtups un Kalniņš, (2002), 27.lpp, norādot arī, ka tāpēc piem. ”jūras piekrastes josla, publiskās upes un ezeri nav uzskatāmi par lietām, kas izņemtas no vispārējās apgrozības, jo tās saskaņā ar CL 1104.p.atrodas valsts īpašumā.” Līdzīgi uzskatījusi arī Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija, kad 2017.gada 22. decembra spriedumā lietā Nr.CA-0416-17, [11], norāda, ka “valsts īpašums ir īpašumtiesību objekts, taču attiecībā uz civiltiesisko apgrozību tam pastāv likumā noteikti ierobežojumi.”

⁹⁹ Sk., piemēram, Igaunijas Ūdens likumu (ar grozījumiem līdz 2017), kurā 5.pants “Publiskie ūdens objekti” nosaka, ka “publiskie ūdensobjekti pieder valstij. Publiskie ūdens objekti nav komerciālā apgrozībā.” (5.panta otrā daļa). Pieejams (ofic.angļu val.tulkojuma vers.): <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512012017001/consolide>

¹⁰⁰ Latvijā kopš 2015.gada šādus ierobežojumus definē Zemes pārvaldības likums (15.pants ceturtā daļa).

¹⁰¹ Tāds statuss faktiski ir noteikts attiecībā uz visiem valsts īpašumā esošajiem ūdeņiem kā izriet no Civillikuma un mūsdienās arī no 2015.gada Zemes pārvaldības likuma 15.panta 7.daļas, kas nosaka ka “Jūras piekrastes josla un iekšzemes publiskie ūdeņi paredzēti ikviena brīvai lietošanai un ir publiski pieejami, ja likumos nav noteikts citādi.”

¹⁰² Sk. diskusiju šajā kontekstā: Mikosa Ž. Pētījums par normatīvo regulējumu par tiesībām un pienākumiem ūdeņu apsaimniekošanā Eiropas Savienības un Latvijas prasību kontekstā, 2018. (Projekts: "Zemes īpašnieku, pašvaldību un valsts atbildība mazo upju aizsardzībai"), 2018, pieejams:

http://bef.lv/fileadmin/media/Publikācijas_Udens_resursi/Normativa_reg.Zinojums-12.12.18.-gala-DS.pdf

¹⁰³ Piemēram, Aizsargjoslu likuma 36. pants, Zemes pārvaldības likuma 15. pants.

lietošanas tiesību aprobežojumus, kā arī pienākumus attiecībā uz valstij piederošu īpašumu, nekā attiecībā uz privātpašumā esošu, ņemot vērā ikviena privātpašnieka tiesību uz īpašumu tvērumu un konstitucionālos ierobežojumus tajā iejaukties.¹⁰⁴

Mūsdienās tiesību zinātnē paustie viedokļi, kā arī tiesu atziņas aizvien vairāk sliecas “publisko” īpašumu lietot kā sinonīmu “valsts īpašumam.”¹⁰⁵ Faktiski tie noteiktās situācijās var būt kā sinonīmi, un jāatzīmē, ka attiecībā uz publiskajiem ūdeņiem tiek tā arī lietoti, lai gan vēl aizvien ne konsekventi.¹⁰⁶ Līdz ar to būtiskākā atšķirība mūsdienās ir tajā, kādu normatīvo regulējumu un kādus ierobežojumus attiecina attiecībā uz viena vai otra veida īpašumu un cik brīva pati valsts ir rīkoties ar to. Parasti “sabiedrības īpašuma” statusā esošu lietu neuzskata par valsts ekskluzīvā īpašumā esošu, tas nozīmē, ka arī valsts ir ierobežota attiecībā uz rīcību ar pirmo īpašuma veidu. Tā darbojas kā pilnvarnieks (*trustee*), nevis īpašnieks. Attiecībā uz šīs izpētes fokusā esošā īpašuma veidu – jūras piekrasti – valsts (likumdevējs) ir noteicis šādu aprobežojumu, kas raksturīgs *res communes* balstītu uz sabiedrības īpašuma (*public domain*) principu, piemēram:

“Valsts īpašumā esošos iekšzemes publiskos ūdeņus un jūras piekrastes joslu aizliegts atsavināt, ieķīlāt vai citādi apgrūtināt ar lietu tiesībām.”¹⁰⁷

Un arī Zemes pārvaldības likuma 15.panta septītā daļa atspoguļo līdzīgu pieeju, paredzot ikvienam brīvu lietošanu.

3.3. Normatīvo aktu analīze par jūras piekrastes piederību un pārvaldību mūsdienās un augstākās bangas pieeja tajos (no 1990. g.)

Saskaņā ar iepriekšējā nodaļā atspoguļoto normatīvo aktu un doktrīnas analīzi par jūras un jūras piekrastes piederību pirmās brīvvalsts laikā, var secināt, ka tāds “publiskais ūdens” kā *jūra līdz tai vietai, kuru sasniedz augstākās bangas*, tika uzskatīts par valsts publiskas nozīmes īpašumu jeb “vispārības īpašumu”, kā 1930. gados uzsvērts nedaudzajos, šiem jautājumiem veltītajos rakstos. Līdz ar to jūra kopā ar piekrastes joslu kā tās sastāvdaļu līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, tika uzskatīta par tāda veida objektu, kas nevar atrasties privātpersonu īpašumā, jo tas ir pretējs tiesiskais stāvoklis lietai, ko līdz pat 1937. gada Civillikumam uzskatīja par *res nullius* (no piederības viedokļa) un *res communes* (no lietošanas tiesību viedokļa). Šie principi aptver lietu kategoriju, kas nevarēja atrasties neviena privātā īpašumā. Savukārt jau kopš 1926. gada zemes reformas ietvaros izdotie tiesību akti liecina, ka valsts sabiedrības kopīgai lietošanai atstāj piekrastes joslu – “līdz vietai, kurai aizsniedz augstākie viļņi” – un arī 20 metru tauvas

¹⁰⁴ Sk. diskusiju šajā kontekstā: Mikosa Ž. Pētījums par normatīvo regulējumu par tiesībām un pienākumiem ūdeņu apsaimniekošanā ES un Latvijas prasību kontekstā, diskutējot par “Īpašumtiesības Satversmē un aprobežojumu satversmība – caur samērīguma un citu vispārēju principu prizmu,” 2018, 23. – 35. lpp.

¹⁰⁵ Sk. piemēram, Augstākās Tiesas Civillietu departamenta 05.10.2017. spriedums lietā Nr. SKC-188/2017, para [10], atsaucoties arī uz tiesību doktrīnu.

¹⁰⁶ Zemes pārvaldības likuma 15. un 16.pantā ietverto regulējumu var minēt te kā piemēru, kas faktiski radies nevis no teorētisko skaidrojumu maiņas, bet gan respektējot radušos situāciju piekrastē.

¹⁰⁷ Zemes pārvaldības likuma 15. panta ceturrtā daļa. Jāatzīmē, ka, ja attiecīgie objekti ir valsts īpašumā, tad nav cita tiesīgā subjekta kā pati valsts, kas varētu to pārdot vai ieķīlāt.

joslu, kura zemes ierīcības un piešķiršanas projektos bija jāuzmēra un jāatstāj kā atsevišķa litera, kas visdrīzāk netika ieskaitīta privātā īpašumā (atšķirībā no īpašumiem upju un ezeru krastos).

Līdz ar to pamatots ir jautājums, vai kādi normatīvie akti (kā speciālās normas), atjaunojot neatkarību un īstenojot ceturto zemes reformu, šo pieeju konceptuāli mainīja? Vai atrodams likumdevēja lēmums (tiesību akta formā), kas, neskatoties uz piekrastes piederību valstij, ļauj atjaunot privātpersonai īpašumtiesības? Vai tomēr īpašumtiesības nevarēja atjaunot piekrastes daļā, ja Civillikuma 1104. panta nosacījums bija spēkā īpašuma tiesību piešķiršanas un atjaunošanas laikā? **Tāpat galvenais pētāmais jautājums nākamajā sadaļā ir: Civillikums kā vispārējā norma (princips) attiecībā uz piederības jautājumiem un speciālo normu “meklējumi”, kas *expressis verbis* atļauj jūras piekrastes privatizāciju (t.sk. īpašumtiesību atjaunošanu), kas attiecīgi varētu netieši grozīt Civillikuma vispārējo normu.**

3.3.1. Civillikums un jūras piekrastes piederība

Kā jau Vispārējā daļā uzsvērts, Civillikums nosaka piederības, t.sk. publisko ūdeņu, principus. Tā 1102. pants norāda, kas ir “publiskie ūdeņi”, ietverot cita starpā “jūras piekrastes joslu.” Savukārt, Civillikuma 1104. pants izdala “jūras piekrasti” līdz “tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas” atsevišķā teikumā, lai definētu, ka attiecīgā “josla” pieder valstij.

Šī pieeja ir identiska, kāda bija, pieņemot Civillikumu 1937. gadā. Atjaunojot Civillikumu 1992. gadā un pieņemot tam atsevišķu regulējumu, likumdevējs norādījis, ka arī 1104. pants “attiecas uz visiem īpašumiem neatkarīgi no īpašuma tiesību rašanās laika.”¹⁰⁸

2012. gadā diskusijās, kas bija saistītas ar jaunā Zemes pārvaldības likuma izstrādi un ar to saistīto citu normatīvo aktu grozījumiem, Ministru kabinets skatīja arī jautājumu par grozījumiem Civillikuma 1104. pantā, kuros bija ierosināts “izslēgt 1104. panta otro teikumu.”¹⁰⁹ Tie tika noraidīti Ministru kabineta komitejas (MKK) sēdē,¹¹⁰ ņemot vērā arī 29.10.2012. MKK pieņemto lēmumu, “ka valsts saglabā īpašuma tiesības uz jūras piekrastes sauszemes daļu (pludmali).”¹¹¹

Attiecīgi Civillikumā ietvertais princips ir palicis nemainīgs un arī institūcijas, kas tiesīga iesniegt likumdošanas iniciatīvu (grozījumus), lēmums ir bijis šo pieeju un attiecīgi normu negrozīt. Vienlaikus konkrēti definējot mērķi – saglabāt piekrasti valsts īpašumā.

Tomēr nekur Civillikumā nav vairāk detalizēts vai izvirzīti kādi atsevišķi norādījumi par to, kā noteikt attiecīgās piekrastes joslu, ne arī to, kā mainās situācija, ja jūra “iegraužas” sauszemē vai, gluži otrādi, atkāpjas, atstājot plašāku sauszemes teritoriju. Civillikumā ir risinātas situācijas

¹⁰⁸ 17. pants. Likums *Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību* (nosaukums 1992. gada redakcijā).

¹⁰⁹ Likumprojekts “Grozījumi Civillikumā” izsludināts VSS 19.04.2012.

¹¹⁰ MKK 05.08.2013. sēdes protokols, sk.: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/darbakartiba/?sede=2013-08-05#40224010>

¹¹¹ MKK 29.10.2012. sēdes protokollēmums, lemts attiecībā uz Zemes pārvaldības likumprojekta tālāk virzīšanu. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/protokols/?protokols=2012-10-29#3>

attiecībā uz upēm, piemēram, salu izcelšanos tajās un piederības jautājumiem, vai to, kā “upes atstātās gultnes” gadījumi ietekmē īpašuma tiesības.

Nevar piekrist viedoklim, ka Civillikuma autori 1930. gados nav apzinājušies, ka jūras piekraste ir mainīgs elements un krastam ir gan erodējoša, gan akumulējoša daba. Situācija bija zināma, turklāt jau 1935. gada sniegtajos VCK komentāros, skaidrojot pantu, kas paredz gadījumus, kad izbeidzas īpašnieka tiesības bez īpašnieka gribas (868.p.), tiek norādīts, ka:

“Lieta var iet bojā ne tikai fiziskās bojāejas gadījumā, bet arī tad, kad viņa zaudē spēju būt par privātīpašuma priekšmetu. Šeit pieskaitāms, piemēram, **jūras palielināšanās gadījums.**”¹¹²

Izpratne par mainīgajiem krastiem un ar to saistītajām tiesībām ir demonstrēta vairākos tā laika normatīvajos aktos, piemēram, 1929. gada noteikumos sadaļā attiecībā uz tauvas joslas noteikšanu, kas paredzēja, “ja krastus izskalo tad tauvas josla padodas par tikpat daudz automātiski zemes iekšienē, un arī otrādi.”¹¹³ Kā arī no 1927. gadā iekļautā skaidrojuma par bangu un ar to saistīto “bangošanās” efektu uz jūras krastiem.¹¹⁴

3.3.1.1. Īpašuma tiesību “automātiska” izmaiņa, “bojā gājis” īpašums un ieraksti zemesgrāmatā

Viens no neskaidrajiem jautājumiem, kas izskan diskusijās par jūras piekrastes mainīgo dabu un iespējām pielāgot tām normatīvos aktus, ir par to, vai īpašuma tiesības piekrastē mainās “automātiski”, t.i., krastu erozijas rezultātā īpašumi, kas nonākuši “augstākās banga” ietekmes zonā, tātad jūras krasta daļā vai pat zem jūras ūdens, izmaina automātiski īpašuma tiesības. Un vai tādā gadījumā uz situāciju attiecināms Civillikuma 1033. pants par gadījumiem, kad izbeidzas īpašuma tiesības bez īpašnieka gribas. Proti, vai var uzskaitīt, ka šāda veida īpašums “iet bojā.”

3.3.1.2. Vispārīgā pieeja par “automātiskumu”

Analizējot Civillikumu, kopumā var secināt, ka tajā ir iekļautas normas, kas paredz, ka kādu dabā notiekošo izmaiņu dēļ varētu “automātiski” mainīties īpašuma tiesības. Viens no tipiskākajiem piemēriem attiecas uz Lietu tiesību III sadaļu “īpašuma iegūšana ar pieaugumu” (960.-986. p.), kas “var notikt gan dabiskā, gan mākslīgā ceļā.”¹¹⁵ Turklāt, kā uzsvērts šo normu skaidrojumos, konkrētās situācijās, kas dotas 960. pantā, “izveidojusies zemes platība “nonāk”

¹¹² Konradi F. un Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā gr. Lietu tiesības. Lik.teksts A.Būmaņa, H.Ēlersa un J.Lauvas tulkojumā, 1935, 151.lp.

¹¹³ 1929.gadā izdotie (noteikumi ar likuma spēku) – “noteikumi par ūdeņu lietošanu kuģniecībai, laivniecībai, plostošanai un koku pludināšanai,” 29. punkts. Valdības Vēstnesis, 83. n., 15.04.1929.

¹¹⁴ Sk. Švābes A., Būmanis A., un Dišlers K., red. Latviešu Konversācijas vārdnīca, Pirmais sēj. Rīga: A.Gulbja apg. 1927-1928.

¹¹⁵ Sk. sīku šīs sadaļas analīzi: Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 59. – 71. lpp.

zemes gabala īpašnieka īpašumā neatkarīgi no attiecīga ieraksta izdarīšanas zemesgrāmatā.”¹¹⁶ Tieši tāpat var secināt, ka noskalojums u.c. īpašuma zaudēšanas gadījumi notiek neatkarīgi no ieraksta zemesgrāmatā.¹¹⁷ To apliecina arī Civillikumā ietvertās normas, piemēram, situācijā, kad “publiska upe”, atstājot veco gultni “valsts labā, “iekaro” sev jaunu zemi un veco “pamet” (962. p.), tā zemes gabala īpašnieks, kura robežās publiskā upe izlauž sev jauno gultni, zaudē īpašumu uz attiecīgo sava zemes gabala joslu par labu valstij.”¹¹⁸ Šajā gadījumā tiek skaidrots, ka īpašums ir zaudēts saskaņā ar Civillikuma 1033. panta 2. punktu.¹¹⁹

3.3.1.3. “Automātiskums” un zemesgrāmata

Uz iepriekš minētajiem un līdzīgiem gadījumiem, kad valsts iegūst īpašuma tiesības, pamatojoties uz likumu, tostarp likumā ietvertu nosacījumu dēļ, attiecas arī Civillikuma **1477. pants**. Tas nosaka, ka:

“Lietu tiesības, kas pastāv uz likuma pamata, ir spēkā arī bez ierakstīšanas zemesgrāmatā.”

No vienas puses, nostiprināšanas ierakstu zemesgrāmatā veikšanas mērķis ir “nodrošināt informācijas publisku pieejamību un publisku ticamību,”¹²⁰ kas savukārt ietekmē “tiesību realizācijas iespējas (1478. p.).”¹²¹ No otras puses, šie ieraksti nesamazina (neatceļ) īpašuma tiesības, kuras valstij pieder uz likuma pamata (1477. p.).¹²² Tomēr no likumdevēja definētā zemes grāmatas ierakstu veikšanas “publiskās ticamības” mērķa izrietētu pienākums atspoguļot informāciju par īpašumu robežām tā, lai visām ieinteresētajām pusēm tā būtu saprotama. Šis jautājums Civillikumā nav risināts.

Tomēr, ja attiecībā uz dabisko procesu dēļ izmainīto īpašuma tiesību var piekrist, ka process var notikt “automātiski,” ņemot vērā likumā ietvertos nosacījumus, tad attiecībā uz jau esošajiem ierakstiem zemesgrāmatā kā valsts organizētu procesu situācija nerisinās “automātiski.” Attiecīgi ir jābūt noteiktai speciālai kārtībai, kā informācija valsts reģistros tiek aktualizēta jeb pielāgojama likumā noteiktai īpašuma tiesību izmaiņai. Turklāt jāņem vērā, ka, ja attiecībā uz privātā īpašumā esošu objektu, kas, piemēram, pieaudzis likumā definēto gadījumu dēļ, var saskatīt skaidru ieguvēja interesi precizēt zemes grāmatā datus (un tādēļ iespējams valsts “iejaukšanās” nav vajadzīga), tad attiecībā uz objektiem (teritorijām), kuru ieguvējs ir valsts, būtu

¹¹⁶ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 60. lpp.

¹¹⁷ No V.Sinaiska izteiktajām atziņām izriet “pieauguma” institūta duālā daba, kas, no vienas puses īpašumu aizsargā un nodrošina, bet no otras puses – sankcionē arī īpašuma zaudēšanu.” Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas Juristu Biedrība, 1995, 47. lpp.

¹¹⁸ Korps, “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis Nr.5, 1939, 1126.-1127. lpp. Sk.līdzīgi: Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 63. lpp. (citējot Korpu).

¹¹⁹ 1033. pants nosaka gadījumus, kad izbeidzas īpašuma tiesība bez īpašnieka gribas.

¹²⁰ Torgāns K. red. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401-2440. p.), 2000, 63. lpp. R: Mans Īpašums,

¹²¹ Turpat.

¹²² Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-188/2017, [13]

jābūt atsevišķi noteiktai kārtībai (pienākumiem), kā dati precizējami, valsts pilnvarotai institūcijai nosakot aktīvu lomu tajā.

Zemesgrāmatu ierakstu kontekstā attiecībā uz jūras piekrastes īpašumiem cieši saistīts ir jautājums par to, vai saskaņā ar spēkā esošo regulējumu īpašums, kas krastu erozijas dēļ atrodas piekrastē vai pat zem ūdens, ir uzskatāms par “gājušu bojā”, kā norādīts vairāku juristu viedokļos,¹²³ vai turpinās kā esošs īpašums, jo par to liecina ieraksts zemesgrāmatā (un teritorija nav pilnībā zudusi, kā izriet no diskusijām, piemēram, Zemes pārvaldības likumprojekta izstrādes ietvaros).¹²⁴

Jāatzīmē, ka mūsdienās tiesas atziņās “īpašuma tiesība uz likuma pamata” ir skaidri attiecināta uz “publiskajiem ūdeņiem”.¹²⁵ Tomēr līdz šim vēl nav risināti strīdi tiesā un attiecīgi nav vērtēta situācija, kad īpašums ir mainījies īpašuma piederību dabā notiekošo procesu dēļ, nevis, piemēram, prettiesiski nostiprināts uz privātpersonas vārda, kas bija strīds citētajā 2017. gada lietā.

3.3.1.4. Vai erozijas dēļ “lieta iet bojā” un vai pieskalojums attiecināms uz jūras piekrasti Civillikumā?

Nemot vērā Civillikumā ietvertu regulējumu un iepriekš minēto “automātisko” īpašuma tiesību izmaiņu dabā notiekošo procesu dēļ, var piekrist L. Liepas izvirzītajai atziņai, ka “Civillikuma 1033. panta 1. punkts piemērojams arī gadījumos, kad privātpersona zaudē īpašuma tiesības uz to nekustamā īpašuma daļu, kas krasta erozijas rezultātā ir kļuvusi par jūras piekrastes joslu.”¹²⁶ Konceptuāli līdzīgs skaidrojums ir ticis sniegts par 1033. panta 1. punktam identisku normu, kas atrodama VCK (868.p.1.p.), kā iepriekš norādīts, attiecinot “jūras palielināšanās” gadījumus uz īpašuma tiesības zaudēšanu uz zemi, kura zūd ar “jūras palielināšanos”.¹²⁷

Līdzīgu pieeju par “automātisku” īpašuma zaudēšanu par labu valstij, ja tas noticis krastu erozijas dēļ, atzīst visas valstis, kurās jūras krasts ir noteikts kā valsts īpašums vai publiskais īpašums un kuru pieredze pētīta šī projekta ietvaros (t.sk. Francija, Spānija, Portugāle, Vācija, Lietuva u.c.). Francijā šo jūras krasta zemes “automātisko” pāreju valsts publiskajā īpašumā apliecina arī Francijas Konstitucionālās tiesas judikatūra, vienlaikus uzsverot, ka šādi gadījumi nav uzskatāmi par ekspropriāciju un attiecīgi īpašniekam nav tiesību uz kompensāciju.¹²⁸ Līdzīga pieeja izriet no Vācijas Federālā Ūdensceļu likuma, kurā iekļauts princips, ka īpašnieks zaudē

¹²³ Sk.piemēram, Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15, 17. lpp., norādot, ka “krastu erozijas rezultātā bojā var iet ne tikai zeme, bet arī saimniecības ēkas un dzīvojamās mājas. Tāpēc, iespējams, piekrastes īpašniekiem vajadzētu savu īpašumu apdrošināt.” Sk.līdzīgi Liepa L. Latvijas Pašvaldību savienībai sniegtajā juridiskajā atzinumā. LPS 10.04.2018. vēstule Nr.220163453/A511.

¹²⁴ Sk.augstāk Vispārējo daļu.

¹²⁵ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-188/2017, [13]

¹²⁶ Liepa L. Latvijas Pašvaldību savienībai sniegtajā juridiskajā atzinumā. LPS 10.04.2018. vēstule Nr.220163453/A511.

¹²⁷ Konradi F. un Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā gr. Lietu tiesības. Lik.teksts A.Būmaņa, H.Ēlersa un J.Lauvas tulkojumā, 1935, 151. lpp., vienlaikus te jāatzīmē, ka tajos laikos “jūra” bija kā kopīgs (nevienam nepiederošs) īpašums, nevis valsts, tomēr tas nemaina būtību, ka lieta privātpašnieka īpašuma tiesības kontekstā “iet bojā,” (izņemot gadījumus, ja valsts regulējums pieļautu jūras gultnes piederību privātpersonām).

¹²⁸ Francijas Konstitucionālās tiesas 2013. gada 24. maija lēmums No. 2013-316, QPC

īpašumu par labu valstij (krastu erozijas gadījumā), un nav tiesību uz kompensāciju, izņemot, ja zaudējums radies “mākslīgu” iemeslu dēļ (ne dabas procesu rezultātā).¹²⁹ Polijā ir līdzīga pieeja, ka zaudē īpašumu, bet Ūdeņu likums paredz kompensācijas iespējas.¹³⁰

Vienlaikus Francijas tiesību sistēma (arī, piemēram, Apvienotā Karaliste) pieļauj iespējamību, ka privātpersona var prasīt no valsts zaudējuma atlīdzību, ja persona var pamatot, ka valsts publiskā īpašuma paplašināšanās ir notikusi valsts pārvaldes bezdarbības dēļ (ja valstī nav adekvātu pielāgošanās un novēršanas pasākumu, lai aizsargātu iedzīvotājus pret erozijas riskiem).¹³¹ Francijā notiek diskusijas par jaunu likumu saistībā ar pielāgošanos klimata pārmaiņām piekrastes teritorijās, un tajā plāno iekļaut speciālu regulējumu par finansiālu kompensāciju personām/uzņēmumiem, kas zaudējuši savu īpašumu krastu erozijas dēļ.

Noslēgumā var atzīmēt, ka Latvijas Civillikums līdzīgi kā citās civiltiesību loka valstīs, kur jūra un tās krasts ir valsts (publiskā) īpašumā teritorija, kas samazinās sauszemē (piekrastē), ir “automātiski” bojā gājis īpašums.

Civillikumā nav nevienas tiešas normas, kas būtu attiecināma uz īpašuma tiesību izmaiņu *risināšanas* modeļiem, t.sk., piemēram, situācijas, kad jūra “atkāpjas” (ceļas krasts) vai tā pieskalo papildus sauszemes teritoriju, abos gadījumos nosacīti “paņemot līdzī” augstākās bangas aizsniegšanās vietu, tomēr izveidojot smiltāju, kas pamazām var veidoties par jūras neietekmētu sauszemes daļu. Vai uz šādu teritoriju būtu attiecināma Civillikumā definētā pieeja par “īpašuma tiesības iegūšanu ar pieaugumu,” attiecīgi – vai šādi gadījumi vērtējami kā “pieskalojums” Civillikuma izpratnē?

Vērts nedaudz sīkāk apskatīt “pieauguma” (*accessio*) institūtu, kā tas tiek regulēts Civillikumā un vai ir attiecināts uz jūras piekrasti.

3.3.1.5. *Īpašuma iegūšana ar pieaugumu Civillikuma ietvarā*

Mūsdienu Civillikuma definējums un galvenie principi attiecībā uz pieaugumu un īpašumtiesību iegūšanu caur to lielā mērā balstās VCK III daļā, kas satur vairākus pieauguma veidus, bet pētāmās tēmas kontekstā attiecināms varētu būt tas, kas skar izmaiņas ar zemi. Attiecīgi A. sadaļa “Pieaugums ar vienu zemes gabala pievienošanos otram.” Identiskas normas satur arī Civillikuma III daļas 1. sadaļa (960. p. – 967. p.)

Saskaņā ar VCK 759. pantu (un Civillikuma 960. p.) pieaugums var rasties “trejādi: izceļoties upes salai, mainot upei gultni un, beidzot, kā pieskalojums.” Kā VCK komentāros uzsvērts, likumīgā iespējamība iegūt īpašumu pieauguma ceļā ar vienas nekustamās mantas

¹²⁹ Prof.G.Winter atbildes vēstule-skaidrojums, kas sniegts šī pētījuma ietvaros. (26.05.2019.). Sk.: Federālo Ūdensceļu likuma 3.pants (*Bundeswasserstra engesetz*)

¹³⁰ Sk. Water Law (Act of 20 July 2017) Art.223 (ex-Art.17) (prof.J.Jendroska norāda, ka kompensēšanas saņemšanas gadījumi nav zināmi).

¹³¹ Turpat.

pievienošanas otrai rodas tikai tad, ja iepriekšējā stāvokļa pārmaiņa notikusi no pašas dabas un galīgi.”¹³² Līdzīgi tas skaidrots arī mūsdienās, norādot, ka viena zemes gabala pievienošanās otram ir pamats īpašuma iegūšanai, ja iepriekšējā stāvokļa izmaiņas notikušas *dabas procesu rezultātā un ir galīgas*.¹³³ Papildinot, ka notikušajām izmaiņām jābūt tādām, kas pastāvēs (vairāk vai mazāk) *ilgstošī*.¹³⁴ Princips, kas ietverts Civillikumā, un izmantotās atsauces uz 961. pantu, tiek attiecināti uz upēm un ezeriem un nosaka, ka krastu vai salu pieaugumi, kas radušies, veidojoties pakāpeniski zemes pieskalojumiem vai dabiski vai mākslīgi pazeminoties ūdenslīmenim, pieder krastu vai salu īpašniekiem (965. p.). Tomēr “pieskalota vai uznesta zeme kļūst par krasta īpašnieka īpašumu tikai no tā brīža, kad šī zeme ir tikpat augsta kā pieguļošā lauka vai zemes gabala daļa.”¹³⁵ Jautājums par to, “vai pieskalojums beidzies, jāizlemj atbilstoši konkrētajiem faktiem,” taču no juridiskā viedokļa pieskalojumu nevar uzskatīt par pabeigtu, kad paaugstinātā piekrastes daļa mēdz būt ūdens nosepta.¹³⁶

No Civillikuma un komentāru analīzes ir skaidrs, ka tas tiešā veidā tiek attiecināts tikai uz upēm, neaptverot jūras piekrasti. Jautājums, vai attiecīgos principus varētu attiecināt uz jūras piekrasti pēc analogijas, atkarīgs no normu piemērotājiem. Pašreiz nav neviena tiesas sprieduma, kas būtu pieņemts, pamatojoties uz īpašuma tiesību prasību, kas risinātu jautājumu par pieskalojuma iekļaušanu īpašumā jūras piekrastes teritorijā. Līdz ar to **nav pamata ne noliegt, ne apstiprināt analogijas piemērošanas iespējamību, kas ir civiltiesību piemērošanas princips.**

Tajā pašā laikā jāpiemin Administratīvās lietas ietvaros pieņemtu Administratīvās apgabaltiesas sprieduma atziņu, kas izteikta strīdā starp privātpersonu, kurai īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā līdz jūras ūdens līnijai, un pašvaldību par robežu precizēšanu Kadastra reģistrā. Šajā lietā tiesa norāda, ka :

“krasta dabīgais pieaugums, kas veidojies, jūrai atkāpjoties”, nav automātiski uzskatāms par privātpersonas īpašuma pieaugumu. Tas (vismaz līdz privātpersona savas īpašuma tiesības nav apliecinājusi normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā) ir uzskatāms par publisku (valstij piekritošu) īpašumu, kas kalpo normatīvajos aktos skaidri definētām sabiedrības interesēm attiecībā uz jūras piekrasti.”¹³⁷

Attiecīgi tiesa norādījusi uz jūras krastā veidojošos teritorijas “pieaugumu” kā sabiedrības interešu objektu, kas saistāms ar sabiedrības tiesībām uz jūras krastu un tādēļ tāda veida objekts nebūtu “automātiski” uzskatāms par kāda privātpašnieka īpašuma pieaugumu. Šajā kontekstā, šķiet, tiesa ir sniegusi indikāciju, ka tādas zemes pieaugums varētu būt vērtējams savādāk nekā “tradicionālā” Civillikuma pieeja, kas attiecināta uz upju krastiem.

Vienlaikus, ņemot vērā Sinaiska rezumējumu par “īpašuma iegūšanu ar pieaugumu”, kas “no vienas puses īpašumu aizsargā un nodrošina, bet, no otras puses – sankcionē arī īpašuma

¹³² Konradi F. un Walter A. Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā gr. Lietu tiesības. Lik.teksts A.Būmaņa, H.Ēlersa un J.Lauvas tulkojumā, 1935. 86. lpp.

¹³³ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 59. lpp.

¹³⁴ Turpat.

¹³⁵ Rozenfelds, J. Lietu tiesības, 4.labotais, papildinātais izd., Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 86. lpp.

¹³⁶ Sk.līdzīgi: Rozenfelds, J. Lietu tiesības, 4.labotais, papildinātais izd., Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 86. lpp.

¹³⁷ Turpat.

zaudēšanu”, norādot, ka “tikai tad var uzskatīt “pieaugumu” kā īpašuma iegūšanas veidu”,¹³⁸ ir pamatoti atzīmēt savstarpēji saistītos jautājumus. Tas ir, pieeju, kad piekrasti uzskata par “zaudētu īpašumu” (jeb gājušu bojā) un kad/vai īpašumu var iegūt ar pieaugumu. **No otras puses, jūras krasta josla ir paaugstināta riska zona¹³⁹ un atrodas nepārtrauktā pārveides procesā. Tādēļ speciāls regulējums (nosacījumi) par situāciju, ja ir izveidojies pieskalojums, būtu pamatota pieeja šāda specifiska objekta kontekstā.**

Vērtējot citu valstu pieredzi, skaidru risinājumu “jūras” pieskalojumu gadījumiem, t.i., kad piekraste paplašinās, jūrai atstājot iepriekšējo gultni, kā arī krastu erozijas gadījumos, ir radusi Portugāle, pieņemot likumu par ūdeņu piederību.¹⁴⁰ Likuma par ūdeņu piederību 13. pants ietver situācijas, kad jūra atkāpjas, atstājot veco gultni, šī teritorija nenokļūst privātā īpašumā, bet paliek kā “*public domain*” valsts īpašumā. Tomēr izņēmuma kārtā, kad atkāpšanās ievērojama, t.i., ievērojamas sauszemes teritorijas izveidojušās, tās var transformēt *valsts* privātā īpašumā.¹⁴¹ Savukārt noskalojumu gadījumā (14. pants) zeme, kas nonāk zem publiskiem ūdeņiem, automātiski tiek integrēta valsts publiskajā īpašumā, un privātīpašnieki zaudē šīs zemes bez tiesībām uz kompensāciju.

Nav izdevies atrast tādu valsts pieredzi, izņemot Skandināviju, kur jūras krasta pieskalojums veidotu privātā īpašuma zemes pieaugumu, atšķirībā no upēm, kurās tāda pieeja dominē.

3.3.2. Zemes reformas normatīvais regulējums un tiesības uz jūras piekrasti kā “publisko ūdens” sastāvdaļu

Šīs sadaļas mērķis ir izanalizēt, vai pieeja attiecībā uz jūras piekrastes piederību būtu mainījusies ar speciālo regulējumu, kas pieņemts zemes reformas realizēšanai.

Sākoties zemes reformai, tika noteiktas divu veidu zemes kategorijas: pilsētu zeme jeb zeme, kas atrodas pilsētu administratīvajās robežās, un lauku apvidu zeme – visa pārējā Latvijas teritorija. Atbilstoši minētajam sadalījumam tika veidota arī lielākā daļa zemes reformu reglamentējošo normatīvo aktu, lai gan vairāki no tiem attiecās gan uz lauku apvidiem, gan pilsētām.¹⁴² Kā norāda Mierkalne, zemes reformas īstenošanai tika pieņemti simtos skaitāmi tiesību akti, lēmumi, likumi, tomēr pamatelementus definēja 1990.-1992. gadā pieņemtie likumi

¹³⁸ V.Sinaiskis ir norādījis, ka “ideja, kas apvieno pieauguma institūtu, no vienas puses, īpašumu aizsargā un nodrošina, bet, no otras puses, sankcionē arī īpašuma zaudēšanu. Tikai šajā pēdējā gadījumā pieaugumu varam aplūkot kā īpašuma iegūšanas veidu.” Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas Juristu Biedrība, 1995, 47. lpp.,

¹³⁹ Sk.sīkāk VI nodaļu.

¹⁴⁰ Water Law No. 54/2005, of 15 November. Sk. detalizētu diskusiju par ūdeņu likumdošanu Portugālē: Francisco da Silva Costa F.S. “Water policy(ies) in Portugal.” Pieejams: <https://journals.openedition.org/mediterranee/10078>

¹⁴¹ Sk.sīkāk skaidrojumu: Aragao A. “Property and Environmental Protection in Portugal.” 2016, lpp. 267 – 268.

¹⁴² Sk. detalizētu diskusiju: Mierkalne J. “Zemes reformu reglamentējošie tiesību akti.” *Zemes reforma - atslēga uz īpašumu*. VZD, 2012, 24. – 47.lpp.

attiecībā uz zemes reformu un privatizāciju lauku apvidos¹⁴³ un zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās.¹⁴⁴ Ar tiem un vairākiem institucionālo darbību reglamentējošiem tiesību aktiem sākās arī īpašumtiesību atjaunošana un nodošana par samaks, sākotnēji piešķirot lietošanā.

Šī pētījuma kontekstā tika izanalizēti trīs veidu materiāli: 1) Zemes reformas normatīvais regulējums – lai konstatētu, vai jūras piekraste (“publiskais ūdens”) varēja tikt nodota privātīpašumā, piemēram, atjaunojot īpašumtiesības uz bijušajiem īpašumiem; 2) Tiesību akti attiecībā uz zemes īpašumu (lietojumu) robežu ierādīšanu laika posmā, kad piešķīra un iemērija lielāko apjomu zemes piekrastē (1994–2000); 3) Reālo lietu materiālu izpēte arhīvos, atlasot tādus īpašumus, kuru robežas 2019. gadā ietiecas pludmalē vai jūrā, aptverot arī jūras gultni.

3.3.2.1. Zemes reformas normatīvais regulējums un jūras piekrastes piederība

Zemes reformas lauku apvidū sākotnējais mērķis bija “pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības laukos, lai veicinātu Latvijas tradicionālā lauku dzīvesveida atjaunošanu, nodrošinātu dabas un citu resursu saimniecisku izmantošanu un aizsardzību, augsnes auglības saglabāšanu un celšanu, kvalitatīvu lauksaimniecības produktu ražošanas palielināšanu.”¹⁴⁵ Savukārt likumā par zemes reformu pilsētās kā mērķi izvirzīja “veicināt sabiedrības interesēm atbilstošas pilsētu apbūves veidošanos, zemes aizsardzību un racionālu izmantošanu.”¹⁴⁶

Regulējums attiecībā uz lauku apvidiem un publiskie ūdeņi (jūras piekraste)

Papildus augstāk minētajām likumam par zemes reformu lauku apvidos, kas aizsāka pirmo zemes reformas soli – zemju piešķiršanu lietošanā, 1992. gadā pieņēma likumu *par zemes privatizāciju lauku apvidos*, nosakot privatizācijas (t.sk. īpašuma tiesību atjaunošanas) procesa pamatnosačījumus. Ar šo likumu akcents tika likts nevis uz zemes izmantošanas efektivitātes nodrošināšanu, bet tās atdošanu bijušajiem īpašniekiem.¹⁴⁷ Līdz ar to vispārīgi varētu pieņemt, ka, ja bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki varēja likumā noteiktā kārtībā pierādīt, ka viņu īpašums atradās jūras piekrastē, tostarp pludmalē, tad īpašumtiesības tika atjaunotas. Tomēr publiskie ūdeņi *expressis verbis* tika izņemti no tām teritorijām, uz ko atjaunojamas īpašuma tiesības. Likuma *Par*

¹⁴³ Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos". Spēkā no 21.11.1990; kā arī Likums "Par zemes privatizāciju lauku apvidos." (sp.no 01.09.1992., stājas spēkā kopā ar 1937. gada Civillikuma Lietu tiesību daļu.)

¹⁴⁴ Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās." (sp.no 20.11.1991.) Zemes reformas normatīvo aktu apkopojums pieejams: <https://www.vzd.gov.lv/lv/normativie-akti/normativie-akti/zemes-reforma/>

¹⁴⁵ 1. pants, Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos."

¹⁴⁶ 2. pants, Likums "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās."

¹⁴⁷ Boruks A. Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā: no senākiem laikiem līdz mūsdienām. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības Universitāte, 2003, norādot, ka tas radījis zemes apsaimniekošanas problēmas. (Citēts no Kalāne L, *et al*, "Īpašuma tiesību atjaunošana uz zemi." Zemes reforma - atslēga uz īpašumu. VZD, 2012, 89. lpp.)

zemes privatizāciju lauku apvidos 2. panta 4. punkts nosaka, ka “kopā ar zemi privatizējami uz tās augošie meži, daudzgadīgie stādījumi un virszemes ūdeņi, **izņemot publiskos ūdeņus.**”¹⁴⁸

Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 17.12.1992. Lēmuma skaidrojumu par konkrēto likumu “2. panta 4. punktā ar jēdzienu “**publiskie ūdeņi**” **jāsaprot “jūras piekrastes josla”**, kā arī Latvijas Republikas Civillikuma 1102. panta 1. pielikumā (laikraksta “Diena” 1992. gada 11. augusta pielikums Nr. 44) minētie ezeri un upes.”¹⁴⁹

No 1992. gadā atjaunotā Civillikuma¹⁵⁰ izriet, ka jūras piekraste ir teritorija līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, nosakot tās piederību valstij (1104. p.). Papildus vēl likums *Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību* noteica, ka arī 1104. pants “attiecas uz visiem īpašumiem neatkarīgi no īpašuma tiesību rašanās laika.”¹⁵¹ Saskaņā ar Civillikuma piemērošanas likuma 27. pantu “līdz brīdim, kad likumdošanas akti par zemes, zemes dziļu, ūdeņu, mežu un citu dabas objektu izmantošanu un aizsardzību tiks saskaņoti ar Civillikumu, tie piemērojami, ja nav pretrunā ar Civillikumu.”

Tātad attiecībā uz lauku apvidiem publiskie ūdeņi, tostarp jūras piekraste, bija izņemti no objektiem, kurus tiesības privatizēt (t.sk. atjaunot īpašuma tiesības) zemes reformas laikā. Attiecīgi uz jūras piekrastes daļu līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, nebija likumīga pamata atjaunot īpašuma tiesības, bet bija jāpiemēro citi (kompensējošie) mehānismi, ja īpašumtiesību apliecinājoši dokumenti liecināja, ka zeme atrodas pludmalē.

Regulējums attiecībā uz pilsētām un publiskie ūdeņi (jūras piekraste)

Likumā *Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās* nav līdzīgas atrunas (ierobežojuma), kas *expressis verbis* liegtu privatizēt “publiskos ūdeņus,” kāda tika iekļauta likumā *Par privatizāciju lauku apvidos*. Lai gan likumā *Par zemes reformu pilsētās* tika paredzēti īpašuma tiesību atjaunošanas ierobežošanas gadījumi (iemesli),¹⁵² paredzot izslēgt no teritorijām, uz kurām atjauno īpašumtiesības, tās, uz kurām “atrodas valsts īpaši aizsargājami dabas objekti (vai to daļas) un kultūras pieminekļi, kuru sarakstus apstiprina Latvijas Republikas Vides aizsardzības komiteja vai Latvijas Republikas Kultūras ministrija.”¹⁵³

¹⁴⁸ 2. panta 4. punkts, Likums "Par zemes privatizāciju lauku apvidos" (1992. gada red.), identiska redakcija saglabājusies līdz pat 2019. g.).

¹⁴⁹ 2.2. punkts, Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija 1992. gada 17. decembra lēmums Par Latvijas Republikas likuma “Par zemes privatizāciju lauku apvidos” atsevišķu pantu piemērošanu. 14.01.1993.

¹⁵⁰ Tas stājās spēkā tajā pašā dienā, kad likums *Par privatizāciju lauku apvidos* (01.09.1992.)

¹⁵¹ 17. pants. Likums Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību. (Nosaukums 1992. gada redakcijā).

¹⁵² Sk. Likuma 12. pants, kurā uzskaitīti gadījumi (iemesli), kādēļ īpašuma tiesības neatjauno.

¹⁵³ 12. panta pirmās daļas 3. punkts, Likums “Par zemes reformu Latvijas pilsētās (likuma pamata redakcijā, pieņemts 20.11.1991.). Tādos gadījumos sākumā tika paredzētas tiesības “bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem pēc viņu izvēles”: (i) pieprasīt nodot viņiem īpašumā vai piešķirt lietošanā tās pašas pilsētas administratīvajās robežās līdzvērtīgu zemes gabalu atkarībā no paredzamā zemes izmantošanas veida;(ii) vai saņemt kompensāciju likumā noteiktajā kārtībā.

Vēlāk šī norma tika papildināta, iekļaujot arī īpašuma tiesību atjaunošanas ierobežojumu uz zemēm, uz kurām atrodas “ar likumu noteikti valsts nozīmes izglītības, kultūras un zinātnes objekti, nacionālās sporta bāzes, kā arī valsts vai pilsētas nozīmes inženiertehniskās un transporta infrastruktūras objekti – ielas, tilti, tuneļi, ceļu pārvadi, dzelzceļa līnijas un ostas.”¹⁵⁴

No 12. panta otrās daļas izriet, ka īpašuma tiesības varētu būt tomēr atjaunotas, neskatoties uz likumā noteikto ierobežojumu, attiecīgi paredzot, ka tad objekta īpašniekam, kura īpašums atrodas uz privātā īpašumā nonākušās zemes, jāvienojas par nomas maksu.¹⁵⁵ Šādas situācijas varēja izveidoties, piemēram, gadījumā, kad tika atjaunotas īpašumtiesības uz zemi zem uzskaitītajiem objektiem, ja zeme pieprasīta un piešķirta laika posmā, kamēr tie vēl nebija ieguvuši valsts nozīmes statusu likumā noteiktajā kārtībā.¹⁵⁶

Tā kā jūras piekraste (tāpat kā pārējie publiskie ūdeņi) nav iekļauti šajos izņēmumos, uz kuriem īpašumtiesības nav atjaunojamas, tad, pielietojot tikai gramatisko interpretācijas metodi, varētu nonākt pie secinājuma, ka likumdevējs ir atstājis šo jautājumu bijušo īpašnieku pierādīšanas ziņā (parastā kārtībā), t.i., pieļaujot īpašumtiesību atjaunošanu, ja īpašuma tiesības pastāvēja līdz 1940. gada 21. jūlijam.

Tomēr, pielietojot juridisko metožu kopumu, šāds secinājums nav iespējams. Pirmkārt, jāņem vērā, ka, pieņemot likumu par zemes reformu pilsētās (1991. gadā), Civillikums nebija stājies vēl spēkā, līdz ar to likumprojekta izstrādes laikā, iespējams, neraisījās diskusijas par speciālu atrunu attiecībā uz publiskajiem ūdeņiem. Nelielu niansi normatīvo aktu izpētei piešķir arī fakts, ka zemes reformas likumus attiecībā uz lauku apvidiem izstrādāja vieni eksperti un likumdevēja pārstāvji, bet attiecībā uz pilsētām – citi.¹⁵⁷ Attiecīgi, iespējams, ar to var skaidrot atšķirīgo pieeju, kas ir iekļaujams un kas nav iekļaujams vienā vai otrā regulējumā.

Nav atrodams arī likumdevēja lēmums vai skaidri izteikta griba atteikties no valsts īpašumtiesībām uz jūras piekrasti atšķirībā no daudziem citiem valsts īpašuma objektiem, kas ar konkrētu lēmumu starpniecību tika nodoti privatizācijai.¹⁵⁸ Turklāt saskaņā ar Civillikuma 1103. pantu “publisko ūdeņu sarakstu var grozīt vienīgi likumdošanas ceļā.” Attiecīgi, tā kā šāda normatīvā akta nav, ne arī grozījumu Civillikumā, nav arī likumīga pamata uzskatīt, ka zemes reformas laikā (vai pēc tās) privātpersonas varētu iegūt jūras piekrasti privātā īpašumā, tostarp balstoties uz zemes reformas normatīvajiem aktiem.

¹⁵⁴ 12. panta pirmās daļas 3. punkts, Grozījumi likumā “Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās.” (pieņemti 31.03.1994., objektu uzskaitījums identisks arī spēkā esošajā redakcijā 2019.g.)

¹⁵⁵ 12. panta otrā daļa nosaka: “Ja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjaunotas īpašuma tiesības uz zemi, uz kuras atrodas šā likuma 12. panta pirmās daļas 3. punktā minētie objekti, kā arī valstij vai pašvaldībām piederoši ūdensapgādes, siltumapgādes un energoapgādes objekti, zemes nomas maksu nosaka, pusēm rakstveidā vienojoties.” 12. pants papildināts ar šādu daļu 1997. gadā: Grozījumi likumā “Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās,” pieņemti 08.05.1997.

¹⁵⁶ Sk.šādu piemēru: Satversmes tiesas 25.03.2003. spriedums lietā Nr. 2002-12-01, par zemi zem Rīgas kinostudijas. Sk. arī: Kalāne L, *et al.*, “Īpašuma tiesību atjaunošana uz zemi.” Zemes reforma - atslēga uz īpašumu. VZD, 2012, 106. lpp

¹⁵⁷ Seile A. “Seile A. “Zemes reforma – jaunu sociālekonomisko attiecību un kultūrainavas veidošanas pamats. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis, 2011. Apgalvojumus, kura apstiprinājums gūts arī šī pētījuma ietvaros veiktajās intervijās ar I.Čepāni un I.Emsi (tajā laikā Augstākās Padomes deputātiem, kas strādājuši pie attiecīgo likumprojektu izstrādes.)

¹⁵⁸ Likums “Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju.” (spēkā no 17.02.1994.)

1992. gadā, Civillikumam stājoties spēkā, tas noteica jūras piekrastes piederību kā vispārīgo normu, kuru neviens no zemes reformai pilsētās pieņemtajiem normatīvajiem aktiem (kā speciālās normas) nesašaurināja, t.i., nenoteica citādu regulējumu, kā ietverts Civillikumā par piekrastes piederību. Turklāt likums *Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību* noteica, ka arī 1104. pants “attiecas uz visiem īpašumiem neatkarīgi no īpašuma tiesību rašanās laika.”¹⁵⁹

Savukārt vēlāk, grozot likumu *Par zemes reformu pilsētās*, tas tika papildināts ar norādi 20. panta pirmajā daļā, ka “Zemi var iegūt īpašumā saskaņā ar Civillikumu un citiem likumiem [..]”.¹⁶⁰

Attiecīgi saskaņā ar sistēmisko interpretācijas metodi, kā arī vispārējās normas un speciālās normas hierarhijas principu un konsekvencēm, jāsecina, ka arī attiecībā uz zemes reformu pilsētās nepastāvēja tiesisks pamats piešķirt īpašumā valstij piederošo piekrastes joslu.

Šo vērtējot zemes reformas kontekstā, secinājumi nav viennozīmīgi vai vienkārši, jo izskatās, ka jūras piekrastes mainīgā daba nav tikusi ņemta vērā, pieņemot zemes reformas normatīvo regulējumu, t.i., nav skaidru risinājumu, kā bija jārikojas, ja sauszemes teritorija, kas kādreiz piederēja, ir daļēji zudusi erozijas dēļ, atrodas pludmalē vai būtiski mainījusies tās konfigurācija.

Vienlaikus, ņemot vērā zemes reformas laikā piemērotos principus, var tomēr izdarīt secinājumus, ja pat nav skaidras vadlīnijas, ko darīt ar īpašumiem, kuru vēsturiskās robežas atrodas jūrā vai pludmalē.

Papildus vērts atzīmēt, ka uz normatīvo regulējumu un valsts izvēli, kādā veidā tā veic zemes reformu, lai atjaunotu tiesības uz okupācijas varas nacionalizētajiem īpašumiem, nav attiecināmas īpašuma tiesību aizsardzības normas, kas izriet no 1950. gada Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Cilvēktiesību Konvencija). Jo Latvija, ratificējot konvenciju, ar 1997. gada 4. jūnija likumu "Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1.,2.,4.,7. un 11. protokolu" 1. pantā iekļāva atrunu, ka Cilvēktiesību Konvencijas 1. protokola 1. panta prasības (personas tiesības uz īpašumu) **neattieksies uz īpašuma reformu**, kas regulē PSRS veiktās aneksijas laikā nacionalizēto, konfiscēto, kolektivizēto vai citādā veidā nelikumīgi ekspropriēto īpašumu atdošanu vai kompensāciju izmaksu bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem. Kā atzinusi Satversmes tiesa, minētā atruna norāda, ka, īstenojot īpašuma reformu, ir pieļaujama gan bijušo zemes īpašnieku, gan citu īpašuma tiesību subjektu tiesību ierobežošana sabiedrības interesēs.¹⁶¹

Līdz ar to ar zemes reformas likumiem noteiktie ierobežojumi atjaunot uz kādu teritoriju vai objektu īpašuma tiesības ir pieļaujami un konkrēti īpašuma tiesību nepiešķiršana uz jūras krasta joslu kā *res communes*, t.i., visai sabiedrībai piederošu lietu var tikt vērtēta kā ierobežojums, kas

¹⁵⁹ 17. pants. Likums Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību. (Nosaukums 1992. gada redakcijā).

¹⁶⁰ Grozījumi likumā “Par zemes reformu pilsētās.” Pieņemti 08.05.1997.

¹⁶¹ Satversmes tiesas 30.04.1998. spriedumu lietā Nr.09-02(98); arī: Satversmes tiesas 25.03.2003. spriedumu lietā Nr. 2002-12-01.

noteikts sabiedrības interesēs. Vienlaikus jāatzīmē, ka judikatūras, kas sniegtu šādu situāciju vērtējumu attiecībā uz jūras piekrasti, pagaidām nav.

Tomēr no iepriekš analizētā zemes reformas normatīvajā regulējuma **var secināt, ka no tā neizriet likumīgs pamats nodot privātpersonu īpašumā valstij piederošos publiskos ūdeņus**, kas gan 1937. gadā, gan 1992. gadā ietvēra jūras piekrastes joslu līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, atšķirībā no upēm un ezeriem, kuru saraksti ir laika gaitā mainījušies.

Savukārt privatizācijas, t.sk. īpašuma tiesību atjaunošanas, aizlieguma noteikšana uz “publiskajiem ūdeņiem” lauku teritorijās un to aizņemto teritoriju atstāšana valsts īpašumā pilsētās un lauku teritorijās ir vērtējams kā viens no īpašuma tiesību ierobežojošiem lēmumiem, kas saistīts ar denacionalizācijas procesa specifiku, notiekot 50 gadus pēc īpašumu nacionalizēšanas. Šajā kontekstā Satversmes tiesa ir norādījusi:

“Tā kā okupācijas sekas ir nasta, kas gulstas uz visu sabiedrību, un šīs sekas nav iespējams novērst pilnībā, taisnīguma princips prasa, lai zemes reformas gaitā tiktu ņemtas vērā ne vien bijušo zemes īpašnieku un viņu mantinieku, bet arī citu sabiedrības locekļu atsevišķās intereses un sabiedrības kopējās intereses.”¹⁶² Attiecīgi secinot, ka taisnīgums neietver tikai vienas ieinteresētās puses interešu pilnīgu apmierināšanu. Ir nepieciešams panākt taisnīgumu gan attiecībā uz katru indivīdu, gan attiecībā uz sabiedrību kopumā.¹⁶³

Tādēļ var secināt, ka zemes reformas *normatīvais regulējums* nemainīja Civillikumā ietvertu vispārējo normu, ka tādi publiskie ūdeņi kā jūras piekraste pieder valstij un neparedzēja tiesisku pamatu piešķirt attiecīgu teritoriju privātā īpašumā. Satversmes tiesas sniegtās atziņas attiecībā uz zemes reformas procesu un ierobežojumiem attiecībā uz bijušajiem īpašniekiem gan citu faktisko apstākļu kontekstā tomēr ļauj secināt, ka tāda veida ierobežojums, kas noteikts attiecībā uz dabas objektu ar *res communes* vērtību, būtu atzīstams par konstitucionālu.

3.3.2.2. Tiesiskais regulējums piešķirto zemju ierādīšanai un “augstākā banga”

Tā kā zemes reformas process faktiski aptvēra divus būtiskākos lēmuma pieņemšanas un piemērošanas posmus – piešķiršana lietošanā un īpašuma tiesību atjaunošana¹⁶⁴ un robežu ierādīšana dabā –, tad vērtējams ir arī tiesiskais regulējums, kas attiecās uz otro posmu un noteica zemes iemērītāju rīcību, ierādot robežas dabā.

¹⁶² Satversmes tiesas 25.03.2003. spriedums lietā Nr. 2002-12-01, sec.daļa 1. punkts.

¹⁶³ Turpat.

¹⁶⁴ Jāatzīmē, ka atšķirībā no tiesību realizēšanas attiecībā uz zemi lauku apvidos, likums par zemes reformu pilsētās noteica, ka zeme nav vispirms jāpieprasa pastāvīgā lietošanā, bet uzreiz jau tika paredzēta īpašuma tiesību atjaunošana. Sīkāk par atšķirībām zemes reformas regulējuma attiecībā uz pilsētām sk.: Kalāne L, *et al*, “Īpašuma tiesību atjaunošana uz zemi.” Zemes reforma - atslēga uz īpašumu. VZD, 2012, 99 – 109. lpp.

Nemot vērā jūras piekrastes sabiedriski nozīmīgo statusu, kas mūsdienās nereti tiek raksturots kā **Latvijas nacionālā vērtība**,¹⁶⁵ nav pārsteiguma par ierobežojumu privatizēt tāda veida sabiedrībai kopīgu objektu. Turklāt tas, tāpat kā līdzīgi sabiedrībai nozīmīgi objekti, varēja tikt izslēgts no objektu vai teritoriju loka, uz kuriem ir atjaunojamas īpašumtiesības, arī situācijā, kad īpašuma reālās robežas varētu atrasties piekrastē, piemēram, krastu erozijas dēļ. Tādos gadījumos, t.i., kad nav iespējams atjaunot īpašumu bijušā zemes īpašuma robežās, normatīvais regulējums paredzēja kompensējošus risinājumus.¹⁶⁶ Papildu vēl ar 1999. gada grozījumiem likumā *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* Saeima noteica tiesības bijušajiem zemes īpašniekiem saņemt lietošanā zemi, kas līdzvērtīga tai zemei, uz kuru viņiem zemes reformu reglamentējošajos normatīvajos aktos paredzēto ierobežojumu dēļ netika atjaunotas īpašuma tiesības.¹⁶⁷ Šie grozījumi ieviesa vēl būtiskas izmaiņas, kas stājās spēkā 1999. gada 1. maijā, pagarinot īpašuma atjaunošanas pieprasīšanas termiņu bijušajiem zemes īpašniekiem un ļaujot iegūt īpašumā ne tikai lietošanā piešķirtās zemes.¹⁶⁸ Attiecīgi zemes reforma ieilga līdz pat 2008. gadam un turpinājās arī pēc šī termiņa, līdz kuram Saeima ar vairākiem piegājieniem bija pagarinājusi pieprasījumu iesniegšanas termiņu. Neatrisināti jautājumi ir palikuši un neskaidrības par jūras piekrastes piederību un robežām ir netieši saistītas ar tām.

Viena no visbiežāk izskanējušajām neskaidrībām ir saistīta ar jautājumu, vai zemes reformas laikā tādu publisko ūdeņu sastāvdaļa kā jūras piekraste (šajā kontekstā bieži lietots termins – “pludmale”) varēja tikt nodota privātā īpašumā, vai nu atjaunojot īpašuma tiesības, vai nododot par samaksu, kā norādīts Vispārīgajā daļā iepriekš. Kā parādīja normatīvo aktu analīze, nav atrodamas tādas normas, kas mainītu vispārējo Civillikumā ietverto principu, attiecīgi nav radīts tiesisks pamats krasta nonākšanai privātā īpašumā, piemērojot zemes reformas regulējumu.

Vienlaikus jāatzīst, ka uz īpašumu tiesību atjaunošanu un piešķiršanu zemes reformas laikā attiecas gan normatīvie akti, gan to piemērošanas tiesību akti. Nenoliedzami piemērošanas aktiem ir jāatbilst normatīvajiem aktiem. Tomēr, ja kaut kas nav precīzi definēts vai noteikts normatīvo aktu līmenī, piemērošanā var radīt dažādas interpretācijas un pieejas.

Šī pētījuma ietvaros nav iespējams detalizēti izvērtēt ne visus normatīvos, ne visus tiesību aktus, kuri attiecas uz zemes reformas realizēšanu, it īpaši daudzkārt mainītos un precizētos iekšējos normatīvos aktus, saskaņā ar kuriem zemes īpašumi tika piešķirti un iemērīti. Attiecīgi

¹⁶⁵ Latvijas Ilgtspējīgas Attīstības Stratēģija 2030, norādot uz piekrasti arī kā nacionālo interešu telpu. Čepāne I. “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes ilgtspējīgas attīstības tiesiskās problēmas.” LU rakstu krājums, 2012, 90. lpp. Sk. arī Augstākās Tiesas Administratīvo lietu departamenta 15.03.2015. spriedums lietā Nr. SKA-22-15, norādot, ka jūras piekraste ir “nacionāla vērtība.” “Līdz ar to šo objektu kvalitāte, uzturēšana un attīstība ir ne tikai attiecīgās pašvaldības, bet gan visas valsts rūpe.” [9].

¹⁶⁶ Likums par zemes privatizāciju lauku apvidos, 20.08.1992., kas iekļāva jaunu nodaļu par kompensācijas izmaksāšanas pamatprincipiem bijušajiem zemes īpašniekiem.

¹⁶⁷ Likums “Grozījumi likumā “Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos.” Latvijas Vēstnesis, 30.04.1999.

¹⁶⁸ Kalāne L, *et al*, “Īpašuma tiesību atjaunošana uz zemi.” Zemes reforma - atslēga uz īpašumu. VZD, 2012, 97. lpp., norādot arī, ka ar šiem likuma grozījumiem Saeima lauza zemes reformas pamatprincipu, ka lauku apvidū tiesības atjaunojamas uz lietošanā piešķirtu zemi, nosakot, ka īpašuma tiesības atjaunojamas ne tikai uz lietošanā piešķirtu, bet arī uz brīvo, valstij piekrītošo zemi. Tomēr saglabājās ierobežojums, ka publiskie ūdeņi ir izņemti no objektiem, uz kuriem var atjaunot īpašumtiesības.

normu piemērošanas akti netiek analizēti detalizēti. Tomēr no vispārējās to izvērtēšanas¹⁶⁹ var veikt dažus vispārīgus secinājumus attiecībā uz šī pētījuma fokusa jautājumu par augstāko bangu.

3.3.2.3. Zemes reformas īpašumu tiesību atjaunošanas lēmumu piemērošana

Šīs sadaļas fokuss ir izpētīt, vai “augstākās bangas” pieeja tika piemērota saskaņā ar zemes reformas laikā spēkā esošajiem tiesību aktiem un ieskicēt, balstoties uz konkrētu lietu izpēti, vai praksē tam var rast apstiprinājumu, piemērojot konkrētu instrukciju izpēti.

(i) No tiesību aktiem izrietošais (1992–2007)

Īpašumu ierādīšana dabā (sākotnēji – lietošanā) notika, pamatojoties uz dažādos laika posmos izstrādātiem un apstiprinātiem tehniskiem norādījumiem vai instrukcijām, rīkojumiem, pavēlēm (kopš 1993. gada – Valsts Zemes dienesta). Pirmie tāda veida norādījumi tika apstiprināti 1992. gadā attiecībā uz zemes vienību ierādīšanu dabā, kas bija piešķirti lietošanā *Tehniskajiem norādījumiem zemes lietojumu robežu ierādīšanai dabā*¹⁷⁰. Tie paredzēja, ka:

“Zemes lietojumu robežas gar Baltijas Jūras un Rīgas Jūras līci nosprauž pa krastu nogāžu augšmalu – pa sauszemes līnijām no robežzīmes uz robežzīmi.” (3.8. punkts)¹⁷¹

Nākamie tehniskie norādījumi, kas attiecas arī uz *īpašumā nodotām* zemēm, paredzēja identisku robežas noteikšanas nosacījumu kā pirmajos norādījumos.¹⁷² Bet ar 1994. gada 4. oktobri VZD izdod “papildinājumus” 1994. gada Tehniskajiem norādījumiem, kuros nosaka, ka “saskaņā ar MK 02.08.1994. Noteikumiem Nr. 156 “Par zvejniecību,” noteikts, ka gar Latvijas Republikas iekšējiem un teritoriālajiem ūdeņiem [...] jāizdala “noteikta platuma tauvas josla.” Norādot, ka “gar jūras piekrasti – 20 m.”

Saskaņā ar šiem VZD 04.10.1994. papildinājumiem:

– **“Tauvas joslu skaita: [...] “jūras piekrastē – no vietas, kuru sasniedz jūras augstākās bangas.”**

– “Gar jūras piekrasti, kur tauvas joslai piekļaujas privātās zemes (fizisko un juridisko personu zemes īpašumi un lietojumi), tās no tauvas joslas jānorobežo ar robežzīmēm.”

¹⁶⁹ Zemes reformas laikā piemērotie iekšējie normatīvie akti, (līdz pat 2007. gadam), kā arī piemērošanas ārējie normatīvie akti pieejami Valsts Zemes dienesta mājas lapā, Sk: *Zemes lietojumu/īpašumu robežu ierādīšana/uzmērīšana un Zemes ierīcības projektu (zemes reforma) izstrādāšana (Instrukcijas,pavēles, rīkojumi, vēstules. Izdotas līdz 2007. gada 1. maijam)*: <https://www.vzd.gov.lv/lv/normativie-akti/normativie-akti/kadastrala-uzmerisana/>

¹⁷⁰ Pirmos šādus norādījumus izstrādāja Latvijas Valsts zemes ierīcības forma “Zemesprojekts” un tos apstiprināja LM Valsts zemes ierīcības departamentā 07.02.1992. Spēkā no 07.02.1992. līdz 31.05.1994. Pieejami: https://www.vzd.gov.lv/files/ii_tehniskie_noradijumi.pdf

¹⁷¹ Atšķirībā no citiem ūdensobjektiem, kuriem noteica par kroles līniju vai kur nav izteikta – pa vasaras vidējā ūdenslīmeņa līniju.

¹⁷² Tehniskie norādījumi zemes īpašumu (lietojumu) robežu ierādīšanai dabā. Apstiprināja VZD ar pavēli: 26.05.1994., sk.3.10. punktu. Pieejami: https://www.vzd.gov.lv/files/pavele_nr_40.pdf

- “1.1. Fizisko un juridisko personu zemes robežu plānos tauvas joslas:
- Jūras piekrastē norobežo ar robežzīmēm un parāda kā pierobežniekus, piemēram, no A līdz B Baltijas jūra – tauvas josla.

[..]”

Vienlaikus šo *Tehnisko norādījumu* papildinājumā ir pievienots pielikums, kas citē Civillikuma 1102. pantu, norādot, ka “pie publiskajiem ūdeņiem pieder jūras piekrastes josla [..]”, kā arī ietver publisko ezeru un upju uzskaitījumu.

Vēlākajos papildinājumus, kā arī Instrukcijās par zemes robežu instrumentālo uzmērīšanu attiecībā uz piekrastes teritoriju parādās “tauvas joslas jēdziens” kā viens no atskaites punktiem. Tā, piemēram, 2000. gada 4. septembrī VZD izdotajā instrukcijā (identiska 2002. gada precizētajai) attiecībā uz robežu piekrastē ir norādīts:

“Robežas gar Baltijas jūru un Rīgas jūras līci nosprauž pa krasta nogāžu augšmalu (stāvkrasta gadījumā) **vai pa tauvas joslas robežu** (pie lēzena krasta).¹⁷³

Savukārt, kā bija redzams no 1994. gada papildinājumiem norādījumos, tauvas joslas jūras puses robežu bija jāmēra, ņemot vērā augstākas bangas vietu.

Tomēr nevienā no izvērtētajiem tiesību aktiem nav atrodamas sīkākas norādes par to, kā tika konstatēta attiecīgā robeža. Tas liek domāt, ka konkrētā pieeja atstāta piemērotāju ziņā (interpretācijā), bet to, vai tika piemērota (zemes reformas laikā), var konstatēt tikai, vērtējot atsevišķi katru individuālu gadījumu.

Kopš 2011. gada MK noteikumi attiecībā uz “Robežu noteikšanu apvidū” norāda, ka, ja robeža jānosaka “pieslēdzoties situācijas elementam, to nosaka, ņemot vērā minētajā dokumentā plānoto risinājumu, pa ...

“Baltijas jūras vai Rīgas jūras līča krasta nogāzes augšmalu (stāvkrastam) vai **pa tauvas joslas platuma sākuma robežu (no vietas, kuru sasniedz jūras augstākās bangas)**;¹⁷⁴”

Faktiski šie nosacījumi atspoguļo kopš 1994. gada ietverto pieeju par tauvas joslu un tauvas joslas jūras puses robežu, kā redzams iepriekš. Tomēr jāatzīmē, ka sākotnēji “augstākās bangas” pieeju izmantoja tehniskajos norādījumos, kas paredzēja tauvas joslas noteikšanas pienākumu (nevis konkrētu zemes vienību robežu noteikšanai), tomēr kopš 2000. gada atsaucēs uz tauvas joslu, kas nosakāma konkrēti Baltijas jūras piekrastes īpašumos, norāda vienlaikus uz augstāko bangu kā atskaites punktu.

Daži apsvērumi no prakses materiālu izpētes.

¹⁷³ 2.6. punkts, Zemes vienību robežu uzmērīšanas instrukcija. Apstiprināta ar VZD rīkojumu Nr.282, 04.09.2000.; Identisks 2.7. punkts 17.04.2002.Instrukcijā, kas spēkā līdz 2007.g.

¹⁷⁴ Ministru kabineta 27.12.2011. noteikumu Nr.1019 *Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi*, 106.5. punkts.

(ii) “Augstākā banga” praksē jeb jūras piekrastes robežas noteikšana zemes reformas laikā

Šī sadaļa pārsvarā balstīta uz secinājumiem, izpētot konkrētas lietas un zemes ierīcības projektus VZD arhīvā.

Nevienā no zemes komisijas lēmumiem vai pašvaldību lēmumiem, kas pieejami konkrētās pētītās lietās, nav atrodama šī koncepta piemērošana vai atsaukšanās uz “augstākās bangas” kā robežu noteikšanas kritēriju, lemjot par īpašuma tiesību atjaunošanu. Vienlaikus jānorāda, ka tajos nav arī konkrētu norāžu vai lēmumu par tiesību atjaunošanu līdz, piemēram, jūras ūdenim vai “vēsturiskās robežās” u.tml. norāžu, kas ļautu secināt, ka lēmums ietver nodomu piešķirt jūras piekrastes (sauszemes jeb pludmales daļu) privātpersonas īpašumā.

Lēmumi ietver atsauci uz konkrēta nosaukuma īpašumu ar konkrētu zemes platību (hektāros), un tālāk zemes komisiju lēmumu pielikumos ir shematisks to attēlojums, kas iekrāsots uz kopēta kartes fragmenta (pārsvarā kartogrāfiskā materiāla, kāds bija pieejams pašvaldībai un izmantots “zemes ierīcības projekta” izstrādei).

Viens no zemes reformas pamatelementiem, pēc kuriem notika īpašumtiesību atjaunošana un vēlāk arī piešķiršana par samaksu, bija pašvaldību apstiprināti zemes ierīcības projekti.¹⁷⁵ Šajos zemes ierīcības projektos¹⁷⁶ iezīmēja zemes gabalu robežas, uz kuru pamata zemes komisijas pieņēma lēmumus un no kuriem tika zīmētas konkrēto, pieprasīto īpašumu robežas. Tālāk uz šo lēmumu pamata tika veidoti robežu plāni un iemērīti zemes gabali dabā.¹⁷⁷

Šī pētījuma ietvaros vairāk nekā 10 šādi 1990. gados sastādīti ierīcības projekti (faktiski – kartes) tika apskatīti attiecībā uz piekrastes pašvaldību (pagastu) teritorijām,¹⁷⁸ un tajos var konstatēt, ka zemes vienības piekrastē tika plānotas (iezīmētas), sākot no pastāvīgas veģetācijas vai krotas (stāvkrasta) līnijas, neparedzot smiltāja jeb pludmales daļas iekļaušanu attiecīgo zemes vienību sastāvā. Kā redzams no šī projekta ietvaros izpētītajām konkrētajām lietām, uz zemes ierīcības projektu fragmentiem balstīts Zemes komisijas lēmuma shematisks attēlojums, kuru tālāk izmanto mērniecības speciālisti, lai iemērītu zemes vienību dabā. Zemes komisiju lēmumu shematiskajos attēlojumos tika ar flomāsteru apvilks konkrētais īpašums, kas nodots īpašumā. Šos materiālus pētot, jāsecina, ka piekrastes (pludmales) aptveršana dažos gadījumos bija atkarīga no flomāstera biežuma. Protams, tas nav ne likumā, ne lēmumā pamatots robežu noteikšanas formāts, uz kuru balstoties, varētu secināt, ka ir bijis zemes komisijas apzināts lēmums piešķirt piekrasti

¹⁷⁵ Likums par zemes reformu pilsētās, 12. pants; Likums par zemes reformu lauku apvidos, 4. panta otrā daļa, un III nodaļa.

¹⁷⁶ **Zemes ierīcības projekts** – zemes izmantošanas plāns, kurā norādītas katra zemes gabala robežas, platība un inženierlabiekārtojums, kā arī šo teritoriju perspektīvie grozījumi sabiedrībai svarīgu objektu realizēšanai.” Likums par zemes reformu pilsētās.

¹⁷⁷ Sk.sīkāk: Lukss I. “Nekustamo īpašumu formēšanas un reģistrēšanas tehniskie aspekti Latvijā.” Referāts, 25-27.09.1995., Jūrmalā, pieejams: www.periodika.lv, Rakstā norādīts, ka “zemes ierīcības projektu izstrāde notika zemes reformas pirmās kārtas laikā lauku apvidos, kur katram pagastam iepriekš tika sagatavots zemes ierīcības projekts. Šo projektu zīmēja uz dažāda mēroga (1 : 10 000 vai 1 : 25 000) pagasta kartes ar palielinājumiem blīvi apbūvētām teritorijām un to apstiprināja pašvaldība. Apstiprinātais projekts pēc tam kalpoja par tiesisko pamatu robežu noteikšanai.” Vienlaikus tajā laikā pilsētas vēl tikai veidoja savus projektus un Jūrmalas pilsēta minēta kā labais piemērs.

¹⁷⁸ Vienīgi Rīgas pilsēta tā arī nav sastādījusi šādu zemes ierīcības projektu. Instrukcijas to sastādīšanai pieejamas VZD m/l zem sadaļas: Zemes ierīcības projektu izstrādāšana (Zemes reforma) : <https://www.vzd.gov.lv/lv/normativie-akti/normativie-akti/kadastrala-uzmerisana/>

īpašumā, tomēr, salīdzinot ar mērniecības speciālistu vēlāk apzīmētajām un attēlotajām robežām, ir gadījumi, kad zemes vienība iemērīta “pa jūras ūdens līniju”. Turklāt tādi gadījumi ir gan situācijās, kad zemes komisijas lēmuma shematiskais attēlojums ir daļēji aptvēris piekrasti, gan tad, kad nav aptvēris un ir acīmredzami izslēdzis no zemes vienības smiltāja daļu.

Tajā pašā laikā, kā norādīts iepriekš, pašos zemes komisijas lēmumos nav atrodams ne robežu apraksts, ne cita informācija, kas liecinātu par jūras piekrastes nodošanu īpašumā, savukārt klāt pievienotais shematiskais attēlojums, kas iekrāso ar flomāsteru aptuveno zemes vienības kontūru, juridiski nevarētu tikt uzskatīts par pietiekošu pamatu, lai secinātu, ka īpašuma tiesības piešķirtas arī uz jūras piekrastes joslu, kura saskaņā ar iepriekš analizētajiem normatīvajiem aktiem nebija privatizējama. Vienlaikus kā trūkums šīs konkrētās izpētes kontekstā jāatzīmē fakts, ka tikai vienai no visām izpētītajām lietām klāt bija vēsturiskās kartes materiāls. Pārējās lietās šādu karšu vai citu vēsturisko situāciju apliecināšu dokumentu nebija, vienīgi arhīva izziņas, kas apstiprināja konkrētu māju un zemes īpašumu (identificēti ar nosaukumu) piederību konkrētām personām un attiecīgo zemes īpašumu platību, bez norādēm par konkrētu atrašanās vietu.

Nevienā nav atrunas vai norādes par “augstākās bangas” izmantošanu kā pieeju robežu noteikšanai, t.sk. tauvas joslas robežas noteikšanai. Viena no pieejām (vismaz kopš 1994.g.) esot bijusi augstākās vietas kāpās (aiz pludmales) konstatēšana, lai pa to vilktu ārējo zemes vienības robežu, kas parasti tad izslēdza piekrastes jeb pludmales daļu.¹⁷⁹

Tomēr pieejas acīmredzot ir bijušas dažādas (atkarībā no pieaicinātā speciālista). Piemēram, izpētītajās Nīcas un Bārtas pagastu zemes komisiju un ierīcības lietās kā “uzmērītā” robeža noteikta “pa Baltijas jūras tauvas joslu” (lielākā daļa), bet ir arī “pa Baltijas jūru” (1 zemes vienība (057)), uzmērīta 1998. g., turklāt piešķirta par samaksu, tātad nevis kā īpašumu tiesību atjaunošana. Īpašums (057) ir tipisks piemērs, kur zemes komisijas pielikuma shēmā iezīmētais zemes gabals neietver pludmali (jūras piekrasti), bet robežas aprakstā parādās 8-1 robeža “Baltijas jūra”¹⁸⁰. Savukārt izpētītās lietas Ainažos un Salacgrīvas novadā paver daudz raibāku bildi. Vidzemes pusē īpašumu robežas noteiktas gan “pa jūras krasta krotas līniju,” gan “pa kraujas malu,” bet vairumā gadījumu “pa ūdens līnijas malu” vai “pa jūras ūdens līniju.” Pēdējos gadījumos netiek respektēti iepriekš minētie norādījumi vai, iespējams, piemēroti tie punkti, kas attiecas uz upēm un ezeriem, kur izmantoja “ūdens līmeni vasaras laikā”, nepievēršot uzmanību, ka attiecībā uz Baltijas jūras piekrasti jau no pašiem pirmsākumiem ir cita pieeja.

Balstoties uz izpētīto lietu materiāliem par zemes komisijas lēmumiem un to piemērošanu praksē (no mērniecības speciālistu puses), pieeju var klasificēt trīs grupās:

1. Atbilst zemes komisijas lēmumam pievienotajai shematiskajai bildei, kurā pludmale nav ietverta;
2. Atbilst zemes komisijas lēmumam pievienotajai shematiskajai bildei, kurā iezīmē zemes vienību daļēji vai pilnībā aptverot pludmali;

¹⁷⁹ Secinājums no sarunas ar galveno zemes ierīkotāju Nīcas pagastā no 1994. gada līdz 2000. gadiem.

¹⁸⁰ Jāatzīmē, ka šo varētu uzskatīt par izņēmumu no pieejas, turklāt šis pielikums, kas norāda, ka robeža ir “Baltijas jūra”, ir bez paraksta (zemes ierīkotāja paraksta vieta tukša).

3. Neatbilst zemes komisijas lēmumam pievienotajai shematiskajai bildei, jo ierādīts pa ūdens līniju.

(iii) Zemes reforma un tiesas prakse publisko ūdeņu kontekstā

Jāsāk ar to, ka nav izdevies atrast **nevienu tiesu lietu**, kuras ietvaros būtu risināti specifiski šī pētījuma tēmas jautājumi – ne robežu noteikšanas pamatotība, izmantojot augstākās bangas pieeju, ne īpašuma tiesību strīdi, kuros valsts būtu risinājusi jūras piekrastes publisko ūdeņu nonākšanas privātās rokās problemātiku vai otrādi, ka privātīpašnieks būtu iesniedzis īpašuma prasību (vismaz Augstākās tiesas judikatūrā nav).¹⁸¹

Tomēr ir bijušas vismaz divas tiesu lietas, kas pieminamas, jo izmantojamas normatīvo aktu izpētes un interpretācijas nolūkos attiecībā uz publiskajiem ūdeņiem, vienlaikus ņemot vērā konkrēto lietu faktisko apstākļu specifiku.

1. *Rāznas ezera lieta*, kuru ierosināja Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departaments valsts interesēs pret Rāznas novada pašvaldību par īpašumu tiesību atjaunošanu uz īpašumu attiecībā uz Rāznas ezeru kā publisko ūdeņu tiesību objektu.

Pētījuma kontekstā nozīmīgs ir Augstākās tiesas (AT) Civillietu departamenta 2017. gada 5. oktobra spriedums šajā lietā Nr. SKC-188/2017, ar kuru tā atcēla 2014. gada 14. oktobra AT spriedumu un nodeva jaunai izskatīšanai Latgales apgabaltiesā, vienlaikus sniedzot vairākas vadlīnijas (atziņas) lietas izspriešanai, tostarp attiecībā uz īpašumu, uz kuru pastāv valstij īpašuma tiesības uz likuma pamata bez ierakstīšanas zemesgrāmatā un ierakstītas zemesgrāmatā prasību sadursmes kontekstā.

Ar Latgales apgabaltiesas 22.12.2017. spriedumu Ģenerālprokuratūras prasība ir apmierināta un privātīpašuma tiesības atzītas par spēkā neesošām, t.sk. par spēkā neesošu vēlāk noslēgto pirkuma līgumu attiecībā uz konkrēto nekustamo īpašumu (Rāznas ezera daļu). Tiesa slēdza attiecīgos nodalījumus zemes grāmatā, pamatojoties uz Zemesgrāmatas likuma 44. p., un atzina, ka Latvijas valstij uz likuma pamata ir īpašuma tiesības uz Rāznas ezeru visā pilnībā.

2. *Tūjas mola lieta*, kurā pieteicēja administratīvajā tiesā bija vērsusies ar prasību uzdot VZD precizēt (aktualizēt) kadastra datus, kas pēc to precizēšanas saskaņā ar pašvaldības lūgumu VZD, neatbilstot vairs prasītājam ierādītajām zemes robežām, kas esot pa “jūras ūdens līniju.” Lieta Nr.A420151417, Administratīvās apgabaltiesas spriedums pieņemts 2018. gada 6. decembrī (stājies spēkā), ar kuru prasība ir noraidīta.

¹⁸¹ Šo pieņēmumu apstiprināja gan kolēģi, kas strādā AT, gan citu valsts iestāžu kolēģi, kuru kompetencē ietilpst tiesu jautājumu virzīšana.

Jāatzīmē, ka šī lieta nav saistīta ar īpašuma prasību, bet gan tikai robežu atveidojuma precizēšanu attiecībā uz kadastra informācijas sistēmā attēlotajiem telpiskajiem datiem. Lietā risinātā konfliktsituācija atspoguļo esošo situāciju jūras krasta joslā, kas pēc likuma pieder valstij, bet pēc privātpersonas rīcībā esošajiem dokumentiem un valsts informācijas sistēmās atrodamās informācijas ir privātpersonas īpašumā.

Šajā lietā apgabaltiesa sniedz vairākas atziņas, kuras skar zemes reformas jautājumus un īpašuma tiesības, tostarp, atzīmējot, ka tiesa “nevar atstāt bez ievēribas, ka attiecīgā strīdus situācija primāri izveidojusies tādēļ, **ka īpašuma tiesības privātpersonai uz jūras piekrastes daļu jau sākotnēji atjaunotas nepareizi**”¹⁸². Tajā pašā laikā netieši norādot, ka vai nu valstij jāatceļ konkrētais prettiesiskais lēmums, vai jāsamierinās ar to.

Otra atziņa skar īpašuma tiesību ar “pieaugumu” institūtu, t.i., jautājumu, kas līdz šim nav risināts attiecībā uz jūras krastu nevienā no normatīvajiem aktiem (sk.3.3.1.5.), ne arī tiesas ceļā. Te jāatzīmē, ka arī šī lieta nav īpašuma tiesību prasība, tomēr, tā kā runa ir par robežu precizēšanu attiecībā uz iespējamu krasta “pieskalojumu,” tad tiesa ir izteikusi sekojošu tēzi:

“Krasta dabīgais pieaugums, kas veidojies, jūrai atkāpjoties”, nav automātiski uzskatāms par privātpersonas īpašuma pieaugumu. Tas (vismaz līdz privātpersona savas īpašuma tiesības nav apliecinājusi normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā) ir uzskatāms par publisku (valstij piekrītošu) īpašumu, kas kalpo normatīvajos aktos skaidri definētām sabiedrības interesēm attiecībā uz jūras piekrasti.”¹⁸³

Kopsavilkumā par zemes reformas tiesību ietvaram veltīto nodaļu var secināt, ka likumdevēja līmenī nav atrodama konceptuālās pieejas maiņa, ne atjaunojot Civillikuma, ne zemes reformas laikā par jūras piekrastes piederības saglabāšanu tā, kā to definējis Civillikums. Praksē, piemērojot zemes reformas normatīvo regulējumu, dominējoši tiek respektēts piekrastes īpašais statuss un robežas uzmērītas pa “Baltijas jūras tauvas joslu” (Kurzemes pusē) vismaz no 1994. gada, kad faktiski arī aizsākās lielākā daļa piešķirto zemju īpašumā uzmērīšana vai ierādīšana dabā. Vidzemes pusē salīdzinoši vairāk gadījumu, kad īpašuma robežas ierādītas pa ūdens līniju, kas atbilst tehniskajiem norādījumiem attiecībā uz upēm, bet ne uz Baltijas jūras krastu, kurā bija citi kritēriji, un no 1994. gada bija jāatzīmē arī tauvas josla, ņemot vērā “vietu, līdz kurai aizsniedzas jūras augstākās bangas.” Tomēr, vai nu neesošu metodiku dēļ, vai citu iemeslu dēļ, tas acīmredzami daudzās lietās nav ticis darīts. Vienlaikus jāatzīmē, ka šī pētījuma laikā netika vērtēts konkrēto lietu tiesiskums vai prettiesiskums, tam nepieciešama savādāka veida izpēte. Konkrētā projekta ietvaros var izdarīt vispārīgus secinājumus par situāciju daudzveidību, tostarp korektu un nekorektu izpildījumu esamību.

¹⁸² Administratīvā Apgabaltiesa 06.12.2018. spriedumā lietā Nr.A420151417 [17].

¹⁸³ Turpat.

3.3.3. Zemes pārvaldības likums

Kā jau Vispārīgajā nodaļā norādīts, *Zemes pārvaldības likuma* mērķis pēc būtības ir nodrošināt zemes *pārvaldību*, neskatoties uz īpašuma tiesībām. Kā arī, ņemot vērā tā mērķi, tas nav vērtējams kā “speciālā” norma, kas varētu risināt atšķirīgi vispārējās normās noteiktos īpašuma piederības jautājumus. Vienlaikus likums var noteikti specifisku vai atsevišķu kārtību, kādām teritorijām vai zemes platībām, nosakot atšķirīgu regulējumu, atkarībā no tā, vai teritorija ir privātā vai publiskā īpašumā. Šajā kontekstā tipisks piemērs, kuru varētu minēt, ir likuma 15. panta septītā daļa:

“Jūras piekrastes josla un iekšzemes publiskie ūdeņi paredzēti ikviena brīvai lietošanai un ir publiski pieejami, ja likumos nav noteikts citādi.”

Ja šāds nosacījums tiek izvirzīts attiecībā uz valsts īpašumā esošu teritoriju, tad tā ir uzskatāma par publiskā lietošanā esošu valsts īpašumu. Ja šāds nosacījums tiek attiecināts uz privātā īpašumā esošu teritoriju, tad tas būs ar likumu noteikts “publiskās lietas” statuss (*öffentlichen Sachen*) un attiecīgi uz to var tikt izvirzīti lietošanas nosacījumi.¹⁸⁴

Kopumā, analizējot *Zemes pārvaldības likumu*, jāsaprot, ka tas neregulē īpašuma tiesības, bet nosaka to pārvaldību, tostarp lietošanas kārtību, attiecībā uz objektiem (zemi), kas ar likumu aptverti. Lai pilnvērtīgi izpētītu un izdarītu secinājumus par to, kas izriet no *Zemes pārvaldības likumā* noteiktā attiecībā uz jūras piekrasti, kā arī vēlāk aprakstītajā risinājumu daļā ņemtu vērā jau izvērtētās, bet noraidītās versijas, jāsāk ar likuma izstrādes posma izpēti. Īpaši tādēļ, ka tas parāda mēģinājumus atteikties no “augstākās bangas” pieejas un rast citus piemērotus definējumus, kas varētu nodrošināt pārvaldības likuma mērķu sasniegšanu. Tātad – “pārvaldāmā” objekta precīzu noteikšanu, uz kuru izvirzītas vienas vai citas prasības. Tomēr jau sākumā jāatzīmē, ka likumprojekta izstrādes procesa gala rezultātā “jūras piekrastes sauszemes daļa” tiek definēta, izmantojot “augstākās bangas” pieeju. Tādā veidā aptverot to pašu “objektu,” kuru Civillikums ir definējis kā valstij piederošu.

3.3.3.1. Koncepta “jūras piekraste” attīstība *Zemes pārvaldības likuma* ietvaros.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības (turpmāk – VARAM) izstrādātajā sākotnējā *Zemes pārvaldības likumprojektā*, kas izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē 2011. gada 8. augustā, būtiski atšķiras terminu lietojums un skaidrojumi attiecībā uz jūras piekrasti. Atšķirībā no gala versijas, kas definē “jūras piekrastes sauszemes daļu”, izmantojot Civillikuma pieeju robežas noteikšanā iekšzemes virzienā, t.i. “augstākās bangas” konceptu, sākotnējā redakcijā iecere bijusi definēt “pludmali”, sasaistot to ar “pirmās zemes vienības robežu.” Likumprojekta 1. panta 8. un 9. punkts noteica:

¹⁸⁴ Šos gadījumus varētu uzskatīt arī par likumiskajiem servitūtiem. Sk.sīkāk par servitūta institūtu: Rozenfelds J. Lietu tiesības, 4. labotais, papildinātais izd., Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 144. – 157. lpp. Tipiski piemēri Latvijas pirmās brīvvalsts laikā – privātas upes, kas noteiktas ar kompetentās institūcijas lēmumu par “kuģojamu upi,” attiecinot uz to virkni prasību. Mūsdienās tipiski piemēri – privātā īpašumā esošs, bet sabiedrības vajadzībām nepieciešams ceļš, vai, piemēram, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.

“Jūras piekrastes josla – teritorija, kas ietver jūras **pludmali** un teritoriju jūras virzienā 500 m attālumā no Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasta līnijas;”(8. p.)

“Jūras pludmale – zeme no Baltijas jūras un Rīgas jūras līča **krasta līnijas** līdz krasta virzienā noteiktās **pirmās zemes vienības robežai.**” (9. p.)

Šī pieeja nozīmētu, ka tajās piekrastes vietās, kur sākas, piemēram, kādai privātpersonai piederoša zemes vienība (kas var būt arī jūrā, kā iepriekš diskutēts) nebūtu vairs “jūras pludmales” – šī likuma izpratnē. Tas ir īpatnējs mēģinājums definēt jēdzienu, kas vairākos citos likumos tiek lietots, lai noteiktu aprobežojumus vai, gluži otrādi, to izmantošanu. Kā izriet no Likumprojekta anotācijas, šāda pieeja acīmredzami fokusējās uz tāda “objekta” definēšanu, kurš pašvaldībām būs jāpārvalda, precīzāk, jāapsaimnieko.¹⁸⁵ Vienlaikus “samierinoties” ar esošo situāciju par jūras piekrastes piederību citām personām nevis valstij un attiecīgi mēģinot risināt ar jūras piekrastes pārvaldību saistītos jautājumus attiecībā tikai uz tām teritorijām, kas neatrodas privātā īpašumā. Šāda pieeja netika akceptēta, un definējums tika mainīts.

Nākamais piedāvājums, kas tika skatīts MK komitejā, mēģināja definēt piekrasti, izdalot tās “sauszemes daļu” un izmantojot kā vienu no robežu atskaites punktiem “dabisko sauszemes veģētāciju”. Tā MKK 29.10.2012. skatītās versijas 1. panta 9. punkts noteica:

“jūras piekrastes sauszemes daļa – teritorija starp jūras krasta līniju un **vietu, kur sākas dabiskā sauszemes veģētācija;**”

VARAM ministrs šo pieeju skaidroja šādi: “Tā kā likuma mērķis ir definēt objektu un tā pārvaldību, tad ir nepieciešams noteikt precīzākas šī objekta robežas. Civillikuma 1104. pantā noteiktais, ka jūras piekraste ir līdz vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, no robežu noteiktības viedokļa nav precīzi nosakāma. Likumā piedāvātais definējums, ka jūras piekrastes sauszemes daļa ir līdz vietai, kur sākas dabiskā sauszemes veģētācija, **pēc būtības saskan ar vietu, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, jo sauszemes veģētācija sāk veidoties no vietas, kur tā netiek pakļauta jūras ūdeņu procesiem un netiek izskalota. Vieta, kur sākas dabiskā sauszemes veģētācija, ir precīzi nosakāma gan apvidū, gan arī kartogrāfiskajos materiālos** (ortofoto kartēs vai veicot teritorijas lāzerskenēšanu), līdz ar to ir iespējams veikt regulāru informācijas aktualizāciju Nekustamā īpašuma valsts kadastra reģistrā (turpmāk – Kadastra reģistrā) par šo valstij piederošo teritoriju.”¹⁸⁶

Tomēr Ministru kabinets acīmredzami neuzskatīja šo robežas noteikšanas kritēriju par piemērotu, jo MK apstiprinātajā gala versijā 13.10.2013. “jūras piekrastes sauszemes daļa” tiek definēta tāpat kā Saeimas gala redakcijā pieņemtajā versijā un ir spēkā arī šodien:

“**jūras piekrastes sauszemes daļa** — teritorija starp jūras krasta līniju un vietu, kuru sasniedz jūras augstākās bangas; (1. panta 8. punkts)

Tātad pēc vairākiem mēģinājumiem definēt citādi pārvaldāmo “objektu” jūras piekrastē, likumdevējs ir palicis pie tāda paša koncepta kā Civillikumā par “augstāko bangu,” vismaz attiecībā uz “jūras piekrastes” sauszemes daļu un attiecīgi arī Civillikumā grozījumi nav veikti.

¹⁸⁵ Šāda jūras piekrastes robežas sauszemes pusē noteikšanas pieeja izvēlēta, “jo ne sauszemes veģētācijas sākums, ne vieta, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, nedod pašvaldībai tiesības apsaimniekot šo teritoriju, kas, ņemot vērā arī krasta erozijas procesus, bieži ir privātīpašums.” Sk.: 04.08.2011. Valsts Sekretāru sanāksmē izsludinātā likumprojekta anotācijas 1. sadaļas 4. punkts.

¹⁸⁶ VARAM ministra Sprūdža skaidrojums, sūtīts Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājam. (08.08.2013. vēstule)

Rezultātā pārvaldāmais objekts – jūras piekraste – teorētiski sakrīt ar to, kas pēc Civillikuma pieder valstij, bet papildus ievieš jūras (ūdens) pusē nosakāmu robežu: “krasta līnija”.¹⁸⁷ Kaut Civillikums nelieto šādu terminu piederības jautājumu kontekstā, tomēr, iespējams, pārvaldības jautājumu kontekstā ir nepieciešams definēt “sauszemes daļu” un atsevišķi *jūras piekrastes ūdeņus*, kuriem var būt nepieciešama citāda apsaimniekošana, ņemot vērā objektu specifiku. Tajā pašā laikā tas neietekmē īpašumtiesību jautājumus Civillikuma konteksta.

Vienlaikus jānorāda problemātika, kas saistīta ar tāda termina kā **“krasta līnija” lietojumu**, t.sk., ja to definē ar atsauci uz ūdens līmeni “normālā stāvoklī.” Pirmkārt, vērts atzīmēt dabas zinātnieka viedokli, ka dažādās valstīs ar “krasta līniju” saprot pavisam atšķirīgas “vietas”. Tomēr vairumā gadījumu arī literatūrā šo jēdzienu skaidro kā **robežu starp pamatkrastu un jūras ietekmēto krasta nogāzes daļu, respektīvi, Latvijas gadījumā pēc būtības tā sakrīt ar augstākās bangas vietu**. Termina **“normālos apstākļos”** pievienošana, lai definētu **“krasta” līniju**, dod jēdzieniski absurdu situāciju, jo sanāk, ka attiecībā uz krasta līniju var būt “nenormāli” apstākļi. Ar “normāliem apstākļiem” varētu saprast tādu stāvokli, kurā “ūdenslīmenis ir tuvs vidējam un viļņošanās intensitātē ir ļoti zema.” Tomēr tad tā būs **“ūdens līnija,”** kas ir robeža starp pludmales zemūdens daļu un pludmales virsūdens daļu (vieta, kur 0 ūdenslīmenis satiekas ar krasta nogāzi.) Tomēr jāatceras, ka tas ir ļoti mainīgs rādītājs, tādēļ tā izmantošana un praktiskā piemērošana ir apšaubāma.¹⁸⁸ Tā kā šī pētījuma ietvaros mērķis ir definēt “augstākās bangas” robežu, tad nosacīti “otras puses” robežjošā elementa definēšana netiek tālāk apskatīta un diskutēta.

Kā norādīts literatūrā, *Zemes pārvaldības likuma* definējums attiecībā uz “jūras piekrastes sauszemes daļu” “zināmā mērā sakrīt” ar *Aizsargjoslu likumā* lietoto jēdzienu “pludmale,” kuras definēšanai tiek izmantota “ūdens līnija” jūras puses robežai un “vieta, kur sākas dabiskā sauszemes veģetācija” sauszemes pusē.¹⁸⁹ **Jo faktiski piekrastē vieta, kurā sākas dabiskā sauszemes veģetācija, būs vieta, kuru nesasniedz jūras ūdens “normālos laika apstākļos,” t.i., ne vētras laikā. Tomēr augstākās bangas robeža var ietiekties veģetācijas segtajā krastu nogāzes daļā. Dabā veģetācijas esamība ne apstiprina, ne noliedz augstākās bangas vietas esamību. Tomēr dabiskās veģetācijas neesamība gandrīz garantēti, cik nu dabā tas iespējams, liecina par to, ka tā ir ļoti mainīga vieta – viļņi to pārveido pietiekami bieži, kas liedz veidoties pastāvīgai veģetācijai.**¹⁹⁰

¹⁸⁷ Likuma 1. panta 9. punkts nosaka: “**jūras krasta līnija** – robeža starp jūras piekrastes sauszemes daļu un jūras piekrastes ūdeņiem normālā stāvoklī;”

¹⁸⁸ Viedoklis un problemātikas izklāsts balstās uz Dr. J. Lapinska sniegto skaidrojumu.

¹⁸⁹ Aizsargjoslu likuma 1. panta 5. punkts. Sk.diskusiju: Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15, 15. lpp.

¹⁹⁰ Skaidrojums balstās uz Dr. J. Lapinska sniegtajām atziņām.

3.3.3.2. Uz ko ZPL attiecinā "jūras piekrastes" definējumu?

Saskaņā ar likuma 15. panta nosaukumu tajā ietvertais regulējums iecerēts "jūras piekrastes joslas un iekšzemes publisko ūdeņu pārvaldībai."

Faktiski likumdevējs ar šo pantu ir noteicis, kurš ir tiesīgs apsaimniekot valsts īpašumā esošo jūras piekrastes joslu (ūdeņus "divu kilometru platumā" un piekrastes "sauszemes daļu,"), tātad līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas. Vienlaikus, acīmredzot apzinoties faktisko situāciju, ka daļa piekrastes atrodas privātpersonu īpašumā pēc zemesgrāmatas datiem, kā redzams no likumprojekta anotācijas un 15. panta pirmās un otrās daļas redakcijas. Attiecīgi valsts noteiktajai institūcijai (šajā gadījumā – VARAM) un pašvaldībai ir jāapsaimnieko tā piekrastes daļa, kas ir valsts īpašumā. Par pārējās daļas apsaimniekošanu, kas, spriežot pēc anotācijas, ir pietiekoši nozīmīga, likums nekādas apsaimniekošanas prasības, ne arī tiesības apsaimniekošanas kontekstā nenosaka, vienīgi atrunā "brīvās pieejas tiesību" ikvienam (15.p.7.d.).

Šo pieeju varētu vērtēt kā "pagaidu risinājumu" situācijai, kad nav atrisināti robežu un piekrastes piederības jautājumi, kas, no vienas puses, pēc likuma pieder valstij, no otras puses, pēc zemesgrāmatas datiem pieder citām personām. Tā kā *Zemes pārvaldības likums* nerisina piederības jautājumus, šāda pieeja ir saprotama tik tālu, cik runa ir par konkrētu objektu nodošanu valdījumā. **Tomēr atstāt publiskā lietošanā nodotu "objektu" nav pamatota pieeja ne pret esošajiem īpašniekiem, ne sabiedrību, kurai tiesības tur atrasties. Lai kāds būtu pieņemtais risinājums augstākās bangas robežas noteikšanas rezultātā, apsaimniekošanas jautājumi jāatrisina attiecībā uz visu jūras krasta joslu.**

Papildus, ja atrisina piekrastes piederības jautājumus tā, kā noteikts Civillikumā, tad apspriešanas vērts ir jautājums, vai nav jāgroza *Zemes pārvaldības likumā* ietvertā prezumpcija par to, ka piekrastes sauszemes daļa (piekraste līdz augstākās bangas vietai) varētu piederēt privātpersonām.¹⁹¹

Kopumā no *Zemes pārvaldības likuma* izriet, ka "augstākās bangas" vieta ir jānosaka apsaimniekošanas (tiesību un pienākumu) kontekstā un informācijas reģistrēšanai (fiksēšanai), nodrošinot informācijas pieejamību par īpašumu robežām (Kadastra informācijas sistēmā).

Tādēļ likums paredz arī deleģējumu MKm "izdod noteikumus par kārtību, **kādā** Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā **reģistrē un aktualizē informāciju par jūras piekrastes joslu** un iekšzemes publiskajiem ūdeņiem;" (Likuma 13.p.5.p.), kas jāizpilda līdz 2021. gadam.¹⁹² Tomēr, neparedzot noteikt, **kā** nosakāma "jūras piekrastes joslas" robeža sauszemes pusē, t.i., "vieta, kuru sasniedz augstākās bangas," šāda reģistrācija faktiski nav realizējama, vismaz kamēr valsts nav precīzi definējusi, kur tieši velkama robeža tādai vietai, kas ir dabisku procesu rezultāts, tomēr dabā daudzviet nav viegli ieraugāms.¹⁹³ **Šādās situācijās (t.i., kad dabas objekts jeb, precīzāk, dabas fenomena rezultātā ietekmēta vieta nav viegli**

¹⁹¹ Likuma 15. panta pirmā un otrā daļa.

¹⁹² Deleģējuma atsauce jau iekļauta MK noteikumos Nr.263/2012. Par Kadastra objektu reģistrāciju.

¹⁹³ VARAM kopā ar biedrības Baltijas krasti organizētā semināra diskusiju secinājums, 27.08.2019., Rīga, VARAM.

nosakāma) valsts ir tiesīga definēt konkrētus kritērijus (metodiku), pēc kuriem konkrēta vieta būtu jādefinē un procedūru, kādā veidā,¹⁹⁴ lai tai piešķirtu tiesiski atzītas “robežas” statusu, īpaši ņemot vērā, ka tās “reģistrēšana” maina īpašuma tiesības, ja “vieta, kuru sasniedz augstākās bangas,” ir pavorzījusies dziļāk iekšzemē un skar privātā īpašumā esošas zemes. Tomēr šādas metodikas izstrādei deleģējums nav paredzēts.

(i) Apsaimniekošanas (tiesību un pienākumu, tostarp ierobežojumu) kontekstā:

Saskaņā ar likuma 15. pantu var secināt, ka “augstākā banga”:

- Funkcionē kā robeža, kas nošķir kompetentās valsts institūcijas vai pašvaldības “valdījumā” esošo jūras piekrastes sauszemes daļu no pārējās teritorijas. (15. panta pirmā un otrā daļa);
- “Joslas” robeža uz sauszemes pusi teritorijai, kuru “aizliegts atsavināt, ieķīlāt vai citādi apgrūtināt ar lietu tiesībām.” Arī būvniecība “jūras piekrastes joslā” ir “aizliegta, ja likumos nav noteikts citādi.”¹⁹⁵ (15.p.4.d.)
- Robeža teritorijai, kurā likums uzliek pienākumu pašvaldībām “gādāt” par tās labiekārtošanu un nodrošināt to sanitāro tīrību, veikt teritorijas plānošanu, kā arī nodrošināt glābšanas dienestu darbību vietējās pašvaldības apsaimniekotajās peldvietās, kur tas ir nepieciešams. (15.p.5.d.)
- “Joslas” robeža teritorijai, kas paredzēta ikviena brīvai lietošanai un ir publiski pieejama, ja likumos nav noteikts citādi. (15.p.7.d.)

Tātad attiecībā uz jūras piekrastes joslu, kuras robežas definēšanai izmantota “augstākās bangas” vieta, *Zemes pārvaldības likums* nosaka apsaimniekošanas pienākumus, tiesības un ierobežojumus. Turklāt ikviena publiskā tiesība “brīvi lietot” un nosacījums, ka piekrastes sauszemes daļai jābūt “brīvi pieejamai”, attiecas uz visu joslu neatkarīgi no tās piederības. Šī ir līdzīga pieeja kā vairumā citu Eiropas valstu, kuras līdzīgi definē piekrastes kā “publiskā īpašumā” esošas vai “publiskā lietošanā” esošas teritorijas pieejamības prasību, t.i., neatkarīgi no īpašuma tiesībām. Vienīgi atruna, ka likums varētu noteikt citādi, valstīs, kur piekraste tiek uzskatīta kā “*public domain*” jeb sabiedrības īpašums, likumā ietverts arī konkrēts “rāmis,” kad varētu ierobežot pieejamību, faktiski ar to ierobežojot pašu likumdevēju noteikt izņēmumus no vispārējā “pieejamības” principa.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Sk.sal. Ministru kabineta 2004. gada 17. februārī noteikumi Nr. 86 “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas noteikšanas metodika.”

¹⁹⁵ Šī atsauce aptver, piemēram, Aizsargjoslu likumu, kas līdzīgi aizliedz būvniecību pludmalē ar dažiem izņēmumiem, piemēram, ja paredzēts celt valsts nozīmes infrastruktūras un inženierkomunikāciju objektus. Ja tie nav paredzēti “vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā, apbūve krasta kāpu aizsargjoslā un pludmalē ir pieļaujama tikai ar Ministru kabineta iekreizēju rīkojumu.” (36.p.7.d.). Vērts atzīmēt arī MK 2013. gada teritoriju plānošanas noteikumus Nr. 240, kuru 216. punkts paredz: “Būvniecība aizliegta aktīvu karsta procesu, krastu erozijas, zemes noslīdējumu, izskalojumu un citās paaugstinātā ģeoloģiskā riska teritorijās, izņemot tādas būves, kas paredzētas riska faktoru mazināšanai.”

¹⁹⁶ Sk., piemēram, Francijas Vides Kodeksā, kas attiecībā uz “gājēju pieeju pludmalei [ietver krastu] ir brīva, izņemot, ja speciāls regulējums ir nepieciešams leģitīmiem mērķiem - drošības, valsts aizsardzības vai vides aizsardzības nolūkos. (Art.L 321-9 para 1). Pieejama (angl.val. versija: [file:///C:/Users/zanet/Downloads/Code_40%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/zanet/Downloads/Code_40%20(1).pdf))

Tomēr *Zemes pārvaldības likuma* atruna par aizliegumu atsavināt, ieķīlāt vai apgrūtināt, kā arī būvniecības aizliegums ir attiecināmi uz “valsts īpašumā esošo” piekrastes joslu.

Kopumā juridiski ir izveidojusies īpatnēja situācija, kur saskaņā ar likumu jūras piekraste (līdz augstākās bangas” vietai) pieder valstij, bet *Zemes pārvaldības likums* netieši atzīst citu realitāti. Tajā pašā laikā uzsverot, ka “uz likuma pamata pastāvošās īpašuma tiesības uz jūras piekrastes joslu [...] ir spēkā arī bez ierakstīšanas zemesgrāmatā.” (16.p.1.d.). Tomēr grozījumi, lai risinātu situāciju, kas izveidojusies pretēja šim, likumā dibinātām valsts tiesībām uz piekrasti, nav pieņemti.

(ii) Informācijas reģistrēšanas (fiksēšanai) pienākumi

Zemes pārvaldības likuma 16. pants aptver norādes gan par “valdījuma,” gan “īpašuma” tiesību reģistrāciju attiecībā uz jūras piekrastes joslu.

Ar 16. panta pirmās daļas pirmo teikumu pēc būtības tiek atkārtots jau Civillikuma 1477. pantā noteiktais, ka uz likuma pamata pastāvošās tiesības ir spēkā arī bez ierakstīšanas zemesgrāmatā. Vienīgi likuma 16.pants *expressis verbis* norāda, ka šāds nosacījums attiecas arī uz “jūras piekrastes joslu,” tātad teritoriju, kuras robežu nosaka vieta, kuru sasniedz “augstākās bangas”. Vienlaikus šī panta pirmās daļas otrais teikums ietver vispārīgu likumdevēja uzstādījumu, ka īpašuma tiesības uz jūras piekrastes joslu “nenostiprina zemesgrāmatā”, ja likumos nav noteikts citādi.” Acīmredzami, lai pārtrauktu kopš 2003. gada ilgušo diskusiju, vai un kā šādas īpašuma tiesības nostiprināmas zemes grāmatā.¹⁹⁷ Tomēr no šīs normas nav skaidrs, vai tas attiecas arī uz citiem īpašuma tiesību subjektiem. Savukārt citas šā likuma normas prezumē, ka tādi ir, bet neizslēdz no 16. panta tvēruma, izņemot, ja citi likumi noteikuši citādi. Šīs neskaidrības risinājums ir atkarīgs no īpašuma tiesību risinājuma izvēles attiecībā uz jūras krastu.

Likuma 16. pantā iekļauts nosacījums par datu aktualizēšanu valsts informācijas sistēmā (Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas telpiskajos datos) attiecībā uz jūras piekrastes joslu, nosakot, ka jūras piekrastes joslas robežas “tiek aktualizētas noteiktā kārtībā pēc ģeotelpisko pamatdatu aktualizācijas” (16. panta otrā daļa).

Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrē arī ar šo likumu noteiktās valdījuma tiesības (16.p.3.d.).

Gan telpiskās informācijas atspoguļošanas pienākums, gan pienākums reģistrēt valdījuma tiesības attiecībā uz jūras piekrasti ir saistīti ar augstākās bangas noteikšanas nepieciešamību, pretējā gadījumā šāda informācija nav pienācīgā veidā atspoguļojama, jo nav identificējama attiecīgās teritorijas sauszemes puses robeža, kā jau norādīts iepriekšējā sadaļā.

Attiecīgi jāpiekrīt literatūrā izskanējušajam viedoklim, ka pagaidām nekur nav atrodamas atbildes uz virkni jautājumiem. Ņemot vērā šādu jautājumu risināšanas praksi, piemēram,

¹⁹⁷ Sk., piemēram, MK 2004. gada 17. februārī ar rīkojumu apstiprināta Zemkopības ministrijas 2003. gadā sagatavotā koncepcija par Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes joslas ierakstīšanu zemesgrāmatā uz valsts vārda.

aizsargjoslu noteikšanas gadījumā, ir nepieciešama attiecīga veida MK izstrādāta metodika, kā norādīts iepriekš.

Metodikai jāatbild uz literatūrā pamatoti izvirzītajiem jautājumiem:¹⁹⁸ Vai augstākās bangas ir vieta, kur bangas (viļņi) nokļūst vētru laikā vai arī stipra vēja laikā? Vai, kur un kad šie notikumi ir tikuši reģistrēti? Kura valsts institūcija šīs līnijas reģistrē? Cik bieži šī informācija tiek aktualizēta?

Šādas metodikas nepieciešamība ir vairāk procesa jeb pārvaldības pasākums, līdz ar to šāds deleģējums labi iederas likumā, kas skar šāda veida jautājumu loku.

Tomēr, lai nonāktu pie konkrētiem risinājumiem, jāizvērtē attiecīgā koncepta (jēdziena) piemērotība mūsdienu apstākļiem. Šāda diskusija iekļauta V nodaļā.

Kopumā skatoties, *Zemes pārvaldības likums* ir viens no normatīvajiem aktiem, kas izmanto “augstākās bangas” pieeju, lai definētu “jūras piekrasti” vai kā ieviests ar šo likumu – “jūras piekrastes sauszemes daļu.” Tomēr “augstākās bangas” pieejas piemērošanai, lai definētu piekrastes robežu, nebija sākotnējā likumprojekta izstrādātāju versijā un likuma tapšanas gaitā tika apspriestas un acīmredzami atmestas vairākas citas pieejas. Tās apskatītas arī šajā sadaļā, kas ļauj secināt, ka tādi jēdzieni kā “pirmā zemes vienības robeža” un “vieta, kur sākas dabiskā sauszemes veģetācija” ir izdiskutēti un noraidīti, vienojoties par Civillikumā lietotā jēdziena izmantošanu. Tomēr tā piemērošana ir apgrūtināta, jo nav ne metodikas, ne deleģējuma tādu izstrādāt.

Vienlaikus jāatzīmē, ka *Zemes pārvaldības likums*, lai kā sašaurinātu apsaimniekošanai noteiktos pasākumus, neietekmē piekrastes piederības jautājumus, kuri faktiski ar šo likumu nav risināti. Tomēr nenosakot izmantotā jēdziena piemērošanas metodi, pietrūkst būtiska mehānisma, lai varētu risināt attiecīgos jautājumus.

¹⁹⁸ Čepāne I. “Kuģis vai māja – tāds ir jautājums.” *Jurista Vārds*, 10.04.2018. Nr. 15, 15. lpp.

IV Citi normatīvie akti un “augstākā banga”

Ja iepriekšējā nodaļa iekļāva to normatīvo aktu izvērtējumu, kas attiecas vai skar jūras piekrastes *piederības* jautājumus, vērtējot augstākās bangas pielietošanu tajos, IV nodaļa apkopo un izvērtē tos normatīvos aktus, kuros vēl ir atrodams “augstākās bangas” lietojums (tieši vai netieši) un kuri, iespējams, būtu grozāmi, lai tos saskaņotu ar VII nodaļā sniegtajiem priekšlikumiem.

Jāatzīmē jau sākumā, ka atšķirībā no iepriekšējās nodaļas šī ir daudz īsāka, jo galvenā vai dominējošā augstākās bangas pieejas izmantošana aptver jūras piekrastes piederības un daļēji saistītos pārvaldības jautājumus.

4.1. Zvejniecības regulējuma jomā

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pirmais zvejniecību visaptveroši regulējošais normatīvais akts tikai pieņemts 1994. gadā, izdodot Satversmes 81. panta kārtībā MK noteikumus,¹⁹⁹ kurus aizstāja 1995. gadā Saeima pieņemtais *Zvejniecības likums*.²⁰⁰ Pētījuma ietvaros šis normatīvais akts ir jāskata kontekstā ar tajā iekļauto tauvas joslu un tās noteikšanas kārtību.

Jāatzīmē, ka jau no 1994. gada noteikumiem un identiski no 1995. gada likuma izriet, ka tauvas joslu, kas jūras piekrastē ir 20 m., skaita:

“Jūras piekrastē – **no tās vietas, kuru sasniedz jūras augstākās bangas.**”(9. panta 12. daļa).

Faktiski tā ir ļoti tuva tai redakcija, kāda atrodama iepriekš citētajos 1929. gada 81. panta kārtībā pieņemtajos noteikumos par *ūdeņu lietošanu kuģniecībai, laivniecībai, plostošanai un koku pludināšanai*, kas vienīgi “jūras piekrastes” vietā lieto “jūrmala” bet “bangas” vietā “viļņi.”

Saskaņā ar Zvejniecības likumu “**tauvas josla**” ir “sauszemes josla gar ūdeņu krastu, kas paredzēta ar zveju vai kuģošanu saistītām darbībām”, kā arī kopš 2003. gada “kājāmgājējiem.”²⁰¹

Attiecīgi “augstākās bangas” koncepts tiek izmantots, lai definētu noteiktu joslu, kurā zvejniekiem un kājāmgājējiem ir likumā piešķirtās tiesības, t.i., ar likumu noteikta servitūta tiesība, kā atzīmēts 1939. gadā.

Dabiskās “tauvas joslas” koncepts jau iekļauts VCK, nosakot, ka “pie jūras [...]” piekrastu **īpašniekiem jāatstāj** atbilstoša platība “brīva, neapsēta un neapstādīta” tauvas joslai. Kā redzams, no šī regulējuma izriet pienākums pašiem īpašniekiem “atstāt brīvu” joslu, kas saskaņā ar 1929.

¹⁹⁹ MK 1994. gada 2. augusta noteikumi Nr. 156 *Par zvejniecību*.

²⁰⁰ Zvejniecības likums, st.spēkā 12.05.1995.

²⁰¹ Likuma 1. panta 6. punkts.

gada noteikumiem gar jūru bija 20 metri. Pie šādas pieejas valsts iejaucās tikai tad, ja pastāv strīds par šāda pienākuma izpildi.

1937. gada Civillikumā nav saglabāta šāda norma, bet vienīgais regulējums, kas ietver tauvas joslu, izriet no 1118. panta saistībā ar zvejas tiesībām, kuru speciālo kārtību, tostarp tauvas joslas noteikšanas pienākumu, nosaka šajā sadaļā apskatītais Zvejniecības likums.

Attiecīgi tas nosaka jūras piekrastē, piemērojot “augstākās bangas” pieeju, noteikt tauvas joslu, kura “gar jūras piekrasti ir norobežojama ar speciālām zīmēm, zemes īpašumu plānos tā apzīmējama kā lietošanas tiesību ierobežojums.” (9.p.2.d.)

Pienākums iezīmēt tauvas joslu zemes īpašumu plānos izriet arī no speciālajām tiesību normām, kuras nosaka šo pienākumu kopā ar pārējo veidu īpašuma tiesību aprobežojumiem.²⁰² Attiecīgi šādu pienākumu noteica arī 3.3.2. nodaļā apskatītie VZD norādījumi, kas no 1994. gada iekļāva tauvas joslas iezīmēšanas pienākumu ar norādi, ka tā skaitāma no “augstākās bangas” vietas.

Tomēr ne šajā likumā, ne mērnīcībai veltītajos tiesību aktos nav norādes uz metodi, kā nosaka vietu, no kuras jūras piekrastē jāskaita tauvas josla.

Attiecīgi tas ir viens no piemērošanas jautājumiem, kas varētu būt jārisina kopā ar “augstākās bangas” metodiku, ja paliek šajā normatīvajā aktā šī koncepta lietošana.

4.2. Aizsargjoslu noteikšana un “augstākā banga”

Kā norādīts iepriekš, *Zemes pārvaldības likuma* definējums attiecībā uz “jūras piekrastes sauszemes daļu” “zināmā mērā sakrīt” ar *Aizsargjoslu likumā* lietoto jēdzienu “pludmale,” kuras definēšanai tiek izmantota “ūdens līnija” jūras puses robežai, un “vietu, kur sākas dabiskā sauszemes veģetācija” sauszemes pusē.²⁰³ Tomēr **augstākās bangas robeža var ietiekties veģetācijas segtajā krastu nogāzes daļā. Dabā veģetācijas esamība ne apstiprina, ne noliedz augstākās bangas vietas esamību.**

Aizsargjoslu likums, nosakot aprobežojumus, izmanto gan pludmales jēdzienu, gan tauvas joslas, to nedefinējot. Likums norāda:

“Pludmalē un tauvas joslā norobežot ar žogiem pieeju jūrai, kā arī traucēt tur kājāmgājēju brīvu pārvietošanos un atrašanos, izņemot ostas teritoriju atbilstoši vietējās pašvaldības teritorijas plānojumam. Lēmumi par nožogojumu nojaukšanu pieņemami un izpildāmi normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā” (36.p.3.d.2.p.).

Saskaņā ar Zvejniecības likumu, kurā tauvas josla un tās noteikšana tiek detalizēta, norāda, ka **tauvas josla jānosaka, ņemot vērā augstākās bangas vietu** (tā kā aprobežojums noteikts kopā

²⁰² Sk.sīkāku diskusiju par tauvas joslu: Čepāne I. Meiere S. “Par tauvas joslas tiesisko statusu.” Latvijas Vēstnesis, 09.10.2001.

²⁰³Sk.izvērtējumu “sakrītības” kontekstā augstāk, 3.3.3.1.sadaļā.

ar “pludmalei” noteikto, tad acīmredzot, piemērojot šo normu, izmanto šajā likumā iekļauto pludmales definīciju.²⁰⁴ Tomēr MK izdotā metodika to neaplicina, tajā nav iekļautas normas par pludmales un tauvas joslas noteikšanas pieeju.²⁰⁵

“Brīvas pieejas” princips attiecībā uz pludmali: “Pašvaldībai vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā ir jāparedz iespēja kājāmgājējiem piekļūt pludmalei un jābūt vietai automašīnu (transportlīdzekļu) stāvvietu ierīkošanai.” (36.p.5.d.)

Būvniecība “pludmalē” liegta ar izņēmumiem, kas noteikti likuma 36. pantā. Tajā ietverts gan aizliegums, gan izņēmumi, gan procesa nosacījumi, ar kuriem darbības pieļaujamas, piemēram, pēc sākotnējā uz vidi novērtējuma veikšanas un pozitīva atzinuma saņemšanas. Arī attiecībā uz valsts nozīmes infrastruktūras un inženierkomunikāciju objekta celtniecību ir atsevišķa kārtība, ja iecerēts celt tādus objektus, kas nav paredzēti vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā, “apbūve krasta kāpu aizsargjoslā un pludmalē ir pieļaujama tikai ar MK ikreizēju rīkojumu.” (36.p.7.d.)

Metodika²⁰⁶ nosaka pieeju aizsargjoslu noteikšanai.

Zemāk uzskaitīti metodikā iekļautie punkti, kas skar “jūras piekrastes sauszemes daļu” :

“Piekrastes aizsargjoslas sauszemes robežas **nosaka pa izteiktām kontūrām dabā** (piemēram, ceļiem, kvartālstīgām, grāvjiem, elektropārvades līnijām) vai pa iedomātu līniju, ņemot vērā Aizsargjoslu likuma 6. pantā noteiktās prasības par krasta kāpu aizsargjoslas un ierobežotas saimnieciskās darbības joslas minimālo platumu, kā arī prasības attiecībā uz īpaši aizsargājamiem biotopiem atbilstoši MK 2000. gada 5. decembra noteikumiem Nr. 421 “Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu” un MK 2001. gada 30. janvāra noteikumiem Nr. 45 “Mikrolietumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi” (2. punkts).

“Krasta kāpu aizsargjoslas platumu krasta erozijas apdraudētajās vietās **nosaka, ņemot vērā erozijas dinamiku un teritorijas plānojuma termiņu.** Minētajās vietās izvērtē esošo situāciju dabā un nosaka jaunas aizsargjoslu robežas, izdarot grozījumus teritorijas plānojumā” (3.p.). Faktiski “erozijas dinamika” tiešā veidā norāda uz “augstākās bangas” koncepta iekļaušanu vērtēšanas aspektos, tomēr nedod sīkāku detalizāciju par to, kā un pēc kādiem parametriem tā konstatējama vai kā fiksējama.

“Ierobežotas saimnieciskās darbības joslu nosaka **no vietas, kur sākas dabiskā sauszemes veģetācija.**”

²⁰⁴ **Pludmale** – jūras krasta sauszemes daļa starp ūdens līmeni un vietu, kur sākas dabiskā sauszemes veģetācija (1. panta 5. punkts).

²⁰⁵ Sk.: Ministru kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 86 Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas noteikšanas metodika.

²⁰⁶ Ministru kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 86 *Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas noteikšanas metodika.*

Citu nosacījumu, piemēram, attiecībā uz pludmales noteikšanas specifiku vai tauvas joslu šajos MK noteikumos nav.

4.3. “Apgrūtinātās teritorijas” un piekraste

Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmas likums (ATIS)

Likuma mērķis ir nodrošināt aktuālu un publiski pieejamu informāciju par apgrūtinātajām teritorijām un objektiem, izveidojot Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmu un nodrošinot tās darbību (2. pants).

Likumā iekļautie “objekti” un piekrastes sauszemes teritorijas daļa

Ņemot vērā normatīvo aktu regulējumu (ZPL), attiecībā uz “jūras piekrastes sauszemes daļu”, tād teritoriju, kur sniedzas augstākās bangas, tajā ir noteikti gan lietošanas, gan atsavināšanas u.c. apgrūtinājumi, ATIS likums būtu precizējams, lai iekļautu informāciju arī par šo objektu, ņemot vērā šā likumu mērķi.

Pašreiz likumā ietvertas “apgrūtinātās teritorijas”,²⁰⁷ t.i., teritorijas, kurām ar likumu noteikti lietošanas tiesību aprobežojumi un “objekti.”²⁰⁸ Pēdējie saskaņā ar likumā sniegto definējumu aptver *Aizsargjoslu likumā* noteiktās aizsargjoslas, tostarp iekļaujot tauvas joslu, kā arī Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslu (2. pielikums 1. un 23. punkts).

Informācijas sniegšana

Informāciju par šīm aizsargjoslām un tauvas joslu Informācijas sistēmā iesniedz pašvaldības, izņemot tauvas joslas teritorijas zvejas un kuģošanas vajadzībām (likuma 7. panta 12.punkts). Informāciju par zvejas un kuģošanas tauvas joslām – atbildīgās valsts institūcijas (BIOR un Satiksmes ministrija).

Nosakot (un modelējot) precīzas robežas “vietai, kuru sasniedz augstākās bangas” un ņemot vērā uz to attiecinātos apgrūtinājumus (piemērm, ZPL), šāda teritorija arī būtu jāiekļauj šajā sistēmā, līdz ar to grozījumos paredzot atbildīgās institūcijas par tādas informācijas iesniegšanu.

4.4. Mērniecības un nekustamo īpašumu informācijas “aprites” jomā

Šajā sadaļā atspoguļoti normatīvie akti, kuros jau tiek lietots augstākās bangas koncepts un kas attiecīgi būtu precizējami, pielāgojot izvēlētajam risinājumam, pirmkārt, aizstājot teikumu

²⁰⁷ **Apgrūtinātā teritorija** – teritorija, kurai atbilstoši likumam ir noteikti lietošanas tiesību aprobežojumi (likuma 1. panta 1. punkts).

²⁰⁸ **Objekts** – dabas veidojums, būve vai cits mākslīgs veidojums, kuram saskaņā ar Aizsargjoslu likumu nosaka aizsargjoslu.

“vieta, kuru sasniedz augstākās bangas,” ar šo teikumu aptverošo, bet juridiski definēto terminu – “augstākās bangas robeža.” (sk.VII nod.)

Jāatzīmē, ka vairāki normatīvie akti, kuri būs iesaistāmi jaunās metodes piemērošanas gadījumā, pašreiz neietver augstākās bangas konceptu, attiecīgi tie netiek apskatīti šajā nodaļā.

Zemes pārvaldības likumā iekļautais deleģējums izdot līdz 2021. gadam MK noteikumus par “kārtību, kādā Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrē un aktualizē informāciju par jūras piekrastes joslu un iekšzemes publiskajiem ūdeņiem,” (13.p.5.p.), kas minēti iepriekš, ir saistīti ar šajā sadaļā ietvertajiem jautājumiem. Šī deleģējuma izpildes atruna ir iekļauta MK 10.04.2012. noteikumos Nr. 263 *Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi* (turpmāk – MK noteikumi 263/2012), tomēr nosacījumi, kas saistīti ar augstākās bangas robežas reģistrēšanu tajos nav atrodamī un precīzāk nav iekļauti, kā izriet no 2018. gada grozījumu Anotācijas.²⁰⁹

MK 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1019 – *Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi*

Noteikumi nosaka:

- Nekustamā īpašuma objekta – zemes vienības vai zemes vienības daļas – **kadastrālās uzmērīšanas kārtību** (tai skaitā zemes vienībai vai zemes vienības daļai, kuras noteikšanu ierosinājusi pašvaldība), raksturojošos datus, mērījumu precizitāti, mērījumu pieļaujamo nesaisti, kadastrālās uzmērīšanas dokumentu saturu, kā arī saskaņošanas kārtību un apjomu;
- Nekustamā īpašuma objekta **apgrūtinājuma robežas iezīmēšanu** un platības aprēķināšanu zemes kadastrālās uzmērīšanas dokumentos;
- Kadastrālās uzmērīšanas datu un dokumentu **labošanas kārtību**.

Noteikumu 64. punkts paredz, ka, ja:

- “Uzmērāmā zemes vienība robežojas ar valsts īpašumā esošiem, Civillikumā noteiktiem **publiskiem ūdeņiem** (ūdenstilpēm, ūdenstecēm, Baltijas jūras vai Rīgas jūras līča **krasta nogāzes augšmalu, kuru sasniedz jūras augstākās bangas**)” un “robežas izvērtēšanā konstatētās **robežas izmaiņas pārsniedz šo noteikumu 50. punktā minēto robežas novietojuma atšķirību**, mērnieks sagatavo robežas novietojuma izmaiņu plānu mērogā, kurā attēlo apvidū esošo un zemes robežu plānos attēloto robežu novietojumu.”
- Minēto plānu iesniedz vietējā pašvaldībā.
- **Pašvaldība sniedz atzinumu par robežas izmaiņu cēloņiem** – vai izmaiņas radušās dabiskā vai mākslīgā ceļā.

²⁰⁹ 2018. gada grozījumi MK noteikumos 263/2012, Anotācija pieejama: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40406830>

- Robežposmā **robežas novietojumu maina, ja** atbilstoši vietējās pašvaldības atzinumam **izmaiņas ir radušās dabiskā ceļā.**

Noteikumu 5. daļa “Robežas noteikšana apvidū” paredz:

106. Ja robežas noteikšanas tiesiskā pamatojuma dokumenta grafiskajā pielikumā robeža ir plānota (projektēta), pieslēdzoties situācijas elementam, to nosaka, ņemot vērā minētajā dokumentā plānoto risinājumu, pa:

- 106.5. Baltijas jūras vai Rīgas jūras līča krasta nogāzes augšmalu (stāvkrastam) vai **pa tauvas joslas** platuma sākuma robežu (**no vietas, kuru sasniedz jūras augstākās bangas**);

Noteikumi paredz gadījumus, kad jāveic robežu izvērtējums un atjauninājums (48. punkts), šādos gadījumos:

- veicot pirmreizējo zemes kadastrālo uzmērīšanu zemes reformas ietvaros (izņemot robežas neatbilstības novēršanu);
- īstenojot apvidū detālpārplānojumu vai zemes ierīcības projektu;
- apvienojot zemes vienības, izņemot gadījumu, ja veic zemes vienību kamerālo apvienošanu;
- uzmērot ierādīto robežu;
- izveidojot zemes vienības daļu, kuras robeža sakrīt ar zemes vienības robežu;
- kā atsevišķu zemes kadastrālās uzmērīšanas darbību pēc ierosinātāja pieprasījuma.

Faktiski šie noteikumi ir paredzējuši gadījumus, kādos jāveic robežu izvērtējums un kārtību, kādā robežas ir maināmas, ja notikušās izmaiņas pārsniedz noteikumos pieļauto izmaiņu robežu. Bet tas risina robežu izmaiņu veikšanas kārtību ar individuālu risinājumu.

Šajā kontekstā ir noteikta arī speciāla kārtība tādu robežu izmaiņu konstatēšanai un atjaunošanai, **kad uzmērāmā zemes vienība robežojas ar valsts īpašumā esošiem**, Civillikumā noteiktiem **publiskiem ūdeņiem** [...] Baltijas jūras vai Rīgas jūras līča krasta nogāzes augšmalu, kuru sasniedz jūras augstākās bangas.”

Šajā procesā ir iesaistīta **pašvaldība, kurai jāsniedz atzinums attiecībā uz tādām robežu izmaiņām, kas radušās dabiskā ceļā.**

Risinot robežu aktualizēšanu un izmaiņas, ņemot vērā “augstākās bangas” metodes piemērošanu, šie būtu noteikumi, kas vai nu papildināmi, vai sniedzama atruna par attiecīgajām situācijām, kuras risina valsts (valsts pilnvarota institūcija), noteiktā kārtībā, lai noteiktā periodā aktualizētu informāciju par jūras piekrastes robežu izmaiņām.

4.5. Plānošanas tiesību aktos

Šajā sadaļā nav paredzēts apskatīt visus plānošanas materiālus, kuros būtu lietota vai piemērota augstākās bangas pieeja, bet tikai ieskicētas jaunākās tendences, kas apliecina šī koncepta, kāds iestrādāts Zemes pārvaldības likumā, izmantošanu un kontekstu, izstrādājot plānošanas dokumentus attiecībā uz piekrasti.

2019. gada 21. maijā Ministru kabinets pieņēma rīkojumu Nr. 232, ar kuru apstiprināja *Jūras plānojumu Latvijas Republikas iekšējiem jūras ūdeņiem, teritoriālajai jūrai un ekskluzīvās ekonomiskās zonas ūdeņiem līdz 2030. gadam*. Šajā dokumentā “augstākās bangas” termins lai arī ir pieminēts, atsaucoties uz Zemes pārvaldības likumā ietvertu jēdzienu “jūras piekrastes sauszemes daļa,” tomēr īsti nav lietots plānojumā noteikto un izvirzīto jautājumu risināšanai vai plānošanai. Lai arī plānošanas dokumentā ir ietverti dažādi pasākumi, kas skar arī attiecīgo jūras piekrastes posmu, tomēr tajā kā plānošanas dokumentā netiek risināti tādi jautājumi, kas skar piekrastes piederības aspektus.

4.6. Secinājumi

IV nodaļā apskatīto normatīvo un tiesību aktu kopums parāda, ka “**augstākās bangas**” jēdzienu tiešā veidā lieto **divos gadījumos**:

- 1) definējot tauvas joslas jūras puses robežu (šī pieeja ir ienākusi tauvas joslas regulējuma kontekstā jau no 1994. gada),
- 2) mērniecības procesos – zemes vienību robežu apsekošanas gadījumos un aktualizēšanai, ja notikušas izmaiņas.

Savukārt tas, kā tieši tiek konstatēta augstākās bangas robeža, piemēram, tauvas joslas noteikšanai, normatīvajā regulējuma nav atrodams.

Nemot vērā reālo situāciju un to, ka formāli daudzos normatīvajos aktos šis jēdziens tiek lietots, bet nav skaidra tā piemērošana praksē, kā arī šim pētījumam izvirzītos uzdevumus, nākamajā nodaļā pievērsīsimies “augstākās bangas” jēdziena un pieejas atbilstībai mūsdienu prasībām.

V “Augstākās bangas” jēdziens un pieejas pamatotības vērtējums

Kā norādīts III nodaļā, kopš jēdziens “augstākā banga” ir ieviests normatīvajos aktos (1920-1930. gados), tās termina juridiskais skaidrojums nav dots. Tomēr tādu var izsecināt no vispārīgāka jēdziena skaidrojuma, kas atrodams tajos laikos un mūsdienās pārizdotajā terminu vārdnīcā. Konversācijas terminu vārdnīcā atrodams skaidrojums attiecībā uz “bangošanos” un bangu radīto ietekmi uz jūras vai okeānu krastiem.²¹⁰

Termiņš norāda uz dabas parādību jeb fenomenu, kurai piesaistot, Civillikums definē gan “piekrastes” (faktiski krasta) robežu, gan attiecīgās teritorijas īpašumtiesību nošķirumu.

Šī projekta ietvaros ekspertu sniegtais skaidrojums “augstākās bangas” jēdzienam ietver dabā notiekošo procesu atspoguļojumu, attiecīgi piedāvātais termina skaidrojums:

“Vētras stipruma vēja spiediena rezultātā izveidojies vilnis, kas sasniedz (uzskalojas) tādu vietu (augstumu) krastā, kur ikdienā viļņu uzskalošanās nenotiek.”

Pēc būtības šis **koncepts aptver** jūras virsūdens teritoriju, kas pakļauta jūras ūdens svārstībām (viļņošanās, bangošanās), veidojot pludmali (arī liedagu²¹¹) un ietekmējot pārējo krasta daļu ar viļņu spēku. Tas labi raksturo to jūras piekrastes daļu, kurā biežāk vai retāk aizsniedzas jūras ūdens, veidojot piekrastei raksturīgu ainavu, kas pakļauta jūras iedarbībai, biežai mainībai un erozijas riskam. No šīs perspektīvas var teikt, ka cilvēkiem ir praktiski neiespējami strikti un precīzi definēt vai fiksēt konkrētu *līniju* kā vietu, kur aizsniegsies jūras bangas, kas veidojas vētru laikā. Īpašas grūtības tas varētu sagādāt lēzenos krastos, kā arī ir neiespējami to noteikt kā pastāvīgu (nemainīgu) līniju.

Tomēr līdzīgi kā daudzās citās jomās, kas balstītas uz pieņēmumiem un vispiemērotāko metožu atrašanu, izmantojot jaunākās zinātniskās atziņas, arī krasta joslas platuma definēšanas pieejā ir iespējams atrast metodi, kas ļauj pēc iespējas precīzāk fiksēt konkrētu vietu, kura definējama kā “augstākās bangas robeža”. Vienlaikus, definējot termiņu, kādos ietvaros vai nosacījumos, pie kuriem attiecīgi fiksētā robeža jāpārskata tās mainīgās iezīmes dēļ. Nosakot piemērotu metodiku un veicot metodikā pamatotus aprēķinus, kā arī pielāgojot tos dabā esošajiem faktoriem (elementiem), šī projekta ietvaros tiek piedāvāta attiecīga metodika, tostarp nosacījumi un termiņi.²¹²

Metodika ļaus fiksēt “vietu, kuru sasniedz augstākās bangas” ar pietiekoši lielu precizitāti, lai izveidotu kartēs fiksējamu **“augstākās bangas robežu.”**

Tā kā šāda robeža būs jāizmanto juridisku jautājumu risināšanai, tad risinājumu sadaļā būs piedāvājums definēt tās būtību, veidojot termina definīciju likumā. Tajā iekļaujot ekspertu sniegto skaidrojumu, ka “augstākās bangas robeža” nozīmē “vietu krasta nogāzē, līdz kurai īpaši spēcīgu

²¹⁰ Sk. Švābes A., Būmanis A., un Dišlers K., red. Latviešu Konversācijas vārdnīca, Pirmais sēj. Rīga: A.Gulbja apg. 1927-1928, bangošanās ietvertā termina bangu skaidrojumu var izsecināt kā lielus un spēcīgus viļņus, kas veidojas ūdenī pret krastiem un klintīm.

²¹¹ Liedags - viļņu apskalotā jūras krasta daļa starp ūdeni un kāpām. Sk. www.lv.oxforddictionaries.com

²¹² Sk. VI nodaļu.

vētru laikā var notikt viļņu uzskalošanās, un to enerģija var tikt tērēta, pārveidojot reljefu un noskalojot sanešus vērā ņemamā apjomā. Par vērā ņemamu apjomu uzskatāma krasta reljefa augstuma samazināšanās vai palielināšanās par $\Rightarrow 0.05$ m gadā.” 0.05 m/gadā nosacījums būtu jāpapildina ar kritēriju, kas atspoguļo to, ka “vērā ņemams apjoms” var arī izveidoties īpaši spēcīgu vētru dēļ. Tādēļ būtu jāiekļauj aiz šī nosacījuma arī, piemēram, “vai vienā izmaiņu epizodē.”

Piekrastes robežu definēšanas pieejas *atbilstība* un *piemērotība* mūsdienās (tāpat kā 1920-1930. gados, jo nekas īpaši nav mainījies attiecībā uz jūras krastu mainīgo dabu) ir atkarīga no izvirzītā mērķa, kādu vēlas sasniegt.

Ņemot vērā pētījumam izvirzītos uzdevumus par “augstākās bangas” iekļaušanas mērķa izpēti, vērts vēlreiz uzsvērt no Civillikuma vēsturiskās analīzes izsecināmo un to, kā tas iederas pētījumā piedāvātā “augstākās bangas” pieejas pamatotības skaidrojumā.

Kopumā vēstures avotu, tostarp likumdošanas materiālu, izpēte palīdz saprast šīs normas mērķi un attīstības stadijas, kā arī “iedvesmas” avotu, tomēr nesniedz skaidru atbildi uz to, ko paši likumu autori bija sapratuši ar attiecīgo terminu jeb jēdzienu, tas ir, likumdošanas sagatavošanas materiālu trūkuma dēļ nav atrodams jēdziena skaidrojums.²¹³ Tomēr ir vispārīgas norādes uz saikni starp ūdeņu tiesību regulējuma attīstību Latvijā (kopš 1923. gada) un Romiešu tiesībām, kā arī Francijas tiesību sistēmā atrodamo pieeju šajā jomā, vismaz kā norādīts tiesību zinātnieku un periodikas skaidrojumos. Pieeja iekļauta jau 1924. gadā sagatavotajā likumprojektā par ūdeņu tiesībām, kas saturēja līdzīgu normu, kura vēlāk iestrādāta Civillikumā, nepieņemot atsevišķo Ūdeņu tiesību likumu.

Formulējumi gan normatīvo aktu attīstības procesā ir mainījušies no “viļņi” un “bangas” līdz “augstākās bangas,” kas parādās Civillikumā, tomēr konceptuālā pieeja atšķirīgi noteikt jūras krastu un citu publisko ūdeņu krastus tiek ieviesta jau sākotnējā ūdeņu lietošanas likumprojektā. Tiesību zinātnieku vispārējās atsauces un salīdzinājumi ar Francijas tiesību sistēmu tieši ūdeņu jomā, kā arī attiecīgās valsts pieeja jūras un piekrastes (kā “*public domain*”) definēšanas pieeja ļauj secināt, ka Latvijas Civillikumā ir iestrādāta konceptuāli līdzīga pieeja. Lai gan, vērtējot vairāku Eiropas valstu *mūsdienu regulējumu*, jāatzīst, ka Spānijas *Piekrastes likumā* ietvertā norma ir vistuvākā, jo lieto pēc būtības identisku pieeju – “augstāko viļņu,” jēdzienu, tostarp stiprāko vētru laikā.²¹⁴

²¹³ Jāatzīmē, ka nevienā no LVVA izpētītajiem Fondiem, kas ietvēra gan Valsts kancelejas, gan Finanšu ministrijas, gan Tieslietu ministrijas, gan Zemkopības ministrijas likumdošanas procesa lietas (Literatūras avotos uzskaitījums), nav izdevies atrast Civillikuma tapšanas procesa materiālus. Atliek pievienoties F.Švarcs atziņai, ka tādi visdrīzāk nav saglabājušies. Sk: Švarcs F., Civillikums un tā rašanās vēsture. TNA, 2000, 7. lpp., norādot, ka divu gadu garumā veiktais darbs vēstures arhīvos (ne tikai Latvijas) rezultējās ar slēdzienu, ka likumdošanas protokoli un likumdošanas komisijas sēžu materiāli vairs nav atrodami. Lai gan literatūrā ir nepārprotamas norādes, ka tādi bijuši, tomēr arī šī pētījuma ietvaros tie nav atrasti.

²¹⁴ Spānijas 1988. gada “Piekrastes likuma” I daļa (kas definē “coastal publi property”) 3. panta pirmā daļa nosaka: “The seashore and coastal water inlets include: (a) The foreshore, i.e., the zone between lowest water mark of high spring tides and **the highest limit reached by the waves in the greatest known storms** or the highest water mark of spring tides, whichever is higher.”

Jāatzīmē, ka situācijas, kad nav izdevies atrast kādu Civillikumā lietotu jēdzienu tā laika skaidrojumu, ir labi zināmas Civillikuma komentāru autoru vidū.²¹⁵ Tomēr šodien jāsaprot, ka, lai kāda būtu izpratne par konkrētā jēdziena būtību tajos laikos (ņemot vērā to laiku zinātnes attīstību u.c. faktoros), uzskatām, ka mūsdienās ir jāpiemēro mūsdienu izpratnē definējams koncepts, kas ņem vērā jaunākās zinātniskās atziņas, kā arī konkrētās normas *ratio legalis* – būtību un mērķi. Šī pieeja ir līdzīga tiesu praksē piemērotai pieejai interpretējot kādu Latvijas brīvvalsts laikā tapušu normu un iekļaujot tajā mūsdienu izpratnei atbilstošu skaidrojumu, ja tas pēc būtības nemaina ne mērķi, ne normas jēgu, bet izskaidro to.²¹⁶ Īpaši šī pieeja piemērota, ja vēstures avotos nav atrodams tā laika skaidrojums par terminu izpratni, bet ir saprotams sasniedzamais mērķis vai/un principi, uz ko tas balstās.

Attiecīgi šādā pieejā balstās tālāk sniegtais skaidrojums un piemērotības vērtējums.

Izvēle lietot konceptu “kur aizsniedzas augstākās bangas” demonstrē mērķi aptvert to jūras piekrastes daļu, kuru spēj aizsniegt jūras ūdens (bangu veidā, t.i., vētru laikā), un attiecīgi ietekmētā teritorijas daļa ir pakļauta jūras iedarbībai, tostarp erozijai, un tajā notiek *pseudocikliskas* jūras krasta izmaiņas. Nosakot attiecīgajai teritorijai statusu “publiskie ūdeņi” un piederību valstij, var secināt, ka ar to ir bijis mērķis aptvert situācijas faktisko stāvokli, ko nevar nodrošināt ar robežas definēšanu, izvēloties konstantu lielumu/parametru, ne arī ar “ūdens līnijas” izvēli (kā upēs), jo to mainīgums pat vienas dienas vai mēneša laikā jūrā ir 20 – 40 m atšķirībā no “bangu aizsniegšanās vietas.” Turklāt šādu “elastīgu” terminu (dabas apstākļiem pielāgoties spējīgu konceptu, kas ir pietiekoši noturīgs) likumdevējs ir apzināti attiecinājis uz jūras ūdeņiem kā “*res communes*” objektu, kuri saskaņā ar Saeimas 1923. gada lēmumu un uzdevumu valdībai bija jānosaka kā “valsts regālija” kopā ar pārējiem valstij nozīmīgiem ūdens objektiem.²¹⁷ Kā jau iepriekš norādīts, valdības izstrādātajā likumprojektā par *Latvijas iekšējo ūdeņu lietošanu* jau 1924. gadā parādās līdzīga pieeja vēlāk Civillikumā iekļautajai domai, ka “jūras gultne piekrastu joslā un arī jūras krasts līdz vietai, kuru sasniedz jūras bangas, skaitās valsts īpašumā.”

Faktiski jūras krasta robežas definēšanas pieejas izvēle ir cieši saistīta ar valsts izvēli attiecībā uz krasta piederības un lietošanas tiesību jautājumiem. Tajās valstīs, kur jūras krasts ir valstij piederošs publiskais īpašums, robežu noteikšanas “elastība” un dabisko izmaiņu ievērošana ir “tradicionāla” sastāvdaļa. Šajā gadījumā nav pat svarīgi, vai robežas definēšanai izmanto augstākās bangas, tālāko vietu, kurā notiek jūras uzplūdums, vai kādu citu līdzīgu dabas elementu. Tie visi ir dabas fenomenī, kuru izpausmes un darbības rezultāti laika gaitā mainās. Vienīgi atšķirībā no “ūdens līnijas” attiecīgās izmaiņas “bangas” gadījumā nav tik mainīgas īsā periodā (ar izņēmumiem, īpaši spēcīgu vētru gadījumā). Tiesību sistēmā, protams, svarīgākais ir tas, kā attiecīgos parametrus fiksē, kādā laika periodā un kā tiek risinātas ietekmētās tiesības (privātās, publiskās u.tml.). Attiecīgi, lai kāds parametrs tiktu izmantots kā “indicators” piekrastes robežas

²¹⁵ Viens no Civillikuma komentāru līdzautoru skaidrojumiem norāda uz to, ka ir daudz tādu jēdzienu, kuru vēsturiskais skaidrojums vai izcelsme no pandektu tiesībām vai citiem avotiem nebija nosakāma, un vajadzēja izlīdzēties ar veselo saprātu un loģiskiem skaidrojumiem. LU prof. K.Baloža 2019.gada 5.jūlija atbildes vēstule pētījuma autorei.

²¹⁶ Vērts atzīmēt, ka nav atrodams arī neviens Senāta nolēmums ne par CL 1102. p., ne 1104. pantu, vērtējot Senāta nolēmumu apkopojumu laika posmā no 1937.–1940. gadam. Pieejams AT m/l: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/vesturiska-judikatura-lidz-1940gadam/latvijas-valsts-vestures-arhiva-materiali>

²¹⁷ Sk.augstāk 3.1.sadaļu.

definēšanai, tā piemērojamība vienmēr būs atkarīga no 1) piemērotas metodes definēšanas; 2) situācijas monitorēšanas un aktualizēšanas.

Saskaņā ar pētījumā iesaistīto ekspertu pozitīvo atziņu par “augstākās bangas” pieejas definēšanas praktisku iespējamību juridiskā perspektīvā var secināt, ka šī pieeja ir pamatota konkrēto mērķu sasniegšanai, t.i., pielāgojoties dabiskajiem apstākļiem un izmantojot vienu no pietiekoši labi identificējamiem elementiem dabā (kas atšķirībā no ūdens līnijas ir daudzkārt mazāk pakļauts mainībai), norma palīdz nodrošināt to, ka valsts īpašumā paliek jūras krasta josla.²¹⁸

Tā kā vēsturiski (līdz 1940. gada 22. jūlijam) un kopš 1992. gada līdz pat mūsdienām šo terminu lieto, lai nošķirtu valsts īpašumā esošo publisko ūdeņu robežu, šajā gadījumā jūras krastu no pārējās sauszemes daļas, mainot šo terminu, mainās arī ar to ieviestā “elastība” nodrošināt, ka publiskais īpašums saglabājas valsts īpašumā.

Tas, ka pašreizējā situācija liecina par to, ka šī “elastīgā” iespēja pielāgot faktiskajai situācijai arī īpašumtiesiskās attiecības, netiek nodrošināta, rāda tikai to, ka attiecīgās normas netiek piemērotas un cilvēku “nospraustās” robežas neņem vērā dabā notiekošos procesus, lai gan Civillikumā ietvertā pieeja konceptuāli tieši to nosaka ņemt vērā.

Attiecīgi, ja saglabājas uzstādījums paturēt valsts īpašumā piekrastes joslu, īpašuma tiesību jomā izveidojusies situācija ir jārisina, un Latvija šajā ziņā nav unikāla. Līdzīgas atklāsmes par privātpašumu esamību piekrastē, kas skaitās valsts publiskais īpašums, ir ļoti daudzās valstīs un daudzās tikai pēdējos gados tās tiek risinātas.²¹⁹ ²²⁰

Tā kā līdz šim gan likumdevēja, gan MK pieeja attiecībā uz jūras piekrastes piederību, negrozot un/vai noraidot grozījumus Civillikumā, liecina par vēlmi atstāt piekrastes joslu valsts īpašumā, tad pamatoti ir izvērtēt konsekvences no “augstākās bangas” pieejas piemērošanas un sniegt priekšlikumus par to, kā risināmi ar to saistītie tiesību jautājumi.

²¹⁸ Šajā nodaļā “jūras piekrastes josla” tiek lietota *Zemes pārvaldības likumā* lietotā jēdziena kontekstā.

²¹⁹ Sk.piemēram, Francijas pieredzi/diskusiju: Heilikman J. “*Juridique - peut-on privatiser une plage publique?*” [Vai mēs varam privatizēt publiskās pludmales.] 03.08.2015., pieejams: <http://www.actunautique.com/2015/08/juridique-peut-on-privatiser-une-plage-publique.html>

²²⁰ Īpaši spilgts piemērs ir Itālija, kura 2007. gadā izveidoja komisiju šo jautājumu risināšanai: “Commission on Public Goods” (*Commissione Rodota* – nosaukta tās vadītāja vārdā). Situācija, kas izveidojās Itālijā, novedusi pie pārkāpumu procedūras, ko ierosināja Eiropas Komisijas (sk. *No. 2008/4908*), kuras dēļ Itālija ir mainījusi “koncesijas līgumu” nosacījumus, lai mainītu “priekšrocības” tiesību iegūt koncesijā sabiedrības īpašumu, kāds tas pastāvēja tajā laikā. Tomēr situācija ir novedusi arī līdz prejudiciālo nolēmumu lietām Eiropas Savienības Tiesā: sk: ES Tiesas Lietas C-458/14 and C-67/15 atzīstot attiecīga veida pieeju koncesijas līgumu slēgšanai par “brīvas pakalpojumu kustības” principa (un Direktīvas) pārkāpumu.

VI Metodika un tās piemērošanas nosacījumi

6.1. Priekšlikumi augstākās bangas robežas noteikšanai

Baltijas jūras un Rīgas līča krasts Latvijā (šeit ar to saprotot pludmali, primārās kāpas un jūras stāvkrastu) joprojām saglabā dabiskiem un antropogēni maz izmainītiem krastiem raksturīgo dabisko mainību. Tradicionāli un vēsturiski Latvijā nav plaši izplatījusies prakse pārveidot, nostiprināt un intensīvi izmantot šo šauru un savdabīgo sauszemes joslu tiešā jūras ūdens tuvumā. Tomēr ilgstoši turpinoties krasta erozijai un akumulācijai, to radītās izmaiņas uzkrājas, un tāpēc vietām ir izveidojusies savdabīga konfliktsituācija, pretnostatot krasta resursu tiešo patēriņu un šo resursu/dabas vērtību ilgtspēju²²¹. Krasta apsaimniekošanas problemātikas kontekstā pasaulē un Latvijā joprojām nav izveidojusies vienota un sistēmiska pieeja jūras un sauszemes robežas noteikšanai²²². Galvenā problēma krasta līnijas vai citas ar šo vidi saistītas robežas vai robežstāvokļa definēšanā ir iepriekš pieminētā straujā mainība, kura izraisa gan reljefa, gan citu dabas vidi raksturojošu parametru neregulāras izmaiņas.

Krasta apsaimniekošanas un tā daudzveidīgās izmantošanas kontekstā par nozīmīgāko robežu ir uzskatāma tā, kura nošķir jūras viļņu ietekmes „zonā” esošo mainīgo joslu (krastu) no tās sauszemes daļas, kurā viļņu iedarbība nerealizējas vai realizējas ārkārtīgi reti. Nepieciešamību sagatavot priekšlikumus šādas īpašas robežas noteikšanas metodikai apliecina arī fakts, ka tādu krasta posmu kopējais garums Latvijā, kur mūsdienās krasta līnija atkāpjas vērā ņemamā ātrumā, ir aptuveni 120 km, tostarp aptuveni 60 km kopgarumā, krasta atkāpšanās notiek ar ātrumu, kas pārsniedz 0,6 m/gadā¹. Latvijā ir vairāki īsi krasta iecirkņi, kuros novērotais ilggadīgais vidējais krasta atkāpšanās ātrums pārsniedz 3,0 m/gadā. Būtiski piebilst, ka kopējās attīstības tendences pēdējo 20 gadu laikā norāda uz krasta procesu aktivizēšanos – notiek erozijai pakļauto krasta iecirkņu garuma palielināšanās un erozijas intensitātes un atbilstoši arī krasta atkāpšanās ātruma pieaugums²²³. Tas nozīmē, ka jebkurš no iespējamajiem risinājumiem krastā esošo robežu definēšanai var būt piemērojams tikai kā aproksimācija, kā arī noteiktajai robežai ir jāparedz periodiska vai epizodiska atjaunināšana.

Nepieciešamību atzīt un pieņemt krasta sistēmai raksturīgo mainību un iekļaut to robežas noteikšanas metodikā apliecina arī negatīvā pieredze, kas iegūta daudzviet Eiropā. Negatīvā vēsturiskā pieredze krasta “apsaimniekošanas” risinājumu pielietošanā bieži saistāma ar „krasta līnijas” kā statistiskas robežas uztveri un vēlmi to „noturēt” nemainīgu/nekustīgu².

Priekšlikumi augstākās bangas robežas noteikšanā tika veidoti, balstoties nozīmīgākajā pieejamajā informācijā par Baltijas jūras un Rīgas līča krastiem raksturīgajiem dabas procesiem,

²²¹ Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”, 2014.

²²² Lapinskis J. 2013. **Coastal erosion and protection in Latvia**. In: Williams A. T., Pranzini E. (eds.) *Coastal erosion and protection in Europe*. Routledge, London and New York, 457 p.

²²³ Valsts pētījumu programma KALME, noslēguma atskaite.

kas novēroti pēdējo 30 gadu laikā. Tostarp tika izmantoti dati par jūras krasta procesiem Latvijā, kas iegūti, balstoties uz laika periodā no 1988. līdz 2019. gadam veikto empīrisko pētījumu rezultātiem²²⁴. Šo datu kvalitāte un blīvums (reprezentativitāte) ir augsts un atbilstošs esošajam uzdevumam.

Dabas apstākļi jūras krastā Latvijā

Mūsdienu Latvijas krasta līnijas konfigurācija ir ilgstošas jūras ģeoloģiskās darbības rezultāts, kad, mijoties sanešu akumulācijai un erozijai, no pēdējā leduslaikmeta mantotais reljefs tika pārveidots gan Baltijas baseina iepriekšējo attīstības stadiju laikā, gan arī turpinās mūsdienās samērā stabila ūdenslīmeņa apstākļos. Pēcloduslaikmetā Baltijas jūras krastu attīstība Latvijā notika visai komplicēti – reģionā aktivizējās Zemes garozas vertikālās kustības, mainījās klimats un ūdens apmaiņa ar Pasaules okeānu, kas noveda pie salīdzinoši biežām un straujām ūdenslīmeņa svārstībām. Visplašāk ir izplatīti tieši Litorīnas jūras nogulumi, kas bieži atsegti virspusē un iesaistās mūsdienu krasta procesos²²⁵.

Par mūsdienu krastu veidošanās sākumu tiek pieņemts laiks²²⁶, kad ūdenslīmenis pazeminājās aptuveni līdz pašreizējam stāvoklim (pirms ~2800 gadiem). Var uzskatīt, ka mūsdienu krasti ir ļoti jauni un to pārveidošanās vēl turpinās, kaut arī neapšaubāmi ar daudz mazāku intensitāti nekā Litorīnas transgresiju laikā.

Jūras krasti Latvijā pēc savas ģeoloģiskās uzbūves un morfoloģijas ir visai dažādi, tomēr tiem piemīt arī vairākas kopīgas īpašības:

- krasti galvenokārt veidoti irdenos kvartāra nogulumos;
- krasti ir samērā zemi un lēzeni (vairumā gadījumu to augstums nepārsniedz 15 metrus);
- krasta zemūdens nogāze ir lēzena, tajā lielākā vai mazākā apjomā atrodas sanešu materiāls;
- visur ar atsevišķiem īsiem izņēmumiem veidojas pludmale;
- krasta sistēmu ļoti nozīmīgi deformē antropogēni traucējumi (gk. ostas);
- visā teritorijā krasta nogāzes attīstību nosaka sanešu garkrasta kustība.

Neskatoties uz samērā viendabīgo teritorijas ģeoloģisko uzbūvi, mūsdienās joprojām ir izplatīti gan lēzeni krasti, kuros ilgstoši notikusi sanešu uzkrāšanās (aptuveni 140 km kopgarumā), gan jūras erozijas posmi, kur sastopami dažāda augstuma un dažādas ģeoloģiskās uzbūves stāvkrasti (kopumā aptuveni 150 km)²²⁷. Pārējos krasta iecirkņos (aptuveni 200 km) apstākļi mūsdienās ir relatīvi stabili. Vietām sanešu materiāla apmaiņa notiek ļoti niecīgā apjomā un krasta

²²⁴ *Latvijas Jūras krastu ģeoloģisko procesu monitoringa dati par 1989.-2019. gadiem* (pieejami LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Jūras krastu laboratorijā).

²²⁵ Eberhards, G., 2003. *Latvijas jūras krasti*. Latvijas Universitāte, Rīga, 259. lpp.

²²⁶ Ulsts, V., 1998. *Baltijas jūras Latvijas krasta zona*. Valsts Ģeoloģijas Dienests, Rīga, 96. lpp.

²²⁷ Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”, 2014.

sistēmas robežas pārvietojas necīgā diapazonā vai arī tas notiek ļoti lēni (gk. Rīgas līča ZA un ZR)²²⁸.

Ilgstošas erozijas rezultātā 20. gadsimtā krasta robeža vietām ir pietuvojusies apbūvētām piekrastes teritorijām, kur atrodas dzīvojamās un saimniecības ēkas, ražotnes, infrastruktūras objekti. Sagaidāms, ka tuvāko gadu desmitu laikā tādu objektu skaits, kuru robežas pārklāsies ar krasta sistēmas robežām, ievērojami palielināsies²²⁹.

6.2. Krasta tipi

Atšķirības krasta ģeoloģiskajā uzbūvē, vērsumā pret biežāk novērojamo vētru virzienu, sanešu pieplūdes intensitātē un antropogēno traucējumu apjomā ir noteikušas krasta morfodinamisko tipu daudzveidību. Atšķirības minētajos parametros ietekmē to, kā vētru laikā notiek viļņu enerģijas tērēšana krasta joslā – cik augstu var notikt viļņu uzskalošanās, kurā krasta nogāzes daļā notiks iežu un nogulumu izskalošana/abrāzija, kādas reljefa formas krasta nogāzē būs sastopamas un cik strauji notiks to mainība²³⁰.

Neatkarīgi no izmantojamās konceptuālās pieejas vētras viļņu uzskalošanās maksimālā augstuma (robežas) noteikšanai Baltijas jūras un Rīgas līča krastu Latvijā ir iespējams vienkāršoti iedalīt piecos tipos (1.attēls)^{231, 232, 233}:

1. Izteikti **akumulatīvi krasti** ar platu pludmali un labi izveidotu primāro kāpu reljefu;
2. **Zemi novietoti krasti** ar šauru un zemu pludmali, vāji veidotu primāro kāpu reljefu un applūšanas risku;
3. Izteikti **erozijas krasti** ar reljefā pārliecinoši izsekojamu jūras erozijas formu – stāvkrasti;
4. **Mainīgi un dinamiski neitrāli krasti**, kuru reljefā sastopamas gan erozijas, gan akumulācijas radītas reljefa formas;
5. **Izņēmumi** – ostu teritorijas, mākslīgie krasti (krasti ar masīvām preterozijas būvēm, upju grīvas).

Jānorāda, ka krastu tipu izplatība, atsevišķu iecirkņu garums un izvietojums ir pakļauts izmaiņām²³⁴. Lai arī tādas kopējās krastu raksturojošās iezīmes kā galvenās erozijas un galvenās

²²⁸ Lapinskis J. 2017. **Coastal sediment balance in the eastern part of the Gulf of Riga** (2005 – 2016). *Baltica* Vol. 30, N 2 (2017), p.87-95.

²²⁹ Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”, 2014.

²³⁰ Lapinskis J. 2013. **Coastal erosion and protection in Latvia**. In: Williams A. T., Pranzini E. (eds.) *Coastal erosion and protection in Europe*. Routledge, London and New York, 457 p. ISBN: 978-1-84971-339-9

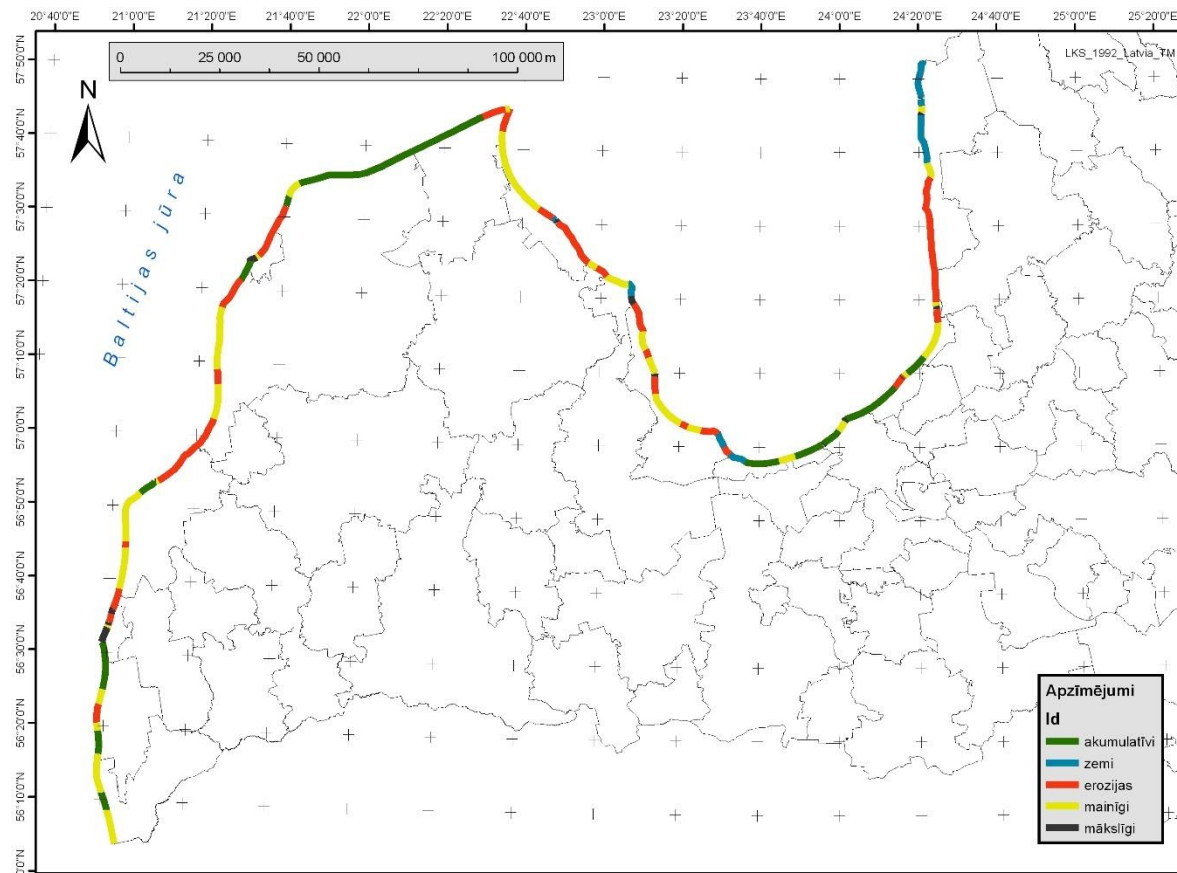
²³¹ Eberhards, G., 2003. *Latvijas jūras krasti*. Latvijas Universitāte, Rīga, 259. lpp.

²³² Lapinskis J., 2010. Dynamic of the Kurzeme coast of the Baltic proper. *Summary of doctoral thesis*. University of Latvia press, Rīga, 69. pp.

²³³ Eberhards, G., Lapinskis, J., 2008. *Processes on the Latvian Coast of the Baltic Sea. Atlas*. Latvijas Universitāte, Rīga, 64. pp

²³⁴ Eberhards, G., Purgalis, I., 2008. Pieaugošo Latvijas jūras krastu eroziju sekmējošie faktori. *Klimata mainība un ūdeņi*. Latvijas Universitāte, Rīga, lpp. 40-48.

akumulācijas zonas ilgtermiņā saglabājas bez ļoti būtiskām izmaiņām, īslaicīgas un samērā nozīmīgas izmaiņas tomēr ir iespējamas. Tas nozīmē, ka augstākās bangas robežas noteikšanas vajadzībām ir nepieciešama arī informācijas par kopējām krasta izmaiņu tendencēm regulāra atjaunošana.

1.attēls. Krasta tipi Latvijā (atbilstoši 2009. gada datiem)²³⁵.

6.2.1. Akumulatīvie krasti

Akumulatīvo krastu iecirkņos raksturīgas šādas pazīmes (2. attēls):

- Primāro kāpu maksimālais absolūtais augstums pārsniedz **4 m LAS**;
- Primāro kāpu joslas platums pārsniedz 20 m;
- Augstākās bangas uzskalošanās robeža nosakāma, tikai balstoties pieejamajā informācijā par krasta vides funkcionēšanas likumsakarībām.

Akumulatīvajos krastos vēsturiskā augstās bangas uzskalošanās robeža nav konstatējama dabā. Tiem ir raksturīga ļoti plaša pārejas josla no pludmales uz vecajām kāpām. Pārejas joslas

²³⁵ Latvijas Jūras krastu ģeoloģisko procesu monitoringa dati par 1989.-2009. gadiem (pieejami LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Jūras krastu laboratorijā).

platums var pārsniegt 100 m. Primāro kāpu joslā parasti ir satopamas smiltāju augu pioniersugas un dziļāk iekšzemē pie primāro un sekundāro kāpu robežas sastopami daudzgadīgi augi un koki.

Augstākās bangas robeža nosakāma, izmantojot reljefa augstumu (2,5 m). Var pieņemt, ka augstums **>2.5 m** tiek sasniegts primāro kāpu piekāvē (pārejas zonā starp pludmali un primārajām kāpām) un aptuveni sakrīt ar smiltāju pioniersugu augu izplatības zemāko robežu.

Augstākās bangas robežas noteikšanā alternatīvi izmantojamie kritēriji (nosakāmi ekspedīcijā uz lauka – piesaistot ekspertus):

- daudzgadīgās veģetācijas pārklājums >60%;
- krasta monitoringā noteikta reljefa izmaiņām pakļautās krasta joslas un „mazmainīgās” krasta joslas robeža (reljefa mainības kritērijs).

Kritēriji augstākās bangas robežlīnijas ārpuskārtas pārmērīšanai:

LVGMC krasta HMS reģistrēts ūdenslīmeņa pārsniegums par =>2,00 m

2.attēls. Akumulatīvs krasta iecirknis ar 4 – 6 m augstu primāro kāpu valni pie Papes kanāla. (Autors: J.Lapinskis)

6.2.2 Zemie krasti

Zemo krastu iecirkņos raksturīgas šādas pazīmes (3. attēls):

- Daudzgadīgā veģetācija var būt sastopama mazāk kā 20 m attālumā no ūdenslīnijas;
- Nav priekškāpas biotopa vai tas ir ļoti šaurs un fragmentēts;
- Daudzgadīgās veģetācijas izplatības joslā augstums var būt zem 2,0 m LAS.

Zemajos krastos vēsturiskā augstās bangas uzskalošanās robeža nav konstatējama dabā. Vētrās parasti nenotiek krasta nogāzes virsūdens daļas erozija vai arī tā notiek tikai ļoti nelielā daļā no krasta nogāzes. Parasti ir raksturīga applūšana un ir iespējama t.s. „vētras akumulācija”.

Augstākās bangas robeža nosakāma, izmantojot reljefa augstumu (2,0 m). Var pieņemt, ka augstums 2,0 m tiek sasniegts virspludmales reljefā (virspludmales terasē vai primārajā kāpā, kur plaši izplatīti dažādi daudzgadīgie un viengadīgie augi).

Augstākās bangas robežas noteikšanā alternatīvi izmantojamie kritēriji (nosakāmi ekspedīcijā uz lauka – piesaistot ekspertus):

- koki (koku „robeža”);
- senas erozijas kāple, ja ir atrodama;
- krasta monitoringā noteikta reljefa izmaiņām pakļautās krasta joslas un „mazmainīgās” krasta joslas robeža (reljefa mainības kritērijs).

*Kritēriji augstākās bangas robežlīnijas **ārpuskārtas** pārmērīšanai:*

LVGMC krasta HMS reģistrēts ūdenslīmeņa pārsniegums par =>2,00 m.

3.attēls. Zemo krastu iecirknis ar 1,5 m augstu fragmentētu primāro kāpu joslu Kuivižos. (Autors: J.Lapinskis)

6.2.3. Erozijas krasti

Erozijas krastu iecirkņos raksturīgas šādas pazīmes (4. attēls):

- Parasti pludmale ir šaura vai vidēji plata un pāreja no pludmales “pamatkrastā” ir samērā labi konstatējama gan dabā, gan kamerāli. Krasta nogāzē pārliecinoši saskatāmas jūras erozijas pazīmes – erozijas kāple vai stāvkrasts ar augstumu $>2,0$ m. Ilgtermiņā šiem krasta posmiem ir raksturīga atkāpšanās.
- Robežas noteikšanu var apgrūtināt tas, ka ilgstoši “aprimušos” erozijas krastos var izveidoties tādi dabas apstākļi, kas neatbilst krasta iecirknī vēsturiski novērotajam vētras viļņu uzskalošanās augstumam/tālumam. Piemēram, ir sastopami tādi erozijas krasta iecirkņi, kur stāvkrasta nogāze ir pilnībā apmežojusies un koku „līnija” pietuvojas cieši pie pludmales (gk. Rīgas līcī). Krasta iecirkņi, kuru kāple ir pilnībā „aprakta” zem jaunas kāpas (jau 12 gadus nav bijis spēcīgas vētras, kas „atsvaidzinātu” situāciju).

Augstākās bangas robeža nosakāma, izmantojot reljefa augstumu (2,5 m). Var pieņemt, ka augstums 2,5 m tiek pārsniegts stāvkrasta nogāzes apakšējā daļā.

Augstākās bangas robežas noteikšanā alternatīvi izmantojamie kritēriji (nosakāmi ekspedīcijā uz lauka – piesaistot ekspertus vai kamerāli):

- stāvkrasta krants (nogāzes augšmala);
- krasta monitoringā noteikta reljefa izmaiņām pakļautās krasta joslas un „mazmainīgās” krasta joslas robeža.

Kritēriji augstākās bangas robežlīnijas ārpuskārtas pārēmēšanai – LVGMC krasta HMS reģistrēts ūdenslīmeņa pārsniegums par $\Rightarrow 2.00$ m

4.attēls. Erozijas krasta iecirknis ar zemu grants-oļu pludmali un 12 m augstu jūras erozijas stāvkrastu Ulmalē. (Autors: J.Lapinskis)

6.2.4. Mainīgie krasti

Mainīgo krastu iecirkņos raksturīgas šādas pazīmes (5. attēls):

- Krasta nogāzē sastopamas vairāku citu krasta tipu iezīmes;
- Parasti sastopama plaša un vidēji augsta pludmale, vāji attīstīts primāro kāpu reljefs;
- Reljefa izmaiņām ilgtermiņā piemīt raksturīga pazīme – nav izteikta attīstības „trends” (nenotiek būtiska krasta atkāpšanās vai uzvirzīšanās);
- Reljefa izmaiņas var būt ievērojamas, taču laika gaitā notiek šo izmaiņu kompensēšanās.

Augstākās bangas robeža nosakāma, izmantojot reljefa augstumu (2,5 m). Parasti augstuma atzīme 2,5 m tiek pārsniegta virspludmales reljefā primārajās kāpās. Augstākās bangas robežas noteikšanā alternatīvi izmantojamie kritēriji (nosakāmi ekspedīcijā uz lauka – piesaistot ekspertus vai kamerāli):

- daudzgadīgās veģetācijas pārklājums >80%;
- krasta monitoringā noteikta reljefa izmaiņām pakļautās krasta joslas un „mazmainīgās” krasta joslas robeža.

Kritēriji augstākās bangas robežlīnijas ārpuskārtas pārmērīšanai:

- LVĢMC krasta HMS reģistrēts ūdenslīmeņa pārsniegums par $\Rightarrow 2.00$ m.

5.attēls. „Mainīgo” krastu iecirknis ar plašu pludmali un regresējošu zemu primāro kāpu joslu Nidā.
(Autors: J.Lapinskis)

6.2.5. Izņēmumi

Par īpašiem gadījumiem vai izņēmumiem ir uzskatāmi šādi krasta iecirkņi (6. attēls):

- iecirknī ierīkotas masīvas preterozijas būves,
- iecirknis starp ostu moliem,
- upju grīvas.

Augstākās bangas robeža nosakāma, izmantojot:

- preterozijas būves augstāko vai no ūdens tālāko būvelementu;
- par ostu uzskatāms tas krasta posms, kas izvietots starp moliem;
- upes grīva ir upes lejteces daļa no pludmales-ūdenslīnijas robežas līdz vietai pa upi uz augšu, līdz kurai var notikt jūras viļņu iedarbība uz upes krastiem.

Kritēriji augstākās bangas robežlīnijas ārpuskārtas pārmērīšanai:

- būve sagrauta/nojaukta/rekonstruēta;
- LVĢMC krasta HMS reģistrēts ūdenslīmeņa pārsniegums par $\Rightarrow 2.00$ m.

Augstākās bangas robežlīnijas ārpuskārtas pārmērīšanai kritērija pamatojums

Pieņemot, ka augstākās bangas robežas noteikšana tiks veikta ne retāk kā reizi 10 gados, ar augstu varbūtību ir iespējams nodrošināt to, ka faktiskā situācija dabā šo 10 gadu laikā saglabāsies atbilstoši noteiktajai robežai. Tomēr nav izslēdzamas tādas maz iespējamās, bet ļoti postošas erozijas epizodes, kuru laikā krasta nogāzes reljefs tiek ļoti būtiski pārveidots un erozijas kāple pārvietojas iekšzemes virzienā tālāk (dziļāk) par iepriekš fiksēto robežu. Šādos apstākļos robežas atjaunošana būtu jāveic ārpus kārtas. Par robežkritēriju ārpuskārtas apstākļu definēšanai var tikt izmantots noteikts vējsadzinumu līmenis jebkurā Latvijas piekrastes HMS. Par robežkritēriju nosakot 2,00 m ūdenslīmeņa pārsniegumu, ir iespējams ar pieņemamu ticamību nošķirt "tipiskas" erozijas epizodes no ārkārtēji stiprām erozijas epizodēm, jo šāds ūdenslīmeņa kāpums līdz 2019. gadam vispār nav reģistrēts nevienā no Latvijas HMS, kas atrodas pie atklātas Baltijas jūras. Rīgas līča Vidzemes piekrastes HMS šādi ūdenslīmeņa paaugstināšanās gadījumi līdz 2019. gadam ir reģistrēti vairākkārt un sakrīt ar orkāna stipruma vētru gadījumiem. Visos gadījumos, kad ūdenslīmenis kādā no HMS ir paaugstinājies par vairāk nekā 2,00 m, krasta erozija ir tikusi novērota lielākajā daļā no Latvijas krastiem un tās intensitāte vietām ir bijusi dramatiski augsta.

Katras krasta erozijas epizodes intensitāti nosaka vētras stiprums (vēja ātrums, iedarbības ilgums un rezultējošais vējviļņu augstums), vēja virziena un krasta līnijas vērsumu attiecība (azimuts), kā arī krasta paša īpatnības (sākotnējā ģeoloģiskā uzbūve, nogāzē pieejamo smalkgraudaino sanešu apjoms uc.). Tomēr vairāku kritēriju vai to kombinācijas noteikšana par robežkritērijiem nav uzskatāma par atbilstošu un piemērojamu, jo:

- vējsadzinumu ūdens līmenis pie krasta faktiski ir funkcija no vētras stipruma, ilguma un tās vērsuma pret krastu, respektīvi, tas pietiekami pārlicinoši raksturo visu šo parametru kopējo "efektu" un potenciālās erozijas intensitāti;
- novērojumi liecina, ka noteiktos apstākļos intensīva krasta erozija ir iespējama arī relatīvi "vājās" vētrās, ja iepriekš ir ilgstoši saglabājies paaugstināts ūdenslīmenis;
- citu vētras potenciālu raksturojošu robežkritēriju izmantošana liktu ieviest atšķirīgus šī kritērija lielumus Rīgas līcī un atklātā Baltijas jūrā, jo apstākļi, kuros iespējama nozīmīga erozija, tur var būt ļoti atšķirīgi.

6.attēls. Mākslīgo krastu iecirknis ar laukakmeņu rip-rap un gabionu preterozijas būvēm pie Liepājas NAI. (Autors: J.Lapinskis)

6.3. Metožu izvēles pamatojums

Esošo (faktisko) vietu dabā, kuru kādreiz jau ir sasniegusi viļņu iedarbība, var noteikt pēc reālām/fiziskām/uzmērāmām pazīmēm mazākajai daļai krastu iecirkņu Latvijā (erozijas un vāji izveidotajiem)²³⁶. Citur meklējamā „vieta” ir aprakta zem akumulācijas veidota reljefa (augstās pludmales un primārajām kāpām) un krasta reljefā konstatējami objekti to neiezīmē. Ļoti bieži krasta nogāzē vispār nav konstatējamas nekādas augstākās bangas robežu iezīmējošas pazīmes. Par vienīgo izņēmumu var uzskatīt situāciju, kas izveidojas un īslaicīgi (1 – 2 gadus, vietām ilgāk) saglabājas pēc ļoti stipras vētras izraisītas erozijas epizodes²³⁷. Šādos gadījumos krasta nogāzes augšējā daļā parasti izveidojas jauna erozijas kāple, kas skaidri iezīmē maksimālo viļņu izraisītas erozijas izplatības augstumu. Jāpiebilst, ka šāda fiziski konstatējama erozijas kāple norāda tikai uz vietu, cik tālu vētras laikā sniedzas viļņu iedarbība atbilstoši konkrēto vētru raksturojošajiem parametriem. Vētrā ar citu vērsumu, intensitāti un ilgumu viļņu iedarbība būs atšķirīga.

Latvijas jūras krasta ģeoloģisko procesu monitoringa sistēmā ir iegūti un apkopoti dati par krasta izmaiņām, kas aptver 30 gadus ilgu laika periodu, kurā tika novērotas vairākas ļoti spēcīgas

²³⁶ Lapinskis J., 2010. Dynamic of the Kurzeme coast of the Baltic proper. *Summary of doctoral thesis*. University of Latvia press, Rīga, 69. pp.

²³⁷ Eberhards, G., 2003. *Latvijas jūras krasti*. Latvijas Universitāte, Rīga, 259. lpp.

vētras (1992., 1993., 1999., 2001., 2005. un 2007. gadā)²³⁸. Novērojumos un pētījumos²³⁹ iepriekš iegūtās atziņas ļauj vispārināt, ka faktiski esošās fiziski konstatējamās un esošās teorētiskās (pēc netiešām pazīmēm nosakāmās) robežas krasta sistēmā primāri **nosaka reljefa absolūtais augstums**. Šis augstums ir atšķirīgs dažādās Latvijas piekrastes vietās un atšķirīgs dažādos krasta tipos. To, līdz kādam augstumam viļņu skalošanās var notikt, galvenokārt regulē faktoru kombinācija – reljefa sarežģītība un virsūdens joslas platums līdz attiecīgajam augstuma atzīmēm, kā arī konkrētā atrašanās vieta Latvijas piekrastē (vērsums pret potenciālās vētras viļņu fronti)²⁴⁰
241.

Neskatoties uz samērā būtiskajām atšķirībām vētru iedarbībā dažādos krasta tipos un dažādos Latvijas krasta iecirkņos, augstākās bangas robežas noteikšanā ir nepieciešama tāda metode vai metožu kombinācija, kurā realizētos šādas prasības:

- universāla pielietojamība (metodes kodolam jābūt attiecināmam uz iespējami lielu Latvijas krasta tipu un iecirkņu daļu, jo, piemērojot atšķirīgus risinājumus dažādos krasta tipos, apapriežams kļūst jautājums par katra krasta tipa izplatības robežām un šo robežu nemainību);
- neatkarība no apstākļiem datu ieguves brīdī (īslaicīgas un sezonālas izmaiņas krasta nogāzē būtiski ietekmē tādas krasta vides indikatorus kā veģetācija, ūdenslīnijas novietojums u.c.)

Apkopojot iepriekš argumentēto, ir jāsecina, ka augstāko bangu uzskalošanās maksimālās robežas noteikšanai var tikt izmantotas trīs atšķirīgas pieejas:

1. Sazarots metožu kopums, ar kuru robežas novietojumu **nosaka dabā**, piesaistot ekspertu/ekspertus. Galvenās priekšrocības – augsta izšķirtspēja, iespēja izvairīties no rezultātu artefaktiem un nopietnām neatbilstībām reālajai situācijai. Galvenie trūkumi – ļoti augsta resursprasība (nauda, cilvēki, laiks);
2. Robežas noteikšana attālināti, izmantojot kādu metodi, kas aizvieto fizisku reljefa īpatnību/augstuma/ģeoloģiskās uzbūves utt. noteikšanu un citus lauka darbus. Šis aizvietotājs būtu:
 - a. **mehāniska attāluma noteikšana iekšzemes virzienā no ūdenslīnijas** (izmantojot esošo ģeotelpisko informāciju un pieņemot katram krastu tipam atbilstošu „tipisko” attālumu, līdz kādam vētrā var notikt viļņu uzskalošanās). Galvenās priekšrocības – ļoti zema resursietilpība un augsta produktivitāte. Galvenie trūkumi – ļoti augsts neatbilstību veidošanās risks saistībā ar ūdenslīnijas izmantošanu par atskaites punktu, kā arī nepieciešamību pielietot dažādus nosacījumus dažādos krasta tipos);
 - b. **mehāniska krasta reljefa augstuma noteikšana LAS (reljefa modeļa analīze)**, izmantojot esošo/jaunāko ģeotelpisko informāciju un attiecīgās augstuma atzīmes

²³⁸ Latvijas Jūras krastu ģeoloģisko procesu monitoringa dati par 1989.-2009. gadiem (pieejami LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Jūras krastu laboratorijā).

²³⁹ Lapinskis J., 2010. Dynamic of the Kurzeme coast of the Baltic proper. *Summary of doctoral thesis*. University of Latvia press, Rīga, 69. pp.

²⁴⁰ Lapinskis, J., Eberhards, G., 2005. Storm effects on the open Baltic exposed coastal relief of Latvia. *Quaternary Geology and Modern Terrestrial Processes*. Proceedings of the International Field Symposium, Apatity. Pp. 34-35.

²⁴¹ Lapinskis, J., 2005. Long-term fluctuations in the volume of beach and foredune deposits along the coast of Latvia. *Baltica*, 18 (1), pp.38-43.

pārsniegšanas vietas definēšana **par augstākās bangas robežu**. Galvenās priekšrocības – metodes augstā produktivitāte un relatīvi zemā resursietilpība, subjektivisma minimizēšana, daļēja izvairīšanās no iespējamām ekspertu domstarpībām. Galvenie trūkumi – nozīmīgu neatbilstību (rezultātu artefaktu) veidošanās risks, atkarība no sākotnējo datu kvalitātes, nepieciešamība ģeneralizēt robežas novietojumu, ierobežota precizitāte.

3. Iepriekšējo divu **pieeju kombinācija**, kurā primāri robežas novietojumu nosaka attālināti/mehāniski, bet atslēgas teritorijās (modeļteritorijās) un strīdus teritorijās uz lauka veic iegūtā rezultāta kontroli. Kontrolei var izmantot Latvijas jūras krasta ģeoloģisko procesu monitoringa sistēmu, to atjaunojot, kā arī atsevišķas ekspertu ekspedīcijas/apsekojumus.
 - Kontrolei paredzētās modeļteritorijas jāizvēlas tā, lai tiktu pārstāvēti visi krastu tipi gan atklātas Baltijas jūras, gan Rīgas līča Kurzemes un Vidzemes pusē. Kontrole veicama reizi gadā vai iestājoties kādam no iepriekš nosauktajiem ārkārtas gadījumiem. Kontrole jāveic katrā modeļteritorijā ierīkotā stacionārā, izdarot krasta reljefa mērījumus vienu reizi gadā.

6.3.1. Reljefa modeļa analīzes metodes raksturojums

- Datu ieguves veids – LIDAR;
- Risinājuma būtība – **2,5 m augstuma noteikšana LAS** (kamerāli), interpretējot vienu (pirmo no ūdenslīnijas) nepārtrauktu līniju ar ģeneralizācijas soli (vidējo attālumu starp robežu raksturojošajiem punktiem) 20 m (izņemot upju grīvas, mākslīgos krastus, zemos krastus un specifiskos gadījumus), kas aptuveni atbilst vietai krasta nogāzē, kur notiek pāreja no pludmales uz primāro kāpu reljefu vai no pludmales uz stāvkrasta nogāzi un kas daudzviet aptuveni sakrīt arī ar daudzgadīgās veģetācijas izplatības robežu.

6.3.2. Augstuma izvēles pamatojums

Lielākajā daļā Latvijas piekrastes robeža, līdz kurai krasta reljefa formēšanā vislielākā nozīme ir jūras viļņu darbībai, atrodas aptuveni 1,8 līdz 3,0 m augstumā vjl²⁴². Lielākā augstumā, kur arī ir iespējama reljefa pārveidošanās, galvenā nozīme ir vēja ģeoloģiskajai darbībai. Ir iespējami reti un ekstrēmi apstākļi, kuros viļņu iedarbība uz krasta reljefu notiek arī lielākā par 3,0

²⁴² Latvijas Jūras krastu ģeoloģisko procesu monitoringa dati par 1989.-2009. gadiem (pieejami LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Jūras krastu laboratorijā).

m augstumā, tomēr robežas definēšana pie maksimālās ekstrēmu („gadsimta”) vētras viļņu sasniedzamās augstuma robežas nav uzskatāma par pamatotu.

Skaidrojums – daudzviet piekrastē krasta reljefa elementi šādu augstumu vispār nesasniedz, lielākajā daļā Latvijas piekrastes viļņošanās ar tādu intensitāti, kas ietekmē krasta nogāzi virs 2,5-3,0 m augstuma, ir novērojama ļoti reti (varbūtība <2%/gadā).

Piekrastē ir sastopami arī tādi iecirkņi, kuros pludmales augstums nepārsniedz 1,0 m, bet vētras viļņu uzskalošanās ļoti reti pārsniedz 1,5 m augstumu²⁴³, tomēr robežas definēšana pie zemākās Latvijā iespējamās vētras viļņu robežas arī nav uzskatāma par pamatotu.

Skaidrojums – Latvijas piekrastē izteikti dominē samērā labi izveidota viļņu dominēta pludmale, kuras augstums neatkarīgi no krasta morfodinamiskā tipa nedaudz pārsniedz 2,0 m. Nosakot bangas uzskalošanās robežu atbilstoši zemākajai Latvijā iespējamajai vērtībai, lielākajā daļā pārējo krasta posmu tiktu iegūts rezultāts, kas ļoti būtiski pārvietotu bangas robežu jūras virzienā un dramatiski neatbilstu reālajai situācijai dabā. Tas radītu gan ar krasta erozijas nevēlamajām sekām saistītus riskus, gan apgrūtinātu krasta apsaimniekošanu.

Robežaugstuma izvēli ir iespējams cieši sasaistīt ar krasta morfodinamisko tipu, tomēr šāda pieeja nav uzskatāma par pamatotu.

Skaidrojums – esošie dati par krasta tipu izplatību un izvietojumu Latvijas piekrastē ir novecojuši (2009. gads). Krasta tipu izplatība un izvietojums ir pakļauts ļoti straujām izmaiņām un gadu no gada var atšķirties vairāku procentpunktu robežās²⁴⁴. Krasta tipu klasifikācija un to robežu definēšana ir tāds krastu pētniecības jautājums, kurā nav izveidojies vienots un vispārpieņemts viedoklis²⁴⁵. Atšķirīgu augstuma kritēriju piemērošana dažādiem krasta morfodinamiskajiem tiptiem būtiski apgrūtinātu augstākās bangas robežlīnijas noteikšanu, jo padarītu metodi smagnēju un palielinātu tās resursietilpību.

Pamatojums primāro kāpu joslas daļējai iekļaušanai jūras viļņu ietekmē esošajā krasta zonā

Primārās kāpas ir jūras krastā notiekošās smilšu akumulācijas rezultātā izveidojušās krasta līnijai paralēlas vaļņveida formas. To veidošanās notiek, vējam pārvietojot smiltis no pludmales iekšzemes virzienā. Kāpu attīstību veicina videi atbilstošas veģetācijas (kāpu graudzāles, kārkli) klātbūtne.

²⁴³ Lapinskis, J., 2002. Shore erosion on the Latvian open Baltic coast associated with 1999. and 2001 storm events. NorFA seminar. *Environment and Settling along the Baltic Sea coasts through time*. Abstracts. Pārnu, pp.11.-12.

²⁴⁴ Lapinskis J. 2017. **Coastal sediment balance in the eastern part of the Gulf of Riga** (2005.-2016). *Baltica* Vol. 30, N 2 (2017), p.87-95

²⁴⁵ Lapinskis J. 2013. **Coastal erosion and protection in Latvia**. In: Williams A. T., Pranzini E. (eds.) *Coastal erosion and protection in Europe*. Routledge, London and New York, 457 p. ISBN: 978-1-84971-339-9

Primārās kāpas ir uzskatāmas par „trauslu” dabas vides elementu, kam raksturīga īpaši strauja mainība jūras viļņu un vēju iedarbības dēļ. Tās funkcionē kā ļoti nozīmīga morfoloģiska un ekoloģiska pārejas zona starp jūru un sauszemi – nodrošina „buferfunkciju”.

Latvijā dominē stabilo priekškāpu tips, īpaši reti sastopamas progresējošas un mazliet biežāk – regresējošas priekškāpas. Pēdējo gadu laikā Latvijas piekrastē priekškāpas bija sastopamas aptuveni 170 km kopgarumā, tajā skaitā aptuveni 65 km posmā tās ir labi attīstītas²⁴⁶.

Primāro kāpu pārveidošanās Latvijā parasti notiek atbilstoši šādam 10-30 gadu ciklam²⁴⁷:

- bezvētru periodā palielinās kāpas augstums un platums, 10-20 gadu laikā tā var kļūt 2-3-4 m augstāka un 20-30 m platāka;
- spēcīgu vētru laikā primāro kāpu veidojošās smiltis var tikt daļēji vai pilnībā erodētas un nonākt krasta zemūdens nogāzē;
- sekojošā miera perioda sākumā notiek ļoti intensīva eolā akumulācija aptuveni vecajā priekškāpas vietā, un kāpas valnis atjaunojas iepriekšējā stāvoklī 5-10 gadu laikā.

Šāds primāro kāpu noskalšanas-atjaunošanās cikls ir ļoti raksturīgs arī tipiski akumulatīviem un stabiliem krastiem, tāpēc, ņemot vērā tā vidējo ilgumu (10-30 gadi), kurš ir salīdzināms ar piekrastes teritoriju attīstībai un izmantošanai veltītiem plānošanas dokumentu laika logiem, primāro kāpu daļa līdz 2,5 m augstumam ir iekļaujama jūras viļņu dominētajā krasta joslā.

Augstākās bangas robežas līnijas ģeneralizācijas soļa izvēles pamatojums

Lielākajā daļā (>60%) Latvijas piekrastes pludmales pāreju virspludmales reljefā iezīmē morfoloģiski neizteiksmīgs un grūti pamanāms kopējā nogāzes slīpuma pieaugums, primāro kāpu aizmetņu parādīšanās, veģetācijas blīvuma (seguma) pieaugums u.c. netiešas pazīmes. Krasta nogāzei ir raksturīga ļoti liela mainība gan laikā, gan telpā. Tas nozīmē, ka pludmales augšējo robežu un atbilstoši esošās metodikas pamatojumam arī augstākās bangas robežu iezīmējošie krasta elementi var epizodiski parādīties, izzust, pārvietoties un atjaunoties citā vietā un formā. Aprakstītā krasta frontālās daļās daudzveidība un mainība nosaka to, ka 2,5 m LAS augstuma līnija dabā faktiski ir ļoti izrobota. Augstākās bangas robežas noteikšana, izmantojot maksimālo LIDAR datu izšķirtspēju nav pamatota.

Skaidrojums – neskatoties uz krasta nogāzes mikroreljefa augsto īstermiņa mainību, kopējā krasta nogāzi raksturojošo parametru (sanešu apjoms pludmalē, pludmales vidējais augstums, krasta līnijas azimuts u.c.) mainība ir ievērojami lēnāka. Tas nozīmē, ka robežas

²⁴⁶ Eberhards, G., 2003. *Latvijas jūras krasti*. Latvijas Universitāte, Rīga, 259. lpp.

²⁴⁷ Lapinskis, J., 2009. Jūras krasta rajonēšana Latvijā pēc litomorfofodinamiskām pazīmēm. *Rīgas Tehniskās Universitātes zinātniskie raksti*, Materiālzinātne un lietišķā ķīmija, 19 (1), lpp. 168.-174.

noteikšanā ir pieļaujama ģeneralizācija. Ģeneralizācijas **solis 20 m** ir uzskatāms par optimālu, jo ļauj izvairīties no ļoti lauzītas robežas veidošanās, bet ir samērojams ar krasta nogāzes elementu tipiskajiem parametriem Latvijā. Baltijas jūras un Rīgas līča krasta līnija kopumā ir ļoti iztaisnota, ir sastopami vairāki morfoloģiski labi izteikti zemesragi, tomēr kopumā krasta līniju raksturo ļoti lēzenu ieliču mija. Tas nozīmē, ka krasta līnijai nav raksturīgi liekuma rādiusi, kas pārsniegtu 100 m (izņēmums – Kolkas rags)²⁴⁸.

Robežas izvēles pamatojums

Robežas izvēles pamatojums gadījumos, kad piekrastes reljefā nosakāmas vairākas subparalēlas 2,5 m augstuma izolīnijas

Zemos un akumulatīvos krastos Latvijas piekrastē ir sastopami iecirkņi, kuros reljefa augstums zem 2,5 m var būt sastopams arī aiz primāro kāpu vaļņa un iesniegties ievērojami dziļi iekšzemē²⁴⁹. Šādas zemas teritorijas, kuras atrodas aiz krasta reljefa pacēluma (priekškāpas), **nav uzskatāmas par augstākās bangas robežas neteikšanai atbilstošām**, jo tajās ir iespējama tikai vētras izraisīta ūdenslīmeņa kāpuma radīta īslaicīga applūšana. Vētras viļņu izraisīta reljefa pārveidošanās notiek tikai tajā krasta nogāzes daļā, kurā vētras laikā aktīvi pārvietojas ūdens. Šādi apstākļi novērojami tikai priekškāpu frontālajā daļā – pie pirmās, skaitot no jūras puses, 2,5 m augstuma izolīnijas.

Horizontālās „atkāpes” jeb „buferjoslas” platuma pamatojums

Ņemot vērā tipiskas („desmitgades”) vētras laikā iespējamo krasta erozijas izplatības „dziļumu” iekšzemē (**mērot no 2,5 m augstuma atzīmes**), kas atklātas Baltijas jūras krastā var sasniegt 5-10 m, bet Rīgas līča krastā var sasniegt 2-7 m, par optimālu augstākās bangas robežai pievienojamo buferjoslas platumu var uzskatīt **20 m**.

Krasta mainība un nākotnes riski

Jūras krastā nepārtraukti notiek dažādu Saules enerģijas pārveidojumu (viļņi, straumes, vējš) tērēšana. Pieejamais enerģijas daudzums un tās vērsums nemitīgi mainās un tā ietekmē mainās arī visi krasta parametri – gan ūdens līmenis, gan viļņu augstums, gan ūdenslīnijas atrašanās vieta un sanešu mehāniskais sastāvs, gan veģetācija, gan arī pats stabilākais elements – reljefs.

Tā piemēram, ilggadīgajām ūdenslīmeņa izmaiņām Baltijas jūras centrālajā daļā ir raksturīga kāpjoša tendence, tomēr pieaugums nepārsniedz 10-15 cm kopš 19. gs. beigām²⁵⁰.

²⁴⁸ Eberhards, G., 2003. *Latvijas jūras krasti*. Latvijas Universitāte, Rīga, 259. lpp.

²⁴⁹ Lapinskis J. 2017. *Coastal sediment balance in the eastern part of the Gulf of Riga* (2005 – 2016). *Baltica* Vol. 30, N 2 (2017), p.87-95

²⁵⁰ Eberhards, G., Purgalis, I., 2008. Pieaugošo Latvijas jūras krastu eroziju sekmējošie faktori. *Klimata mainība un ūdeņi*. Latvijas Universitāte, Rīga, lpp. 40-48.

Aprēķini, kas veikti, izmantojot dažādus klimata mainības modeļus, paredz, ka līdz 2100. gadam sagaidāma Pasaules okeāna vidējā ūdenslīmeņa celšanās par 0,09-0,88 m²⁵¹. Globālās eistatiskās – ar ledāju kušanu saistītās – okeāna līmeņa svārstības tiek uzskatītas par galveno jūras krastu izmaiņu ietekmējošo faktoru ilgtermiņā. Ceļoties vidējam ūdenslīmenim, krasta līnijas atkāpšanos izraisīs gan piekrastes teritoriju applūšanu, gan krasta nogāzes profila pielāgošanās jaunajam ūdenslīmenim²⁵². Ūdenslīmeņa izmaiņas dažādās Baltijas jūras daļās bez globālajām tendencēm ietekmēs arī vietējas un reģionālas norises.

Jūras krasti Latvijas teritorijā pārsvarā ir lēzeni, veidoti no irdena materiāla (visbiežāk – smiltīm), tāpēc, klimatam mainoties un paaugstinoties ūdenslīmenim, palielināsies jūras dziļums krasta seklūdē un radīsies sanešu materiāla deficīts. Lai atjaunotu šo līdzsvaru (kompensētu deficītu), smiltis tiks noskalotas no pludmales un priekškāpu joslas vai stāvkrasta un nonāks seklūdē zonā.

Piekrastes sasalums un ledus sega jūrā ierobežo krasta noskalšanu stipro ziemas vētru laikā. Siltās ziemas krasta noskalšanu veicina arī tādēļ, ka neveidojas noturīgs piekrastes grunts sasalums. Vidējais dienu skaits ar ledu jūrā salīdzinājumā ar 20. gadsimta vidu ir ievērojami sarucis, tomēr jāņem vērā, ka Baltijas jūras ledus režīmam ir raksturīgs izteikts starpgadu mainīgums. Tiek prognozēts, ka 21. gs. beigās Baltijas jūras Kurzemes piekrastē un Rīgas līcī ledus praktiski vairs neveidosies²⁵³.

Latvijas apstākļos jāreķinās ar ciklisku vētru un starpvētru kluso periodu miju. Vidējā vēja stipruma un „vētrainības” attīstības nākotnes prognozes pagaidām gan nespēj sniegt viennozīmīgi interpretējamus rezultātus, tomēr lielākā daļa aprēķinu liecina, ka ziemā, kas ir Latvijai raksturīgā vētru sezona, vidējais vēja ātrums var pieaugt par 18%. Nākotnē tiek prognozētas par 5-20% biežākas ziemas un pavasara vētras. Kopumā nākamajās desmitgadēs sagaidāmās būtiskākās krasta dinamikas izmaiņas raksturo²⁵⁴:

- nebūtiska ilggadīgā vidējā krasta atkāpšanās ātruma palielināšanās;
- krasta erozijas izplatības ievērojams pieaugums;
- maksimālā krasta atkāpšanās ātruma palielināšanās (vietām);
- pieaug vējnesto smilšu pārvietošanās līdzšinēji akumulatīvajos krasta posmos;
- hroniska krasta atkāpšanās sagaidāma aptuveni 50-80% no krasta līnijas kopgaruma, tomēr tās ātrums lielākoties būs zems, nepārsniedzot 0,1-0,5 m/gadā;
- sagaidāms, ka līdz 2060. gadam Latvijas teritorija krasta atkāpšanās dēļ samazināsies par 7-9 km².

Iepriekš aprakstītā mainība un sagaidāmais izmaiņu intensitātes pieaugums nosaka nepieciešamību augstākās bangas robežas noteikšanas metodiku papildināt ar „buferjoslas” ideju. Buferjoslas nepieciešamības pamatojumā nozīmīgākā ir katastrofālu vētru radīto riska situāciju un apdraudējumu minimizēšana, kā arī nevēlamas ietekmes uz vidi varbūtības mazināšana. Kā alternatīva buferjoslas pielietošanai varētu tikt izmantota arī minimālās augstuma robežas vērtības

²⁵¹ IPCC Fifth Assessment Report. 2014.

²⁵² Pranzini, E., Williams, A., 2013. *Coastal erosion and protection in Europe*. Routledge, London, New York, 457 pp.

²⁵³ Valsts pētījumu programma KALME, noslēguma atskaite.

²⁵⁴ Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”, 2014.

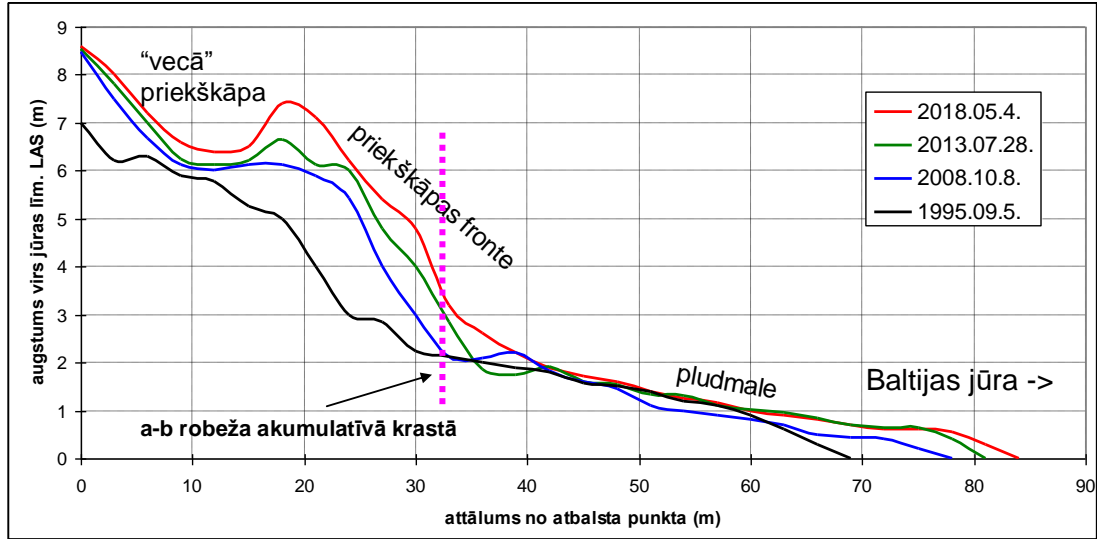
palielināšana virs šobrīd piedāvātajiem 2,5 m, tomēr šāda alternatīva nebūtu izmantojama aptuveni 40% no Latvijas krasta kopgaruma (zemajos un ļoti lēzenajos krasta iecirkņos augstuma atzīmes virs 2,5 m var atrasties ļoti dziļi iekšzemē (pamatkrastā), savukārt hroniskai erozijai pakļautajos krasta posmos minimālās augstuma robežas paaugstināšana par 1-2 metriem nenodrošinātu pietiekamu attāluma „rezervi”).

To krasta iecirkņu noteikšana, kuriem piemērojama ekspertu metode

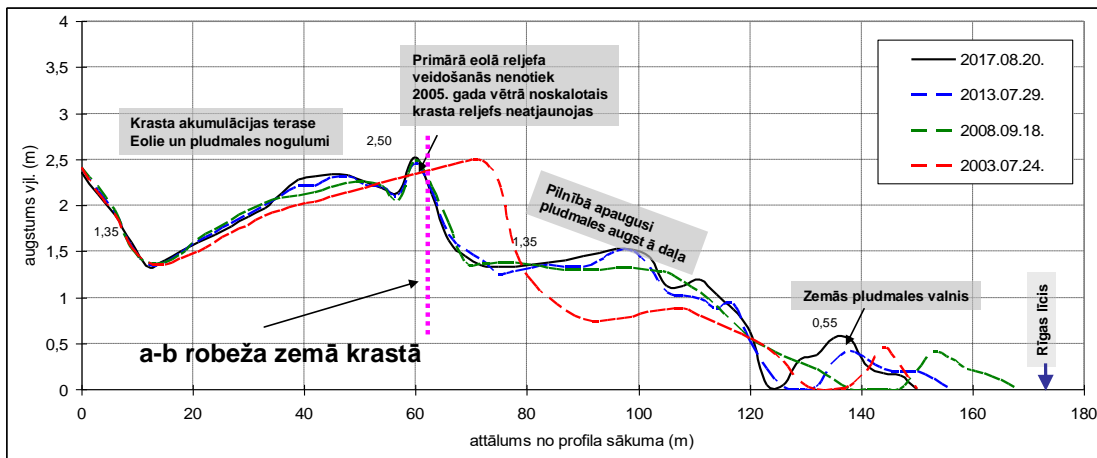
- Krasta iecirkņi, kuri atbilstoši 2009. gada Latvijas jūras krasta ģeoloģisko procesu monitoringā iegūtajiem datiem klasificējami kā „zemi”;
- Krasta iecirkņi, kuros piepildās vismaz viens no šiem nosacījumiem:
 - reljefa modeļa analīzes rezultātā iegūtā augstākās bangas robežlīnija iesniedzas esošu īpašumu robežās,
 - reljefa modeļa analīzes rezultātā iegūtā augstākās bangas robežlīnija šķērso upju grīvas,
 - reljefa modeļa analīzes sniedz nepārliciecināmi interpretējamu rezultātu.

Ekspertu/lauka ekspedīciju metodes raksturojums

- Datu ieguves veids – krasta nogāzes virsūdens daļas šķērsprofilu mērījumi lauka apstākļos, teritorijas apsekošana, nosakot un fiksējot tādu krasta parametru atrašanās vietu, kas netieši iezīmē augstākās bangas robežu (7. un 8. attēls);
- Datu analīze – dabā noteikto robežu iezīmējošo objektu un krasta vides parametru attēlošana kartogrāfiski, iezīmējot robežu.
- Robežas noteikšanai dabā jāpiesaista ne mazāk kā divi eksperti (ģeologs ar pieredzi jūras krasta procesu pētījumos un biologs ar pieredzi piekrastes biotopu noteikšanā).

7.attēls. Augstākās bangas robežas noteikšana akumulatīvā krasta iecirknī, izmantojot krasta šķēršprofila atkārtotu uzmērīšanu. (Autors: J.Lapinskis)

8.attēls. Augstākās bangas robežas noteikšana zemā krasta iecirknī, izmantojot krasta šķēršprofila atkārtotu uzmērīšanu. (Autors: J.Lapinskis)

6.4. Augstākās bangas robežas ieguve

Tā kā augstākās bangas robeža (turpmāk tekstā *ABr*) tiek veidota, ņemot par pamatu 2,5 m augstumlīniju (horizontāli), tad par šīs robežas izcelsmes avotu var kalpot jebkurš pietiekoši precīzs virsmas augstuma modelis (*DEM* – no angļu valodas „*Digital Elevation Model*”), kurš aptver visu Latvijas krasta līniju. Telpiski vienlaidus un pieņemamā laika periodā izveidojamu virsmas modeli var iegūt, vienīgi izmantojot attālas izpētes datus. Tiešie mērījumi lauka apstākļos būtu jāizmanto tikai kā modeļa kvalitātes kontrole, kā arī lai precizētu neskaidrās vietas. Visbiežāk lietotie attālas izpētes dati, kurus izmanto *DEM* izveidei, ir sintezētas apertūras radara

interferometrijas²⁵⁵ (*InSAR*- no angļu valodas „*Interferometric synthetic aperture radar*”) un aerolāzerskenēšanas²⁵⁶ (*LiDAR* – no angļu valodas „*Light Detection and Ranging*”) dati.

6.4.1. InSAR iespējas un piemērotība

InSAR kā *DEM* avotam galvenā priekšrocība ir regularitāte un neatkarība no laika apstākļiem. *SAR* darbību maz ietekmē mākoņi un saules gaismas esamība/neesamība skenējamā teritorijā. Pateicoties Eiropas Kosmosa aģentūras pavadoņim *Sentinel-1*²⁵⁷, kopš 2014. gada aprīļa radara dati ir pieejami ikvienam. *Sentinel-1 SAR* strādā vienā no četriem režīmiem²⁵⁸, kas savstarpēji atšķiras ar dažādiem parametriem, tai skaitā ar vienlaikus aptveramo teritoriju un mazāko izšķiramo virsmas laukumu. Diemžēl Latvijas teritorija parasti tiek skenēta režīmā, kurš nenodrošina pietiekošu telpisko izšķirtspēju pietiekoša liela mēroga *DEM* izveidei.

Savukārt, ja ir pieņemama $\sim 10 \times 10$ m vai zemāka telpiskā izšķirtspēja (gala produktam), šos satelīta datus var izmantot, piemēram, ar ūdeni applūdušas teritorijas novērtēšanai. Datus par noteiktu teritoriju Latvijā iespējams iegūt reizi divās dienās neatkarīgi no laika apstākļiem.

6.4.2. LiDAR iespējas un piemērotība

Telpiski daudz precīzāku *DEM* iespējams izveidot, izmantojot *LiDAR* datus. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra (*LĢIA*) kopš 2013. gada sāka Latvijas teritorijas vienlaidu aerolāzerskenēšanu. Šogad šis projekts tuvojas noslēgumam. Pašlaik vēl nav pieejami dati par Ziemeļvidzemi. Tiek plānots, ka nākamā gada sākumā ar *LiDAR* datiem būs nosepta visa Latvijas teritorija.

LiDAR datu galvenie tehniskie parametri²⁵⁹:

- kopējais iegūto punktu blīvums ne mazāks par 4 p/m², zemes virsmu raksturojošo punktu vidējais blīvums ne mazāks par 1,5 p/m²;
- datu vertikālā precizitāte ne sliktāka kā 12 cm (2 sigmas ar 95 % ticamības līmeni) pret Valsts ģeodēzisko tīklu;
- datu horizontālā precizitāte ne sliktāka kā 36 cm (2 sigmas ar 95 % ticamības līmeni) pret Valsts ģeodēzisko tīklu;

255 Sintezētas apertūras radara interferometrija
https://lv.wikipedia.org/wiki/Sintezētas_apertūras_radara_interferometrija.

256 Kas ir aerolāzerskenēšana?,
http://map.lgia.gov.lv/index.php?lang=0&cPath=4_5&txt_id=126&0&ap=87

257 Sentinel-1 Product Definition
<https://sentinel.esa.int/documents/247904/1877131/Sentinel-1-Product-Definition>

258 User Guides :: Sentinel-1 SAR :: Acquisition Modes
<https://sentinel.esa.int/web/sentinel/user-guides/sentinel-1-sar/acquisition-modes>

259 Aerolāzerskenēšana
http://map.lgia.gov.lv/index.php?lang=0&cPath=4_5&txt_id=126

- punkti iedalīti 4 klasēs – zemes virsma, zemā veģetācija, augstā veģetācija, būves.

Atkarībā no izmantojamās programmatūras, augstumlīniju var veidot gan tieši no klasificētajiem *LiDAR* datiem, gan izmantojot *DEM* vektorformātā²⁶⁰, gan *DTM*²⁶¹ – virsmas augstuma modeli rastra formātā.

36 cm horizontālā precizitāte nenozīmē to, ka *LiDAR* dati veido punktu režģi ar 36 cm soli. Šis parametrs norāda tikai precizitāti, ar kādu iespējams noteikt vietu, no kurienes nāk atstarojums. No iegūto punktu blīvuma redzams, ka pieļaujamas vietas, kurās uz katrēm 2 m² var būt tikai 3 zemes virsmu raksturojoši punkti. Tas jāatceras, būvējot rastrveida *DEM*– no dotajiem *LiDAR* datiem, veidot *DTM* ar augstāku telpisko izšķirtspēju par 1×1 m nav pamata.

6.4.3. Pieejamās datu kopas

LĢIA, sākot ar 2019. gada 15. jūliju, kā atvērtos datus nodrošina krāsainā spektra ortofotokarti²⁶² visai Latvijas teritorijai. Ortofotogrāfijas pieejamas ar 25 cm izšķirtspēju. Papildu ierastajiem redzamās gaismas slāņiem – sarkanās, zaļās un zilās gaismas – pieejams arī tuvējās infrasarkanās gaismas slānis. Izmantojot šo slāni, iespējams labāk atšķirt attēlā redzamo, piemēram, var atšķirt mākslīgo segumu, kurš imitē zāli, no dabīga zāliena vai arī atšķirt lapu kokus no skuju kokiem. Izmantojot ortofotogrāfijas kā pamatni, varam pārliecināties, kur atrodas izveidotā *ABr*. Būtiski, ka 6. etapa ortofotogrāfiju uzņemšana laika ziņā nav pārāk tālu no *LiDAR* datu ieguves laikiem.

Kā atvērtie dati arī ir pieejami digitālā augstuma modeļa pamatdati²⁶³ *LAS* formātā²⁶⁴. Tie ir sagatavoti laika posmā no 2013. līdz 2018. gadam Latvijas teritorijas vienlaidu aerolāzerskenēšanas projekta ietvaros. Tikko būs pieejami, tiks publicēti pašlaik vēl nesagatavotie dati par Ziemeļvidzemi.

Kā papildu datu avots var kalpot Vides risinājumu institūtā veiktie pētījumi. Institūta tehniskajā aprīkojumā ir pasaules līmeņa unikāla attālās izpētes tehnoloģiju sistēma *ARSENAL*,

260 Kā viens no virsmas modeļiem vektorformātā, jāmin *TIN* – saīsinājums no angļu valodas, kas nozīmē „*Triangulated Irregular Network*”. To var tulkot kā „Neregulārs trīsstūru tīkls”. Trīsstūru daudzums uz vienas laukuma vienības ir atkarīgs no virsmas sarežģītības.

261 Parasti *DEM* rastrveida modeli sauc par *DTM* – saīsinājums no angļu valodas, kas nozīmē „*Digital Terrain Model*”. To var tulkot kā „Virsmas ciparu modelis” vai „Virsmas digitālais modelis”. Diezgan bieži saīsinājumi *DTM* un *DEM* tiek lietoti kā sinonīmi. Šajā darbā *DTM* tiek saprasts kā viens no *DEM* paveidiem. Šādā izpratnē kā *DTM* sinonīms varētu būt angļu valodas vārds „*Grid*” (režģis).

262 Krāsainā ortofotokarte 2016.-2018.g. (6. cikls)

<https://www.lgia.gov.lv/lv/node/335>

263 Digitālā augstuma modeļa pamatdati

<https://www.lgia.gov.lv/lv/Digit%C4%81lais%20virsmas%20modelis>

264 LAS Specification 1.4 - R14

http://www.asprs.org/wp-content/uploads/2019/03/LAS_1_4_r14.pdf

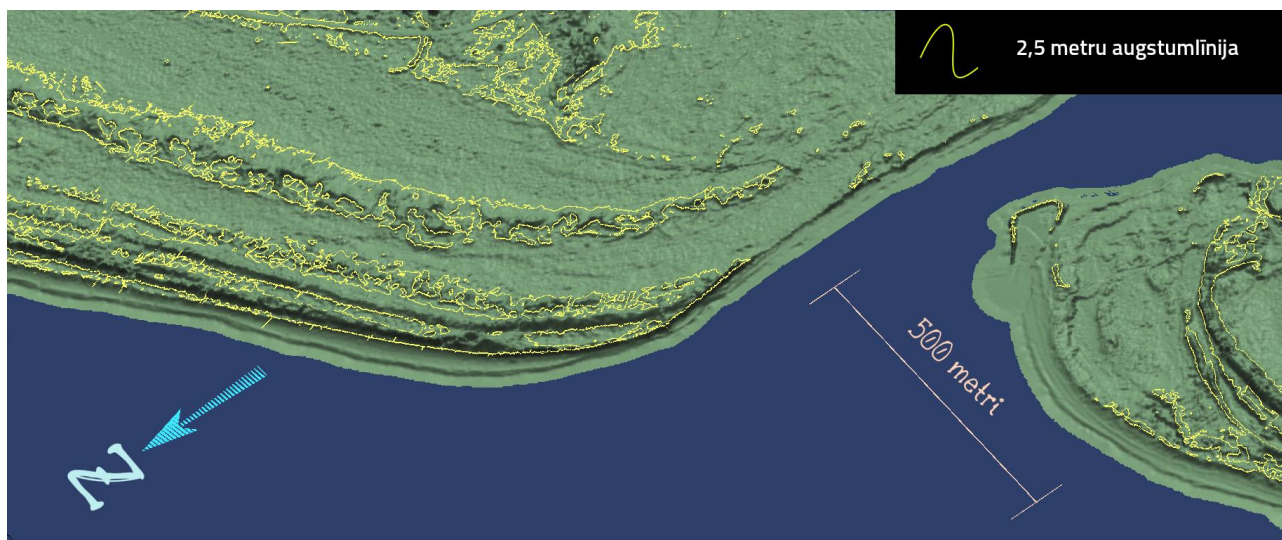
kas paredzēta lietošanai uz dažādām aviācijas platformām²⁶⁵. Šī sistēmas komplektācijā ietilps arī *LiDAR* lāzerskenēšanas sistēma.

Aerofotografēšanu ar liela formāta digitālo kameru un lāzerskenēšanu piedāvā arī privātu uzņēmums Metrum²⁶⁶.

6.5. ABr robežas atlikšanas apraksts

6.5.1. Pastāvošās problēmas un to risinājumi

Jūras krasta reljefs ir sarežģīts (9.attēls). Kāpas mijas ar starpkāpu ieplakām, nogāzes reti ir taisnas. Atliktās 2,5 metru augstumlīnijas ir ļoti izlocītas un var iestiepties diezgan tālu iekšzemē. Šādas līnijas tiešā veidā nav pieņemamas kā robežlīnija. Pirmkārt, ir jāizvēlas tās līnijas, kuras ir pēc iespējas tuvāk krastam un, otrkārt, tās jāvienkāršo, izmantojot vairākus algoritmus.

9.attēls. Telpisks Lielupes grīvas DEM attēls ar atliktām 2,5 m augstumlīnijām. (Autors: K.Kalviškis)

1. Atbilstīgo augstumlīniju atlase, kuras ir saistītas ar 2,5 m krasta vienlaidus augstumlīniju. Ne vienmēr ūdenslīnijai tuvākā augstumlīnija būs noderīga *ABr* atlikšanai, jo pludmalē ir vietas, kur kāpas veido platības ziņā nelielus paugurus, kuru absolūtais augstums pārsniedz 2,5 m atzīmi. Tāpat atlasē nav jāiekļauj līnijas, kuras atveido starpkāpu ieplaku reljefu.

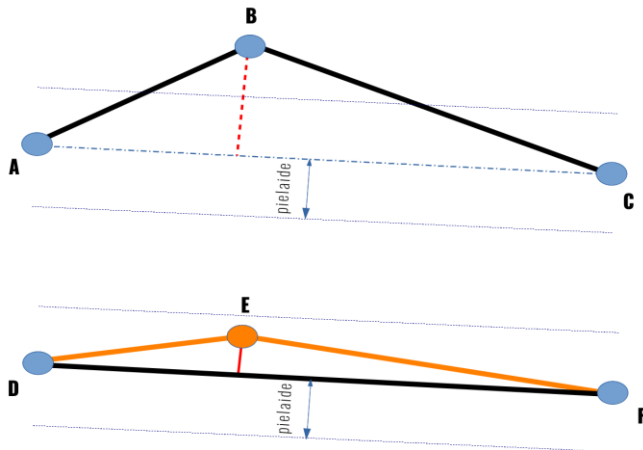
265 Novērošanas un Vides Monitoringa Sensoru Sistēma ARSENAL

<https://www.videsinstituts.lv/lv/lidojosa-laboratorija/noverosanas-un-vides-monitoringa-sensoru-sistema-arsenal>

266 Metrum :: Pakalpojumi :: Fotogrammetrija

<http://metrum.lv/lv/pakalpojumi/fotogrammetrija>

2. To punktu dzēšana, kuru atrašanās nepārsniedz noteiktu attāluma pielaidi (toleranci). Kā piemērs varētu būt bieži izmantotais *Douglas-Peucker* algoritms²⁶⁷, kura vienkāršots darbības princips redzams 10.attēlā.
3. Dažādu izvirzījumu un ieloču izgriešana. Visticamāk, neviena programmatūra gatavu risinājumu nepiedāvā.
4. Nepieciešamības gadījumā līnijas posmu apvienošana vienā nepārtrauktā līnijā. Sīkāk par to aprakstīts nākamajā sadaļā „*ABr* izveides nosacījumi”.

10.attēls. Vienkāršots *Douglas-Peucker* algoritma darbības attēlojums. Pirmajā gadījumā virsotnes punkts tiek saglabāts, jo ir tālāk par uzdoto pielaidi. Otrajā gadījumā virsotnes punkts tiek dzēsts, jo atrodas tuvāk par uzdoto pielaidi. (Autors: K.Kalviškis)

6.5.2. *ABr* izveides nosacījumi

Divi galvenie *ABr* izveides pamatnosacījumi ir:

- tai ir pietuvināti jāseko 2,5 m augstumlīnijai;
- tai jābūt pietiekoši vienkāršai (ar 20 m vidējo attālumu starp mezglpunktiem).

Parasti jūras (un līča) krasts tiek uztverts kā vienlaidus līnija, tādēļ pamatots ir pieņēmums, ka *ABr* jāveido kā nepārtraukta līnija no Igaunijas līdz Lietuvas robežai. Tāda līnija arī tika izveidota dotā projekta ietvaros ar piebildi, ka līnija beidzas tur, kur beidzas pieejamie *LiDAR* dati. Pārrāvumi tika savienoti jau pirms augstumlīniju vienkāršošanas, savienojot pretējos upes krastus ar taisnes nogriezni. Jebkura cita savienošanas metode nav veicama pirms līnijas vienkāršošanas, pretējā gadījumā tiks deformēta savienojuma līnija. Atklāts paliek jautājums, vai nepieciešams šos posmus savienot un cik tas ir pamatoti.

267 Polyline Decimation (any Dim) :: Douglas-Peucker Algorithm, http://geomalgorithms.com/a16-_decimate-1.html#Douglas-Peucker-Algorithm

Lielo upju ietekas jūrā rada vidi, kurā meklēt *ABr* nav jēgas, vismaz jūras/sauszemes izpratnē. Arī no īpašumtiesību viedokļa meklēt *ABr* starp jūru un lielu upi nav nepieciešams.

Citas *ABr* pārrāvumu vietas nosaka ostu hidrotehnisko būvju esamība upju un kanālu grīvās. Izpratne par *ABr* ir cieši saistīta ar krasta erozijas procesiem, bet betonēts mols nepakļaujas tādai pašai erozijai kā smilšains krasts. Arī šajos gadījumos no īpašumtiesību viedokļa atliktā *ABr* neko nemaina.

Par savienojamiem būtu uzskatāmi tie posmi, kur pārrāvumu veido mazo upju grīvas, ap kurām nav hidrotehnisku būvju.

Neatkarīgi no tā, vai *ABr* tiek konstruēta kā vienlaidus līnija gar visu Latvijas piekrasti, vai arī tiek savienoti tikai tie posmi, kur pārrāvumus veido mazo upju ietekas, savienošana jāveic pēc vienkāršošanas. Tādēļ vairāk par to lasiet sadaļā „Augstumlīniju apvienošana”, kas ir nodaļas „Projekta ietvaros radītās *ABr* izveide” sastāvdaļa.

6.6. Projekta ietvaros radītās *ABr* izveide

6.6.1. Izmantotā programmatūra

Projekta vajadzībām tika izmantota atklātā koda brīvi lietojamā programmatūra, kura ir lietojama dažādās operētājsistēmās.

- *QGIS*²⁶⁸
 - vektordatu apstrāde;
 - karšu izveide.
- *GRASS GIS*²⁶⁹
 - darbs ar 2,5 D datiem;
 - darbs ar *LAS* datiem.
- *GDAL*²⁷⁰
 - bibliotēka dažādu formātu telpisko datu failu ielasīšanai un izveidei;
 - dažādi komandrindas rīki telpisko datu apstrādei.

268 *QGIS* – A Free and Open Source Geographic Information System

<https://qgis.org/>

269 *GRASS GIS*

<https://grass.osgeo.org/>

270 *GDAL*

<https://gdal.org/>

- *Perl*²⁷¹
 - programmēšanas valoda.

6.6.2. Izmantotie dati

2,5 m augstumlīnija tiek ģenerēta atbilstoši lietotāja zināšanām, iemaņām, pieejamajai programmatūrai un datiem. Projekta ietvaros tika izmantots no *LĢIA LiDAR* datiem izgatavots *DEM* ar izšķirtspēju 1×1 m. Modeli sagatavoja Māris Nartišs (*LU ĢZZF*).

Ir pieejams arī tādas pašas izcelsmes *DEM* ar 10×10 m izšķirtspēju. Salīdzinot no abiem *DEM* iegūtās augstumlīnijas ar 6. etapa ortofotogrāfijām (laika ziņā tuvu veikti uzlidojumi), tika secināts, ka no *DEM* ar 10×10 m izšķirtspēju iegūtās augstumlīnijas bija pārāk novirzītas no iespējamās 2,5 m augstumlīnijas atrašanās vietas dabā. Tādēļ turpmāk darbam šis zemās izšķirtspējas *DEM* netika izmantots.

6.6.3. DEM apstrāde

Tika izgatavota maska, ar kuras palīdzību no *DEM* tika izgriezti interesējošie apgabali. Tā kā projekta ietvaros bija svarīgi iegūt kopainu par krasta reljefu, maska tika veidota vismaz 200 m plata. Tika ietvertas arī teritorijas ar moliem un citām viegli pamanām tehniskām būvēm. Maska tika veidota, izmantojot 6. etapa ortofotogrāfijas kā pamatu. Protams, var izmantot jebkuru citu pamatu, kas ir a) atbilstošs laika ziņā *LiDAR* datiem, b) ir pietiekoši lielā mērogā. Ja ir pieejamas *LĢIA* topogrāfisko kartes (1 : 10 000) vektoru formātā, šādas maskas izveidi var automatizēt, veidojot 200 m buferi ap krasta līniju.

6.6.4. 2,5 m augstumlīnijas ieguve

Atruna – dažāda programmatūra piedāvā atšķirīgas iespējas augstumlīnijas iegūšanai. Tādējādi šeit aprakstītais nav jāuztver kā vienīgais pareizais risinājums.

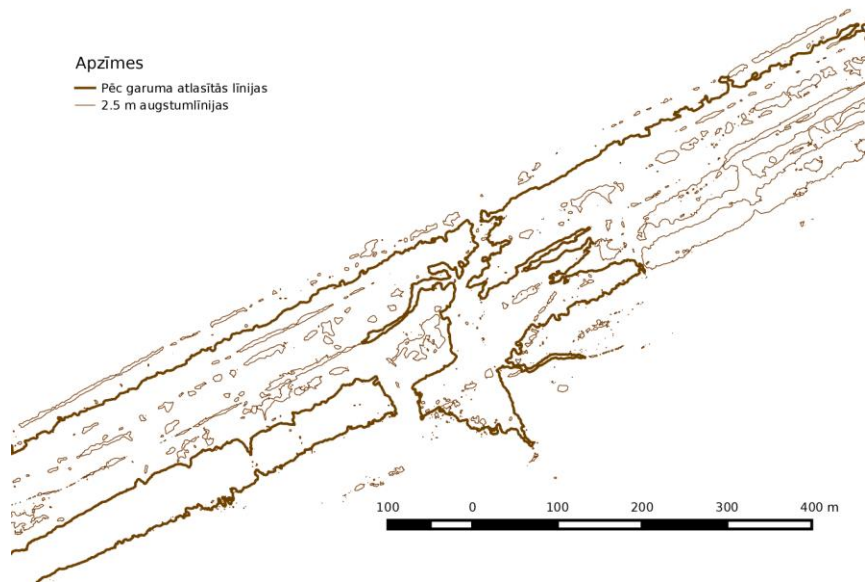
Vispirms no *DEM* tika iegūtas augstumlīnijas ar soli 0,5 m, izmantojot *gdal* rīku komandu:

```
gdal_contour -a ELEV -i 0.5 DEM_datne augstumliinijas.shp
```

Tālāk tika atlasītas tikai tās augstumlīnijas, kuras atbilda 2,5 m atzīmei.

271 The Perl Programming Language
<https://www.perl.org/>

Nākamajā solī tika atlasītas tikai tās līnijas, kuras garākas par 1899 m (11.attēls). Tādējādi izdevās atbrīvoties no augstumlīnijām, kuras apvilktas ap maza izmēra pauguriem un ieplakām. Līniju garums tika piemeklēts, pārbaudot, kāds ir ap maza izmēra pauguriem un ieplakām apvilktu līniju garums un kāds ir īsākais garums līnijai, kurš būtu jāietver ABr izveidē. Šis garums ir atkarīgs no izmantotā DEM un augstumlīniju izveides algoritma. Dotajā piemērā izdevās atbrīvoties no augstumlīnijām, kuras rezultātā no 139711 palika 97 līnijas.

11.attēls. Līniju atlase, izmantojot garuma ierobežojumu. (Autors: K.Kalviškis)

Šajā stadijā aizvien vēl bija līnijas, kuras atradās vairāk iekšzemē (starpkāpu ieplakas) attiecībā pret iespējamo ABr līniju. Ņemot vērā nelielo līniju kopskaitu, vajadzīgās līnijas tika atlasītas ar roku. Rezultātā tika iegūts līniju slānis ar 46 līnijām.

6.6.5. Augstumlīnijas vienkāršošana

Vienkāršotās līnijas ģeometrija ir atkarīga ne tikai no vienkāršošanas algoritma izmantotajiem parametriem, bet arī no šo algoritmu piemērošanas secības.

Tālāk aprakstīts, kā projekta ietvaros tika vienkāršota 2,5 m augstumlīnija.

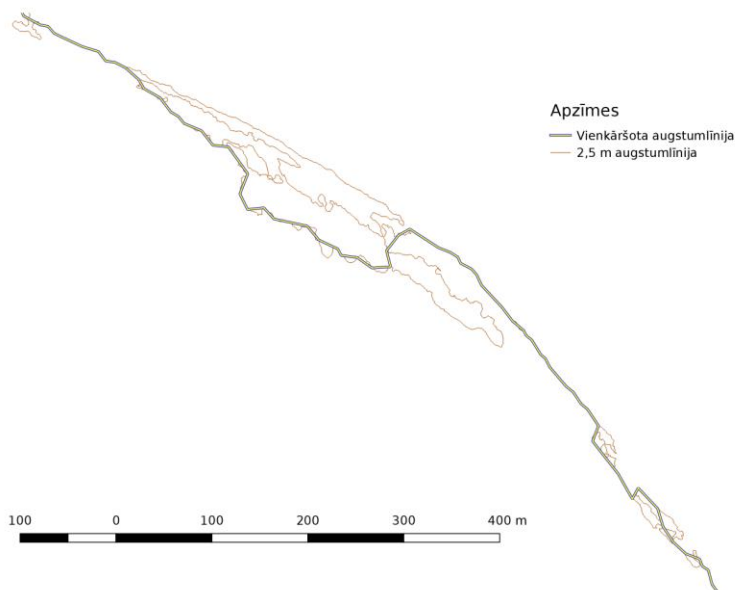
1. Līnija tika vienkāršota, izmantojot QGIS programmatūrā izmantoto *Douglas-Peucker* algoritmu. Pielāides solis – 1 metrs.
2. Dažādu izvirzījumu un ieloču izgriešana, izmantojot pašveidotu *perl* skriptu. Ja izlocījuma sākumā attālums starp pretējām malām bija mazāks par 20 m, izlocījums tika dzēsts. Skripta kods dots 2.pielikumā.

3. Līnija vēlreiz tika vienkāršota, izmantojot *QGIS* programmatūrā izmantoto *Douglas-Peucker* algoritmu. Pielaižu solis – 1 metrs.

1 m kā vienkāršošanas pielaižu tika izvēlēta tādēļ, ka attālums starp iegūtās līniju punktiem ir tuvs Jāņa Lapinska ieteiktajiem 20 m (skat. 1. tabulu). Iegūtās ABr piemērs redzams 12. attēlā.

1.tabula. ABr sadalīto posmu apvienošanas nosacījumi

Līnijas veids	Punktu skaits	Īsākais nogrieznis, m	Garākais nogrieznis ²⁷² , m	Vidējais nogriežņa garums, m
Nevienkāršota līnija	992 210	1,1	677,5	0,8
Ar 0,5 m pielaižu	27 375	1	677,5	18,2
Ar 1 m pielaižu	26 604	1,1	677,8	18,8
Ar 3 m pielaižu	13 728	3,1	1089,7	37,5
Ar 5 m pielaižu	8 484	5	1685,5	61,2
Ar 10 m pielaižu	3 997	5,9	2908,2	131,9

12.attēls. Augstumlīnija pirms un pēc vienkāršošanas. (Autors: K.Kalviškis)

272 677 m garais nogrieznis šķērso Daugavas ieteku Rīgas līcī. Uz kopējo nogriežņu skaitu (punktu skaits - 1) šī nogriežņa ietekme uz vidējo garumu ir maza.

6.6.6. Augstumlīniju apvienošana

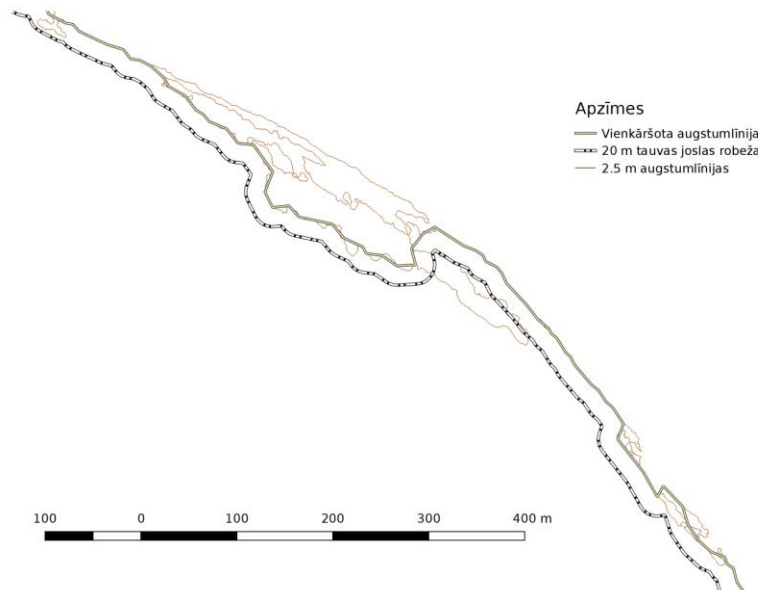
Kā jau tas tika minēts nodaļas „*ABr* robežas atlikšanas apraksts” sadaļā „*ABr* izveides nosacījumi”, *ABr* var veidot vai nu kā vienlaidus, vai arī kā sadalītu līniju. Tālāk 2.tabulā tiek aplūkoti abi risinājumi.

2.tabula. *ABr* sadalīto posmu apvienošanas nosacījumi.

Secība	Augstumlīnijas pārrāvuma iemesls	Risinājums, ja <i>ABr</i> veido vienlaidus līniju	Risinājums, ja <i>ABr</i> veido saposmotu līniju
1.	Upes ieteku aptver tehniskas būves (Krišupīte, Salaca, Aģe, Daugava, Engures upe, Mērsraga kanāls, Roja, Venta, Saka, Priekšosta).	<i>ABr</i> savienotu vistālāk izvirzītos pretējo krastu būvju stūrus.	<i>ABr</i> tiek pārtraukta tajā vietā, kur tā pieskaras hidrotehniskajai būvei. Līnija turpinās no hidrotehniskās būves upes otrā krastā.
2.	2. Lielās upes, kuras nav minētas 1. gadījumā (Gauja un Lielupe)	Pretējo krastu savienošanas punkti būtu tie, kuros vienkāršotā 2,5 m augstumlīnija noliecas par vismaz 45°.	Punkts, kurā vienkāršotā 2,5 m augstumlīnija noliecas par vismaz 45°, būtu uzskatāms par posma galapunktu.
3.	Pārējās upes, kuras nav minētas pirmajos divos punktos, bet kuras veido pārrāvumu vienkāršotajā 2,5 m augstumlīnijā.	Jāizstrādā algoritms, kurš sekotu vienkāršotajai 2,5 m augstumlīnijai līdz pēdējam punktam, no kura vēl var „redzēt” jūras/līča ūdens klaidu. Šis punkts būtu jāsavieno ar līdzīgi iegūtu pretējā krasta punktu.	

6.6.7. Tauvas joslas iekšzemes robežas izveide

Tauvas joslas iekšzemes robežu atliek mehāniski no *ABr*. Tauvas josla atrodas 20 m attālumā no *ABr* (13.attēls).

13.attēls. 2,5 m augstumlīnija (nepārveidota), vienkāršota 2,5 m augstumlīnija (iespējamā *ABr*) un no tās atliktā tauvas joslas robeža. (Autors: K.Kalviškis)

VII Risinājumi un priekšlikumi “augstākās bangas” pieejas iestrādāšanai normatīvajos aktos un saistītajiem īpašuma tiesību jautājumiem

Pirms piedāvāt konkrētus risinājumus un identificēt iespējamās nepieciešamos grozījumus, šī projekta izpētes ietvaros ir tikuši apskatīti divi iespējamie scenāriji, tostarp kopīgā ieinteresēto pušu sanāsmē 2019. gada 27. augustā.²⁷³

7.1. Jūras krasta piederība un divi scenāriji

I scenārijs: esošā pieeja jūras krasta piederībai līdz vietai, kur sniedzas augstākās bangas (turpmāk šajā nodaļā – arī “jūras krasts”) – valsts (publiskais) īpašums.²⁷⁴

II scenārijs: jūras krasts – publiska “lieta” (teritorija) neatkarīgi no tā piederības.²⁷⁵ Tātad teritorijai īpaša statusa piešķiršana kā *res communes* tiesību objektam (jeb sabiedrībai kopīga lieta).²⁷⁶

II 1.vers. Piekraste var atrasties privātā īpašumā kā “vēsturiskais” izņēmums”, attiecinot tikai uz zemes reformas laikā iegūtu īpašumu, kas pēc “augstākās bangas” robežas fiksēšanas atrodas AB zonā – jūras piekrastes sauszemes daļā.

II 2.vers. Piekraste, t.sk. jūras piekrastes sauszemes daļā var atrasties “ne-valsts” īpašumā, bet tās statuss kā “publisko ūdeņu” sastāvdaļas tiek saglabāts, attiecīgi piemērojot pārvaldībai nepieciešamos pasākumus ar īpašuma tiesību aprobežojumu noteikšanu.

II scenārija gadījumā īsti ieguvumi nav saskatāmi, izņemot atsevišķām privātpersonām, ja skatās īstermiņa perspektīvā. Jo, no vienas puses, tās uz laiku (potenciāli līdz nākamajiem eroziju procesiem) saglabā īpašuma tiesību uz erozijas skartu teritoriju.²⁷⁷ No otras puses, tas neatrisina situācijas, kuru ir pietiekoši daudz, attiecībā uz privātā īpašumā esošām teritorijas daļām, kas jau atrodas daļā, ko apskalo piekrastes ūdeņi (tātad ir atzīstamas par jūras gultnes sastāvdaļu).²⁷⁸

Vienlaikus II scenārija abām versijām ir samērā daudz pretargumentu. Kā galvenie no tiem minami:

➤ Privātīpašnieku tiesību aizsardzība?

²⁷³ VARAM un Baltijas krasti kopīgi organizēts seminārs par jūras krasta erozijas noteikšanas metodiku un erozijas ietekme uz piekrastes zemju īpašumiem. (Rīga, VARAM, 27.08.2019.)

²⁷⁴ Francijas/Vācijas pieeja. (sk.2.2.)

²⁷⁵ Skandināvijas pieeja (par krasta piederības privātpersonām iespējamību), Vācijas pieejas iezīmes attiecībā uz “publiskas lietas” definēšanu (sk.2.2.), tomēr jāatzīmē, ka attiecībā uz jūru un jūras krastu Vācijā ir Federālā likumā ietverts nosacījums, ka tā ir valsts, savukārt pavalstu likums precizē, kas tieši, līdz kurienei u.c. nosacījumus (sk. apkopojumu Pielikumā).

²⁷⁶ Sk.sīkāk: 2.2.sadaļa.

²⁷⁷ To faktiski nozīmē atrašanās “augstākās bangas” robežās (sk. V nodaļu.)

²⁷⁸ Jāatzīmē, ka šis aspekts izriet no pieejas, ka valsts nav gatava un neplāno piešķirt jūras gultni privātā īpašumā.

II scenārija risinājums faktiski nav privātīpašnieku tiesību aizsardzība (precīzāk – tikai formāli), jo tas vairumā gadījumu būs tikai laika jautājums, cik ātri un kādos apmēros “augstākās bangas” jau aptvertā teritorija tiks noskalota vai citādi pārveidots tās reljefs. Jo pēc būtības, ja konkrētais īpašums atrodas augstākās bangas aizsniegšanās zonā, tas nozīmē, ka tā ir teritorija, kura viļņu spēka iedarbības dēļ ir pakļauta reljefa izmaiņām un tajā notiek jūras uzskalošanās.²⁷⁹ Otrkārt, ar lielāku varbūtību privātpersonai būs tiesības vērsties pret valsti par risku nenovēršanas dēļ iestājušos īpašuma zudumu, atzīstot, ka īpašumi atrodas erozijas visaugstākā riska zonā, t.i., augstākās bangas ietekmes zonā.²⁸⁰ Tātad valsts, atstājot attiecīgajā zonā privātīpašniekiem piederošas teritorijas un apzinoties šo risku (vai precīzāk realitāti), pirmkārt, apdraud attiecīgos privātīpašniekus pašus.

➤ **Fundamentāla pieejas maiņa**

No tiesību sistēmas integritātes principa (un sistēmas) skatu punkta, **galvenais II scenārija pretarguments saistīts ar to, kā tā būtu fundamentāla pieejas maiņa attiecībā uz tāda īpašuma kā jūras krasts piederības jautājumiem Latvijā.** Attiecīgi, mūsaprāt, šādas izmaiņas prasa plašu sabiedrības iesaisti lēmuma pieņemšanā un tai nepietiek ar, piemēram, Civillikuma grozījumu veikšanu, izsvītrojot vienu teikumu.

➤ **Pārvaldības problemātika**

Tāda specifiska īpašuma kā jūras krasts pārvaldībai nepieciešamo praktisko pasākumu piemērošanas neiespējamība (vai apgrūtināta iespējamība) neesošu juridisko mehānismu (vai, iespējams, tradīciju) dēļ.²⁸¹ Šis aspekts visvairāk attiecas uz iespējām uzlikt privātīpašniekiem dažādus aprobežojumus pienākumu veidā. Vienlaikus gan jāatzīmē, ka tāda iespējamība pastāv. Attiecībā uz dažādiem ar īpašuma lietošanu saistītiem aprobežojumiem, piemēri atrodami, *Aizsargjoslu likumā*, dabas aizsardzības jomu regulējošos normatīvos aktos. Attiecībā uz konkrētu pienākumu uzlikšanu, līdzvērtīgus piemērus ir grūtāk atrast valsts līmeņa normatīvajos aktos, bet var vērtēt pašvaldību pieredzi, piemēram, saistošajos noteikumos ietvertais regulējums attiecībā uz publiskajām ielām pieguļošo teritoriju uzkopšanu (pienākums kas jāveic un par to nav noteikta atlīdzība).²⁸² Pamatota te būtu norāde, ka arī līdz šim krastu efektīva pārvaldība nenotika (tostarp antropogēnās slodzes līdzsvarošanas nodrošināšana, piemēram, ar infrastruktūras sakārtošanu), tomēr tas faktiski ir tieši nesakārtoto un neskaidro īpašumu tiesību, pienākumu un atbildības jautājumu dēļ.

Pie potenciālajiem riskiem, virzoties uz kādu no II scenārija versijām, nevar neminēt jau pašreiz pastāvošās daudzās konfliktsituācijas attiecībā uz tāda **publiski pieejama “tiesību objekta”** kā pie upēm un ezeriem noteiktā **tauvas josla** un tajā esošo žogu un cita

²⁷⁹ Sk.: V un VI nodaļu.

²⁸⁰ Sk.sīkāku informāciju par krastu kā riska zonu (kur paaugstināti riski attiecināmi uz vairāk kā pusi no visas krasta joslas): VI nod. Sk.arī: Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”, 2014.

²⁸¹ Atšķirībā no Skandināvijas valstīm, kur daudzi pasākumi, kas privātpersonām jāveic publisku lietu uzturēšanai vai “*right to access*” u.c. publisko tiesību nodrošināšanai, pamatojas vienošanās formā un bieži vien tradīcijā (ieradumu tiesībā), kas nodrošina pilnvērtīgu tādu *res communes* īpašuma pārvaldību kā jūras krasts.

²⁸² Tas būtu kaut kādā mērā līdzīgi kā vieni no apsaimniekošanai nepieciešamajiem pasākumiem pludmalē – atkritumu savākšana, kas tad gulstas uz privāto īpašnieku, kura īpašumā atrodas publiskās lietas statusā esošā teritorijas daļa.

veida šķēršļu esamību. Kā pieredze rāda, valsts un pašvaldības institūcijām ir ievērojamas grūtības atrisināt šīs konfliktsituācijas, jo tās balstītas, no vienas puses, sabiedrības tiesībās (bez noteiktiem pienākumiem), no otras puses, privātīpašnieka tiesībās uz pilnvērtīgu sava īpašuma tiesības baudīšanu. Protams, šos konfliktus ir iespējams risināt un tie ir jārisina, tomēr, ja tāda teritorija kā jūras krasts pašreiz pēc likuma ir valsts (publiskais) īpašums, tad, ņemot vērā šo esošo publisko ūdeņu pieejamības problemātiku, nav pamatoti ieteikt, ka arī attiecībā uz jūras piekrasti būtu jālemj par labu šādam “publisko ūdeņu” pieejamības nodrošināšanas modelim.²⁸³ Diemžēl arī pieredze aprobežot privāto īpašumu sabiedrības interesēs, kāda noteikta dabas aizsargājamās teritorijās, kurās vairumā zemes pieder privātajiem īpašniekiem, neliecina par viegli un efektīvi realizējamu pārvaldības modeli.

Noslēgumā jāatzīmē, ka iepriekš minēto iemeslu dēļ, kā arī šajā pētījumā iekļautās juridiskās analīzes kontekstā par II scenārija iespējamību jāsecina, ka tas ir pašreizējai Latvijas tiesību sistēmai (un ieradumiem) nepiemērots scenārijs un faktiski nepalīdz situāciju risināšanas vienkāršošanai. Izņemot situāciju, kad valstij nav jāatpērk vai jākompensē īpašuma tiesību zaudējumi, tomēr visdrīzāk būs jākompensē īpašuma tiesību aprobežojumi vai krasta pārvaldībai nepieciešamie pasākumi un īpašuma lietošanas tiesību ierobežojumi.²⁸⁴ Ņemot vērā esošo situāciju, ka vairums īpašumu kādreiz fiksētās robežas pašreiz ietucas jūrā, t.i., zem ūdens, tad arī II scenārijs prasīs robežas precizēšanas jūras piekrastē, lai apzinātu, cik liela daļa īpašumu skārusi krasta erozija un īpašums ir gājis bojā (sk.3.3.1.4.nod.). Jo arī II scenārijs neietver tādas pieejas piedāvājumu, kas varētu paredzēt jūras gultnes atrašanos privātā īpašumā.

Atteikšanās no līdz šim ar Civillikumu iedibinātās un normatīvā līmenī nemainītās īpašumtiesību kārtības attiecībā uz jūras krastu (līdz vietai, kuru aizsniedz augstākās bangas), ir fundamentāla izmaiņa Latvijas tiesību sistēmā, kas kopš 1930. gadiem balstās uz citiem principiem, kas tika atjaunoti 1992. gadā (atšķirībā, piemēram, no Igaunijas pieejas šajā jautājumā). Tādēļ jebkurā gadījumā šādas pieejas maiņai attiecībā uz jūras krasta piederību valstij kā publiskam īpašumam būtu nepieciešams plašs tautas atbalsts, pirms uzsākt šādu grozījumu virzīšanu. Attiecīgi, ņemot vērā Latvijas tiesību sistēmā paredzētos juridiskos mehānismus, būtu pamatoti par šādu jautājumu rīkot referendumu.

Ņemot vērā iepriekš minētos iemeslus II scenārija kontekstā, pamatoti uzskatām šī pētījuma ietvaros apskatīt tikai I scenārija realizēšanai nepieciešamos risinājumus.

²⁸³ Šajā punktā ietvertais problēmsituācijas atspoguļojums varētu būt viens no aspektiem, kas Latvijas ieradumu un normatīvā regulējuma pieeju telpu būtiski atšķir no Skandināvijas.

²⁸⁴ Sk.sal. Aizsargjoslu likuma 36. panta piektajā daļā iekļauto pienākumu segt zaudējumus, kas saistīti ar “gājēju tiesības” realizēšanu, kad pašvaldība tādu apgrūtinājumu uzliek privātam īpašumam.

7.2. Jūras krasts – valsts (publiskais) īpašums (“publiskais ūdens”) un risinājumi

I scenārija pamatojums

Pamatojuma apkopojums²⁸⁵

- Nacionāla vērtība.
- Nacionālā interešu telpa.²⁸⁶
- Ar lielu ekonomiskās attīstības potenciālu un vienlaikus ekoloģisko apdraudējumu.
- Viena no galvenajām riska zonām klimata pārmaiņu dēļ.²⁸⁷
- Starptautiski nozīmīga bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas kontekstā. Vairāk nekā piekto daļu (22%) no Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes sauszemes joslas 5 km platumā aizņem Eiropas Savienības nozīmes aizsargājami biotopi. Piekrasti šķērso Baltijas-Baltās jūras putnu migrācijas ceļš, piekrastes ūdeņi ir vairāku putnu sugu ziemošanas vietas. Gandrīz 50% piekrastes krasta joslas aizņem īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.²⁸⁸
- Dažāds piederības status var apgrūtināt “publisko ūdeņu” pārvaldību, it īpaši, ja aptver gan publisko, gan privāto tiesību subjektiem piederošas teritorijas.²⁸⁹ Jārēķinās, ka tiesības noteikt ierobežojumus un *pienākumus*, ir pakļaujamas satversmības vērtējuma testam gadījumos, kad valsts tos nosaka attiecībā uz privātpersonas īpašumā esošiem objektiem. Tādas teritorijas kā šī pētījuma fokusā apsaimniekošana, t.sk. antropogēnās slodzes mazināšana un attīstības (izmantošanas) līdzsvarošana, ir viens no aktuālākajiem piekrastes pārvaldības jautājumiem. It īpaši tas attiecas uz krasta teritoriju, kurā notiek jūras viļņu uzskalošanās.²⁹⁰

²⁸⁵ Balstās uz šajā pētījumā diskutēto un jaunākajām zinātniskajām atziņām.

²⁸⁶ “Nacionālo interešu telpas – teritorijas un areāli ar izcilu vērtību un nozīmi Latvijas ilgtspējīgai attīstībai, identitātes saglabāšanai, kas ietver valsts attīstībai nozīmīgus stratēģiskus resursus. Vienlaikus šajās teritorijās veidojas dažādu interešu konflikti un problēmas, kas pārsniedz atsevišķu pašvaldību un nozaru kompetenci, tādēļ ir nepieciešami kompleksi risinājumi un mērķtiecīga valsts politika.” Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, pieejama: http://www.pkc.gov.lv/images/LV2030/Latvija_2030.pdf

²⁸⁷ Sk.šajā kontekstā jaunāko pētījumu: Starpvaldību klimata pārmaiņu komisijas ziņojums: “An IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems.” Pieejams: <https://www.ipcc.ch/report/srcl/>. Par situāciju Latvijā, sk.: Brūniņa L. “Erozijas ietekme uz piejūras reģiona attīstību.” Promocijas darbs, 2012.g., sniedzot faktus par erozijas apjomiem un datus par prognozēm attiecībā uz Latvijas piekrasti.

²⁸⁸ Par Valsts ilgtermiņa tematisko plānojumu Baltijas jūras piekrastes publiskās infrastruktūras attīstībai, Apstiprinātā ar MK rīkojumu Nr. 692, 2016.

²⁸⁹ Sk. detalizētu analīzi attiecībā uz līdzīgu problemātiku upju apsaimniekošanas jomā: Pētījums “Par zemes īpašnieku, pašvaldību un valsts atbildība mazo upju aizsardzībai.” 2018, identificējot kā vienu no problēmām, lai nodrošinātu visos virszemes ūdens objektos labu ūdens kvalitāti, upju piederības jautājumu un tam atbilstošu apsaimniekošanas mehānismu neesamību, ar kādiem iespējams sasniegt noteiktos mērķus. Pieejams: Baltijas Vides Foruma m/l: <http://www.bef.lv/index.php?id=171>; Līdzīgu jautājumu loku (problemātiku) var redzēt arī *zemes dzīļu izpētes un izmantošanas jomā*. Sk.: MK 08.12.2016. *Koncepcija par zemes dzīļu izmantošanas tiesiskā regulējuma pilnveidošanu potenciālo investīciju piesaistei*.

²⁹⁰ Skar piem. mūsdienās aktuālo un globālu rezonansi ieguvušo atkritumu problemātikas jautājumu. Sk.piem.: <https://www.bbc.co.uk/newsround/42810179>

- Likums nepieciešams arī, lai noteiktu valsts pienākumu rūpēties par erozijas samazināšanu, kam primāri jāietver antropogēnās slodzes mazinoši pasākumi.

Attiecīgi augstāk minētie aspekti ir ne tikai pamatojums par labu I scenārijam, bet arī iemesls apsvērt atsevišķa likuma par piekrasti izstrādi.²⁹¹

7.2.1. Jauns likums vai esošo normatīvo aktu grozījumi?

Pamatots ir jautājums, vai jūras piekrastes efektīvākai pārvaldībai un aizsardzībai ir nepieciešams atsevišķs likums, vai pietiek ar specifisko prasību integrēšanu citos likumos. No vienas puses, **ņemot vērā piekrastes gan pārvaldības, gan īpašumtiesību jautājumu regulējuma specifiku un regulējamā objekta specifiku, uzskatām atsevišķu likumu par piemērotāko risinājumu.** Tas varētu būt **Jūras krasta likums**,²⁹² kurā maksimāli būtu jāintegrē citos likumos, piemēram, Zemes pārvaldības likumā ietvertās prasības, un uz pārējiem, kas skar attiecīgo teritoriju, jāietver skaidras atsauces, piemēram, Civillikums, kas nosaka piederības principu, kā arī *Aizsargjoslu likums*, kas ietver piekrastes aizsargjoslas, vienlaikus vērtējot terminoloģijas saderību un precizēšanas nepieciešamību. No otras puses, var piekrist Eiropas Savienības kontekstā dominējošam uzstādījumam, ka dažādās no daudziem normatīvajiem aktiem izrietošās prasības ir vēlams savstarpēji labi integrēt un jauna likuma radīšana parasti palielina risku nonākt pretējā virzienā.

Tomēr atsevišķam likumam ir savu plusi, pirmkārt, tajā var visaptveroši iekļaut pārvaldības un piederības (kritēriju, nosacījumu) jautājumus, kas ir specifiski attiecīgajam regulējuma objektam. Tādā pārvaldības regulējumā jāietver visi *pārvaldības* mērķi, t.i., gan apsaimniekošanas, gan aizsardzības, gan ilgtspējīgas attīstības (un lietošanas) nosacījumi. Attiecīgi vienā likumā ietverot galvenos pamatprincipus, kas attiektos uz piekrastes pārvaldību **visās trīs ilgtspējas dimensijās**, dodot galvenos pamatprincipus un atstājot apsaimniekotāju (pārvaldītāju) ziņā izpildījuma detaļas. Tas ļautu labāk līdzsvarot dažādās intereses attiecībā uz šo ekoloģiski sensitīvo, bet pievilcīgo teritoriju. Būtiska sadaļa būtu arī par tāda objekta kā jūras krasts (pludmale) iespējamās nomas (jeb koncesijas) nosacījumiem, kam jāietver sabiedrības interešu respektēšana, slēdzot tādu veidu līgumus, t.sk. maksimālā termiņa noteikšana u.c.²⁹³

Attiecīgi šādam likumam būtu jā satur daudz plašāks tiesiskais regulējums, nekā šī pētījuma ietvaros izvirzīto jautājumu risinājumi. Vispārīgi varam piekrist, ka likumam jā satur gan terminoloģiju skaidrojumi un precizējumi, lai ieviestu lielāku skaidrību attiecībā uz identiskiem terminiem, kas tiek lietoti ar atšķirīgu nozīmi,²⁹⁴ gan īpašuma tiesību un lietošanas tiesību

²⁹¹ Līdzīgs ieteikums izskanējis arī literatūrā: sk. Čepāne I. "Kugiis vai māja – tāds ir jautājums." Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15, 21.lpp.

²⁹² Termins būtu jāprecizē atbilstoši plānotā tvēruma būtībai "Krasta" vai "Piekrastes" (sk. I nod.)

²⁹³ Šajā kontekstā vērts papētīt Itālijas nesenu pieredzi, kas aizsākās ar pārkāpumu lietu no ES Komisijas puses attiecībā uz koncesijas līgumiem par pludmales teritoriju. (pārkāpuma procedūra Nr. 2008/4908).

²⁹⁴ Sk.I nod.terminoloģija ("piekrastes" jēdziens v "krasts"), kā arī 3.3.3. nod.

regulējums, ņemot vērā krasta mainīgās robežas elementu un tā ietekmi uz attiecīgajām tiesībām, kā arī valsts un pašvaldību institūciju kompetenci piekrastes apsaimniekošanā.²⁹⁵

Vienlaikus saprotot un uzskatot par primāri risināmiem jautājumiem tos, kas skar konkrētas pieejas atrašanu un izstrādi, lai valsts varētu daudz precīzāk noteikt robežas, līdz kurai sniedzas augstākās bangas un attiecīgi ietekmē īpašuma tiesību maiņu, detalizēti risinājumi un priekšlikumi tiek izstrādāti esošo likumu grozījumu veidā. Tie relatīvi viegli piemērojami jauna likuma izstrādes gadījumā, attiecīgi pārnesot normas, kas skar konkrētos jūras krastu pārvaldības un piederības jautājumus uz jauno likumu.

Risinājumi un priekšlikumi izstrādāti I scenārija realizēšanai, ņemot vērā pētījumam izvirzītos uzdevumus: 1) izstrādāt metodi, kā noteikt AB un 2) noteikt, kā tas ietekmē īpašuma tiesības.

Izvērtējot esošo normatīvo aktu ietvaru, var identificēt trīs galvenos likumus, kas visi aptver jūras un tās krastu pārvaldības aspektus, tikai caur dažādām perspektīvām:

- 1) Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likums (turpmāk - JVAPL vai Jūras pārvaldības likums),²⁹⁶
- 2) Ūdeņu apsaimniekošanas likums (turpmāk – ŪAL),²⁹⁷
- 3) Zemes pārvaldības likums.

7.2.1.1. Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likums

Jūras pārvaldības likuma mērķi (kopā ar likuma darbības jomām) nosaka 2. pants, paredzot, ka: likuma mērķis ir nodrošināt Latvijas jūras vides aizsardzību un pārvaldību, lai:

- 1) panāktu un saglabātu labu jūras vides stāvokli;
- 2) veicinātu jūras un jūras ekosistēmas ilgtspējīgu izmantošanu;
- 3) veicinātu vides aizsardzības prasību un laba jūras vides stāvokļa panākšanai nepieciešamo pasākumu iekļaušanu to jomu politikas plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos, kuras ietekmē jūras vidi;
- 4) sekmētu Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos noteikto jūras vides aizsardzības un jūras resursu saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas mērķu sasniegšanu.

Kā redzams no šā likuma mērķiem, tā fokuss ir atbilstošu *pārvaldības* pasākumu noteikšana, lai nodrošinātu kvalitatīvu jūras vides stāvokli. Nenoliedzami šie pasākumi varētu aptvert arī jūras piekrastes un krastu pārvaldības jautājumus, tomēr, kā izriet no darbības jomas formulējumiem, tie pašreiz nav tiešā veidā aptverti (2. panta otrā daļa). Tālāk arī pašā likuma tekstā nav atrodamas normas, kas skartu šī pētījuma fokusā esošos jautājumus.

²⁹⁵ Sk.diskusiju: Čepāne I. "Kuģis vai māja – tāds ir jautājums." Jurista Vārds, 10.04.2018. Nr.15

²⁹⁶ Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likums, pieņemts 28.10.2010

²⁹⁷ Ūdens apsaimniekošanas likums, pieņemts 12.09.2002. <https://likumi.lv/ta/id/66885>

Tajā pašā laikā šā likuma viena no darbības jomām, uz ko tas attiecas, aptver “Latvijas kontinentālo šelfu un ekskluzīvo ekonomisko zonu”, turklāt nosakot “Latvijas suverēnās tiesības un jurisdikciju tās kontinentālajā šelfā un ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā, ievērojot starptautisko līgumu nosacījumus” (2. panta otrā daļa, 1. punkts). Faktiski tas ir nosacīti līdzīgs ietvars, kā varētu risināt jūras krasta piederības jautājuma precizēšanu, negrozot Civillikumu un nosakot šajā likumā, ka valstij pieder jūras krasta josla līdz tai vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, kas ietilpst publisko ūdeņu sastāvā atbilstoši Civillikuma 1102. un 1104. pantam. Un tālāk jau likuma atsevišķā nodaļā definēt nepieciešamos nosacījumus “augstākās bangas vietas” noteikšanai. Arī attiecīgās teritorijas pārvaldībai nepieciešamie pasākumi, t.sk. nodošana valdījumā un sabiedrības lietošanas tiesības šādā nodaļā labi iederas.

No otras puses, tā kā šajā likumā līdz šim nav risināti ar jūras krastu saistīti jautājumi, tad, iespējams, līdzīgu pieeju kā šajā likumā var iestrādāt likumā, kurā parādās šī objekta definējums un detalizācija.

Tomēr vienlaikus likumprojekta izstrādātājiem ir vērts apsvērt, vai pamatnosacījumi par jūras krastu kā valsts publisko īpašumu nav pamatotāk iestrādāt *Jūras pārvaldības likumā*, jo faktiski *jūras krasta josla* ietver jūras piekrastes ūdeņus un sauszemes daļu līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas. Tā pēc būtības ir vairāk jūras sastāvdaļa nekā sauszemes. Pēdējā šajā gadījumā ir jūras iedarbības zona un attiecīgi erozijas riska zona, kurai var būt nepieciešami specifiski un tikai jūras krastam raksturīgi erozijas novēršanas pasākumi (valsts līmeņa) u.c., tostarp pasākumi, kas nepieciešami klimata pārmaiņu dēļ.

7.2.1.2. Ūdeņu apsaimniekošanas likums

ŪAL mērķi ir salīdzinoši detalizēti uzskaitīti, kas ietver dažādu jautājumu loku uzskaitījumu, kurus ir iecerēts aptvert ar šo likumu, balstoties uz diviem būtiskākajiem uzstādījumiem:

- 1) Izveidot virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas sistēmu, kas sasniedz likumā noteiktos mērķus, tostarp:
 - novērš ūdens un no ūdens tieši atkarīgo sauszemes ekosistēmu un mitrāju stāvokļa pasliktināšanos, aizsargā šīs ekosistēmas un uzlabo to stāvokli;
 - nodrošina zemes aizsardzību pret applūšanu vai izkalšanu;
 - nodrošina Latvijas jūras ūdeņu aizsardzību.

2) Izveidot plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības sistēmu, lai mazinātu ar plūdiem saistītu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību.

Kā redzams šajos mērķos, tie ietver arī ar jūras krasta pārvaldību un aizsardzību saistītos jautājumus. Tomēr, vērtējot pašā likumā ietvertās normas, jautājumi, kas attiektos uz šī pētījuma tiesību objektu, ir aptverti aizsardzības kontekstā, bet ne piederības un no tā izrietošo atbildības

noteikšanu aspektā. Turklāt ŪAL, definējot “iekšzemes ūdeņus,” uz kuriem attiecas likumā iekļautie nosacījumi, iekļauj tajos pilnīgi visus virszemes un pazemes ūdeņus neatkarīgi no to piederības.²⁹⁸ Veicamie pārvaldības pasākumi ir noteikti neatkarīgi no piederības jautājumiem, nenodalot atšķirīgu pārvaldību īpašuma tiesību dēļ. Attiecīgi konkrētā projekta ietvaros realizējamā uzdevuma kontekstā, lai risinājumus ieintegrētu šajā likumā, būtu jāveic ievērojama un komplicēta terminoloģijas un noteikto pasākumu izvērtēšana, integrēšana un pielāgošana. Vienlaikus vērts atzīmēt, ka ŪAL ir normas, kas tiešā veidā skar arī ar pētāmo objektu saistītus jautājumus, piemēram, attiecībā uz tiesību objekta “ikviena” lietošanas tiesību. Tā 17. pants, regulējot “masku par ūdens resursiem, vienlaikus nosaka, ka:

“Fiziskās un juridiskās personas **bez maksas lieto** caurtekošos ūdeņus zivsaimniecībai (izņemot dabas resursu nodokļu maksājumus vai zaudējumu atlīdzību par ūdens piesārņojumu, kas rodas šo darbību rezultātā), kā arī **ūdens resursus nekomerciālam transportam, peldēšanai, ūdenssportam, ūdenstūrismam vai personiskām vajadzībām**, ja ūdens lietošanai personiskām vajadzībām nav nepieciešamas normatīvajos aktos noteiktās atļaujas.” (17. panta pirmā daļa).

Šis likums definē arī, ko nozīmē “ūdens resursu lietošana”, attiecinot šo formulējumu uz visiem ūdens objektiem neatkarīgi no to piederības.²⁹⁹ Savukārt *Zemes pārvaldības likums* paredz līdzīgu pieeju attiecībā uz “jūras piekrastes joslas un iekšzemes publiskajiem ūdeņiem,” norādot, ka tie “paredzēti ikviena brīvai lietošanai un ir publiski pieejami, ja likumos nav noteikts citādi.” Attiecīgi var secināt, ka ŪAL 17. pants papildina jeb dod skaidrojumu, kādiem mērķiem ūdeņu resursus var izmantot “bez maksas” vietās.

Tātad šis likums aptver saistītus jautājumus, tomēr tajā nav aptverti aspekti, kas ir šī pētījuma tēmu fokusā. Ieintegrēt tos šajā likumā varētu būt samērā sarežģīti atšķirīgi lietotās terminoloģijas dēļ un skatoties pieejā, ar kādu ūdeņu apsaimniekošanas pasākumi tiek noteikti.

7.2.1.3. *Zemes pārvaldības likums*

Šis likums jau ir analizēts 3.3.3. sadaļā iepriekš, kas norāda uz samērā detalizētiem nosacījumiem, kas jau pašreiz tajā ir integrēti un skar ar šo pētījumu saistīto objektu, t.sk. pārvaldības jautājumus, kuri tiek diferencēti atkarībā no piederības aspektiem³⁰⁰. Ņemot vērā pašreizējo regulējumu Latvijā un potenciālās grūtības vienkāršā veidā integrēt kādā no augstāk apskatītajiem likumiem jautājumus, kas ir šī pētījuma fokusā, tālāk vērtējam nepieciešamos

²⁹⁸ Sk.piemēram, **iekšzemes ūdeņi** – visi stāvošie un tekošie ūdeņi uz zemes virsmas, kā arī visi pazemes ūdeņi uz sauszemes pusi no bāzes līnijas (pamatlīnijas, no kuras mēra teritoriālās jūras ūdeņus) (turpmāk – teritoriālie ūdeņi);

²⁹⁹ “**Ūdens resursu lietošana**” – virszemes un pazemes ūdens resursu izmantošana fizisko vai juridisko personu vajadzībām, kā arī ūdenssaimniecības pakalpojumi un citas saimnieciskās, tai skaitā piesārņojošas darbības, kuras būtiski ietekmē virszemes vai pazemes ūdeņu kvalitāti vai kvantitāti;

³⁰⁰ Jāatzīmē, ka tā ir būtiski atšķirīga pieeja no Ūdens apsaimniekošanas likuma. ŪAL nosaka nepieciešamos ūdeņu resursu aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus kā vienotai ekosistēmai un attiecīgi tos nosaka neatkarīgi no ūdeņu objekta piederības.

grozījumus *Zemes pārvaldības likumā kā pašreizējā regulējuma ietvarā vienkāršāko risinājumu.*

Vienlaikus jāatzīmē, ka piemērotāks likums, kurā iestrādāt pamata nosacījumus atsevišķas nodaļas veidā, būtu *Jūras pārvaldības likums*. Tomēr, to papildinot, jebkurā gadījumā būtu jāgroza *Zemes pārvaldības likums*. Atšķirībā no iespējas grozīt ZPL *Jūras pārvaldības likumā* grozījumi nav nepieciešami.

Skatoties daudzu citu valstu pieredzi, jāatzīst, ka arī tajā kontekstā nav vērojama vienota tendence vai pieeja, kas liecinātu, ka šos jautājumus regulē tikai ar atsevišķu Ūdeņu likumu vai Krastu likumu (lai gan tā ir daudzu valstu pieeja, tostarp Igaunijas, Vācijas, Lietuvas, Portugāles (pirmā pieeja, t.i. integrējot Ūdeņu likumā, Spānijas, Francijas un citās Dienvidēiropas reģiona valstīs – izstrādājot atsevišķu Krastu likumu. Otrajā valstu blokā papildus vēl jūras krastu piederības jautājumi izriet no likuma Par publisko īpašumu u.tml., kurā specifiski atrunā krastu (u.c. publiskā īpašuma statusā esošo tiesību objektu) ar īpašumu tiesībām saistītos jautājumus.

7.2.2. Grozījumi Zemes pārvaldības likumā

7.2.2.1. Precizējumi saistībā ar likuma mērķi un darbības jomu

Zemes pārvaldības likuma mērķis ir “veicināt ilgtspējīgu zemes izmantošanu un aizsardzību.”(2. p.) Nenoliedzami “izmantošanai” un “aizsardzībai” noteiktie pasākumi var skart arī īpašuma tiesību jautājumus un robežu noteikšanas kritērijus, ņemot vērā to, ka ir saistīti ar tiesībām, atbildību un pienākumiem. Tomēr to mērķis nav regulēt šos jautājumus. Tādēļ var piekrist viedoklim, ka šis likums pašreiz “neregulē īpašuma tiesību iegūšanu, zaudēšanu vai pāreju, bet gan zemes politikas īstenošanas pasākumu kopumu.”³⁰¹ Lai risinātu projektā izvirzītos uzdevumus, likuma mērķis būtu jāpapildina vai, iespējams, jāveido līdzīga pieeja kā *Jūras pārvaldības likumā* (sk.7.2.1.1.), kas ietver gan mērķi (kas var būt īss un lakonisks), gan “darbības jomas.” Attiecīgi “darbības jomās” var iekļaut ar jūras krasta piederību saistītos jautājumus, tad gan, protams, jāveido arī pārējo “darbības jomu” uzskaitījums,³⁰² kas pašreiz nav darīts.

Tātad, ja likumā plāno iekļaut normas, kas regulē piederības jautājumus, piemēram, īpašuma iegūšanu ar “pieskalojumu,”³⁰³ būtu jāveido jauns pants. Ņemot vērā likumā esošos pantus, likums jāpapildina ar 2'. p. “Likuma darbības jomas” vai jāpapildina 2. pants ar otro daļu līdzīgi kā *Jūras pārvaldības likumā*, lai iekļautu ar piederības jautājumiem saistītos robežu precizēšanas aspektus, uz ko attieksies likumā ietvertie nosacījumi.

³⁰¹ Liepa L. Latvijas Pašvaldību savienībai sniegtajā juridiskajā atzinumā. LPS 10.04.2018. vēstule Nr.220163453/A511.

³⁰² Šī pieeja atbilst “Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata.” (Valsts Kanceleja, 2016, sk.36-37.lpp. Pieejama: file:///C:/Users/zanet/Downloads/rokasgramata.pdf

³⁰³ Sk. 7.3.2. arī piem. par “applūdumu”(7.2.2.2.)

7.2.2.2. Terminoloģija un jēdzienu skaidrojumi

1) Jauni jēdzieni un definējums:

- “**Augstākās bangas robeža**” – vieta krasta nogāzē, līdz kurai īpaši spēcīgu vētru laikā var notikt viļņu uzskalošanās;
- “**Viļņu uzskalošanās**” – šā likuma izpratnē tāda viļņu enerģijas iedarbība uz krastu, kas izmaina reljefu;
- “**Reljefa izmaiņas**” – šā likuma izpratnē punkta augstuma izmaiņas vērā ņemamā apjomā. Par vērā ņemamu apjomu uzskatāmas vertikālās izmaiņas par $\Rightarrow 0,05$ m gadā (vai vienā epizodē.)³⁰⁴

Jēdziena «augstākās bangas» ekspertu skaidrojums – “**Vētras stipruma vēja spiediena rezultātā izveidojies vilnis, kas sasniedz (uzskalojas) tādu vietu (augstumu) krastā, kur ikdienā viļņu uzskalošanās nenotiek.**”

2) Ar sniegtajiem terminiem saistīts nosacījums, kas jāiekļauj Zemes pārvaldības likuma sadaļā par jūras piekrasti:

"Applūdums negroza īpašuma tiesību, un pēc ūdens nokrišanās zem tā bijušā zeme paliek agrākajam īpašniekam." (Redakcijas pamatā Civillikuma 963. p.)

3) ZPL esošo terminu precizēšana:

- **Jūras piekrastes josla** (1.p. 6.p.) – maināma:

Priekšlikums: “**jūras krasta josla**” – “teritorija, kurā ietilpst jūras piekrastes ūdeņi un jūras piekrastes sauszemes daļa (krasts) līdz augstākās bangas robežai;”³⁰⁵

- **Jūras krasta līnija** – pēc būtības esošais termina skaidrojums aptver «ūdenslīnija» vai «krasta ūdens līnija».

Ieteikums apsvērt iespēju precizēt terminu,³⁰⁶ kā arī to, vai termins nepieciešams. Vienlaikus jāuzsver, ka augstākās bangas robežas noteikšanai ne ūdens, ne krasta līnijai nav nepieciešams koncepts. Turklāt tā ir viena no mainīgākajiem elementiem jūras krastā. Tomēr pieļaujam, ka tā nepieciešamība izriet no apsaimniekošanas pasākumu plānošanas u.c. jautājumiem, kas skar atsevišķi šo krasta daļu. Tādēļ, ja saglabājams, tad ieteikums apsvērt, vai nav jāprecizē.

- **Jūras piekrastes sauszemes daļa** (iesp. **jūras krasta sauszemes daļa**)

Priekšlikums.: “teritorija starp jūras krasta līniju un augstākās bangas robežu;”

³⁰⁴ 0.05 m/gadā nosacījums būtu jāpapildina ar kritēriju, kas atspoguļo to, ka “vērā ņemams apjoms” var arī izveidoties īpaši spēcīgu vētru dēļ. Tādēļ būtu jāiekļauj aiz šī nosacījuma, arī, piemēram, “vai vienā izmaiņu epizodē.”

³⁰⁵ Sk.skaidrojumu 1.nod.pie terminoloģijas.

³⁰⁶ Lai saskaņotu terminoloģiju ar būtību, jo faktiski tās mērķis ir ar domu nodalīt sauszemi no jūras normālos apstākļos (0 līmenis krustojas ar krasta nogāzi).

Precizējama arī tad, ja aizstāj/papildina vārdus “krasta līnija” ar vārdu “ūdens”.

- Ieviešot un precizējot terminus, jāpielāgo arī ZPL 15. un 16. panta terminu lietojums.

4) Definēt “**jūras krasta tauvas josla**” – sauszemes josla, kas paredzēta kājāmgājējiem gar jūras krastu, kā arī citos normatīvajos aktos noteiktiem mērķiem. **Jūras krasta tauvas josla vienlaikus ir arī ūdens riska zona jeb buferjosla.**

Pamatojums: jūras piekrastes tauvas joslas gadījumā pastāv sava specifika, jo “lietošanas tiesības” neaprobežojas ar zvejniecību vai kuģošanu, bet nevienā likumā pašreiz nav definēts cits mērķis, kas rada pārpratumus attiecībā uz jūras pludmales izmantošanas tiesībām (īpaši neskaidros īpašumtiesību jautājumos, bet ne tikai).³⁰⁷ Savukārt, kā redzams no šajā pētījumā sniegtās ekspertu analīzes, 20 metru “buferjoslu” ir nepieciešams noteikt no augstākās bangas robežas uz zemes pusi. Tā kā šīs abas joslas sakrīt, tad priekšlikums ir, definējot jūras krasta tauvas joslu, iekļaut tajā arī buferjoslas izveides mērķi. Buferjoslas nepieciešamības pamatojumā nozīmīgākā ir katastrofālu vētru radīto riska situāciju un apdraudējumu minimizēšana, kā arī nevēlamas ietekmes uz vidi varbūtības mazināšana.³⁰⁸

Likumā iekļauj atsevišķu pantu par “jūras krasta tauvas joslu – buferjoslu” kurā:

- Jāietver nosacījums: “ja tiek precizēta augstākās bangas robeža, mainās arī tauvas josla, kura seko jaunajai robežai. Ja krasts izskalots, tad tauvas josla tādā pašā apmērā automātiski padodas zemes iekšienē un otrādi” (redakcija uz 1929. gada MK noteikumu redakcijas bāzes).
- Tālākos pantos attiecībā uz tauvas joslu noteikt jau detalizētāku informāciju (tostarp par bezmaksas piekļuvi un to, kādos gadījumos un ko tajā var darīt ar īpašnieka saskaņojumu – līdzīgu Zvejniecības likuma 9. pantam, piemēram, par ūdenstūrisma apmetņu ierīkošanu). Papildus arī šī teritorija kā AB buferjosla var tikt papildus apgrūtināta ar īpašuma tiesību lietošanas ierobežojumiem, ja tādi nepieciešami erozijas novēršanai.
- Jāiekļauj nosacījums, ka jūras krasta tauvas josla ir 20 m, kuru skaita no augstākās bangas robežas un tā apzīmējama Informācijas sistēmā, kurā iekļauj informāciju par “augstākās bangas robežu” ar norādi “tauvas josla – ūdens riska zona (buferjosla),” kā arī iekļaujams kā apgrūtinājums zemes robežplānos (esošā sistēmas sastāvdaļa).
- No Aizsargjoslu likuma – uz šo likumu nosacījums: “Tauvas joslā aizliegts norobežot ar žogiem pieeju jūrai, kā arī traucēt tur kājāmgājēju brīvu pārvietošanos un atrašanos, izņemot ostas teritoriju atbilstoši vietējās pašvaldības teritorijas plānojumam.

³⁰⁷ Pēc būtības tas pats attiecas uz iekšzemes publiskajiem ūdeņiem.

³⁰⁸ Sk. VI nodaļu.

7.2.2.3. Ar augstākās bangas robežas noteikšanu saistītie grozījumi:

- 1) Kā nosakāma? Jāiekļauj deleģējums MKm izdot **noteikumus “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasta robežas noteikšanas metodika.”** (MK noteikumos iekļaujамie nosacījumu sk. V nod.)

Šajā kontekstā apsverams būtu, kuri pamatelementi iekļaujami jau pašā likumā. Starp tādiem uzskatām:

- Termiņš – AB robežu atjauno ik pēc 10 gadiem. Atjaunošanas darbus veic ātrāk, ja atbilstoši valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Latvijas Vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centra" (turpmāk – LVĢMC) krastu hidrometeoroloģijas stacijā (HMS) *reģistrēts ūdenslīmeņa pārsniegums par => 2,00 m.*
 - Ieteikums likumā atstāt tikai principu ar atsauci uz MK noteiktu metodiku, konkrētu parametru iekļaujot MK noteikumos, kas vienkāršāk grozāmi, ja nepieciešams precizējums, ar kādiem parametriem tos pārskata ātrāk.
- Tiesības ieinteresētai personai (persona, kuras īpašuma tiesību skar noteiktās AB robežas) ierosināt konkrēta robežposma precizēšanu starplaikā starp valsts organizētu AB robežas noteikšanu. Tāda pārskatīšana veicama atbilstoši normatīvajiem aktiem par robežu precizēšanu un pierobežnieku tiesībām, ievērojot MK noteiktos AB definēšanas kritērijus saskaņā ar “ekspertu metodi.”

2) Iesaistītās institūcijas un to kompetence:

- Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra³⁰⁹ – sagatavo kartogrāfiskos datus un materiālu atbilstoši MK noteiktai metodikai (un krastu pārvaldību koordinējošās institūcijas Vadlīnijām, ja nepieciešams);
- VARAM – kā krastu pārvaldību koordinējošā iestāde (precīzāk nosakāma likumā šāda loma) sagatavo lēmuma projektu, balstoties uz LĢIA iesniegto kartogrāfisko materiālu;
- Lēmumu pieņem Ministru kabinets.³¹⁰ Alternatīva – apstiprina VARAM ar vispārējo administratīvo aktu;³¹¹
- Valsts zemes dienests – ievada informāciju (robežas) Nekustamo īpašumu valsts kadastra informācijas sistēmā;³¹²
- Pašvaldības (piekrastes, ja iespējams un nepieciešams izdalīt) – iesaistes pienākums un informēšanas pienākums lēmuma projekta sagatavošanas procesā.

³⁰⁹ Kā valsts iestāde, kas “iegūst, sagatavo un atjaunina” Ģeotelpiskās informācijas likumā minētos ģeodēziskos un kartogrāfiskos pamatdatus civilajām un militārajām vajadzībām, kā arī “sniedz ģeotelpiskās informācijas pakalpojumus un veic citus šajā likumā un citu nozaru speciālajos normatīvajos aktos noteiktos uzdevumus.” (Ģeotelpiskās informācijas likums, 4.panta otrā daļa).

³¹⁰ Nosacīti līdzīga pieeja kā dabas aizsardzības jomā, kurā ĪADT likums nosaka MK kompetenci apstiprināt likumā noteikta veida dabas aizsargājamās teritorijas, piemēram, «Aizsargājamās jūras teritorijas» (Noteikumiem tiek pievienots kartogrāfiskais materiāls – robežu shēma).

³¹¹ Pirmajā gadījumā – ieinteresēto personu tiesību aizsardzības mehānisms – Satversmes tiesa, otrajā – Administratīvā tiesa (ar trīs pakāpju lēmuma pārskatīšanas iespējamību un attiecīgiem termiņiem, ar kuriem jāērķinās)

³¹² Atbilstoši Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas likumam un MK noteikumiem, kuru deleģējums jau ir iekļauts ZPL 13.p.1.d.5.p.

3) **Sasaistei par ietekmi uz robežjošiem īpašumiem** (sk. skaidrojumu arī 7.2.2.4.)

- **ZPL iekļauj pienākumu uzlikt “atzīmi”** kā apgrūtinājumu tām zemes vienībām, kas robežojas (vai pārklājas) ar AB robežu (pienākums zemesgrāmatām saskaņā ar Zemesgrāmatu likuma 44.p. 2.d.) pēc VZD informācijas apkopošanas un iesniegšanas zemesgrāmatā.
- **ZPL nosaka “atzīmes” tiesiskās sekas.** Formulējumam jāsaturs divi elementi: 1) Informācija par attiecīgo robežu kā jūras iedarbības zonu, tātad robeža mainīga. Robežu nosaka un apstiprina kompetentā institūcija normatīvajos aktos noteiktā kārtībā; 2) Ikvienas personas pienākumu pirms darījumu veikšanas vai tādu darbību uzsākšanas, kurām nepieciešama atļauja un kas skar zemes vienības AB robežu, pārliecināties par aktuālo robežu.
- Nekustamā īpašuma reģistrācijas procesam jāietver nosacījums, ka pēc AB robežas apstiprināšanas un iekļaušanas Kadastra informācijas sistēmā, precizējot tādu zemes vienību robežas, kuru īpašumam ir apgrūtinājuma atzīme “AB robeža”, AB robeža tiek uzskatīta par aktuālo šādu īpašumu robežu ar jūras krastu.
- ATIS – iesniedz “augstākās bangas robeža” – kā apgrūtinājuma veids un precizē (papildina) ar jauno tauvas joslas buferjoslas veidu.

Atzīmes – “augstākās bangas robeža” efekts – “informētība” un norāde par attiecīgo robežu kā “*non-conclusive*” jeb zemesgrāmatā “nenoteiktā robeža”, attiecīgi izveidojot sistēmu, kas nosaka pienākumu šādu robežu gadījumā pirms darījumu veikšanas precizēt robežu, ņemot vērā valsts noteikto AB robežu.³¹³

Kopumā skatoties, trešais punkts satur priekšlikumu “tiesisko seku” iestrādāšanai Zemes pārvaldības likumā – attiecībā uz “atzīmes” uzlikšanu visām zemes vienībām, kuras robežojas ar AB robežu, t.i., jūras krasta joslu. Grozījumu nosacījumiem jāsaturs princips, ka “atzīme” – “augstākās bangas robeža” – tiek uzlikta kā apgrūtinājums/nosacījums, kas norāda uz faktu, ka robeža ir mainīga un informācija par tās izvietojumu atrodama Kadastra informācijas sistēmā un precizējama pirms darījumu veikšanas, ja nepieciešams, t.i., ja konstatējams “neatbilstošs statuss” saskaņā ar kadastra informācijas sistēmas datiem (sk.7.3.3.2.)

Pagaidām varētu būt risinājuma problēma praksē, jo nepastāv sistēma, kas noteiktu, ka attiecībā uz tāda veida īpašumiem, kuri ir atkarīgi no mainīgiem elementiem dabā, saistoša robeža ir valsts līmenī noteiktā, nevis individuāli uzmērītā, ja pēdējā nesakrīt ar pirmo.

³¹³ Sistēmu par “*non-conclusive*” robežu attiecībā uz zemesgrāmatā iekļautiem īpašumiem, kuri robežojas ar, piemēram, jūras vai upju krastu, sk. Īrijas pieredzi. Šādu robežu nosaka, balstoties uz valsts noteiktām robežām, kas iekļautas speciālā kartē – “*Ordnance Survey map*,” par kuras uzturēšanu valsts ir atbildīga. No valsts puses šis uzdevums ir uzticēts speciāli izveidotam “robežu kontrolētājam” – *the Chief Boundary Surveyor*.

7.2.2.4. Augstākās bangas robežas apstiprināšanas kārtība/process.

Pēc būtības ir divas pieejas, kā procesuālā kārtībā būtu pieņemams gala lēmums – AB robežas apstiprināšana: nosacīti **“vienkāršotā” un “daudzpakāpju.”**

“Vienkāršotā” orientēta uz gala lēmuma pieņemšanu pēc iespējas ātrāka procesa ietvaros. “Daudzpakāpju” orientēta uz tāda lēmuma pieņemšanu, kas ir pēc iespējas līdzsvarotāks un preventīvi novērš konfliktsituācijas. Abām pieejām ir savi plusi un savi mīnusi, turklāt konkrētā uzdevuma kontekstā, t.i., jūras krasta robežu definēšana, abi ir pamatojami atkarībā tā, no kura skatu punkta to argumentē – no vienas puses, iecere ir noteikt (precizēt) robežu, kuras principus jau definē Civillikums (tātad jautājums nav par būtību, bet procesuāls). No otras puses, šāda noteikšana vai precizēšana var ievērojami skart daudzas personas, kuru īpašumi robežojas ar AB robežu. Attiecīgi, risinot šādus jautājumus vispārējā (nevis individuālā) kārtībā, varētu būt pamatoti ieviest “daudzpakāpju” procedūru, lai varētu gan adekvāti informēt ieinteresētās puses, gan iesaistīt tās.

Tomēr, lai neizveidotu sarežģītu un smagnēju procedūru, kādas “tradicionāli” ir tādiem jautājumiem, kas skar plašu sabiedrības loku, kā teritoriālais plānojums vai ar ietekmi uz vidi saistītiem lēmumiem, apsvēršanas vērts ir “vienkāršotās” procedūras ceļš, kas vienlaikus paredz ieinteresētajām pusēm tiesības iesniegt precizējumus attiecībā uz savu teritorijas robežu pirms lēmuma pieņemšanas, ja precizējumi noteikti atbilstoši MK noteiktajai metodikai.³¹⁴

“Vienkāršotās” pieejas scenārijs

- Iesaistot likumā noteiktās institūcijas, kuru kompetencē atrodas attiecīgie AB robežas noteikšanas un apstiprināšanas jautājumi.
- Lēmuma projekts (**MK lēmuma (not., rīk.) vai ministrijas VAA**) tiek izstrādāts, pārbaudot kompetentās institūcijas uz metodikas pamata noteikto AB robežu, iesniegtos viedokļus, precizējumus (*iespējams, daļēji deleģējams uzdevums*), un virzīts lēmuma pieņemšanai esošo normatīvo aktu ietvaros noteiktā kārtībā.
- ZPL iekļauj vispārīgu atrunu (principu), ka lēmuma pieņemšanas procesa laikā ieinteresētās personas, kuru īpašumi robežojas ar AB robežu, ir tiesīgas iesniegt precizējumus (noteiktā termiņā). Likums nosaka, kādā termiņā un kādi dokumenti iesniedzami.
- Atkarībā no Lēmuma formas iekļaujama atruna, ka lēmuma apstrīdēšana (īpaši, ja tas ir vispārējais administratīvais akts) neaptur lēmuma spēkā stāšanos.

“Daudzpakāpju” procedūrai/pieejai būtu nepieciešams detalizētāk izstrādāt lēmuma pieņemšanas procedūru.

- Attiecīgi likumam jāietver pamatelementi, kā un ar kādu institūciju un ieinteresēto personu iesaisti notiek lēmuma pieņemšana, bet detalizēta procedūra, termiņi,

³¹⁴ Piemēram, tajā noteiktās ekspertu metodes pielietošana, piesaistot atbilstošas kompetences ekspertus.

informēšanas kārtība (t.sk. par lēmuma pieņemšanu) jāparedz Ministru kabineta noteikumos.

- **Deleģējums MKm izdot noteikumus par AB robežas noteikšanas kārtību** – MK noteikumu “Kārtība, kādā nosaka jūras krasta robežu” (*Lēmuma pieņemšanas procesuālie jautājumi*).

Likumā iekļaujamie pamatprincipi neatkarīgi no izvēlētās pieejas (vienkāršotā vai daudzpakāpju).

Precizējot kompetences un mehānismus:

- Likumā nosaka par jūras krastu pārvaldības koordinēšanu atbildīgo iestādi – “par vidi un plānošanu atbildīgā ministrija” (VARAM). Pēc būtības Zemes pārvaldības likumā jau daļēji tāda kompetence ir noteikta, lietojot terminu “par vides aizsardzību atbildīgajai ministrijai”,³¹⁵ bet šī koordinējošā loma un kompetence koordinēt izstrādi (vai “noteikt” – ja VAA) jūras krasta robežas būtu iekļaujamas tās “kompetenču” ietvarā, precizējot 13. pantu;
- Lēmuma sagatavošanā pienākumu līdzdarboties piekrastes pašvaldībām, iespējams, papildinot esošo 13. panta trešo daļu ar atsevišķu punktu attiecībā uz piekrastes pašvaldību pienākumu nodrošināt šādu iesaistīšanos;³¹⁶
- Un kompetences (pienākumi) citām iesaistītajām institūcijām, tostarp VZD, kas apkopo un ievieto informāciju par zemes vienībām, kuras robežojas ar AB robežu. Informāciju, kuru ievieto Kadastra informācijas sistēmā un nosūta zemesgrāmatai. Papildu vēl VZD iesaiste informācijas apkopošanā un aprēķinu veikšanā, ja nepieciešams lēmumam pievienot informāciju par “platību apjoma izmaiņu” (sk.7.3.3.2. sadaļu);
- Iespējams, jāapsver ārpus “standarta” procedūrām izveidojams **strīdus risināšanas mehānisms** (strīdus risināšanas “komisija”), kas tiesīgs risināt problēmsituācijas un pieņemt lēmumu par risinājumu pirms gala lēmuma apstiprināšanas;³¹⁷
- Lēmuma projekta sagatavošana, iesaistot piekrastes pašvaldības un iedzīvotājus – tiesības iesniegt priekšlikumus, informāciju. Jāiekļauj likumā princips, ka konsultācijām jāparedz pietiekams laiks, piemēram, trīs mēnešu ietvars;³¹⁸
- Informēšana par gala lēmumu, t.sk. ieinteresētās personas (pierožniekus) (iespējams, publikācija Latvijā nebūtu pietiekama, ņemot vērā potenciālās konsekvences robežas maiņas gadījumā). Jāizmanto digitālās iespējas ieinteresēto

³¹⁵ Sk.likuma 15. panta sestā daļa.

³¹⁶ Daļēji atbilst jau tagad noteiktai kompetencei attiecībā uz robežu precizēšanu, sk. : Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1019 Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi. 64. punkts. (apskatīta augstāk 4.4. nod.)

³¹⁷ Strīdus risināšanas mehānisma izveides apsvēršanā šeit iekļauts kā ieteikums izvērtēt (t.sk. valsts pārvaldē esošo pieredzi, piem.VZD) nepieciešamību paredzēt alternatīvo strīdus risināšanas mehānismu (t.i. ārpus “standarta” pārskatīšanas un pārsūdzēšanas procesam, kas, protams, to neatceļ, tomēr potenciāli samazina “standarta” procesa ierosināšanu, ja izdodas konfliktsituāciju atrisināt jau lēmuma tapšanas stadijā).

³¹⁸ Lēmuma pieņemšana un projekta stadijā tā nodošana publiskai apspriešanai ir, piemēram, Francijas pieredze.

pušu informēšanai, kā arī VZD esošā informāciju un iespējas informēt kadastra subjektus.

7.3. Ar augstākās bangas robežas noteikšanu saistītie jautājumi un priekšlikumi risinājumiem

Šajā sadaļā ietverti pamatelementi un galvenie principi, kas un kā vēl jārisina kopā ar augstākās bangas robežas noteikšanas jautājumiem. Tie izstrādāti, ņemot vērā uzdevumu nodrošināt valsts un sabiedrības intereses, t.sk. risinājumus par izmaiņām privātpašuma sastāvā un to reģistrāciju (projekta 4.5.p.).

7.3.1. Erozijas skartās privātā īpašuma zemes un valstij piederošais jūras krasts

Saskaņā ar Civillikumu un tiesību doktrīnā dominējošo viedokli erozijas skartās teritorijas, t.i. vietas jūras krastā, kuras sasniedz jūras augstākās bangas, ir uzskatāmas par “bojā gājušu” īpašumu (saskaņā ar Civillikuma 1033.p.1.d.). Šajā gadījumā īpašuma tiesība uz zemi “automātiski” zūd, pārejot valstij piekritīgu publisko ūdeņu statusā, t.i., dabisku procesu rezultātā, kas izraisījuši īpašuma zudumu. Līdzīgi kā citās valstīs šāda veida īpašuma zudums neveido tiesību uz kompensāciju.³¹⁹

Attiecīgi, nosakot augstākās bangas robežu, teritorija, kas paliek jūras pusē, no tās “automātiski” pāriet valsts īpašumā, kļūstot par “publisko ūdeņu” sastāvdaļu. Šāds mehānisms izriet no jau spēkā esošā Civillikuma un precizējumus neprasa. Tomēr šī “automātiskā” izmaiņa dabā jāieintegrē cilvēku izveidotos īpašuma tiesību un objektu uzskaites procesos, kas tiks apskatīts tālāk.

7.3.2. Īpašuma pieaugums ar “pieskalojumu” un tā attiecināšana uz jūras krasta teritoriju

Kā secināts iepriekš, analizējot Civillikumā noteikto attiecībā uz pieskalojuma institūtu, t.i. īpašuma pieauguma vienu no veidiem, Civillikuma normas ietver skaidras norādes par situācijām attiecībā uz pieskalojumu upēs un ezeros, bet nav tiešu norāžu par situāciju jūras piekrastē. Ņemot vērā Civillikuma principus, pastāv iespēja piemērot analogiju attiecībā uz jūras krasta pieaugumu.

Ja risinātu piekrastes jautājumus pēc šāda principa, tad pēc analogijas iznāktu, ka īpašnieks, kura teritorijai “pieskalojums” ir izveidojis papildus sauszemes teritoriju, ko vairs neapskalo jūras augstākās bangas (un pieskalojums ir “galīgs”), varētu iegūt šo sauszemes daļu uz “īpašuma ar

³¹⁹ Sk.diskusiju 3.3.1.nod.

pieaugumu” pamata. Jautājums par to, vai notiekošais process ir beidzies, būtu prasītāja pierādīšanas jautājums, kas jūras piekrastē varētu būt viens no izaicinājumiem.

Ņemot vērā “pieauguma” institūta piemērošanu un attiecināšanu uz upēm un ezeriem, jāreķinās ar attiecīgajā regulējumā ietvertu citu loģiku, kāda, iespējams, būtu nepieciešama attiecībā uz jūras piekrasti tās specifikas dēļ. Viens no piemēriem šajā kontekstā ir pieeja, kas ietverta 962. pantā (ja upe atstāj savu agrāko gultni) – ja “publiskā upe” atstāj gultni, “iekarojot” citas teritorijas, vecā (pamestā) gultne paliek tās krastu īpašniekiem, jo tā skaidrots gan mūsdienu tiesību zinātnē, gan 1939. gadā “valsts nav ieinteresēta paturēt īpašumu uz šauru un garu zemes strēli.”³²⁰

Attiecīgi, ja jūras piekraste ir “nacionālo interešu telpa” un “kopīgas lietas” sastāvdaļa, tam nepieciešama cita loģika (pieeja). Tādēļ jautājums par situācijām ar jūras atkāpšanos vai krasta pieskalojumu nebūtu atstājams piemērošanai “pēc analogijas”, jo jūras krasta teritorijai nepieciešams atsevišķs, tai pielāgots risinājums, kas Civillikumā netiek sniegts. Tādēļ nepieciešams speciālā likumā (ZPL) noteikt attiecīgus nosacījumus. Šo ieteikumu apstiprina arī augstāk citētā administratīvās tiesas atziņa *Tūjas mola lietā*, kas norāda, ka:

“Krasta dabīgais pieaugums, kas veidojies, jūrai atkāpjoties,” nav automātiski uzskatāms par privātpersonas īpašuma pieaugumu. Tas (vismaz līdz tam, kad privātpersona savas īpašuma tiesības nav apliecinājusi normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā) ir uzskatāms par publisku (valstij piekrītošu) īpašumu, kas kalpo normatīvajos aktos skaidri definētām sabiedrības interesēm attiecībā uz jūras piekrasti.”³²¹

Attiecīgi arī tiesas ieskatā, ņemot vērā to, ka jūras krasts ir noteikts publiskā (valstij piekrītošā) īpašuma statusā sabiedrības interesēs, tad tādas zemes pieaugums varētu būt vērtējams savādāk nekā “tradicionālā” Civillikuma pieeja, kas attiecināta uz upju krastiem.

Ņemot vērā jūras krasta joslu kā paaugstināta riska zonu, kas pakļauta nepārtrauktam pārveides procesam, speciāls regulējums par situāciju, kad veidojas pieskalojums, būtu pamatota pieeja šāda specifiska objekta kontekstā. Speciālās normas (iekļaujamas *Zemes pārvaldības likumā*) var noteikt īpašuma tiesību iegūšanas nosacījumus pieskalojuma veidošanās gadījumā. Piemēram, kā vispārējo principu nosakot, ka veido valstij vai pašvaldībai piekritīgu teritoriju publisko ūdeņu apsaimniekošanas nodrošināšanai, un uz to attiecas ZPL 15. panta ceturtās daļas ierobežojumi. Vienlaikus nosakot, ka, ja pieskalojums veidojas pie privātā īpašumā esošas teritorijas, kas iepriekš zemi zaudējusi erozijas dēļ, tad pieskalojums veido konkrētā īpašuma, ar kuru robežojas, pieaugumu, sākot no augstākās bangas robežas uz zemes pusi.

³²⁰ Korps L. “Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma.” Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr.5, 1939, 1126. - 1127. lpp. Sk.līdzīgi: Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga: TNA, 2002, 63. lpp., citējot Korpu.

³²¹ Turpat.

7.3.3. Ar īpašuma tiesībām saistītas informācijas reģistrēšana un aktualizācija.

Kā iepriekš šajā pētījumā norādīts, saskaņā ar Civillikumu, kā arī *Zemes pārvaldības likuma* 16. pantu, uz likuma pamata pastāvošās īpašuma tiesības uz jūras piekrastes joslu ir spēkā bez ierakstīšanas zemesgrāmatā. Tātad, apstiprinot “augstākās bangas robežu”, saskaņā ar likumā noteikto kārtību un metodiku valsts īpašumā esošā jūras krasta robeža kā valstij piederoša publisko ūdeņu robeža būs spēkā neatkarīgi no tā, vai tā fiksēta zemesgrāmatā. Turklāt konkrētās robežas apstiprinot ar MK lēmumu vai VAA, kas izsludināts likumā noteiktā kārtībā, tās ir saistošas trešajām personām un tām piemīt “publiskās ticamības” statuss.

Vienlaikus šādām izmaiņām nepieciešami risinājumi attiecībā uz tiem īpašumiem (to daļām), kuriem mainās:

- Statuss, kļūstot par “publisko ūdeņu” sastāvdaļu;
- Platība, jo īpašumā esošā teritorija samazinās, ja augstākās bangas robeža atrodas konkrētā īpašuma teritorijā.³²²

Attiecīgi šādi gadījumi skar divus būtiskus jautājumus, kurus jārisina:

- 1) Ietekme uz esošajiem īpašumiem (jo metodiski noteikta AB robeža būs pirmo reizi);
- 2) Informācijas reģistrēšana un pielāgošana esošajiem publiski pieejamiem datiem (informācijai par nekustamā īpašuma īpašniekiem, apjomu utt.).

Šie jautājumi tālāk tiek skatīti atsevišķi, jo pirmajam nepieciešama konceptuāla izšķiršanās, kā risināt situācijas, kas vēsturiski izveidojušās gan krastu mainības, gan zemes reformas praktisko izpildījumu dēļ. Otrais ir vairāk procesuālas dabas, kas prasa ieviest sistēmu, kura nodrošina adekvātas un ticamas informācijas atspoguļojumu gan valsts pārvaldes funkciju veikšanai (krastu pārvaldībai, nodokļu aprēķiniem u.c. ar teritoriju saistītām funkcijām), gan privāttiesisku darījumu veikšanai, lai tie var balstīties uz publiski pieejamās informācijas ticamību.

7.3.3.1. “Augstākās bangas robežas” noteikšanas ietekme uz esošajiem privātīpašumiem

Ņemot vērā šajā pētījumā ietvertu normatīvo aktu un situācijas analīzi, vērts atgādināt, ka ne Latvijas brīvvalsts laikā (vismaz kopš 1930. gada un it īpaši no 1937. gada), ne 1990. gados uzsāktās zemes reformas laikā nebija likumīga pamata, kādā jūras krasta daļa, līdz kurai sniedzās augstākās bangas, varētu nonākt īpašumā, jo jau tad skaitījās valsts īpašumā esošo publisko ūdeņu sastāvdaļa, kas nebija nodoti privatizācijai (t.sk. īpašumu tiesību atjaunošanai).

³²² Šajā sadaļā par “pieskalojuma” iespējamību un īpašuma tiesību maiņu tādos gadījumos nebūs runa, jo tas neveido “automātiski” zaudētas zemes problēmsituācijas. Šis jautājums apskatīts iepriekšējā sadaļā un faktiski ir salīdzinoši vienkārši risināms (vai nu atstājot analogijas piemērošanas iespējamībai vai atrunājot ZPL ar “speciālās” nosacījumiem).

Attiecīgi, vērtējot esošo situāciju, kad vairāk nekā 100 īpašumu atrodas jūras krastā vai pat daļēji zem ūdens, un izpētīto zemju piešķiršanas un īpašumu tiesību atjaunošanas gadījumus, visus īpašuma objektus, kas pašreiz atrodas jūras krastā, var sadalīt divās grupās:

- 1) Atjaunotas vai piešķirtas īpašuma tiesības korekti (atbilstoši tā laika regulējumam);
- 2) Atjaunotas vai piešķirtas īpašuma tiesības – pa “jūras ūdens līniju” u.tml. kritēriju, kas liecina par normatīvo aktu “piemērošanas/izpildes kļūdu.”

Pirmie gadījumi viennozīmīgi liecina par krasta eroziju un var uzskatīt, ka ir “automātiski” zaudējuši īpašumu, jo tas iet bojā pēc spēkā esošām Civillikuma normām.

Otrie gadījumi liecina par izpildes kļūdu. Vienlaikus precizējot augstākās bangas robežu attiecībā uz šiem īpašumiem, tāpat kā pirmo gadījumā, īpašuma daļa, kas atrodas aiz AB robežas, uzskatāma par “gājušu bojā.” Tomēr, ja valsts rīcības rezultātā (t.sk., tās pilnvarota pārstāvja) īpašums ir nostiprināts zemesgrāmatā, ietverot krasta daļu līdz pat ūdens līnijai, tad valstij jālabo kļūda vai nu ar īpašuma prasības celšanu, vai prettiesiska labvēlīga administratīvā akta atcelšanu (atkarīgs no pamata, uz kuru sākotnējais lēmums ir pieņemts). Vienlaikus šādos gadījumos privātpersona varētu vērtēt iespējas pieprasīt zaudējumu piedziņu no valsts.³²³

Ņemot vērā to, ka jūras krasta josla, kas ietver gan piekrastes ūdeņus, gan sauszemes daļu līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, ir valstij piederoši publiskie ūdeņi, tad neuzskatām par pamatotu *Zemes pārvaldības likumā* iekļauto pieļāvumu, ka, ja privātpersonas īpašumā ir zeme zem publiskajiem ūdeņiem un tā tiek pārdota, valstij ir pirmpirkuma tiesības uz atsavināmo zemi.³²⁴ Nav saprotams, ko valsts un kādēļ varētu atpirkt jūras piekrastes joslā, ja tās daļa, kas skaitās “publiskie ūdeņi” likuma ietvaros jau ir tās īpašumā esošs objekts. **Tādēļ ZPL 15. panta trešā daļa būtu grozāma, izslēdzot no tās jūras krasta joslu.** Šķiet, arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa neuzskatīja, ka situācijā, kad privātpersonas īpašumā ir nonācis tiesību objekts, kas pēc likuma pieder valstij, tā atgūšana ir realizējama atpirkšanas ceļā. Gluži otrādi, tiesas prakse liecina, ka ieraksts zemesgrāmatā par “publiskajiem ūdeņiem,” kas saskaņā ar likumu pieder valstij, nevar mainīt faktu, ka konkrētais tiesību objekts vēl aizvien ir valsts īpašums, tas ir, ieraksts zemesgrāmatā nevar grozīt uz likuma pamata esošās īpašuma tiesības.³²⁵

Vienlaikus jāatzīst, ka esošās situācijas jūras krasta joslā, iespējams, tomēr prasa no valsts puses uzņemties atbildību par līdz šim esošajām īpašuma tiesību neskaidrajām robežām. Jāatzīmē, ka iepriekš minētā zaudējumu piedziņas procedūra būtu sarežģīta un ilgstoša, kas nevarētu būt taisnīgs un efektīvs risinājums ne aizskartajām privātpersonām, ne valstij. Tādēļ situācijas risinājums prasa politisku izšķiršanos, uzņemoties valsts atbildību un risinot situācijas par zaudēta

³²³ Sk. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums. <https://likumi.lv/ta/id/110746>; Sk. arī: Ziemele I. Tiesību aizskārums kompensācijas princips Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un Latvijā. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens. Nr. 1/2010

³²⁴ Zemes pārvaldības likuma 15.panta trešā daļa. (Pamata redakcija uz 01.01.2015., tāda pati spēkā uz 2019.)

³²⁵ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-188/2017 (Rāznes ezera lieta) un Latgales Apgabaltiesas Civillietu tiesas 22.12.2017. spriedums lietā Nr.CA-0416-17 (tā pati lieta – par Rāznes ezeru)

īpašuma daļu ar “kompensēšanas” mehānismu, nevis atpirkšanu attiecībā uz tām teritorijām, kuru robežas ietekmēs, pirmo reizi precīzi nosakot un apstiprinot augstākās bangas robežu.

Tāda “zaudējumus atlīdzinošas kompensācijas” noteikšana ir jāparedz vienreizēja maksājuma veidā un ir attiecināma uz privātpersonu īpašumā esošu un zemesgrāmatā ierakstītu zemi. Kompensācija aprēķināma par teritoriju, kas pēc augstākās bangas robežas noteikšanas atrodas jūras krasta sauszemes daļā līdz augstākās bangas robežai no jūras puses un attiecīgi kļūst par valsts īpašumu).³²⁶

Kompensācijas apmērs

- 1. modelis:

Tā kā runa savā būtībā ir par teritoriju, kuru ir skārusi krastu erozija (un tieši tādēļ tā atrodas “augstākās bangas” robežās, turklāt tā ir teritorija, uz kuru attiecas īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumi arī tagad (piemēram, saskaņā ar Aizsargjoslu likumu u.c.)), tad kompensācijas aprēķināšana varētu balstīties uz vienkāršotu sistēmu, pēc kuras attiecīgā kompensējamā summa tiek noteikta, proporcionāli piemērojot kadastrālo vērtību,³²⁷ kā arī iekļaujot citu zaudējumu segšanu, ja tādi radušies ar attiecīgu AB robežas noteikšanu saistītu darbību dēļ (te varētu būt runa, piemēram, par nepieciešamo robežu plānu precizēšanu uzmērīšanas ceļā).³²⁸

- 2. modelis:

Otra pieeja kompensācijas noteikšanai varētu būt likuma *Par atsavināšanu sabiedrības vajadzībām iekļauto principu par atlīdzības aprēķināšanu* piemērošana.³²⁹ Tomēr tā varētu tikt apšaubīta, ņemot vērā, ka faktiski tā ir teritorijas daļa, kas pakļauta erozijai un atrodas paaugstināta riska zonā, par kuras vērtības noteikšanas adekvātumu prognozējamās lielas diskusijas un apgrūtināta vienošanās.

Ņemot vērā to, ka situācija par kompensācijas piešķiršanu ir neviennozīmīgi vērtējama no valsts un sabiedrības interešu viedokļa, tā tomēr prasa risinājumu, kas ņem vērā arī privātpersonu intereses, kuru īpašuma tiesības tiek skartas. Tad **kompensāciju, kāda aprakstīta pirmajā modelī, vērtējam kā piemērotāko.** Tomēr jebkurā gadījumā gan kompensācijas noteikšana, gan veids būs politiskā izšķiršanās, kas prasa plašākas diskusijas nekā šī pētījuma ietvaros iespējams izvērst.

³²⁶ Mehānisms nebūtu attiecināms uz pašvaldībām, lai gan arī pašvaldību īpašumā reģistrētas zemes atrodas attiecīgajā joslā.

³²⁷ Nosacīti līdzīga pieeja – par kadastrālās vērtības piemērošanu – izmantota Ministru kabineta 2010. gada 26. janvāra noteikumos Nr. 85 "Kārtība, kādā nosaka zaudējumu atlīdzības veidu un apmēru, kā arī aprēķina zaudējumus, kas saistīti ar gājēju celiņu ierīkošanu un īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumu Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslā". <https://likumi.lv/ta/id/204546>

³²⁸ Sk. diskusiju nākamā sadaļā.

³²⁹ Sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas likums. <https://likumi.lv/ta/id/220517>

Terminš u.c. nosacījumi

- Kompensācijas piešķiršanas nosacījumi būtu jāiekļauj ZPL Pārejas noteikumos, lai 1) Nebūtu jāizstrādā atsevišķi MK noteikumi; 2) Lai būtu skaidrs, ka tas ir pagaidu risinājumus un attiecas tikai uz esošo situāciju risināšanu saistībā ar AB pirmreizēju noteikšanu. Atbildība par kompensāciju aprēķināšanu būtu uz krastu jautājumus koordinējošo iestādi, kura izpildi var deleģēt citai iestādei.
- **Tiesību izmantošanai par kompensācijas pieprasīšanu sakarā ar īpašuma samazinājumu AB robežas noteikšanas dēļ, jāparedz iesniegšanas termiņš – 10 (vai 3) gadi.** Dažādas versijas, bet var pielīdzināt prasības noilguma termiņam.
- Jāattiecinā uz īpašumiem, kuri iegūti zemes reformas laikā. Jebkurā gadījumā nosakot, ka šāds risinājums ir piemērojams tikai līdz augstākās bangas robežas noteikšanai pirmo reizi. To aktualizējot, kompensācijas nepienākas, jo tādas izmaiņas būs viennozīmīgi vērtējamās kā “bojā gājis” īpašums krastu erozijas dēļ (“augstākās bangas” pavirzīšanās uz iekšzemi). Tam apliecinājums atšķirībā no pašreizējās situācijas, kad nav valsts fiksētas un definētas līnijas, pret kuru būtu mērāmi erozijas apmēri.

7.3.3.2. Informācijas reģistrēšana un pielāgošana

Šajā sadaļā tiek apskatīti risinājumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu informācijas par augstākās bangas robežas noteikšanu adekvātu iekļaušanos tiesību sistēmā.

Attiecīgi ar to tiek skartas vismaz divas informācijas sistēmas un tajās atspoguļotā informācija, tostarp par īpašuma tiesībām uz vienu vai otru īpašumu:

- 1) Zemesgrāmatā iekļautā informācija;
- 2) Informācija Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā (turpmāk – Kadastra informācijas sistēma);
- 3) ATIS (par šo sk. 4.3. sadaļu).

Par informācijas precizēšanu Kadastra informācijas sistēmā.

Kā redzams no Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma,³³⁰ tā mērķis ir “nodrošināt sabiedrību ar aktuālu kadastra informāciju par visiem valsts teritorijā esošajiem nekustamajiem īpašumiem, to objektiem, zemes vienības daļām un to īpašniekiem, tiesiskajiem valdītājiem, lietotājiem, nomniekiem.”

Šo mērķu sasniegšanai ir izveidots Nekustamā īpašuma valsts kadastrs, kas kā vienota uzskaites sistēma nodrošina attiecīgās informācijas iegūšanu un uzturēšanu.

Saskaņā ar *Zemes pārvaldības likumā* (ZPL) jau iekļauto pienākumu šajā sistēmā jāaktualizē “jūras piekrastes sauszemes daļas un jūras piekrastes ūdeņu kartogrāfiski noteiktās robežas” pēc

³³⁰ Nekustamā īpašuma valsts kadastra likums. <https://likumi.lv/ta/id/124247/redakcijas-datums/2010/07/01>

ģeotelpisko pamatdatu aktualizācijas.³³¹ Šādam nolūkam ZPL deleģējis MKm izdot noteikumus par kārtību, kādā “Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrē un aktualizē informāciju par jūras piekrastes joslu un iekšzemes publiskajiem ūdeņiem.”(13.p.l.d.5.p.).

Saskaņā ar MK noteikumu 263/2012 par kadastra objekta reģistrāciju,³³² tie jau ir izdoti, pamatojoties uz attiecīgā ZPL panta pamata ar 2018. gada grozījumiem. Tomēr, kā redzams no 2018. gada grozījumu anotācijas,³³³ attiecībā uz jūras piekrastes sauszemes daļu, kuras noteikšanai tiek izmantots Civillikuma un Zemes pārvaldības likuma kritērijs par jūras piekrastes piederību valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, regulējums informācijas reģistrēšanai un aktualizācijai nav iekļauts. Kā norāda grozījumu autori, “Kadastra informācijas sistēmā netiek uzkrāta informācija par augstākās bangas atrašanās vietu. Tāpat tika konstatēts, ka šāda informācija netiek uzkrāta nevienā citā valsts un pašvaldību institūcijā. Tādējādi Kadastra informācijas sistēmā nav iespējas izveidot tādas zemes vienības, kas atbilstu Zemes pārvaldības likumā noteiktajam.”

Ņemot vērā šī projekta ietvaros izstrādāto metodiku “augstākās bangas robežas” noteikšanai, gadījumā, ja tā tiks pieņemta un piemērota, būs iespējams noteikt attiecīgo robežu un veikt nepieciešamās darbības informācijas reģistrēšanai.

Priekšlikumi:

Grozāms būtu ZPL 16. panta otrās daļas otrais teikums, nosakot, ka “Jūras krasta joslas kartogrāfiski noteiktās robežas aktualizē par Kadastru atbildīgā iestāde pēc augstākās bangas robežas apstiprināšanas vai aktualizācijas normatīvajos aktos noteiktā kārtībā.”

Attiecīgi pielāgojami arī MK noteikumi 263/2012, lai atrunātu procesuālos jautājumus, kā realizējams VZD pienākums reģistrēt un aktualizēt Kadastra informācijas reģistrā attiecīgo informāciju. Tostarp **papildinot MK noteikumu (iesp.2.punktu (ar otro daļu)), lai noteiktu**, ka

“Kadastra objekta reģistrāciju vai kadastra datu aktualizāciju veic VZD pēc jūras krasta joslas iekšzemes robežas apstiprināšanas normatīvajos aktos noteiktā kārtībā.”

Faktiski pārējie nepieciešamie grozījumi jau ir tikuši diskutēti 2018. gadā, virzot grozījumus MK noteikumos, bet nepieņemti neesošās metodikas dēļ. Ieteikums ir pie tiem atgriezties kopā ar MK noteikumiem par jūras krasta robežas noteikšanu.

Vienlaikus šajos grozījumos MK noteikumos 263/2012 ir jāiekļauj arī VZD pienākums reģistrēt attiecīgo teritoriju – **jūras krasta josla kā “jūras krasta josla – publiskie ūdeņi”**³³⁴, ar to aptverot gan piekrastes ūdeņus, gan krastu līdz augstākās bangas robežai.

Papildus jāveic grozījumi, lai noteiktu Kadastrā iekļaujamās informācijas par AB robežu augstāku tiesisko statusu (ne tikai informatīviem nolūkiem), t.i., lai attiecīgajā valsts informācijas

³³¹ Likuma 16(3). pants.

³³² Ministru kabineta 10.04.2012. noteikumi Nr. 263 Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi. (MK Noteikumi 263/2012)

³³³ MK noteikumu Nr. 263/2012 grozījumu (2018) Anotācija pieejama: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40406830>

³³⁴ Nosacījums, kas 2018. gada grozījumos tika sašaurināts uz “iekšējiem publiskiem ūdeņiem” jāpapildina ar “jūras krasts – publiskie ūdeņi.”

reģistrā iekļautā informācija (par pie koordinātēm piesaistītu robežu) **ir tiesisks pamats zemes vienību robežu precizēšanai** (kamerāli) gadījumos, kad normatīvajos aktos noteiktā kārtībā apstiprinātā jūras krasta robeža (valsts īpašuma robeža) ir mainījusi citu personu īpašumā esošo īpašumu robežas.

Pēc MK noteiktā kārtībā apstiprinātās augstākās bangas robežas, VZD, iekļaujot šo informāciju Kadastra informācijas sistēmā, būtu jāuzliek atzīme “neatbilstošs statuss” attiecībā uz tām zemes vienībām, kuru jūras puses robežas maina (“iekļauj”) augstākās bangas robeža.

Grozāms (papildināms) MK noteikumu 263/2012 **134. punkts**, kas principā paredz šāda statusa noteikšanu, bet neparedz tādas situācijas, kādas izveidosies, mainoties robežām AB dēļ, attiecīgi paredzot tiesības mainīt Kadastra informācijas sistēmā esošās zemes vienības robežas bez mērniecības darbu veikšanas.

Tas būtu pamats īpašniekiem, kuru zemes robežojas ar jūras krasta joslu, veikt uzmērīšanu, ja ir vēlme veikt kādus darījumus ar attiecīgo īpašumus (tiesība, nevis pienākums), līdzīgi kā sistēma, kas noteikta pašreiz saistībā ar jaunāko mērījumu seku fiksēšanu attiecībā uz apkārtējiem īpašumiem, ja to robežas nav vairs atbilstošas. Saskaņā ar MK noteikumu 263/2012 135. punktu.

Lai nodrošinātu neatbilstošās zemes vienību zemes robežu plāna anulēšanu MK noteikumu 263/2012 "Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi" 163. punkts būtu jāpapildina ar jaunu apakšpunktu, kurš paredzētu tiesības anulēt zemes robežu plānus arī augstākās bangas robežas noteikšanas gadījumā.

Diskutējams paliek jautājums, kā un vai iespējams iztikt bez uzmērīšanas un kā maināms (vai papildināms) MK noteikumu 263/2012 135. punkts, kas paredz neatbilstoša zemes vienības robežu ierakstu dzēst tad, kad ir iesniegti jauni dati no zemes kadastrālās uzmērīšanas dokumentiem (papildinot ar “pēc AB robežu apstiprināšanas lēmuma pieņemšanas”).

Jāvērtē, vai gadījumos, kad augstākās bangas robežas dēļ ir zudusi daļa no zemes vienības, jauna kadastrālā uzmērīšana būtu jāierosina un jāveic tikai īpašuma īpašniekam (piemēram, kad nepieciešams darījumu vai būvniecības veikšanai), vai ir arī gadījumi, kad tas būtu jāveic (jāfinansē) valstij. Šo jautājumu vismaz attiecībā uz izmaiņu, kas notiek saskaņā ar AB noteikšanu un apstiprināšanu pirmo reizi varētu risināt kopā ar iepriekš minēto “kompensēšanas mehānismu.”

Par Zemesgrāmatā esošās informācijas precizēšanas iespējām/nepieciešamību

Pirms diskutēt par risinājumiem AB robežas noteikšanas gadījumā, vispārīgi vērts pievērst uzmanību dažiem aspektiem. Galvenais jautājums ir, ko īsti apliecina zemesgrāmatas ieraksts? Droši vien vienots viedoklis būtu attiecībā uz to, ka tas apliecina īpašuma tiesību uz konkrēto īpašumu, bet, jautājums ir, vai arī konkrētu platību pa konkrētām robežām...? Un vai īpašumiem, kas robežojas ar mainīgiem dabas elementiem, nebūtu jāuzskata robežas kā “precīzi nefiksējamās,” bet jānosaka atsevišķi atbilstoši normatīvajiem aktiem noteiktai kārtībai un

terminiem (nosaka valsts ar iespēju personai noteikt pašai, ja nepieciešams, bet tad izmantojot atsevišķi noteikto kārtību/metodiku).

Ievadam – neliela atkāpe par zemesgrāmatas mērķi un funkcijām, kas cieši saistīts ar iespējamiem un/vai nepieciešamiem risinājumiem šī pētījuma kontekstā.

Zemesgrāmatā ieraksta nekustamos īpašumus un ar tiem saistītās tiesības, “tādējādi nodrošinot informācijas publisku pieejamību un publisku ticamību.”³³⁵ Tomēr pats nostiprinājuma ieraksts nav vērtējams kā apstiprinājums, kas ietekmē darījuma spēku.³³⁶ Attiecīgi nostiprinājuma ieraksts zemesgrāmatās ietekmē tikai *tiesību realizācijas iespējas* (1478.p.).³³⁷ **Pēc būtības zemesgrāmatā esošie ieraksti domāti, lai aizsargātu privāttiesiskos darījumos iesaistīto pušu tiesības un likumīgās intereses, nodrošinot publiski ticamas informācijas pieejamību par konkrētā īpašuma (ne platības vai citu detaļu) īpašnieku.** Piemēram, ja zemesgrāmatā ierakstītas astoņas ēkas uz konkrētās zemes vienības, bet dabā ir tikai trīs, tad tas, ka reģistrā ir astoņas, nenozīmē, ka darījumi tiks veikti ar astoņām, bet gan ar tik, cik patiesībā ir konkrētajā īpašumā. Nosacīti līdzīgi to informācijas ticamības apjomu var attiecināt uz īpašuma platību, zemesgrāmata ne apstiprina, ne noliedz konkrētā īpašuma platību un konfigurāciju, kāds ir ierakstīts, balstoties uz iesniegtajiem (mērniecības) dokumentiem vai citiem likumā akceptētiem dokumentiem, kas apstiprina īpašuma apjomu. Zemesgrāmata reģistrē īpašuma tiesību faktu, tomēr nevar tikt uzskatīta par informācijas avotu, kurā var iegūt informāciju par precīziem nekustamā īpašuma apmēriem u.tml. Arī tad, ja mērnieks būs kļūdījies, piemēram, par 1 ha un zemes realitātē ir mazāk (vai vairāk), darījuma objekts būs reālais īpašums, ja pat zemesgrāmatas datos ir reģistrēta lielāka vai mazāka platība. Tie ir tikai praktiski piemēri, kas apliecina diskusijās izskanējušās atziņas, ka zemesgrāmata neapliecina platības vai tamlīdzīgus datus par īpašumu, bet gan īpašuma tiesību uz, piemēram, nekustamo īpašumu “Kārļi,” vienlaikus norādot tā sastāvu, tomēr jāreķinās, ka sastāva informācija dzīvē var ienest korekcijas. Attiecīgi zemesgrāmata apliecina faktu, ka konkrētajai personai pieder konkrētais īpašums. Īpašuma sastāvu jau tagad darījumu puses parasti pārbauda pašas, savukārt īpašniekiem un ieinteresētajām personām tiem īpašumiem, kuri robežojas ar jūras krasta joslu kā dabiski mainīgu elementu, ir jānosaka pienākums pārbaudīt aktuālo informāciju par robežu pirms darījumu veikšanas.

Šajā kontekstā apsverams ir jautājums, kā integrēt publiski ticamas informācijas nodrošināšanas mērķi, ko sniedz pašreizējā zemesgrāmata par konkrētiem īpašumiem, ar informāciju, kuru būs nepieciešams adekvāti atspoguļot arī attiecībā uz privātā īpašumā esošām zemēm pēc augstākās bangas robežas noteikšanas, kas var mainīt privātpersonu īpašumā esošās zemes vienības robežas.

Jāatzīst, ka pašreizējā sistēma attiecībā uz zemesgrāmatā iekļaujamās informācijas tiesisko pamatu ir grūti salāgojama ar tādu robežu precizēšanu, kas notiek ar tiesību akta palīdzību, jo nav elastīga mehānisma, kā izmainīt vispārīgā kārtībā (bez individuālas uzmērīšanas) informāciju tādā

³³⁵ Torgāns K. red. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401-2440.p.), 2000, 63.l pp.

³³⁶ Turpat. Sk. arī Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 11. aprīļa lēmumu Lietā Nr.SKC-1314/2016, par zemesgrāmatas tiesneša pienākumu vērtēt arī citos normatīvajos aktos (kā speciālajās normās) noteiktos nosacījumus, neskatoties uz to, ka ieinteresētās personas uz tiem nav norādījušas.

³³⁷ Torgāns K. red. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401-2440.p.), 2000, 63. lpp.

veidā, lai skaidra ir arī informācija par teritorijas platību, kura pašreiz tiek fiksēta pēc zemes robežu plānu iesniegšanas. No otras puses, kā jau minēts, lai gan konkrēta platība parādās zemesgrāmatā, pamatots ir jautājums, vai tā ir vienlaikus informācija, kuru var uzskatīt par publiski ticamu vai īpašuma tiesības apjomu (uz konkrētu platību) apliecināšanu. Lai vai kā, šo atstājam kā atvērtu jautājumu tālākām diskusijām, kad risinās jautājumus par to, kā vislabāk integrēt zemesgrāmatā atrodamo informāciju ar informāciju par valsts īpašumā esošo jūras krasta joslu, kas pieder, uz likuma pamata. Pamatoti būtu izvērtēt visu sistēmu, lai pielāgotos vairāk mūsdienās esošajām tehnoloģiskajām iespējām un pakāpenisku atteikšanos no, piemēram, plāniem papīra formātā. Tas radītu iespēju vienkāršotā veidā salāgot jau noteiktās robežas ar precizētām dabiskā ceļā radušos izmaiņu dēļ.

Tomēr situācija ar publisku ticamību un īpašumu robežu precizēšanu nenoliedzami būs jārisina, tādēļ daži idejiski priekšlikumi:

- 1) Papildināt zemesgrāmatas likuma 41. pantu, kas paredz to, ka “Zemesgrāmatu nodalījumā, izmantojot citu valsts informācijas sistēmu tiešsaistē saņemtu paziņojumu, izdara šādus grozījumus” – iekļaujot apakšpunktu, kas paredz, ka informācijas sistēmu tiešsaistē (līdzīgi kā par “kadastra apzīmējuma” nomaiņu), Kadastra IS var nosūtīt informāciju, kuriem īpašumiem jāuzliek atzīme – “AB robeža.”

Lai nodrošinātu publisku informāciju visām ieinteresētajām personām.

Alternatīva: grozot ZPL, iekļaut speciālo normu, kas paredz atzīmes uzlikšanu “augstākās bangas robeža,” attiecīgi tas ir tiesisks pamats atzīmes izdarīšanai attiecīgajos īpašumos, saskaņā ar zemesgrāmatas likuma 44. panta otro daļu. Šis saskan ar iepriekš minēto VZD pienākumu apkopot un iesniegt informāciju par visiem atbilstošās kategorijas īpašumiem zemesgrāmatai atzīmes izdarīšanai.

- 2) Zemes pārvaldības likumā – iekļaut pienākumu personām pirms darījumu veikšanas ar īpašumiem, kuros izdarīta speciāla atzīme “AB robeža”, pārliecināties par aktuālo robežu. Aktuālā informācija pieejama Kadastra informatīvajā sistēmā. Darījumu gadījumā aktualizējama ar individuālo uzmērīšanu, ja nepieciešams.
- 3) AB “efekts” – situācijā, kad valsts ir noteikusi sava īpašuma robežu ar normatīvajos aktos noteiktā kārtībā piemērotu metodiku, informācija par attiecīgo robežu, kas apstiprināta ar trešajām personām saistošu aktu, **precizē (maina) robežojošo īpašumu robežas**. Tas dotu pamatu Nekustamo īpašumu kadastra informācijas sistēmā iekļaut atzīmi “neatbilstošs statuss” tām zemes vienībām, kas tiek skartas ar noteikto augstākās bangas robežu, ja AB noteikšana ir mainījusi īpašuma robežas (sk. iepriekšējo sadaļu).
- 4) Attiecībā uz īpašumiem, kuri nav vēl ierakstīti zemesgrāmatā, “AB atzīme” jāuzliek Kadastra reģistrā. Šim ierakstam būtu jābūt kā aprobežojumam ierakstīt zemesgrāmatā, kamēr nav veikta AB noteikšana. Ierakstot zemesgrāmatā, jāņem vērā AB robežas.

Galvenais mērķis, kas būtu jāsasniedz, veicot precizējumus informācijas apritē un atspoguļojumā, būtu ieviest informāciju par faktu, ka **īpašums robežojas ar AB robežu** un ar to saistīto **pienākumu (apgrūtinājumu)**, pārliecinoties par aktuālo robežu *pirms* darījumu veikšanas.

Īsumā augstāk apskatītie risinājumi sastāv no:

- Atzīmes uzlikšanas par “augstākās bangas robežu”;
- Kadastrā iekļaujamu atzīmi “neatbilstošs statuss” – pēc AB robežas noteikšanas un iekļaušanas Kadastra reģistrā;
- VZD pienākums apkopot informāciju par tiem īpašumiem, kuriem jāuzliek “AB robeža,” ievietot to Kadastra sistēmā un nosūtīt zemesgrāmatai. Šis uzdevums ir jāattiecina uzreiz ar grozījumu spēkā stāšanos (atšķirībā no citiem, kur būs vajadzīgi pārejas noteikumi).
- Zemesgrāmata uzliek atzīmi saskaņā ar Zemesgrāmatas likuma 44. p.;
- *Zemes pārvaldības likumā* būtu jāpiešķir atzīmei par “AB robežu” tiesiskas sekas, t.i., ja īpašumam ir šāda atzīme, tad informācija attiecībā uz tās robežām jāskatās Kadastra reģistrā un precizējama zemesgrāmata, ja nepieciešams darījumu veikšanai.
- ATIS sistēmā³³⁸ papildina ar – “augstākās bangas robeža” kā apgrūtinājums (kopā ar precizējumu par “jūras krasta tauvas joslu – ūdens riska zonu” (vai – “augstākās bangas buferjoslu”).

Par platības izmaiņām (AB robežas noteikšanas dēļ) – tās, ja nepieciešams (piemēram, nodokļa aprēķinam), var risināt jau lēmuma par AB noteikšanu izstrādes un pieņemšanas stadijā. Iesaistot VZD, kas var veikt aprēķinus par platību samazinājumu/izmaiņām, ņemot vērā LĢIA noteikto (koordinātu sistēmā) AB robežu, attiecīgi, ja nepieciešams, platību izmaiņu konstatācija (kamerāli) tiek iekļauta lēmumā par AB robežas apstiprināšanu. Pēc lēmuma pieņemšanas informācija tiek iekļauta Kadastra sistēmā valsts pārvaldei nepieciešamo uzdevu veikšanai. Informāciju var precizēt pēc individuālu mērījumu izdarīšanas, kurus ir tiesīga veikt ieinteresētā persona – konkrētās zemes īpašnieks.

Strīdus gadījumi risināmi tāpat kā spēkā esošajā sistēmā. Ja nepieciešami grozījumi robežu plānos, tos veic persona atbilstoši Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumu Nr.1019/2011 64. punktam.³³⁹

7.4. Normatīvo aktu uzskaitījums

Noslēgumā apkopojuma saraksts par galvenajiem normatīvajiem aktiem, kuros jāveic grozījumi vai jāizstrādā (diskutēti VII nodaļā):

Zemes pārvaldības likums

Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas likums

Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmas likums (ATIS)

³³⁸ Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēma, sk. V nod.

³³⁹ Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1019 Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi, kuros 64. punkts paredz kārtību, kādā veic izmaiņas, “ja uzmērāmā zemes vienība robežojas ar valsts īpašumā esošiem, Civillikumā noteiktiem publiskiem ūdeņiem un konstatētas robežu neatbilstības”.

MK 10.04.2012. noteikumi Nr. 263 Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi (tie jau iekļauj atsauci uz ZPL 13.p.1.d.5.p.minētajiem MK noteikumiem)

MK 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1019 Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi

Iesp. Zemesgrāmatas likums (iespējams pietiktu ar speciālās normas iestrādāšanu ZPL kā norādīts iepriekš).

- MK noteikumos Nr.281/2012 “Augstas detalizācijas topogrāfiskās informācijas un tās centrālās datubāzes noteikumi.” Ietverot to 1. pielikumā “Augstas detalizācijas topogrāfiskās informācijas objektu klasifikators un to elementu apzīmējumu specifikācija” – augstākās bangas robežas apzīmējumu un specifikāciju.

Jauni MK noteikumi “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasta robežas noteikšanas metodika.”

Kopsavilkums

Civillikumā noteiktais, ka jūras piekraste pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, ir vispārīga norma, bet tam ir tiesiskas sekas – mainās privātā īpašumā esošo zemes vienību robežas un zemes piederība, līdz ar ko tas skar gan privātu personu, gan arī valsts intereses. Tādēļ ir nepieciešams speciālās tiesību normās noteikt kārtību, kādā tiek īstenots Civillikumā noteiktais par jūras piekrastes piederību.

2019. gada aprīlī tika uzsākts pētījums par metodoloģiskā un juridiskā pamatojuma noteikšanu un formulēti priekšlikumi izmaiņām normatīvajā regulējumā. Pētījums tika veikts līguma ietvaros, kas noslēgts starp Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju kā pasūtītāju un biedrību “Baltijas krasti” kā izpildītāju. Pētījuma mērķis – sagatavot nepieciešamo metodoloģisko un juridisko pamatojumu Ministru kabineta uzdevumu izpildei par vietas, kuru sasniedz jūras augstākās bangas, noteikšanu un sniegt priekšlikumus izmaiņām normatīvajā regulējumā, kas ieviestu mūsdienu apstākļiem atbilstošu terminu, izstrādātu metodoloģiju minētās vietas noteikšanai, tās aktualizācijas kārtību, kā arī noteiktu kārtību īpašuma tiesību izmaiņām īpašumiem, kurus ir skārušas jūras augstākās bangas.

Ar Ministru kabineta 2018. gada 28. augusta sēdes protokollēmumu (25.§) Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai uzdots izstrādāt un līdz 2019. gada 1. decembrim iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā normatīvo aktu projektu par kārtību, kādā nosaka un aktualizē jūras piekrastes joslu un jūras augstākās bangas vietu, kā arī datu nodošanu reģistrēšanai valsts informācijas sistēmām un to aktualizācijas biežumu. Savukārt Tieslietu ministrijai uzdots izvērtēt nepieciešamību noteikt kārtību, kādā atbilstoši jūras krasta līnijas un jūras augstākās bangas vietas izmaiņām nosaka un aktualizē jūras piekrastes ūdeņus un jūras piekrastes sauszemes daļu un no tās izrietošās īpašuma tiesību izmaiņas, un iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā grozījumus normatīvajos aktos. Līdz ar to veiktais pētījums būs par pamatu, lai veiktu Ministru kabineta uzdoto uzdevumu izpildi.

Pētījums sastāv no septiņām daļām. Tā sākuma daļā tiek analizēts, ar kādu mērķi un pamatojumu 1937. gadā likumdevējs Civillikumā iekļāva terminu “augstākā banga”, un izvērtēta Civillikumā un citos normatīvajos aktos lietotā termina “augstākā banga” atbilstība un piemērotība mūsdienu apstākļiem, kā arī izstrādāti priekšlikumi mūsdienām atbilstoša termina ieviešanai un piemērošanai. Dokumentā ir arī izvērtētas iespējas noteikt gan dabā, gan izmantojot tālīzpētes datus, “vietu, kuru sasniedz augstākā banga”, un izstrādāta noteikšanas metodika, iekļaujot nosacījumus datu noteiktībai un precizitātei. Pētījumā ir izstrādāti priekšlikumi par datu uzkrāšanu, datu aktualizācijas biežumu un tās lietderību, kā arī kārtību, kādā tie tiek nodoti valsts informācijas sistēmām, nosakot, kurām valsts informācijas sistēmām dati nododami. Dokumentā tiek analizēta arī citu Eiropas valstu pieredze jūras krasta monitoringa veikšanā un jūras krasta erozijas ietekme uz īpašuma tiesībām. Pētījuma noslēgumā ir sagatavoti priekšlikumi valsts un sabiedrības interešu nodrošināšanai jūras krasta erozijas skartajās privātajās zemēs, kā arī sagatavoti priekšlikumi par īpašuma tiesībām jūras piekrastē un tās izmaiņām, ievērojot dabas procesus un nosakot kārtību, kādā nosaka un aktualizē no “jūras augstākās bangas vietas” izmaiņām izrietošās īpašuma tiesību izmaiņas. Ir izstrādāti risinājumi, lai izstrādātu procesuālās normas piekrastes reģistrācijai un

materiālās tiesību normas, kas regulētu īpašuma tiesību maiņu, nosaucot konkrētus normatīvos aktus, kuros būtu iestrādājamas šīs izmaiņas.

Mūsdienās normatīvais regulējums attiecībā uz jūras piekrastes sauszemes daļu ir balstīts Civillikumā un Zemes pārvaldības likumā. Civillikums nosaka pamatprincipu un konceptuālu pieeju jūras piekrastes jeb jūras krasta teritorijas daļas, “kuru sasniedz jūras augstākās bangas,” piederības regulējumam, kur tā 1104. pants nosaka, ka “publiskie ūdeņi ir valsts īpašums, ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai. Jūras piekraste pieder valstij līdz tai vietai, kuru sasniedz jūras augstākās bangas.” Zemes pārvaldības likums aptver plašāku teritoriju, kas saistīta ar jūru, ieviešot terminu “jūras piekrastes josla”, kuru likums skaidro kā “teritoriju, kurā ietilpst jūras piekrastes ūdeņi un jūras piekrastes sauszemes daļa”. Līdz ar to ūdeņu un piekrastes pārvaldības jautājumi neaprobežojas ar valsts un privātpersonas vai privātpersonu savstarpējo attiecību regulējumu un ūdeņu lietošanas mērķi, bet aptver daudz plašākus aspektus, tostarp publiskās tiesības.

Viens no galvenajiem problēmjautājumiem pētāmās tēmas kontekstā ir neskaidrā terminoloģija, kura netiek konsekventi lietota vai piemērota, kā arī tas, ka vienādi termini tiek izmantoti dažādiem skaidrojumiem. Līdz ar to, analizējot normatīvo regulējumu, termini “krasts”, “krasta zona”, “krasta nogāze” un “krasta josla” tiek aptverti ar jēdzienu “piekraste”. Tomēr pēc būtības “krasts” līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, ir tas, ko Civillikums ir “atstājis” valsts īpašumā kā publisko ūdeņu sastāvdaļu. Piemēram, dabas zinātnē jēdzienu “krasts” definē kā pārejas joslu starp ūdeni un sauszemi – piejūras mainīgo joslu.

Jau kopš romiešu tiesību laikiem jūra un tās krasts tika uzskatīts par visai sabiedrībai piederošu “lietu” jeb *res omnium communis*. Jūra tiek uzskatīta par teritoriju, kura savu dabisko īpašību dēļ ir jāatstāj pieejama visai sabiedrībai, lai tā var baudīt sabiedrības kopīgā īpašuma “augļus”, tādēļ tā nevar atrasties kāda privātā īpašumā jeb pakļauta kādas personas ekskluzīvai tiesiskai varai. Šo konceptu tālāk attīstījā dabisko tiesību skolas pārstāvji un viens no tās pazīstamākajiem pārstāvjiem Hugo Grocijs (Hugo Grotius), kas skaidrojot *res communes* pieeju kā piemēru minēja jūras, kuras uz visiem laikiem izslēdzamas no īpašumu objektu loka, kas varētu tikt pakļauti privātīpašumam, balstoties uz to piemērotību universālai izmantošanai.

Jūra un tā sauszemes daļa, kurā aizsniedzas jūras ūdeņi, tiek vairumā valstu uzskatīta par, pirmkārt, publisku teritoriju, balstoties uz “*res communes*” principu. Otrkārt, teritoriju, kurā sabiedrībai ir piešķirtas lietošanas tiesības vai nu balstoties uz “public domain,” vai “publiskas lietas” vai īpašnieka tiesību aprobežošanu atkarībā no tā pie kuras tiesību sistēmas viena vai otra valsts pieder vai ir ietekmējusies. Vienojošais elements visām trim pieejām – *res communes* statuss.

Latvijas pirmās brīvvalsts laikā vienas no nozīmīgākajām likumdošanas iniciatīvām, kas skāra arī ūdeņu piederības jautājumus, bija saistītas ar agrāro reformu (trešo reformu), kas aizsākās 1920. gadā, tūlīt pēc Latvijas-Vācijas un Latvijas-Krievijas miera līguma noslēgšanas. Likuma par Agrāro reformu II daļa par zemes fonda izlietojumu noteica, ka “meži, ūdeņi, lauksaimniecībā nederīgas zemes, vēsturiskas vietas, ievērojamākie dabas jaukumi (..) paliek valsts īpašumā un pārziņā tādos apjomos, kā noteic atsevišķs likums.” Pēc vēsturisko normatīvo aktu analīzes ir

redzams, ka jūras un tās piekrastes līdz vietai, kuru sasniedz augstākie viļņi vai bangas, nav Civillikuma jaunieviešums, bet tas tiek lietots jau no 1924. gada, tostarp zemes piešķirumiem jūrmalā. Analizējot publisko ūdeņu un jūras piederības regulējumu vietējo civillikumu kopojumā, tas kopā ar analizēto normatīvo aktu attīstību 1920-1930. gados ļauj secināt, ka jūra un jūras piekraste (kopš 1924./1926. gada – līdz vietai, kuru sasniedz augstākie viļņi) nav bijis privātā īpašuma objekts. Analizējot ūdeņu piederības tiesības 1920. gadu beigās un 1930. gadu sākumā, skaidri iezīmējas divas dažādās pieejas attiecībā uz “pirmās šķiras” publiskajiem ūdeņiem, starp kuriem ir jūra, kas tika uzskaitīta par *res nullius* un *res communis* un attiecīgi nevarēja piederēt privātpersonām. Turklāt sauszemes piederība, kas robežojās ar piekrasti, neradīja nekādas priekšrocības to īpašniekiem. Atšķirībā no “otrās šķiras” publiskajiem ūdeņiem, par kuru piederību doktrīnā bija zināmas neskaidrības.

Jaunais 1937. gada Civillikums ieviesa vēl plašākus jauninājumus Latvijas iekšējo ūdeņu piederības un lietošanas kontekstā. Saskaņā ar 1102. – 1111. p. ūdeņus varēja sadalīt noteiktās “šķirās,” ņemot vērā to piederību un publisko lietošanu. 1) *Publiskie ūdeņi* – valsts īpašums, ieskaitot gultni (*res fisci* un *usus publico*); 2) *Valsts ūdeņi* – valsts privātīpašums (*res fisci*); 3) *Privātas upes*, uz kurām atļauta satiksme (*flumina privatae in usus publico*); 4) *Kopējie ūdeņi*, kas stiepjas cauri vai piekļaujas dažādu īpašnieku zemes īpašumiem; 5) *Privātie ūdeņi*, kas atrodas viena īpašuma ietvaros. Svarīgi uzsvērt, ka Civillikuma normas jau no to pirmsākumiem (arī romiešu tiesībās) atšķirīgi definēja jūras piederību, kas balstījās uz dabas dotas, visiem kopējās lietas konceptu (*res communes*). Šī pētījuma kontekstā būtiskākā nianse ir 1104. panta konstrukcija un izpratne par to, vai atruna, ka “publiskie ūdeņi” ir valsts īpašums, “ciktāl uz tiem nepastāv īpašuma tiesības privātai personai”, ir attiecināma tikai uz upēm un ezeriem un nav attiecināma uz jūras piekrasti. Kopumā, ņemot vērā Civillikumā ietvertu 1104. panta konstrukciju, ietverot valsts īpašumtiesību uz jūras piekrasti atsevišķā teikumā, var secināt *per argumentum e contrario* – jūras piekraste nevar piederēt nevienam citam.

Analizējot zemes reformas normatīvo regulējumu un tiesības uz jūras piekrasti kā “publisko ūdens” sastāvdaļu, var secināt, ka zemes reformas *normatīvais regulējums* nemainīja Civillikumā ietvertu vispārējo normu, ka tādi publiskie ūdeņi kā jūras piekraste pieder valstij un neparedzēja tiesisku pamatu piešķirt attiecīgu teritoriju privātā īpašumā. Satversmes tiesas sniegtās atziņas par zemes reformas procesu un ierobežojumiem attiecībā uz bijušajiem īpašniekiem gan citu faktisko apstākļu kontekstā tomēr ļauj secināt, ka tāda veida ierobežojums, kas noteikts attiecībā uz dabas objektu ar *res communes* vērtību un nav piešķirams īpašumā, ir noteikts sabiedrības interesēs un varētu tikt atzīts par konstitucionālu. Jāatzīmē, ka līdz pat 2019. gada augustam nav pieejama neviena tiesu lieta, kas būtu skatījusi jūras krasta piederības jautājumus.

Zemes pārvaldības likuma neregulē īpašuma tiesības, bet nosaka to pārvaldību, tostarp lietošanas kārtību attiecībā uz objektiem (zemi), kas ietverti likumā. Šis likums ir viens no normatīvajiem aktiem, kas izmanto “augstākās bangas” pieeju, lai definētu “jūras piekrasti” vai, kā ieviests ar šo likumu, – “jūras piekrastes sauszemes daļu.” Tomēr “augstākās bangas” pieejas piemērošana, lai definētu piekrastes robežu, nebija sākotnējā likumprojekta izstrādātāju versijā, un likuma tapšanas gaitā tika apspriestas un acīmredzami atmestas vairākas citas pieejas, kas ļauj secināt, ka tādi jēdzieni kā “pirmā zemes vienības robeža” un “vieta, kur sākas dabiskā sauszemes

veģetācija” ir apspriesti un noraidīti, vienojoties par Civillikumā lietotā jēdziena izmantošanu. Tomēr tā piemērošana ir apgrūtināta, jo nav ne metodikas, ne deleģējuma tādu izstrādāt.

Veicot citu normatīvo aktu izpēti un izvērtējamu, kuros vēl atrodams termina “augstākās bangas” lietojums, tika analizēti tādi normatīvie akti un tiesību normas kā zvejniecības regulējums, aizsargjoslu noteikšana, “apgrūtinātās teritorijas”, mērniecības un nekustamo īpašumu informācija, plānošanas tiesību akti. Šo normatīvo tiesību aktu kopums parāda, ka “augstākās bangas” jēdzienu tiešā veidā lieto divos gadījumos:

- 3) definējot tauvas joslas jūras puses robežu (šī pieeja ir ienākusi tauvas joslas regulējuma kontekstā jau no 1994. gada),
- 4) mērniecības procesos – zemes vienību robežu apsekošanas gadījumos un aktualizēšanai, ja notikušas izmaiņas.

Savukārt tas, kā tieši tiek konstatēta augstākās bangas robeža, piemēram, tauvas joslas noteikšanai, normatīvajā regulējumā nav atrodams.

Pētījuma ietvaros ekspertu sniegtais skaidrojums “augstākās bangas” jēdzienam ietver dabā notiekošo procesu atspoguļojumu – Vētras stipruma vēja spiediena rezultātā izveidojies vilnis, kas sasniedz (uzskalojas) tādu vietu (augstumu) krastā, kur ikdienā viļņu uzskalošanās nenotiek. Svarīgi minēt, ka terminu “augstākā banga” vēsturiski (līdz 1940. gada 22. jūlijam) un kopš 1992. gada līdz pat mūsdienām lieto, lai nošķirtu valsts īpašumā esošo publisko ūdeņu robežu, šajā gadījumā – jūras krastu no pārējās sauszemes daļas. Mainot šo terminu, mainās arī ar to ieviestā “elastība” nodrošināt, ka valsts īpašumā esošo publisko ūdeņu robežas pielāgojas reālajai situācijai dabā. Līdz ar to, ja saglabājas uzstādījums paturēt valsts īpašumā piekrastes joslu, īpašuma tiesību jomā izveidojusies situācija ir jārisina, un Latvija šajā ziņā nav unikāla. Tā kā līdz šim gan likumdevēja, gan Ministru kabineta pieeja attiecībā uz jūras piekrastes piederību, negrozot un/vai noraidot grozījumus Civillikumā, liecina par vēlmi atstāt piekrastes joslu valsts īpašumā, tad pamatoti ir izvērtēt sekas no “augstākās bangas” pieejas piemērošanas un sniegt priekšlikumus par to, kā risināmi ar to saistītie tiesību jautājumi.

Līdz ar to ir nepieciešams atrast metodi, kas ļauj pēc iespējas precīzāk fiksēt konkrētu vietu, kura definējama kā “augstākās bangas robeža”. Vienlaikus, definējot termiņu, kādos ietvaros vai nosacījumos, pie kuriem attiecīgi fiksētā robeža jāpārskata tās mainīgās iezīmes dēļ. Nosakot piemērotu metodiku un veicot metodikā pamatotus aprēķinus, kā arī pielāgojot tos dabā esošajiem faktoriem, šī pētījuma ietvaros tiek piedāvāta attiecīga metodika, tostarp nosacījumi un termiņi. Metodika ļaus fiksēt “vietu, kuru sasniedz augstākās bangas” ar pietiekoši lielu precizitāti, lai izveidotu kartēs fiksējamu “augstākās bangas robežu.”

Priekšlikumi augstākās bangas robežas (turpmāk tekstā ABr) noteikšanā veidoti, balstoties nozīmīgākajā pieejamajā informācijā par Baltijas jūras un Rīgas līča krastiem raksturīgajiem dabas procesiem, kas novēroti pēdējo 30 gadu laikā. Tostarp tika izmantoti dati par jūras krasta procesiem Latvijā, kas iegūti, balstoties uz laika periodā no 1988. līdz 2019. gadam veikto empīrisko pētījumu rezultātiem.

Par robežkritēriju ārpuskārtas apstākļu definēšanai var tikt izmantots noteikts vējsadzinumu līmenis jebkurā Latvijas piekrastes HMS. Par robežkritēriju nosakot 2,00 m

ūdenslīmeņa pārsniegumu, ir iespējams ar pieņemamu ticamību nošķirt “tipiskas” erozijas epizodes no ārkārtēji stiprām erozijas epizodēm. To, līdz kādam augstumam viļņu skalošanās var notikt, galvenokārt regulē faktoru kombinācija – reljefa sarežģītība un virsūdens joslas platums līdz attiecīgajam augstuma atzīmēm, kā arī konkrētā atrašanās vieta Latvijas piekrastē (vēsums pret potenciālās vētras viļņu fronti).

Augstāko bangu uzskalošanās maksimālās robežas noteikšanai var tikt izmantotas trīs atšķirīgas pieejas:

4. Sazarots metožu kopums, ar kuru robežas novietojumu nosaka dabā, piesaistot ekspertu/ekspertus;
5. Robežas noteikšana attālināti, izmantojot kādu metodi, kas aizvieto fizisku reljefa īpatnību/augstuma/ģeoloģiskās uzbūves utt. noteikšanu un citus lauka darbus, piemēram, mehāniska attāluma noteikšanu iekšzemes virzienā no ūdenslīnijas vai mehāniska krasta reljefa augstuma noteikšanu LAS (reljefa modeļa analīze).
6. Iepriekšējo divu pieeju kombinācija, kurā primāri robežas novietojumu nosaka attālināti/mehāniski, bet atslēgas teritorijās (modeļteritorijās) un strīdus teritorijās uz lauka veic iegūtā rezultāta kontroli. Kontrolei var izmantot Latvijas jūras krasta ģeoloģisko procesu monitoringa sistēmu, to atjaunojot, kā arī atsevišķas ekspertu ekspedīcijas/apsekojumus.

Augstākās bangas robeža nosakāma, izmantojot reljefa augstumu (2,5 m). Neskatoties uz krasta nogāzes mikroreljefa augsto īstermiņa mainību, kopējā krasta nogāzi raksturojošo parametru (sanešu apjoms pludmalē, pludmales vidējais augstums, krasta līnijas azimuts u.c.) mainība ir ievērojami lēnāka. Tas nozīmē, ka robežas noteikšanā ir pieļaujama ģeneralizācija. Optimālais attālumu starp laužuma punktiem ir 20 m, ļauj izvairīties no ļoti laužītas robežas veidošanās, un ir samērojams ar krasta nogāzes elementu tipiskajiem parametriem Latvijā.

Tā kā *ABr* tiek veidota, ņemot par pamatu 2,5 m augstumlīniju (horizontāli), tad par šīs robežas izcelsmes avotu var kalpot jebkurš pietiekoši precīzs virsmas augstuma modelis (*DEM* – no angļu valodas „*Digital Elevation Model*”), kurš aptver visu Latvijas krasta līniju. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra (*LĢIA*) kopš 2013. gada sāka Latvijas teritorijas vienlaidu aerolāzerskenēšanu. Izmantojot ortofotogrāfijas kā pamatni, varam pārliecināties, kur atrodas izveidotā *ABr*. Būtiski, ka 6. etapa ortofotogrāfiju uzņemšana laika ziņā nav pārāk tālu no *LiDAR* datu ieguves laikiem.

Divi galvenie *ABr* izveides pamatnosacījumi ir:

- tai ir pietuvināti jāseko 2,5 m augstumlīnijai,
- tai jābūt pietiekoši vienkāršai (ar 20 m vidējo attālumu starp mezglpunktiem).

Parasti jūras (un līča) krasts tiek uztverts kā vienlaidus līnija, tādēļ pamatots ir pieņēmums, ka *ABr* jāveido kā nepārtraukta līnija no Igaunijas līdz Lietuvas robežai. Tomēr šajā robežā nebūtu iekļaujami tie posmi, kuri šķērso vai no lielo upju ietekas, vai arī tādas ūdensteces, kuras ierobežo tehniskās būves.

Tauvas joslas iekšzemes robežu atliek mehāniski no *ABr*. Tauvas josla atrodas 20 m attālumā no *ABr*.

Lai izveidotu risinājumus un priekšlikumus “augstākās bangas” pieejas iestrādāšanai normatīvajos aktos un identificētu iespējamus nepieciešamos grozījumus tika identificēti divi iespējamie scenāriji attiecībā uz jūras krasta piederības jautājumu:

I scenārijs: esošā pieeja jūras krasta piederībai līdz vietai, kur sniedzas augstākās bangas (turpmāk šajā nodaļā – arī “jūras krasts”) ir valsts (publiskais) īpašums.

II scenārijs: jūras krasts – publiska “lieta” (teritorija) neatkarīgi no tā piederības. Tātad teritorijai īpaša statusa piešķiršana kā *res communes* tiesību objektam (jeb sabiedrībai kopīga lieta).

II scenārija gadījumā īsti ieguvumi nav saskatāmi, izņemot atsevišķām privātpersonām, ja skatās īstermiņa perspektīvā. Jo, no vienas puses, tās uz laiku (potenciāli līdz nākamajiem eroziju procesiem) saglabā īpašuma tiesību uz erozijas skartu teritoriju. No otras puses, tas neatrisina situācijas, kuru ir pietiekoši daudz, attiecībā uz privātā īpašumā esošām teritorijas daļām, kas jau atrodas daļā, ko apskalo piekrastes ūdeņi (tātad ir atzīstamas par jūras gultnes sastāvdaļu).

Tā kā II scenārijs būtu fundamentāla pieejas izmaiņa, tad tālāk detalizēti pētījumā apskatīti tikai nepieciešamie risinājumi I scenārija ietvaros. Zemāk minētie I scenārija pamatojumu apkopojuma aspekti var būt arī arī iemesls apsvērt atsevišķa likuma par piekrasti izstrādi:

- Nacionāla vērtība;
- Nacionālā interešu telpa;
- Ar lielu ekonomiskās attīstības potenciālu un vienlaikus ekoloģisko apdraudējumu;
- Viena no galvenajām riska zonām klimata pārmaiņu dēļ;
- Starptautiski nozīmīga bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas kontekstā. Vairāk nekā piekto daļu (22%) no Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes sauszemes joslas 5 km platumā aizņem Eiropas Savienības nozīmes aizsargājami biotopi. Piekrasti šķērso Baltijas-Baltās jūras putnu migrācijas ceļš, un piekrastes ūdeņi ir vairāku putnu sugu ziemošanas vieta. Gandrīz 50% piekrastes krasta joslas aizņem īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.
- Dažāds piederības status var apgrūtināt “publisko ūdeņu” pārvaldību, it īpaši, ja aptver gan publisko, gan privāto tiesību subjektiem piederošas teritorijas. Jārēķinās, ka tiesības noteikt ierobežojumus un *pienākumus* ir pakļaujamas satversmības vērtējuma testam gadījumos, kad valsts tos nosaka attiecībā uz privātpersonas īpašumā esošiem objektiem. Tādas šī pētījuma fokusa teritorijas kā apsaimniekošana, t.sk. antropogēnās slodzes mazināšana un attīstības (izmantošanas) līdzsvarošana, ir viens no aktuālākajiem piekrastes pārvaldības jautājumiem. It īpaši tas attiecas uz krasta teritoriju, kurā notiek jūras viļņu uzskalošanās.
- Likums nepieciešams arī, lai noteiktu valsts pienākumu rūpēties par erozijas samazināšanu, kam primāri jāietver antropogēnās slodzes mazinoši pasākumi.

Balstoties uz iepriekš minēto, iespējami divi risinājumi “augstākās bangas” pieejas iestrādāšanai normatīvajos aktos:

1) Nepieciešams jauns likums vai normatīvo aktu grozījumi:

1.1. Ņemot vērā piekrastes gan pārvaldības, gan īpašumtiesību jautājumu regulējuma specifiku un regulējamā objekta specifiku, uzskatām atsevišķu likumu par piemērotāko risinājumu. Tas varētu būt Jūras krasta likums, kurā maksimāli būtu jāintegrē citos likumos, piemēram, Zemes pārvaldības likumā ietvertās prasības. Uz pārējiem, kas skar

attiecīgo teritoriju, jāietver skaidras atsauces, piemēram, Civillikums, kas nosaka piederības principu, kā arī Aizsargjoslu likums, kas ietver piekrastes aizsargjoslas, vienlaikus vērtējot terminoloģijas saderību un precizēšanas nepieciešamību;

2) Nepieciešami grozījumi Zemes pārvaldības likumā, kur būtu nepieciešams:

2.1. Noteikt precizējumus saistībā ar likuma mērķi un darbības jomu, ja likumā plāno iekļaut normas, kas regulē piederības jautājumus, piemēram, īpašuma iegūšanu ar “pieskalojumu”. Tādā gadījumā būtu jāveido jauns pants. Ņemot vērā likumā esošos pantus, likums jāpapildina ar 2'. p. “Likuma darbības jomas” vai jāpapildina 2. pants ar otro daļu līdzīgi kā Jūras pārvaldības likumā, lai iekļautu ar piederības jautājumiem saistītos robežu precizēšanas aspektus, uz ko attieksies likumā ietvertie nosacījumi;

2.2. Jāprecizē esošā terminoloģija un jēdzienu skaidrojumi, kā arī jāpievieno jauni jēdzieni un definējumi;

2.3. Jāveic grozījumi ar augstākās bangas robežas noteikšanu;

2.4. Jāievieš augstākās bangas robežas apstiprināšanas kārtība/process.

Dokumenta noslēguma daļā ietverti pamatelementi un galvenie principi par to, kas un kā vēl jārisina kopā ar augstākās bangas robežas noteikšanas jautājumiem. Tie izstrādāti, ņemot vērā uzdevumu nodrošināt valsts un sabiedrības intereses, t.sk. risinājumus par izmaiņām privātīpašuma sastāvā un to reģistrāciju. Piemēram, nepieciešams risināt jautājumu, kas skar erozijas skartās privātā īpašuma zemes un valstij piederošo jūras krastu, kā arī situācijas, kad ir noticis īpašuma pieaugums ar “pieskalojumu” un tā attiecināšana uz jūras krasta teritoriju, kā arī ar īpašuma tiesībām saistītās informācijas reģistrēšana un aktualizācija. Svarīgi minēt arī galvenos normatīvos aktus, kuros būtu jāveic izmaiņas: Zemes pārvaldības likums, Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas likums, Apgrūtināto teritoriju informācijas sistēmas likums (ATIS), MK 10.04.2012. noteikumi Nr. 263 Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi (tie jau iekļauj atsauci uz ZPL 13.p.l.d.5.p.minētajiem MK noteikumiem), MK 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1019 Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi, Zemesgrāmatas likums (iespējams, pietiktu ar speciālās normas iestrādāšanu ZPL). Nepieciešams izstrādāt jaunus MK noteikumus – “Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasta robežas noteikšanas metodika.”

Pētījuma dokuments sastāv no septiņām nodaļām, ievada un kopsavilkuma daļām, kā arī literatūras saraksta un pieciem pielikumiem. Pētījums veikts no 2019. gada 2. aprīļa līdz 20219. gada 31. augustam.

Literatūras un avotu saraksts

Grāmatas

- Aragao A. 2016. Property and Environmental Protection in Portugal. Property and Environmental Protection in Europe, G. Winter (ed.), Europa Law Publishing. 280 lpp.
- Boruks A. 1995. Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā: no senākiem laikiem līdz mūsdienām. Grāmatvedis. 449 lpp.
- Eberhards, G., 2003. Latvijas jūras krasti. Latvijas Universitāte, Rīga, 259 lpp.
- Eberhards, G., Lapinskis, J., 2008. Processes on the Latvian Coast of the Baltic Sea. Atlas. Latvijas Universitāte, Rīga, 64 lpp.
- Konradi F., Walter A. 1935. Civillikumi ar paskaidrojumiem. 2.grāmata. Lietu tiesības. Rīga. 408 lpp.
- Mierkalne J. 2012. Zemes reforma - atslēga uz īpašumu. Rīga. VZD. 336 lpp.
- Montini M. & Ciacci M. "In the Name of "Common Interest": Framing Environmental Good as Common Goods." Property and Environmental Protection in Europe, G. Winter (ed.), Europa Law Publishing, 2016: pp. 324 – 339.
- Morell J.B. 1992. The Law of the Sea: An historical analysis of the 1982 Treaty and its rejection by the United States. McFarland & Co., Inc. Jefferson, NC, USA. 482 lpp.
- Rozenfelds J. 2011. Lietu tiesības, 4.labotais, papildinātais izdevums. Rīga. Zvaigzne ABC. 224 lpp.
- Sinaiskis V. 1995. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga. Latvijas Juristu Biedrība. 197 lpp.
- Švarcs F. 2011. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga, Tiesu namu aģentūra. 378 lpp.
- Švābe, A. 1923. Latvijas vēsture. Rīga, AS Valters un Rapa.
- Švābes A., Būmanis A., un Dišlers K., red. 1927-1928. Latviešu Konversācijas vārdnīca, Pirmais sēj. Rīga: A.Gulbja apg. 43007 lpp.
- Torgāns K. red. 2000. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401-2440.p.). Rīga. Mans Īpašums. 687 lpp.
- Ulsts, V., 1998. Baltijas jūras Latvijas krasta zona. Valsts Ģeoloģijas Dienests, Rīga, 96 lpp.
- Zunarelli S., Musi M. 2016. Current issues in maritime and transport law. Boloņa. Bonomo Editore. 421 lpp.

Publicētie avoti

- Čepāne I. 2018. Kuģis vai māja – tāds ir jautājums. Jurista Vārds, Nr.15, 15-17, <https://juristavards.lv/doc/272527-kugis-vai-maja-tads-ir-jautajums/>

- Čepāne I., Meiere S. 2001. Par tauvas joslas tiesisko statusu. Pieejams http://providus.lv/article_files/1491/original/Tauvas_josl.pdf?1331718763
- Eberhards, G., Purgalis, I., 2008. Pieaugošo Latvijas jūras krastu eroziju sekmējošie faktori. Klimata mainība un ūdeņi. Latvijas Universitāte, Rīga, 40-48.
- Eberhards, G., Purgalis, I., 2008. Pieaugošo Latvijas jūras krastu eroziju sekmējošie faktori. Klimata mainība un ūdeņi. Latvijas Universitāte, Rīga, 40-48.
- Ekonomists Nr.10, 31.05.1937. Pieejams www.periodika.lv
- Ekonomists Nr.1-2. 15.01.1925. Pieejams www.periodika.lv
- Galey M. 2016. Property and Environmental Protection in France. Environmental and property protection in Europe, 153-171.
- Grūtups A., Kalniņš E. 2002. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. TNA. Rīga. 179.
- Heilikman J. 2015. Juridique - ce qu'il faut absolument savoir du domaine public maritime. Actu Nautique, Juridique, Editions Stim Paris, <http://www.actunautique.com/2015/11/juridique-ce-qu-il-faut-absolument-savoir-du-domaine-public-maritime.html>
- Jūras tiesības. 1939. Pieejams www.periodika.lv
- Korps, L. 1939. Par īpašuma tiesību uz ūdeņiem pēc Prezidenta Ulmaņa Civillikuma. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis Nr.5, 1108.
- Lapinskis J. 2013. Coastal erosion and protection in Latvia. In: Williams A. T., Pranzini E. (eds.) Coastal erosion and protection in Europe. Routledge, London and New York, 457.
- Lapinskis J. 2016. Jūras krastu erozija Latvijā vēsture, prognozes un iespējamie problēmsituāciju risinājumi. LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte. 41, http://baltijaskrasti.lv/wp-content/uploads/2016/02/Janis-Lapinskis-_Juras-krasti.pdf
- Lapinskis J. 2017. Coastal sediment balance in the eastern part of the Gulf of Riga (2005-2016). Baltica Vol. 30, N 2 (2017), 87-95.
- Lapinskis J., 2010. Dynamic of the Kurzeme coast of the Baltic proper. Summary of doctoral thesis. University of Latvia press, Rīga, 69.
- Lapinskis, J., 2002. Shore erosion on the Latvian open Baltic coast associated with 1999 and. 2001 storm events. NorFA seminar. Environment and Setling along the Baltic Sea coasts through time. Abstracts. Pärnu, pp.11-12
- Lapinskis, J., 2005. Long-term fluctuations in the volume of beach and foredune deposits along the coast of Latvia. Baltica, 18 (1), 38-43.
- Lapinskis, J., 2009. Jūras krasta rajonēšana Latvijā pēc litomorfordinamiskām pazīmēm. Rīgas Tehniskās Universitātes zinātniskie raksti, Materiālzinātne un lietišķā ķīmija, 19 (1), 168-174.
- Lapinskis, J., Eberhards, G., 2005. Storm effects on the open Baltic exposed coastal relief of Latvia. Quarternary Geology and Modern Terrestrial Processes. Proceedings of the International Field Symposium, Apatity, 34-35

Latgales Vēstnesis 1937. 78 – 79. Pieejams www.periodika.lv

Latgales Vēstnesis. 12.05.1937. Pieejams www.periodika.lv

Latvijas Republikas Valsts Zemes dienests. 1994. Tehniskie norādījumi zemes īpašumu (lietojumu) robežu ierādīšanai dabā. Rīga. 42. Pieejams https://www.vzd.gov.lv/files/pavele_nr_40.pdf

Latvijas Republikas Valsts Zemes dienests. 2002. Zemes vienību robežu uzmērīšanas instrukcija. Rīga. 65. Pieejams https://www.vzd.gov.lv/files/rikojums_nr_156.pdf

Littoral et urbanisme. 2015. Instruction du Gouvernement – Fiches techniques. La bande des 100 metres. Littoral et Urbanisme : Agglomération, village, hameau – Septembre 2015, 1-5.

Lukss. I. 1995. Nekustamo īpašumu formēšanas un reģistrēšanas tehniskie aspekti Latvijā. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 9.11.1995., Nr. 174 (457). Pieejams <https://www.vestnesis.lv/ta/id/37731>

Metodiskais materiāls „Vadlīnijas jūras krasta erozijas seku mazināšanai”. 2014. Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte. Rīga. Pieejams http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Publikācijas/metod/tap//Vadinijas_juras_krasta_erozijas_seku_mazinasanai.pdf

Mērniecības un Kultūrtehnikas Vēstnesis. 02.01.1924. Pieejams www.periodika.lv

Mierkalne J. 2012. Zemes reformas vēsturiskie priekšnosacījumi. VZD, 12 – 23.

Mikosa Ž. 2018. Ziņojums par normatīvo regulējumu par tiesībām un pienākumiem ūdeņu apsaimniekošanā, 10 – 14, http://bef.lv/fileadmin/media/Publikācijas_Udens_resursi/Normativa_reg.Zinojums-12.12.18.-gala-DS.pdf

Montini M., Ciacci M. 2016. In the Name of “Common Interest”: Framing Environmental Good as Common Goods, 326.

Pranzini, E., Williams, A., 2013. Coastal erosion and protection in Europe. Routledge, London, New York, 457.

Rimša A. 2009. Personas subjektīvās publiskās tiesības uz publisko lietu izmantošanu. Jurista vārds, Nr. 36.

Saeimas Stenogramma. 09.03.1923. Pieejams <http://periodika.lv/>

Saeimas Stenogramma. 18.01.1927. Pieejams <http://periodika.lv/>

Saeimas Stenogramma. 19.02.1931. Pieejams <http://periodika.lv/>

Saeimas Stenogramma. 20.01.1925. Pieejams <http://periodika.lv/>

Saeimas Stenogramma. 22.05.1924. Pieejams <http://periodika.lv/>

Saeimas Stenogramma. 28.10.1924. Pieejams <http://periodika.lv/>

Saeimas Stenogramma. 31.05.1925. Pieejams <http://periodika.lv/>

Seile A. 2011. Zemes reforma – jaunu sociālekonomisko attiecību un kultūrainavas veidošanas pamats. Rīga. Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis, 37.

Tieslietu Ministrijas Vēstnesis Nr.5. 1939. Pieejams www.periodika.lv

Valdības Vēstnesis Nr.14. 19.01.1937. Pieejams <http://periodika.lv/>

Valdības Vēstnesis Nr.195. 1930. Pieejams www.periodika.lv

Valdības Vēstnesis Nr.228, 08.10.1924. Pieejams <http://periodika.lv/>

Valdības Vēstnesis Nr.83. 15.04.1929. Pieejams <http://periodika.lv/>

Valdības Vēstnesis Nr.83. 15.04.1929. Pieejams www.periodika.lv

Zemes ierīcības Vēstnesis Nr.223. 31.12.1926. Pieejams <http://periodika.lv/>

Zemes ierīcības Vēstnesis Nr.223. 31.12.1926. Pieejams www.periodika.lv

Zemesprojekts. 1992. Tehniskie norādījumi zemes lietojumu robežu ierādīšanai dabā. Rīga. 34. Pieejams https://www.vzd.gov.lv/files/ii_tehniskie_noradijumi.pdf

Nepublicētie avoti

Brūniņa L. 2012. Erozijs ietekme uz piejūras reģiona attīstību. Promocijas darbs. Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte.

Latvijas Jūras krastu ģeoloģisko procesu monitoringa dati par 1989.-2019. gadiem (pieejami LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Jūras krastu laboratorijā).

Latvijas Jūras krastu ģeoloģisko procesu monitoringa dati par 1989.-2009. gadiem (pieejami LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Jūras krastu laboratorijā).

Latvijas Republikas Ministru kabineta komitejas sēdes darbakārtība. 01.08.2013. Rīga. Pieejams <http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/darbakartiba/?sede=2013-08-05#40224010>

Latvijas Republikas Ministru kabineta komitejas sēdes protokols Nr.41. 29.10.2012. (3.§) Rīga, <http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/protokols/?protokols=2012-10-29#3>

LR Senāta nolēmumi (1937-1940), kas pētīti šī projekta ietvaros pieejami Augstākās Tiesas m/l sadaļā “Vēsturiskā judikatūra līdz 1940.” Pieejami: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/vesturiska-judikatura-lidz-1940gadam/latvijas-valsts-vestures-arhiva-materiali>

Mikosa Ž. 2019. Implementation of Article 9(3) of the Aarhus Convention through an actio populari. Legal standing and the enforcement of environmental law, promocijas darbs. Kopenhāgena, Kopenhāgenas Universitāte. 171.

Ministru kabineta rīkojums Nr.241. Par Konceptiju par Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes joslas ierakstīšanu zemesgrāmatā uz valsts vārda. Pieņemts 29.04.2008. Ministru kabinets. Latvijas Vēstnesis, 67 (3851), 30.04.2008.

Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata. 2016. Valsts kanceleja. Pieejams <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/23>

Noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2012.gada 10.aprīļa noteikumos Nr.263 "Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi"". 2016. Pieejams <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40406830>

Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību. Pieņemts 07.07.1992. Augstākā Padome. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 29/31, 30.07.1992.; Diena, 135, 24.07.1992.

Valsts sekretariātu sanāksmes protokols Nr.16. 19.04.2012. (VSS-242) Rīga, <http://tap.mk.gov.lv/mk/vsssanaksmes/saraksts/protokols/?protokols=2012-04-19>

Zemes kadastrālā uzmērīšana. Valsts zemes dienests. Pieejams <https://www.vzd.gov.lv/lv/normativie-akti/normativie-akti/kadastrala-uzmerisana/>

Zemes reformas normatīvo aktu apkopojums. Valsts zemes dienests. Pieejams <https://www.vzd.gov.lv/lv/normativie-akti/normativie-akti/zemes-reform>

Elektroniskie resursi

Aerolāzerskenēšana. 2019. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra. Pieejams http://map.lgia.gov.lv/index.php?lang=0&cPath=4_5&txt_id=126

BBC. 2019. What is the problem with plastic? Pieejams <https://www.bbc.co.uk/newsround/42810179>

Definīcija – Liedags. Pieejams <https://lv.oxforddictionaries.com/skaidrojums/LIEDAGS>

Digitālā augstuma modeļa pamatdati. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra. Pieejams <https://www.lgia.gov.lv/lv/Digitālais%20virsmas%20modelis>

Fotogrammetrija. 2010. Metrum. <http://metrum.lv/lv/pakalpojumi/fotogrammetrija>

IPCC Fifth Assessment Report. 2014. Pieejams <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar5/>

Kas ir aerolāzerskenēšana? 2019. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra. Pieejams http://map.lgia.gov.lv/index.php?lang=0&cPath=4_5&txt_id=126&0&ap=87

Krāsainā ortofotokarte 2016.-2018.g. (6. cikls). 2018. Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra. Pieejams <https://www.lgia.gov.lv/lv/node/335>

LAS Specification 1.4 - R14. 2019. The American Society for Photogrammetry & Remote Sensing. Pieejams http://www.asprs.org/wp-content/uploads/2019/03/LAS_1_4_r14.pdf

Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata. 2016. Valsts kanceleja. Pieejams <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/23>

Noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2012.gada 10.aprīļa noteikumos Nr.263 "Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi"". 2016. Pieejams <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40406830>

Novērošanas un Vides Monitoringa Sensoru Sistēma ARSENAL. Vides risinājumu institūts. Pieejams <https://www.videsinstitut.lv/lv/lidojosa-laboratorija/noverosanas-un-vides-monitoringa-sensoru-sistema-arsenal>

Sentinel-1 Product Definition. 2016. Pieejams <https://sentinel.esa.int/documents/247904/1877131/Sentinel-1-Product-Definition>

Sintezētas apertūras radara interferometrija. 2018. Pieejams https://lv.wikipedia.org/wiki/Sintezētas_apertūras_radara_interferometrija

Sunday D. 2012. Polyline Decimation (any Dim). Pieejams http://geomalgorithms.com/a16-_decimate-1.html#Douglas-Peucker-Algorithm

User Guides :: Sentinel-1 SAR :: Acquisition Modes. 2019. Pieejams <https://sentinel.esa.int/web/sentinel/user-guides/sentinel-1-sar/acquisition-modes>

Tiesību akti

Agrārās reformas likums, II. daļa Par zemes fonda izlietošanu. Pieņemts 21.12.1920. Satversmes Sapulce. Likumu un valdības rīkojumu Krājums, (Lik.kr.) 31.12.1920.

Aizsargjoslu likums. Pieņemts 05.02.1997. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 56/57 (771/772), 25.02.1997.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 6, 27.03.1997.

Aprūtināto teritoriju informācijas sistēmas likums. Pieņemts 29.01.2009. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 27 (4013), 18.02.2009.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 6, 26.03.2009.

Baltijas Vides Forums. 2018. Zemes īpašnieku, pašvaldību un valsts atbildība mazo upju aizsardzībai. Pieejams <http://www.bef.lv/index.php?id=171>

Civillikums. TREŠĀ DAĻA. Lietu tiesības. Pieņemts 28.01.1937. Ministru kabinets. Valdības Vēstnesis, 44, 24.02.1937.

Ģeotelpiskās informācijas likums. Pieņemts 17.12.2009. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 205 (4191), 30.12.2009.

Grozījumi likumā "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās". Pieņemts 08.05.1997. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 126/127 (841/842), 23.05.1997.

Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likums. Pieņemts 28.10.2010. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 183 (4375), 17.11.2010.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam. Akceptēts 10.06.2010. Latvijas Republikas Saeima. Pieejams <http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323>

Latvijas Republikas valsts robežas likums. Pieņemts 12.11.2009. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 189 (4175), 02.12.2009.

Likumprojekta „Grozījumi Civillikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). 2012. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40248690>

Likums Par Apvienoto Nāciju Organizācijas 1982.gada 10.decembra Jūras tiesību konvenciju un Līgumu par Apvienoto Nāciju Organizācijas 1982.gada 10.decembra Jūras tiesību konvencijas XI daļas piemērošanu. Pieņemts 28.10.2004. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 183 (3131), 17.11.2004.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 24, 23.12.2004.

Ministru kabineta 1994. gada 2. augusta noteikumi Nr. 156 "Par zvejniecību". Latvijas Vēstnesis, 97 (228), 20.08.1994.

Ministru kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumi Nr. 86 "Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslas noteikšanas metodika". Latvijas Vēstnesis, 27 (2975), 19.02.2004.

Ministru kabineta 2010. gada 26. janvāra noteikumi Nr. 85 "Kārtība, kādā nosaka zaudējumu atlīdzības veidu un apmēru, kā arī aprēķina zaudējumus, kas saistīti ar gājēju celiņu ierīkošanu un īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumu Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslā". Latvijas Vēstnesis, 19 (4211), 03.02.2010.

Ministru kabineta 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1019 "Zemes kadastrālās uzmērīšanas noteikumi". Latvijas Vēstnesis, 15 (4618), 26.01.2012.

Ministru kabineta 2012. gada 10. aprīļa noteikumi Nr. 263 "Kadastra objekta reģistrācijas un kadastra datu aktualizācijas noteikumi". Latvijas Vēstnesis, 68 (4671), 02.05.2012.

Ministru kabineta 2013. gada 30. aprīļa noteikumi Nr. 240 "Vispārīgie teritorijas plānošanas, izmantošanas un apbūves noteikumi". Latvijas Vēstnesis, 96 (4902), 21.05.2013.

Ministru kabineta 2016. gada 17. novembra rīkojums Nr. 692 "Par Valsts ilgtermiņa tematisko plānojumu Baltijas jūras piekrastes publiskās infrastruktūras attīstībai". Latvijas Vēstnesis, 229 (5801), 24.11.2016.

Nekustamā īpašuma valsts kadastra likums. Pieņemts: 01.12.2005. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 205 (3363), 22.12.2005.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1, 12.01.2006.

Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Pieņemts 02.03.1993. Augstākā Padome. Latvijas Vēstnesis, 5, 25.03.1993.; Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 12/13, 01.04.1993.; Diena, 64, 02.04.1993.

Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju. Pieņemts: 17.02.1994. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 27 (158), 03.03.1994.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 6, 31.03.1994.

Par zemes privatizāciju lauku apvidos. Pieņemts 09.07.1992. Augstākā Padome. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 32/33/34, 20.08.1992.; Diena, 132, 21.07.1992.

Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos. Pieņemts 21.11.1990. Augstākā Padome. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 49, 06.12.1990.; Cīņa, 223, 07.12.1990.; Diena, 4, 05.12.1990.

Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās. Pieņemts: 20.11.1991. Augstākā Padome. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 49/50, 19.12.1991.; Diena, 242, 13.12.1991.

Sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas likums. Pieņemts: 14.10.2010. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 174 (4366), 03.11.2010.

Ūdens apsaimniekošanas likums. Pieņemts: 12.09.2002. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 140 (2715), 01.10.2002.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 20, 24.10.2002.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums. Pieņemts: 02.06.2005. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 96 (3254), 17.06.2005.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 13, 14.07.2005.

Zemes pārvaldības likums. Pieņemts 30.10.2014. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 228 (5288), 15.11.2014.

Zvejniecības likums. Pieņemts 12.04.1995. Saeima. Latvijas Vēstnesis, 66 (349), 28.04.1995.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 11, 08.06.1995.

Citu Eiropas valstu tiesību akti

Starptautisku klimata pārmaiņu komisijas ziņojums: "An IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems." Pieejams: <https://www.ipcc.ch/report/srcl/>

Ūdeņu piederības likums Nr. 54/2005 (Estabelece a titularidade dos recursos hídricos). Pieņemts 15.11.2005. Pieejams http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1377&tabela=leis

Konstitūcija. Pieņemts 27.12.1978. Spānijā. Pieejams: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf

Spānijas piekrastes likums (Ley de Coastas Act No.22/1988). Pieņemts 28.07.1988. Jefatura del Estado, BOE-A-1988-18762. Pieejams <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1988-18762>

Francijas Vides Kodekss (Act no. 2002-276). Pieņemts 27.02.2002. Articles L121-1 to L110-2. Pieejams <https://www.legifrance.gouv.fr/content/location/1746>

Igaunijas Ūdeņu likums (Veeseadus). Pieņemts 06.01.2017. Riigikogu. Pieejams <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512012017001/consolide>

Polijas ūdens likums (Prawo wodne). Pieņemts 18.07.2001. SEJM. Pieejams <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/pol60008.pdf>

Starptautisko tiesību akti

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/56/EK (2008. gada 17. jūnijs), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai jūras vides politikas jomā (Jūras stratēģijas pamatdirektīva). Pieejams <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0056>

Jūras tiesību konvencija. Pieņemts 10.12.1982. Apvienoto Nāciju organizācija (ANO). "Latvijas Vēstnesis", 183 (3131), 17.11.2004.

Judikatūra

Administratīvā Apgabaltiesa, Spriedums. 2018.gada 6 decembris, lieta Nr.A420151417.

Latgales Apgabaltiesas Civillietu tiesa, Spriedums. 2017.gada 22.decembris, lieta Nr.CA-0416-17

Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija, Spriedums. 2017.gada 22. decembris, lieta Nr. CA-0416-17.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 11. aprīlis lēmums, lieta Nr.SKC–1314/2016. 10. Pieejams <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/690>

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta, Spriedums. 2017.gada 5.oktobris, lieta Nr.C03026011, SKC 188/2017. 12.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa, Spriedums. Rīgā 1998.gada 30.aprīlis, lieta nr.09 – 02(98). Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/09-0298_Spriedums.pdf

Latvijas Republikas Satversmes tiesa, Spriedums. Rīgā 2003. gada 25. marts, lieta nr. 2002-12-01. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-12-01_Spriedums.pdf

Senāta nolēmumu apkopojumu laika posmā no 1937 – 1940.gadam. Pieejams <http://at.gov.lv/lv/judikatura/vesturiska-judikatura-lidz-1940gadam/latvijas-valsts-vestures-arhiva-materiali>

Arhīva materiāli

Latvijas Valsts Vēstures Arhīvs – pētījuma ietvaros izpētītās lietas (Fondu, aprakstu, lietu uzskaitē)

Nr.p.k.	Fonds	Apraksts	Lieta
1	1073	1	60
2	1073	1	61
3	1307	1	10
4	1307	1	11
5	1307	1	12
6	1307	1	26
7	1307	1	68
8	1307	1	226
9	1307	1	228
10	1307	1	229
11	1307	1	230
12	1307	1	231
13	1307	1	232
14	1307	1	238
15	1307	1	304
16	1307	1	305
17	1307	1	308
18	1307	1	309
19	1307	1	310
20	1307	1	312
21	1307	1	315
22	1307	1	624
23	1307	1	1345
24	1307	1	1346
25	1307	1	1365

Nr.p.k.	Fonds	Apraksts	Lieta
40	1533	1	607
41	1533	1	665
42	1533	1	666
43	1533	1	667
44	1533	1	668
45	1533	1	669
46	1533	1	670
47	1533	1	671
48	1533	1	672
49	1533	1	673
50	1533	1	674
51	5485	1	2956
52	5485	1	4322
53	6824	1	40
54	6824	1	150
55	7054	1	88
56	7054	1	89
57	7054	1	90
58	7054	1	91
59	7054	1	98
60	7054	1	105

- 1307 (Valsts kanceleja):
Lieta 26 – Ūdens lietošanas lik.pr. (no 205.lpp.)

26	1307	1	1366
27	1307	1	1367
28	1307	1	1370
29	1307	1	1371
30	1307	1	1459
31	1307	1	1460
32	1307	1	1464
33	1533	1	338
34	1533	1	430
35	1533	1	431
36	1533	1	432
37	1533	1	434
38	1533	1	524
39	1533	1	556

Lietas 304 – 315 MK sēžu protokoli (1935-1939.g.)

- 1533 (Tieslietu ministrija)
Lieta 674 – Ūdens lietošanas lik.pr.-pieņemts MK
- 7054 (Augstskolu mācību spēku lekcijas)
- 5485 (LR Saeima)

Pielikumi

Juridiskās izpētes daļas

Pielikums

Par citu Eiropas valstu pieredzi jūras krasta piederības un noteikšanas jomā

Ievads

Šis pielikums ir detalizētāks Eiropas valstu prakses/pieejas apskats, kura apkopojums un galvenie secinājumi meklējami Nodevum II nodaļā (2.2.sadaļa). Vienu no galvenajām tēzēm, kas svarīga, vērtējot arī zemāk sniegto apkopojumu, jāmin šī pielikuma ievadā, t.i., ka faktiski visas Kontinentālās Eiropas valstis, kuru tiesību sistēmas balstās Romiešu tiesību principos un galvenajos institūtos, atzīst jūru kā *res communes*,³⁴⁰ tas ir, kā sabiedrības kopīgu “lietu,” vienīgi atšķiras pieejas kā nodrošināt attiecīgās “lietas” aizsardzību un pieejamību sabiedrībai. Valstu pieejas var sadalīt trīs grupās, kuras pēc būtības atspoguļo dažādās pieejas Romiešu tiesību pārņemšanā, kas atrodamas Eiropā: (i) Francijas un tās valstis, kas sekojušas Napoleona Civilkodeksam; (ii) Vācija u.c. valstis, kas balstās ģermāņu-romiešu pieejā un (iii) Skandināvijas valstis, kuru tiesību sistēmas arī lielā mērā ietekmējusi ģermāņu-romiešu pieēja, tomēr daudzi aspekti attīstījušies citādi, balstoties uz spēcīgām ieraduma tiesībām (tradīcijām), kā arī dažās valstīs anglo-amerikāņu pieejā (kā, piemēram, Dānijā).

Balstoties uz vienu vai otru pieeju ir attīstījušies arī tiesību sistēmas elementi un galvenie juridiskie instrumenti, ar kuru palīdzību tiek realizēta viena vai otra tiesību objekta aizsardzība/aprite/ierobežojumi. Un tieši tā dalās arī jūras un tās krastu kā *res communes* tiesību objekta aizsardzība (un, it īpaši, īpašuma tiesību regulējums), t.i., atkarībā no tā vai pamatprincipi balstās Francijas, Vācijas vai Skandināvijas pieejā. Protams, mūsdienās, it īpaši starptautisko un Eiropas Savienības tiesību ietekmes dēļ dažādās pieejas ir sajaukušās un iespaido viena otru, mēģinot veidot vienotu tirgus un ekonomisko, politisko sakaru telpu. Tomēr ir jautājumi, kas palikuši lielā mērā nacionālo valstu ekskluzīvo kompetenču lokā un jūras krastu piederība un apsaimniekošana, ir viens no tiem, kaut arī to ietekmē dažādi stratēģiskie plānošanas jautājumi vai, piemēram, vides aizsardzības prasības, kas tiek pieņemti ES un starptautiskā līmenī.

Kā redzams no pētījumā iekļautās analīzes, Latvijas pieeju ūdeņu (un to krastu) piederības un lietošanas tiesību jomā lielā mērā ir ietekmējusi gan Vācijas pieēja, gan Francijas (jeb “tīrā” Romiešu tiesību pārņemšana). Vismaz šī ietekme attiecas uz laiku, kad attīstījās pamatnosacījumi ūdeņu tiesību jomā, to starp, nosacījums, ka jūras piekraste līdz vietai, kuru sasniedz augstākās bangas, pieder valstij (t.i. 1920-1930-tie gadi).

Īsumā: princips, ka “piederības valstij” – nāk no Vācijas pieejas un tā laika ieteikumiem, savukārt nosacījums par robežas noteikšanu līdz kurai tiek definēta jūra un tās krasts kā valsts

³⁴⁰ Latīņu termins, ko mūsdienās starptautiskajās attiecībās un valstu diskusijās aizstāj ar angļu val.terminu “common goods.”

publiskais īpašums – no Romiešu tiesībām. Mūsdienās Latvijai līdzīgu, vai dažos gadījumos samērā identisku, pieeju mūsdienās varam atrast Francijā, Spānijā, Portugālē, Maltā u.c.

Galvenā atšķirība starp Francijas un Vācijas pieeju balstās niansē, ka Francijā tāda veida dabas resursi, kas atzīti kā *res communes* būs noteikti arī kā “*domanialité publique*” jeb kā sabiedrības (publiskais) īpašums, bet Vācijas pieejā šādiem dabas resursiem (to starp, piem. upēm) var noteikt “publiskas lietas” statusu, sabiedrības interesēs, neatkarīgi no objekta piederības. Šāda iespēja nepastāv Francijas pieejā balstītās valstu tiesību sistēmās, tām jānosaka “public domain” statuss, lai valsts būtu tiesīga tam noteikt publisku lietojumu u.c. sabiedrības interesēs noteiktus aprobežojumus/nosacījumus.³⁴¹ Vienlaikus attiecībā uz jūru un jūras krastu (Vācijā pludmali), mūsdienās (faktiski kopš 20.gs.sākuma-vidus) abās pieejās ir noteikts, ka tas ir valsts īpašums (Francijas pieejā – valsts īpašums, bet kā sabiedrības “domēns”).

Tālāk sīkāks citu Eiropas valstu apskats, mēģinot aptvert visas trīs pieejas un atšķirību nianses, attiecīgi apskatot: Franciju,

Francija

1. Būtiskākie tiesību avoti, kas skar jūras krasta piederības jautājumus:

“Publisko personu īpašuma kodekss”³⁴² un “Krastu likums” (*loi “littoral”*). Savukārt nosacījumi par tā lietošanu, ierobežojumiem – Vides kodekss un Plānošanas kodekss ([code de l'urbanisme](#)).

Pamat pieeja attiecībā uz jūras krasta kā valsts sabiedrības īpašumu tika nostiprināta sākotnēji caur Valsts Padomes lēmumu 1858.gadā, kas noteica brīvas pieejas un brīvas publiskās pludmales. Tālāk to attīstīja likumdevējs, izstrādājot jaunu likumu krastu aizsardzībai, paplašināšanai un attīstībai (*loi “littoral”* - Krastu likumu (No 86-2) 03.01.1986), kas nostiprināja arī principu, ka šāda veida īpašums nav atsavināms, citiem vārdiem, šo “kopējo telpu” neviens nevar iegūt privātā īpašumā.³⁴³

2. Piederības jautājumi

Galvenie nosacījumi **par jūras un krastu piederību** un to atrašanos “sabiedrības īpašuma”³⁴⁴ statusā:

Iekļauti “Publisko personu īpašuma” kodeksā

Sous-section 1 : Domaine public naturel. Dabīgais publiskais īpašums

Article L-2111, kas nosaka “Le domaine public maritime naturel de L'Etat comprend”

[Publiskais dabīgais valsts jūras/piejūras īpašums sastāv no]: cita starpā:

³⁴¹ Sk.sīkāku diskusiju: Galey M. “Property and Environmental Protection in France.” 2016, pp. 152 – 160.

³⁴² Pieejams (fr.val.): <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070299>

³⁴³ Heilikman J. “Juridique - peut-on privatiser une plage publique?” [Vai mēs varam privatizēt publiskās pludmales.] 03.08.2015., pieejams: <http://www.actunautique.com/2015/08/juridique-peut-on-privatiser-une-plage-publique.html>

³⁴⁴ Terminu “sabiedrības īpašums” ko attiecina uz “public domain” konceptu bieži vien apzīmē arī ar terminu “publiskais īpašums” – arī šajā darbā tie pēc būtības lietoti kā sinonīmi.

- Jūras zemes un zem-zemes starp teritoriālās jūras ārējo robežu un zemes robežu, jūras krastu.
- Jūras krasts ir tas ko tā sedz un apsedz visaugstākā paisuma laikā (neieskaitot ārkārtas meteoroloģiskos apstākļus).
- Jūras pieplūdumi un atplūdumi³⁴⁵
- Zemes vienības, kas nepieciešamas sabiedrības vajadzību apmierināšanai jūras-, peldu- vai tūrisma kontekstā un kuras ir ieguvusi valsts

Mākslīgi ar paisuma palīdzību paslēptas zemes vienības paliek dabīgajā publiskajā jūras-īpašumā izņemot ja tiesiski pieņemtās un pareizi izpildītās nodošanas [koncesijas] normās attiecībā uz īpašumu noteikts citādi.

Likums iekļauj arī “*NOTU,*” kurā norādīts, ka Konstitucionālā tiesa atzinusi šāda publisko personu īpašuma pastāvēšanu par atbilstošu Konstitūcijai.³⁴⁶ Šajā pašā lietā tiesa lēmusi arī, ka privātpersonas zaudēta zeme jūras krastu erozijas dēļ, kas pāriet valsts “publiskajā īpašumā” nav uzskatāma par “ekspropriāciju” un attiecīgi nav tiesību uz kompensāciju.

Jaunākā Valsts Padomes (Augstākās administratīvās tiesas) judikatūra uzsver “absolūtu prioritāti par valstij piederošo “maritime public domain”, t.sk., risinot jautājumus par krastu eroziju, uzsvērusi, ka attiecīgā teritorijas daļa nevar atrasties privātā īpašumā, bet kļūs par valsts publiskā īpašuma daļu.³⁴⁷ Bordo reģiona administratīvā tiesa 2016.gada lietā skatīts jautājums par līdzīpašnieku prasību pret pašvaldību (*Commune de Soulac sur Mer*), kurai pārmet bezdarbību, jo nav rīkojusies, lai novērstu krastu eroziju.³⁴⁸ Spriedums tika pārsūdzēts valsts padomē, kura uzdevusi prejudiciālo jautājumu Konstitucionālajai tiesai.³⁴⁹ Spriedums tiek gaidīts un varētu būt interesants, jo risinās jautājumus par publiskās varas pienākumu rīkoties, lai novērstu erozijas riskus un kādas no tā izriet privātpersonu tiesības (attiecīgi vai ir tādi pienākumi un no tiem izrietošas subjektīvās tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu.)

3. Jūras krasta robežas noteikšana

Pamatnosacījumi iekļauti “Publisko personu īpašuma” kodeksā:³⁵⁰

³⁴⁵ Specifiska terminoloģija, sk.uzskatāmu ilustrāciju: <http://www.eolurba.fr/actualites/la-consistance-du-domaine-public-maritime-dpm>

³⁴⁶ Dans sa décision n° 2013-316 QPC du 24 mai 2013 (NOR : CSCX1313486S), le Conseil constitutionnel a déclaré, sous la réserve énoncée au considérant 8, le 1° de l'article L. 2111-4 du code général de la propriété des personnes publiques conforme à la Constitution. Nolēmums pieejams:

te:<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027470645&categorieLien=id>

³⁴⁷ Council of State 22 september 2017, n° 400825, SCI APS.

³⁴⁸ Administrative Court of Bordeaux CAA Bordeaux 9 février 2016, Syndicat secondaire Le Signal n° 14BX03289, CE du 17/1/2018, n°398671

³⁴⁹ Council of State decision du 6/4/2018, n°2018/698 QPC.

³⁵⁰ Sk.: Article L2111-5 En savoir plus sur cet article (Modifié par LOI n° 2010-788 du 12 juillet 2010 - art. 240) – grozīts ar Krastu likumu.

- Jūras krasta robežas noteic valsts ņemot vērā uz vietas gūtos novērojumus [novilktais robežas] vai zinātniskos pētījumos gūto informāciju. (Valsts ir sagatavojusi Vadlīnijas kā šis punkts piemērojums, tā saucamo “fiche”)³⁵¹
- Jūras krasta noteikšanas projekts tiek nodots publiskai apspriešanai saskaņā ar Vides kodeksa 1 daļas II nodaļas III apakšnodaļu.
- Administratīvais akts, kas noteic jūras krasta robežu, tiek publicēts un darīts zināms krastmalas iedzīvotājiem. Īpašumu prasījumi attiecībā uz šeit noteiktajām krastu daļām noilgst 10 gadu laikā no publikācijas. Administratīvā akta apstrīdēšana [prasības iesniegšana] aptur noilgumu.
- Valsts padomes lēmums noteic šī panta piemērošanu, jo īpaši atbilstošo kārtību, lai krastmalas iedzīvotāji varētu iesniegt savus apsvērumus, kā arī zinātnisko pētījumu veidus, kas minēti šā panta pirmajā daļā.
- Šis lēmums noteic arī nosacījumus, kā tiek noteikta jūras robeža ūdens tecējuma grīvās un jūras pieplūduma un atplūduma robeža.

Spānija

Principāli balstās līdzīgā pieejā kā Francijā, ar nelielām atšķirībām, to starp, attiecībā uz jūras un jūras krastu piederību – kas kā valsts sabiedriskā īpašuma statuss (*res communes*) tiek aizsargāts Konstitucionālā līmenī.³⁵² (Lai gan kopš 2013.gada Francijas Konstitucionālās tiesas sprieduma, kas minēts augstāk, arī attiecībā uz Franciju to var attiecināt.)

Otra nianse:

Spānijas Krastu likums (1988.g.), nosaka, ka valstij kā sabiedriskais īpašums pieder:

*“The foreshore, i.e., the zone between lowest water mark of high spring tides and the highest limit reached by the waves in the greatest known storms, or, the highest water mark of spring tides, whichever is higher.”*³⁵³

Tātad faktiski līdzīga pieeja kā atrodama Latvijas Civillikuma 1104.pantā, tomēr Spānijas Krastu likums iekļauj vēl papildus arī pavasara paisuma (uzplūdumu) aizsniegšanās vietu, ja tā tālāka par augstākajām bangām.

Portugāle

Galvenais tiesību avots: Konstitūcija, kurā jūra un tās krasts noteikts kā valsts publiskais īpašums; Ūdens likums (2005), kurā “pēc vairāku dekāžu nenoteiktības” likums esot beidzot

³⁵¹ Sk.Nodevumam pievienotajos materiālos – *Fiches loi littoral*.

³⁵² Sk. Nodevuma 2.2.nod.

³⁵³ Sec.3(1) (a) of the Shores Act No 22/1988. (Nodevuma pielikumā – ir 1988.gada red., kas ir grozīta, tomēr galvenais nosacījums par to kā identificē “krastmalu” nav mainījies. Jaunie grozījumi skar valsts pienākumus klimata pārmaiņu novēršanas jomā utml.)

noteicis īpašumtiesību kritērijus/nosacījumus attiecībā uz visiem ūdens resursiem, iekļaujot to Ūdens likumā,³⁵⁴ to starp, detalizēti nosacījumi par eroziju, pieskalojuma gadījumiem, kas jūras krastu izmaiņu gadījumā noteikti valsts sabiedriskajam īpašumam par labu.³⁵⁵

Likuma 3 un 4.pants nosaka, ka “public maritime domain” pieder valstij un nevar piederēt nevienam privātā īpašumā, tas ir piekrastes un teritoriālie ūdeņi, iekšējie ūdeņi utt., un to krasti, kuri pakļauti ūdeņu iedarbībai (plūdmaiņu ietekmei).

Likuma 14.pants nosaka, ka ūdeņiem noskalojot krastus (erozijas gadījumi) teritorija paliek “automātiski” valsts sabiedriskajā īpašumā un apkārtējo zemju īpašnieki zaudē viņu īpašumu bez tiesībām uz kompensāciju.

Ūdens likuma pārejas noteikumi ietver nosacījumus, kas paredz atsevišķas tiesības esošo privāto īpašumu īpašniekiem, kuru īpašumus varēja ietekmēt precizētie kritēriji attiecībā uz publisko ūdeņu definēšanu 2005.gada likumā. Pārejas noteikumi nosaka, ka “vēsturiski piederējušo zemju īpašniekiem” kuriem ir īpašumi upju vai jūras piekrastē, kuriem saskaņā ar likumu jābūt publiskiem, bija tiesības, - ceļot prasību tiesā (līdz 01.01.2014.) - pierādīt, ka attiecīgais īpašums pieder tiem likumīgi, t.i., ka īpašums piederēja pirms Karaliskā lēmuma par sabiedrisko īpašumu (31.12.1864.) vai attiecībā uz stāvajām klintīm, gadījumā pirms pirmā Civilkodeksa (22.03.1868.)

Vācija

Piekrastes ūdeņi līdzīgi kā iekšējie nozīmīgākie ūdeņu resursi (kuģojamās upes/ūdens ceļi) ir Federālās valsts.³⁵⁶ Piekraste – pludmales ir atstātas pavalsts (Länder) likumdošanas kompetencē, kura pamatojas Federālā līmenī pieņemtā Ūdens apsaimniekošanas likumā.³⁵⁷ Tas aptver arī jūras krastu (ūdeņus). Savukārt, detalizēts piekrastes apsaimniekošanas, to starp, pludmales piederības jautājumu regulējums ir pavalstu likumdošanas kompetence. Tomēr tikai viena no trim jūras piekrastes pavalstīm ir pieņēmusi detalizētu regulējumu par šiem jautājumiem un ieviesusi lielāku skaidrību.³⁵⁸ Attiecīgi *Länder Mecklenburg-Vorpommern* Ūdeņu likums (*Landeswassergesetz – LwaG*), kas balstīts uz federālo Ūdeņu apsaimniekošanas likumu ietver nodaļu (7): “Krasti” (Teil Küsten). Tās 2 sadaļas (vispārīgie nosacījumi un īpašums) 85.pants Īpašums (Eigentum) nosaka:

(3) Pludmale ir federālās zemes īpašums, neskarot trešo personu jau iegūtās tiesības.³⁵⁹ Pludmale ir piekrastes josla, ko izveido viļņu darbības zonā dinamiski uzkrāti nogulumi (smilšu sanesumi), un kuru jūras virzienā ierobežo vidējā ūdens līnija un zemes virzienā kāpas, stāvkrasta

³⁵⁴ Sk.sīkāku diskusiju: Aragao A. “Property and Environmental Protection in Portugal.” 2016, pp.266 – 268.

³⁵⁵ Likums pieejams: http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1377&tabela=leis

Svarīgākie panti: 3, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 24, 25.

³⁵⁶ Federālo Ūdensceļu likuma (*Bundeswasserstra engesetz*).

³⁵⁷ Wasserhaushaltsgesetz, ligaments. WHG, Fassung vom 31. Juli 2009 [Ūdens apsaimniekošanas likums, 31.07.2009). Pieejams (tikai vācu val.: http://www.gesetze-im-internet.de/whg_2009/WHG.pdf)

³⁵⁸ Vertējums ko devis Vācijas akadēmiķis prof.B.Wegener, norādot arī, ka šie jautājumi ir maz diskutēti literatūrā Vācijā. Pārējām pavalstīm - Schleswig-Holstein and Niedersachsen – šāda regulējuma nav, kaut to kompetencē ir izlemt attiecīgos jautājumus.

³⁵⁹ Kā skaidro Vācijas kolēģi – te runa par jau iegūtām tiesībām (ne-īpašuma tiesībām, piemēram, zvejas, u.c. lietošanas tiesībām).

pamatne vai slēgtā augu segas sākums, ja vien būvēto konstrukciju pamati neveido mākslīgu robežu.³⁶⁰

Pārējie likumā ietvertie nosacījumi par īpašuma tiesību jautājumiem lielā mērā attiecas uz dažādo aizsargbūvju, dambju, molu piederību un apsaimniekošanas pienākumu, to starp, “krastu aizsardzībai” (83.pants – *Küstenschutz*). Krastu aizsardzības būvēm un pasākumiem (t.sk. bioloģiskiem pasākumiem un krasta kāpu aizsardzība) 83.panta pirmā daļa nosaka, ka to uzturēšana un veikšana ir publiskas varas uzdevums (*eine öffentliche Aufgabe*). Savukārt, 83.panta trešā daļa norāda, ka

“Piekrastes aizsardzības veikšana neattiecas uz dambju būvniecību, uzturēšanu un atjaunošanu, kas kalpo vienīgi lauksaimniecības zemes aizsardzībai pret plūdiem un vētru. Šis uzdevums ir paredzēts uzturēšanas apvienības (*Unterhaltungsverband*), kuras izveidotas ar šo likumu, lai uzturētu ūdeņus attiecīgajā apvienības teritorijā. Šis nozīmes dambjus nosaka pēc augstākai ūdens pārvaldei apspriežoties ar kompetento apvienību un to sarakstu publicē *Mecklenburg-Vorpommern* oficiālajā laikrakstā.”

Krastu erozijas gadījumos teritorija pāriet “automātiski” federālā īpašumā bez kompensācijas, izņemot, ja zaudējums ir mākslīgi izraisīts.³⁶¹ Ja publiskie ūdeņi maina gultni, tie (un zeme) paliek federālā īpašumā, kā norādījusi arī Vācijas Augstākā tiesa.³⁶²

Krasta robežlīnija tiek noteikta ņemot par pamata ūdenslīniju un tās vidējo augstuma atzīmi noteiktā laika periodā (3 – 5 gadi).

Nīderlandē

Kopumā līdzīga Vācijas pieejai. Nīderlande piederības pamatprincipus nosaka tās Civilkodeksā (*Burgerlijk Wetboek*), kura 5:25 un 5:26 panti paredz, ka:

- Jūras gultne un jūra ir valsts īpašumā;
- Pludmale līdz kāpu sākumam skaitās, ka pieder valstij.

Tās apsaimniekošanas un lietošanas nosacījumi tiek regulēti caur “publiskās lietas” pieeju.

Polija

Kopumā Vācijas pieeja, bet iekļauts daudz detalizētāks regulējums attiecībā uz robežlīniju noteikšanu (atbilstoši hidro-meteoroloģiskajiem novērojumiem 10 gadu ietvarā) un lēmumu

³⁶⁰ Oriģinālais teksts: (3) Strand ist der im Wirkungsbereich der Wellen mit einem dynamischen Sedimentakkumulationskörper überlagerte Küstenstreifen, der seewärts durch die Mittelwasserlinie und landseitig durch den Dünen- oder Steiluferfuß oder den Beginn der geschlossenen Pflanzendecke begrenzt wird, sofern nicht der Fußpunkt baulicher Anlagen eine künstliche Grenze bildet.

³⁶¹ Federālais Ūdensceļu likums (*Bundeswasserstra engesetz*).

³⁶² Federlās Augstākās Civillietu tiesas (*Bundesgerichtshof – BGH*) 22.06.1989.spriedums.

pieņemšanu, to starp, krastu erozijas gadījumos (paredz kompensācijas iespēju). Sīkāk sk. pievienoto likuma izvilcumu.³⁶³

Lietuva

Par Lietuvu izdevās iegūt informāciju tikai no rakstiem par viņu sistēmu, bez pašu ekspertu skaidrojumiem. Attiecīgi var minēt tikai, ka viņiem jūra un jūras krasts pieder valstij un neveidojoties problēmas ar tā noteikšanu, jo valstij piederošā krasta josla ir noteikta ļoti plata, nepiesaistot kādiem dabas elementiem bet kartogrāfiski.³⁶⁴

Skandināvija

Detalizēts skaidrojums tika atsūtīts no Norvēģijas un komentāri par Dāniju un Zviedriju, kas liecina par ļoti līdzīgu pieeju visās šajās valstīs attiecībā uz jūras krastu piederības jautājumiem un pieeju tiesību regulējumam.

Norvēģijā jūras krasts var piederēt privātpersonām līdz pat jūras krasta robežai “*marbakken*,” kas tiek definēta kā jūras gultnes augšdaļa vietā, kur tā pēkšņi strauji padziļinās. Parasti Norvēģijas jūras krastu tipos šādu “*marbakken*” varot viegli identificēt, tomēr vietās, kur krasti ir lēzeni “ekskluzīvās īpašnieka tiesības” ir ierobežotas līdz vietai kur ūdens dziļums sasniedz 2 metrus. Krastos, kur ir pēkšņi dziļš jau no pašas malas, īpašniekam nav privāto tiesību pār to jūras daļu.

Šāda veida jūras krasta privātā īpašumā īpašniekam ir tādas pašas tiesības kā piekrastē, bet tās ir aprobežotas ar ikviena tiesībām nokļūt pie jūras (“*right to pass*”) un zvejas tiesībām (tiesības izmantot krastu neatkarīgi no piederības). Tomēr īpašniekam vienīgajam ir tiesības būvēt (kur tas ir atļauts), veidot akvakultūru infrastruktūru u.c. veida konstrukcijas pastāvīgai lietošanai attiecīgajā teritorijā. Papildus vēl īpašniekiem ir dažas ekskluzīvās tiesības, piemēram, piepildīt jūras gultni (tādā veidā pat mainot īpašuma robežu); īpašniekam ir arī vienīgajam tiesības attiecīgajā vietā zvejojot lašus ar tīkliem.

Dānijas un Zviedrijas kolēģi apstiprināja, ka šajās valstīs līdzīga pieeja attiecībā uz jūras krasta piederību un lietošanas tiesību regulējumu neatkarīgi no piederības. To starp, Zviedrijā 100 metru josla gan jūrā no krasta, gan 100 m uz sauszemes pusi, kurā privātīpašnieks nevar neko būvēt tādā veidā, kas traucētu brīvu pieeju jūras krastam. Zviedrijā un Dānijā nav tādu “ekskluzīvo” privātīpašnieku tiesību zvejas jomā u.tml., kas visdrīzāk saistīts ar iekļaušanos ES vienotajiem nosacījumiem (tomēr tie neskar īpašuma tiesību, t.i. piederības jautājumus).

³⁶³ Ūdeņu likums, kas pieņemts no jauna 2017.gadā, tomēr pievienojam 2001.gada, kura normas nav mainījušās attiecībā uz interesējošajiem jautājumiem (2001-15-17.pp., tagad 220-232.pp.), bet 2001.gada versija ir pieejama angļu val., atšķirībā no 2017.gada.

³⁶⁴ Latvijā publicētos materiālos tiek minēts, ka valstij piederošā krasta josla ir 200 m plata. Sk.: MK 13.02.2006.pieņemtā Informatīvā ziņojumā Par Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes joslas ierakstīšanu zemesgrāmatā uz valsts vārda.

Igaunija

Igaunijā jūras piederība (līdz ūdens līnijai) noteikta līdzīgi kā Vācijas pieejas valstīm, t.i., pieder valstij kā “publiskais ūdens”.³⁶⁵ Tajā pašā laikā īpašuma tiesības attiecībā uz krastu (līdz publiskajam ūdenim, normālā ūdens stāvoklī) nav ierobežotas un attiecīgi var piederēt arī privātpersonām³⁶⁶ līdzīgi kā Skandināvijas pieejā. Vienlaikus Igaunijas Ūdeņu likums – “publiskos ūdeņus” (to starp, piekrastes jūras ūdeņus un teritoriālo jūru) izņem no civiltiesiskās apgrozības,³⁶⁷ faktiski attiecinot uz šo tiesību objektu “*public domain*” principu.

“*Parastās ūdens robežas*” kas tiek izmantotas nosakot īpašuma tiesību un lietošanas tiesību nosacījumus Ūdeņu likumā, kā arī “Dabas aizsardzības likumā,” kas satur dažādus lietošanas aprobežojumus, tiek definētas ar atsauci uz “bāzes karti.” Bāzes karte (“*Estonian Base Map*”) tiek apstiprināta no kompetentās institūcijas puses, un nepieciešamības gadījumā atjaunota.³⁶⁸ Tātad faktiski administratīvi noteikta “robeža,” kas apstiprināta ar trešajām personām saistošu lēmumu un iekļauta “bāzes kartē.”

Igaunijas *Ūdens likums* nosaka nosacījumus ūdeņu lietošanai, to starp, “ūdeņu aizsardzības zonu,” kas tiek noteikta, lai samazinātu vai novērstu piesārņojumu, kā arī krastu eroziju – Baltijas jūras krastā – 20 m (skaita no ūdens līnijas, atbilstoši bāzes kartē noteiktajai).³⁶⁹

Dabas aizsardzības likuma 6 nodaļa (Jūras un citu dabīgo ūdeņu krasti) nosaka “ierobežojumus krastu lietošanā,” gan, lai nodrošinātu krastu (to dabisko ekosistēmu) aizsardzību, gan samazinātu antropogēnās slodzes negatīvo ietekmi uz tiem, gan, vienlaikus, “nodrošinātu neierobežotu pārvietošanos tajos un neierobežotu pieeju attiecīgajām teritorijām” (34.pants). Faktiski nosakot šajā likumā līdzīgus nosacījumus, kādi Latvijā ir noteikti *Aizsargjoslu likumā*, bet papildus arī definējot sabiedrībai brīvās pieejas tiesības, kas tik skaidri Latvijas normatīvajos aktos nav noteiktas.³⁷⁰

Šie tiesību aprobežojumi (un sabiedrības lietošanas tiesības) tiek noteikti attiecībā uz visu piekrastes daļu skaitot no ūdens līnijas (kāda noteikta Bāzes kartē) un detalizēti regulējot, ko kurā teritorijas veidā nedrīkst vai drīkst darīt atkarībā no tā vai runa par piekrastes: (i) ierobežotas apsaimniekošanas zonu; (ii) būvniecības aizlieguma zonu; (iii) ūdeņu aizsardzības zonu.³⁷¹

Papildus ierobežojumi ir attiecībā uz *plūdu riska teritorijām*, kuras iekļauj vispārējā plānā, bet, ja konkrētas robežas tajā nav noteiktas, tad tās aprēķina, ņemot vērā 1 m reljefa augstuma punktu, līdz kuram teritorija ir uzskatāma par plūdu riska zona.³⁷²

³⁶⁵ Sk. 133.p. Law on Property Act (Riigi Teataja). Likuma 2 sadaļa definē “īpašuma tiesību apjomu” to starp, robežas, kā arī “publisko ūdeņu krastu” piederību. Ja 1993.gada versijā 133.p.tika attiecināts uz “sea-coast” t.i., jūras krastu, kas ir īpašuma tiesību objekts, tad uz šodien šis pants regulē piederības jautājumus attiecībā “krasta līniju” līdz kurai sniedzas īpašuma tiesības. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510072014007/consolide>

³⁶⁶ Atšķirībā no piem. pazemes ūdeņiem, kas ir publiskie ūdeņi, neatkarīgi no tā, kam pieder zeme caur kuriem tie tek. Sk.134.p. Law on Property Act (Riigi Teataja).

³⁶⁷ Ūdeņu likuma 5.panta otrā daļa norāda, ka “are not in commercial use.”

³⁶⁸ Pašreiz pieejama “Estonian Land Board” (2015).

³⁶⁹ Ūdeņu likuma 29.pants.

³⁷⁰ Sk.detalizētāk Nodevuma 7.nodaļu par priekšlikumiem noteikt “jūras krastu tauvas joslu.”

³⁷¹ Dabas aizsardzības likuma 35.pants.

³⁷² Dabas aizsardzības likuma 35.panta trešā prim daļa.

Piekrastes “terasēs,” kas augstākas par 5 metriem un atrodas mazāk kā 200 metru platā joslā no ūdens robežas, visas trīs augstāk uzskaitītās ierobežojumu zonas sastāv no visas teritorijas, kas ir zemāk nekā attiecīgā “terase” un sniedzas līdz ūdens robežai, uz kuru tad attiecinā nosacījumus, kas iekļauti 37 – 39.pantos (specifiski parametri katrai zona), piemēram, - Baltijas jūras piekrastē - 200 m – ierobežotas apsaimniekošanas zona, kurā piemēram, liegta kailcirte u.c. aizliegumi vai nosacījumi.

Horvātija

Horvātijas pieredze ir interesanta ar to, ka tā atrodas nosacīti līdzīgā situācijā (Latvijai), kad valsts tikai kopš 2000-to gadu beigām sāk risināt piekrastes piederības jautājumus.

No vienas puses, saskaņā ar “Īpašuma tiesību un citu lietu tiesību likumu” (AORR) jūra un jūras krasts ir definēts kā “*common goods*” (“public domain”) t.i., sabiedrības kopīgais īpašums, kas nevar atrasties kāda privātā īpašumā. Tas nozīmē, ka skaidri definēts kā “*res extra commercium*” - lieta, kas izņemta no civiltiesiskās apgrozības.³⁷³ No otras puses, pēc Horvātijas neatkarības iegūšanas 1990-tajos gados “sociālā īpašuma” pāreja uz cita veida īpašumu, to starp, caur tā privatizāciju (t.sk., ostu u.c. būvju, kas atradās krastu teritorijās), radās privātīpašumi uz zemes, kas pēc vispārējām normām tika uzskatītas kā “common goods”, kas nevar atrasties privātā īpašumā.

Tagad ir izveidojusies situācija, ka reģistrā ir reģistrēti īpašumi, uz kuriem varēja likumīgi iegūt tiesības un arī tādi, uz kuriem nevarēja, jo transformācijas periodā Privatizācijas fonds neesot pievērsis uzmanību jau tad spēkā esošajam likumam,³⁷⁴ ka tādas teritorijas kā jūras krasts, kas ir “*maritim public domain*” nevar atrasties privātā īpašumā.³⁷⁵ Vienlaikus tā kā tāda veida īpašums kā sabiedrībai piederoši “common goods” nebija jāreģistrē Zemes reģistrā un, izņemot vispārējās normas, to piederība nebija nekur detalizēta, tad mūsdienās ir izveidojusies neskaidra situācija ar īpašuma tiesībām uz piekrastes teritorijām. Kā norāda Horvātijas kolēģi situāciju pamazām valsts mēģina risināt, tomēr adekvāta normatīvā risinājuma pagaidām nav, bet ir situācijas, ka “*maritim public domain*” atrodas reģistrā kā privātīpašums, lai gan pēc likuma tas nevar piederēt privātpersonām.³⁷⁶

Īrija

Salīdzinoši Īrijas pieredze ir interesanta, jo reprezentē citu tiesību sistēmu (common law) - līdzīgi definē īpašumtiesības uz jūras piekrasti kā UK). Tā būtiski atšķiras no Kontinentālās Eiropas, kurā galvenais tiesību sistēmā iekļautais regulējums balstoties uz jūras un tās krastu kā

³⁷³ AORR, 3/2 pants.

³⁷⁴ 1974.gada likums, kas noteica, ka tāda veida īpašums ir “tautas īpašums kopīgai lietošanai” kas atrodas *extra commercium*. (Likuma *MWDPHA*, 4/2 un 4/4.panti). Sk: Grgič I.T. The Legal Regime of Nautical Tourism Ports in Croatia. 2016, p. 286.

³⁷⁵ Sk. detalizētu diskusiju: Grgič I.T. The Legal Regime of Nautical Tourism Ports in Croatia. (Nodevuma Pielikumā). Tomēr jāatzīmē, ka maz pieejamas literatūras un skaidrojumi tieši par piederības jautājumiem – angļu valodā. Daudz raksta par jūras un jūras krastu pārvaldību (īpašuma tiesībām), piemēram, D.Bolaņča, V.Seršič, J.Nakič, bet pārsvarā horvātu valodā.

³⁷⁶ Sk.sīkāku normu un pieredzes analīzi: Grgič I.T. The Legal Regime of Nautical Tourism Ports in Croatia.

“public maritime domain” principu. Tajā pašā laikā vispārīgi arī Īrijā (un UK) krastmala “foreshore” ir valsts īpašums. Tomēr pašreiz jau apmēram 1000 zemes vienību ir privātā īpašumā.³⁷⁷ Kā akadēmiķi vērtē, šī privātā īpašuma iespējamība ir saistīta ar kolonijas laiku vēsturi un muižnieku privilēģijām.

Piekraste (angl.val. apzīmējot “foreshore”) ir definēta kā teritorija, kas sākas no vietas, ko atzīmē kā “vidēja augstuma ūdens atzīme normālā vai vidējā plūdmaiņu vietā” (*Mean High Water Mark of Ordinary or Medium Tides - MHWM*) un līdz 12 jūras jūdzēm (ārējā teritoriālo ūdeņu robeža). Tajā pašā laikā no piekrastes un pludmaļu apsaimniekošanas viedokļa šis un ar to saistītie termini (definējumi) esot radījuši nopietnas problēmas, sākot jau ar to, ka ikdienā vietējās pašvaldības apsaimnieko pludmales, jo ir atbildīgas par visu teritoriju kopumā, tomēr juridiski tām nav tiesību apsaimniekot krastmalu, kas atrodas valsts īpašumā.

Otra problēma ir saistīta ar MHWM – tāda reālajā situācijā dabā nepastāv, jo attiecināts uz “vidējo” ūdens līmeni, kas nepastāv realitātē, bet normatīvais regulējums to definē ar atsauci uz “pašreizējo lielākā mēroga apsekojumu karti.”³⁷⁸ Kā vērtē mūsdienās – attiecībā uz krastiem, kurus skārusi erozija, šī karte absolūti neatbilst realitātei, praksē tas esot bijis iemesls vairākām nelikumīgām attīstības iecerēm, jo attīstītāji ir izmantojuši atļauju pieprasīšanai novecojušas kartes.³⁷⁹ Situāciju mēģina mainīt ar 2000-tajos gados pieņemto jauno Plānošanas un attīstības likumu, kas precizē nosacījumus par krastmalu un tajā pieļaujamo, tomēr absolūti nerisinot jautājumus attiecībā uz novecojušu karšu izmantošanu.³⁸⁰ Pēdējos gados situācija kļūstot aizvien aktuālākā klimata pārmaiņu kontekstā risināmo jautājumu dēļ, tādēļ sagaidāmas izmaiņas šī regulējuma kontekstā.³⁸¹

Lielbritānijā erozijas skarto krastu jautājumos tiesības bāzētas tā saucamajos “*common law*” principos, no kuriem izriet, ka, ja erozija notiek lēnām (pamazām) piekrastes īpašniekam ir tiesības rīkoties “right to reclaim their land” bet, ja noskalojums ir vētru vai citu dabas apstākļu dēļ “pēkšņs”/straujš, tad tas ir īpašnieka zaudējums bez tiesībām kaut ko mainīt vai tiesībām uz kompensāciju.

³⁷⁷ Saskaņā ar Īrijas Mājokļu, Plānošanas un Pašvaldību Departamenta datiem. Departaments (ministrija) ir atbildīga par piekrastes pārvaldību.

³⁷⁸ Likumā “current largest scale Ordnance Survey Map” Īrijā tā ir 6 colles karte, kas balstās uz vēsturisko 19.gs sākumā veidoto karti.

³⁷⁹ Sk.sīkāku diskusiju: O’Hagan A.M, J. & Cooper J.A.G. *Extant Legal and Jurisdictional Constraints on Irish Coastal Management*. Taylor & Francis, 2001.

³⁸⁰ Atšķirībā no, piemēram, Austrālijas (kurā bija līdzīga sistēma), bet tur attīstītājiem ir pienākums pašiem iesniegt atjauninātus GPS izpētes datus par “augstu un zemu ūdens līmeņa atzīmi” to izmantojot lēmuma pieņemšanā un attiecīgi dati ir akurāti.

³⁸¹ Īrijas pieredzes apkopojums balstās uz interviju ar Korkas Universitātes vecāko pētnieci Dr.Anne Marie O’Hagan, kuras pētniecības joma saistīta ar jūras un piekrastes pārvaldības jautājumiem gan Īrijā, gan citu Eiropas valstu kontekstā.

Perl skripts dažādu izvīzījumu un ieloču izgriešanai

Apraksts

Tā kā skripts tika rakstīts tikai algoritma pārbaudei, tas:

- nekādā veidā nav ticis optimizēts;
- ir veidots kā atsevišķs, no kartogrāfiskās programmatūras neatkarīgs;
- lasa/raksta datus formātā, kurš viegli lasāms gan datoram, gan cilvēkam.

Atruna – ja izstrādes vidē līdzvērtīgs algoritms nav pieejams, tad ieteicams lietot izmantotās programmatūras atbilstošo makrovalodu.

Līnijas tika lasītas un rakstītas *MapInfo* apmaiņas formāta³⁸² (*MapInfo Interchange Format*) datnēs. Lietojot šī formāta datnes, jāatceras, ka tās sastāv no diviem failiem. Lai darbinātu skriptu, tajā atbilstoši jāizmaina ielasāmā MIF datnes vārds bez paplašinājuma (\$pamatvaards) un mazākā attāluma starp izlocījuma sākuma pretējām malām, pie kura izlocījums tiek saglabāts, vērtība (\$sprauga). Komandrindas parametru ielasīšana netika izveidota.

Skripts sāk no līnijas viena gala un meklē tālāko punktu, līdz kuram attālums ir mazāks par uzrādīto. Ja tādu atrod, tad starp abiem šiem punktiem tiek dzēsti visi pārējie punkti. Sākumskaites punkts tiek salīdzināts ar visiem punktiem, kuri atrodas vismaz divu nogriežņu attālumā no tā. Kad visi punkti pārbaudīti, tiek salīdzināts attālums starp nākamo punktu un visiem pārējiem punktiem (tikai ar tiem, kuri atrodas līnijā aiz dotā punkta), līdzīgi kā iepriekš. Ar agrāk izdzēstiem punktiem vairs netiek salīdzināts. Šis cikls atkārtojas, līdz sasniegts trešais punkts no beigām.

Rezultātā tiks izveidota datne *MapInfo* apmaiņas formātā, kurā tiks ierakstītas nogludinātās līnijas.

Zināmās programmas nepilnības

Saliktām līnijām tiek apstrādāta tikai līnijas pirmā daļa. Šī nepilnība netika labota apzināti, jo dotajā pētījumā nebija saliktas līnijas, kuras sastāv no atsevišķām līnijām. Vēl svarīgāk bija atstāt programmas kodu pēc iespējas vienkāršāku, lai būtu vieglāk uztvert algoritma darbību.

382

https://web.archive.org/web/20060909054240/http://resource.mapinfo.com/static/files/document/1074660800077/interchange_file.pdf

Pirmkods

```
# Izmet izliekumus, kuri ir šaurāki par norādīto vērtību.
# Versija: 2019.08.29 09:05
# Autors: Kārlis Kalviškis <karlo@latnet.lv>
# Licence: CC-BY383

# Maināmas vērtības #####

my $pamatvaards = '2.5m_h_viena'; # Esošā līnija kā MIF datne
# (bez paplašinājuma).
my $sprauga = 20; # Mazākais attālums starp izlocījuma
# sākuma pretējām malām, pie kura
# izlocījums tiek saglabāts.

# Citi mainīgie #####
# Nav parēdzēta šo mainīgo vērtību labošana #####

my $fails = $pamatvaards . '.mif'; # Ielasāmais fails
my $jfailsK = $pamatvaards . '-gluds.mif'; # Fails telpiskajiem datiem.
my $jfailsD = $pamatvaards . '-gluds.mid'; # Fails atribūdatiem.

my(@satur, $rinda, $jauna_linija, $punktu_skait, $pirmais_punkts);
my(@Xkoord, @Ykoord);

#####
# Programmas sākums #####
#####

# Fails, kurā glabājas esošo līniju koordinātas.
print "Tiks atvērts $fails\n";
open(FAILS, "<$fails") or die "Nevar atvērt failu lasīšanai: $!";

# Fails, kurā tiks ierakstītas pārveidoto līniju koordinātas.
open(JFAILSK, ">$jfailsK") or die "Nevar atvērt failu rakstīšanai: $!";

# Telpisko datu galviņa.
my $jaizdrukaa = << 'EOD';
Version 300
Charset "Neutral"
Delimiter ","
CoordSys Earth Projection 8, 104, "m", 24, 0, 0.9996, 500000, -6000000
Columns 1
garums Decimal(13,2)
Data

EOD
print JFAILSK $jaizdrukaa;

# Fails, kurā tiks ierakstīti pārveidoto līniju atribūdati.
# Dotā algoritma izpētei nav būtiski nozīmīgs.
open(JFAILSD, ">$jfailsD") or die "Nevar atvērt failu rakstīšanai: $!";

# Ielasa telpisko informāciju.
@satur = <FAILS>;
close FAILS;
$jauna_linija = 0;
$nogrieznu_skait = 0;
```

```

# Iepazīstas ar telpisko informāciju.
foreach $rinda (@saturis) {
  if ($punktu_skaits) {

    # Koordinātu saraksts.
    ($X2, $Y2) = split /\s/, $rinda;

    # Ja pirmais punkts, tad jāiztīra masīvi.
    if ($pirmais_punkts){
      $pirmais_punkts = 0;
      @Xkoord = ();
      @Ykoord = ();
    }
    $punktu_skaits--;
    push (@Xkoord, $X2);
    push (@Ykoord, $Y2);

    # Visi punkti no dotās līnijas ir ielikti masīvā.
    if (!$punktu_skaits) {

      # Jāizveido un jāieraksta jaunā līnija.
      my $otrspunkts = @Xkoord -1;
      my $saakumpunkts = 0;
      my $kopgarums = 0;
      $meklee = 1;
      print "Punktu skaits: " . ($otrspunkts + 1) . "\n";

      # Pārbauda attālumus starp punktiem
      until (!$meklee){

        # Pārbaudīti visi punkti
        if ( $saakumpunkts >= (@Xkoord - 3)){
          undef $meklee;
          $punktusk = @Xkoord;
        }

        # Pārbauda punktus
        else {

          # Aprēķina attālumu starp punktiem
          $ciktaalu = sqrt (
            ($Xkoord[$saakumpunkts] - $Xkoord[$otrspunkts])**2 +
            ($Ykoord[$saakumpunkts] - $Ykoord[$otrspunkts])**2);

          # Attālums mazāks par norādīto.
          # Tiek dzēsti visi starppunkti.
          if ($ciktaalu < $sprauga) {
            splice (@Xkoord, $saakumpunkts + 1,
              $otrspunkts - $saakumpunkts - 1);
            splice (@Ykoord, $saakumpunkts + 1,
              $otrspunkts - $saakumpunkts - 1);
            $saakumpunkts++;
            $otrspunkts = @Xkoord -1;
            print "Samazināts uz: $otrspunkts
              ($saakumpunkts $otrspunkts)\n";
          }

          # Nākošais punkts.
          else {
            $otrspunkts--;
          }
        }
      }
    }
  }
}

```

```

        # Visi punkti pārbaudīti, ņem nākamo sākumpunktu
        if ($saakumpunkts >= ($otrspunkts - 2)) {
            $otrspunkts = @Xkoord -1;
            $saakumpunkts++;
        }
    }
}
print "Pavisam ir $punktusk punkti\n";
print JFAILSK "Pline $punktusk\n";
my $ni;

# Atribūtdatu failā tiek ierakstīti jaunizveidoto
# nogriežņu garumi
for ($ni=0; $ni<$punktusk; $ni++){
    print JFAILSK "$Xkoord[$ni] $Ykoord[$ni]\n";
    if ($ni > 0) {
        $kopgarums = $kopgarums + sqrt (
            ($Xkoord[$ni] - $Xkoord[$ni-1])**2 +
            ($Ykoord[$ni] - $Ykoord[$ni-1])**2);
    }
}

# Līnija beidzas
print JFAILSD "$kopgarums\n";
print JFAILSK "    Pen (1,2,0)\n\n";
}
}

# Līnija sastāv no vairākām daļām, punktu skaits pirmajā daļā
elsif ($jauna_linija) {
    $punktu_skaits = $rinda;
    $pirmais_punkts = 1;
    $jauna_linija--;
}

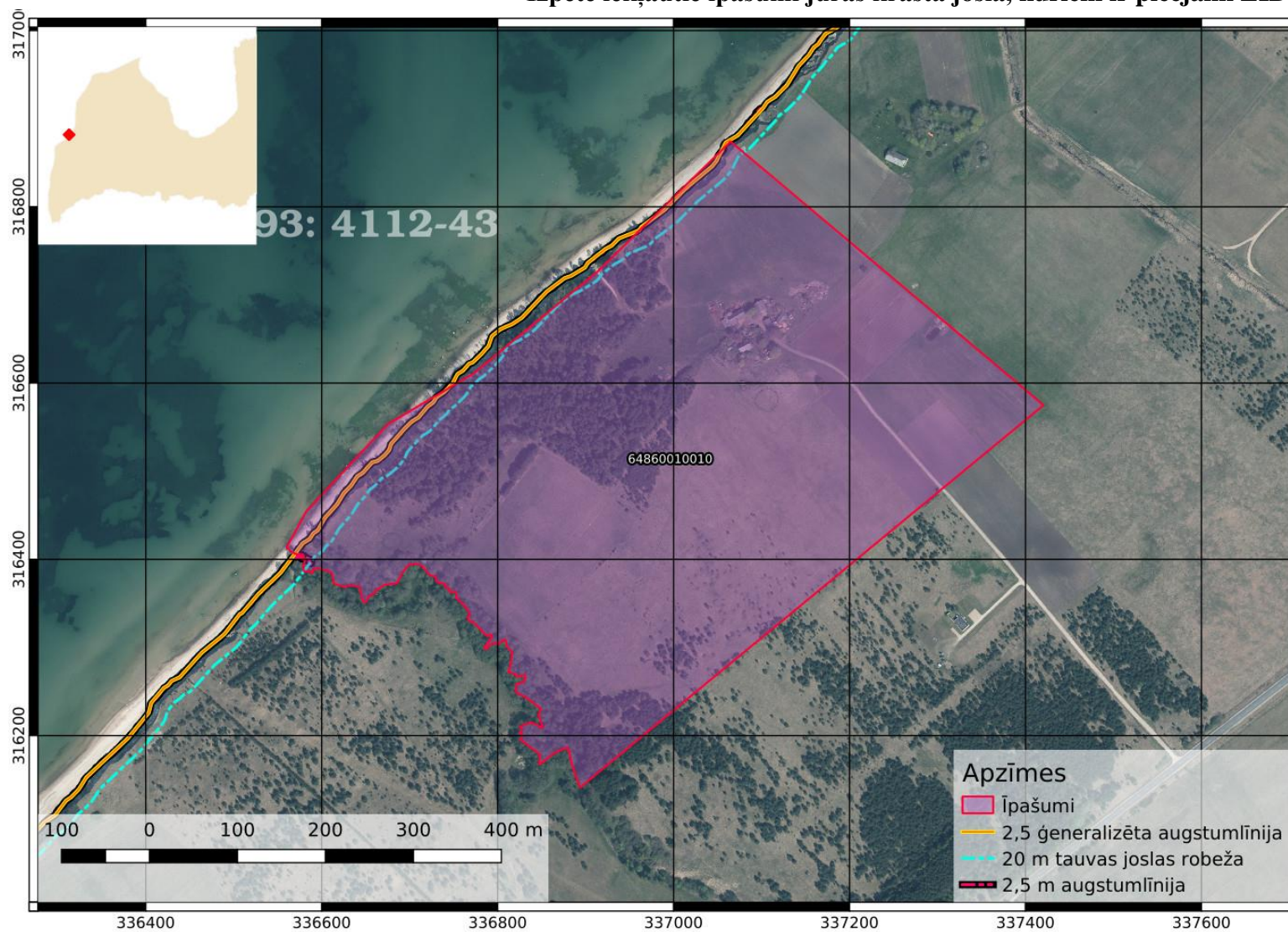
# Līnija sastāv no vairākām daļām
elsif ($rinda =~ /PLINE[^\d]*MULTIPLE[^\d]*(\d+)/i) {
    $jauna_linija = $1;
    print "Daļu skaits: $jauna_linija\n"
}

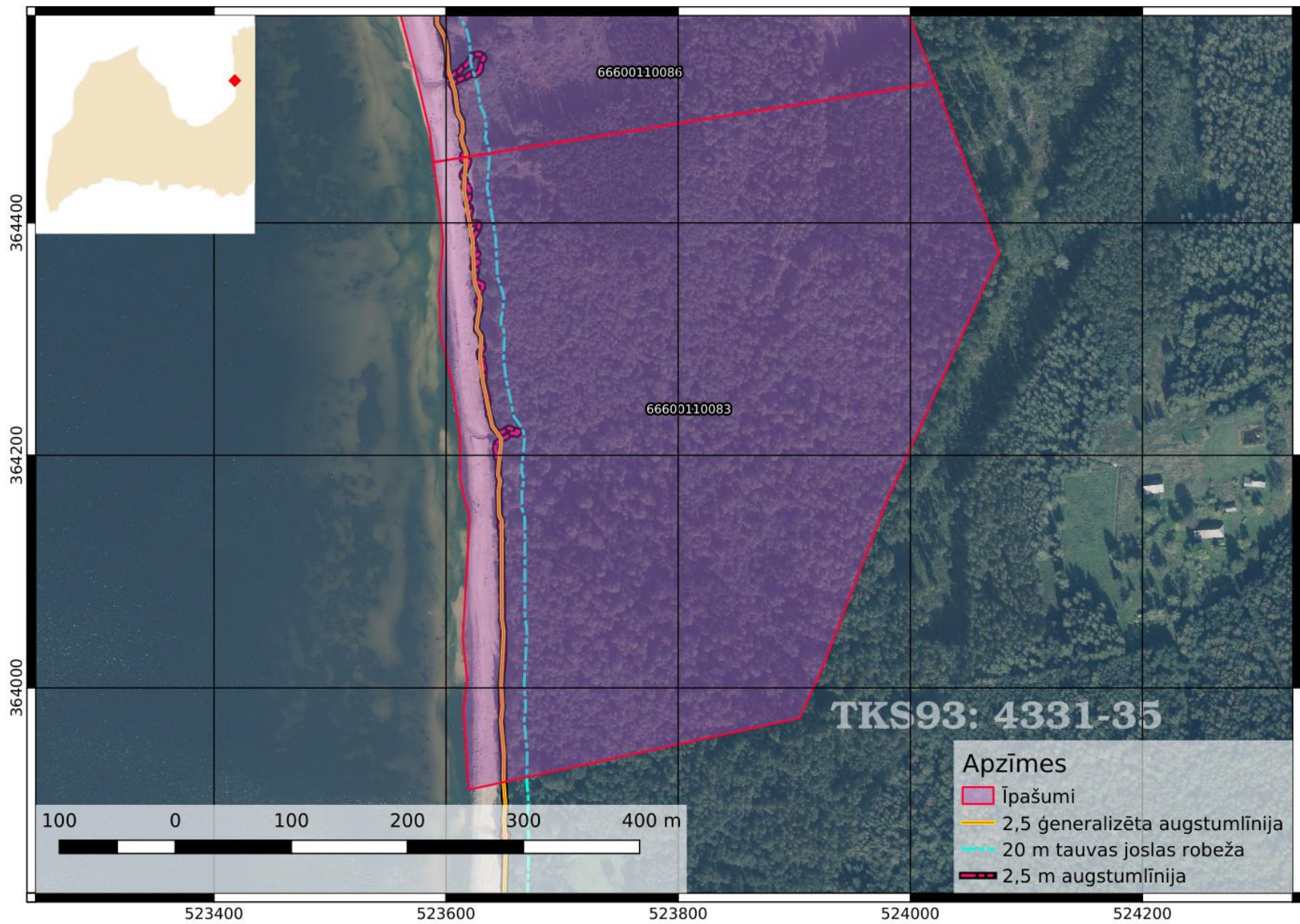
# Līnijai ir tikai viena daļa
elsif ($rinda =~ /PLINE[^\d]*(\d+)/i) {
    $punktu_skaits = $1;
    print "Viena līnija. Punktu skaits: $punktu_skaits\n";
    $pirmais_punkts = 1;
}
}
}
close JFAILSK;
close JFAILSD;

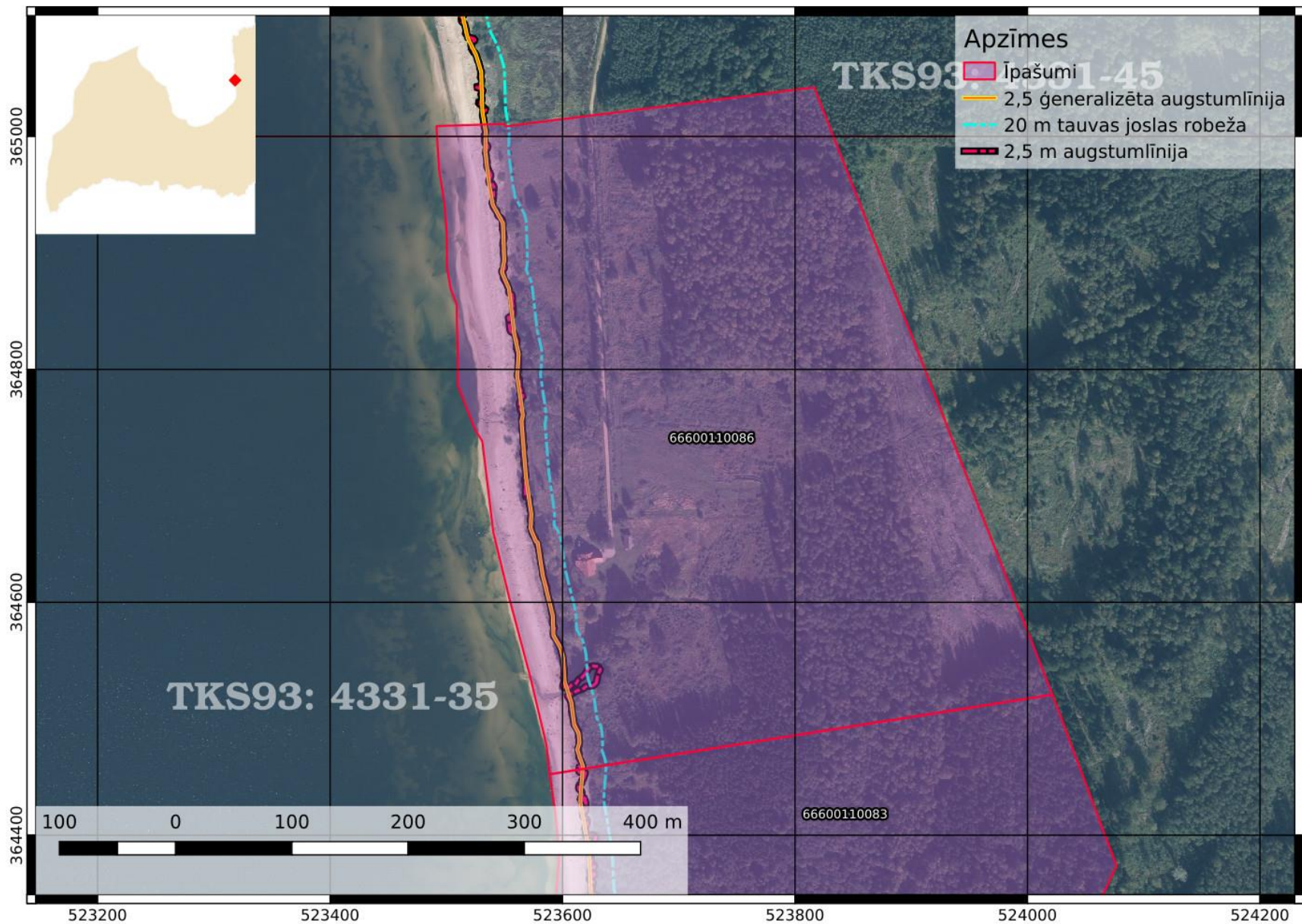
# Skripta beigas #####

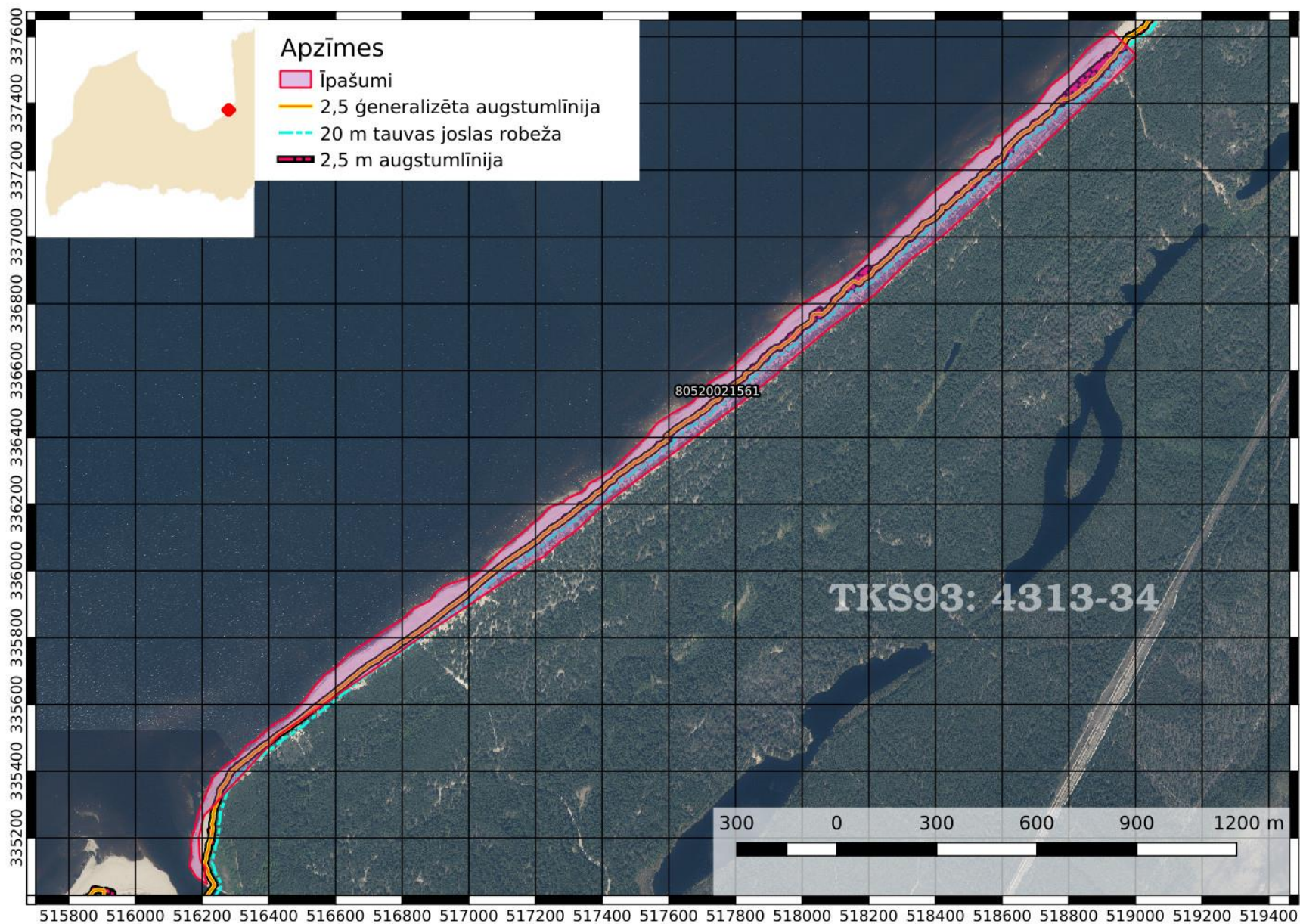
```

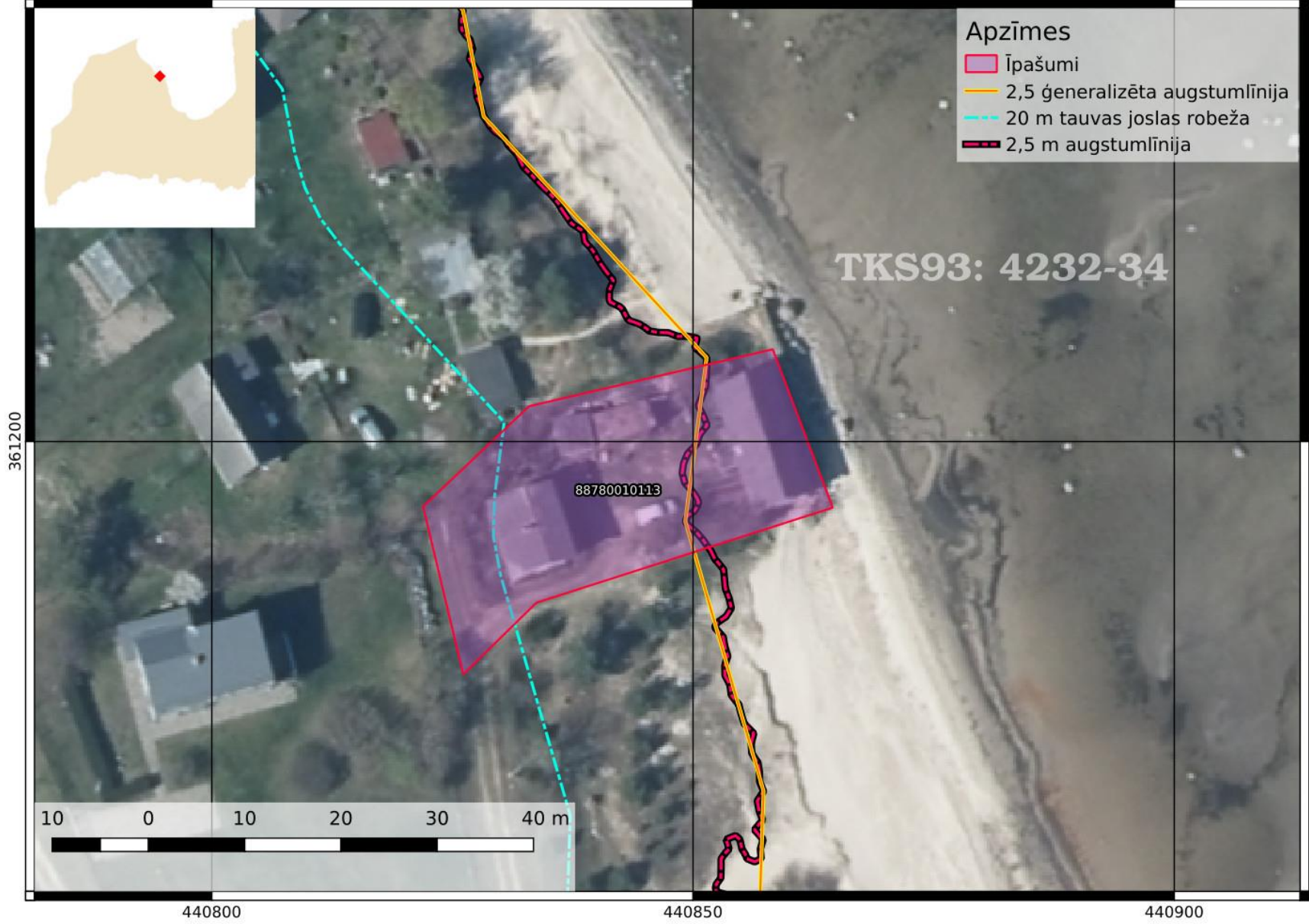
Kartogrāfiskais materiāls. Materiāla izstrādes autors K.Kalviškis.
Izpētē iekļautie īpašumi jūras krasta joslā, kuriem ir pieejami LIDAR dati

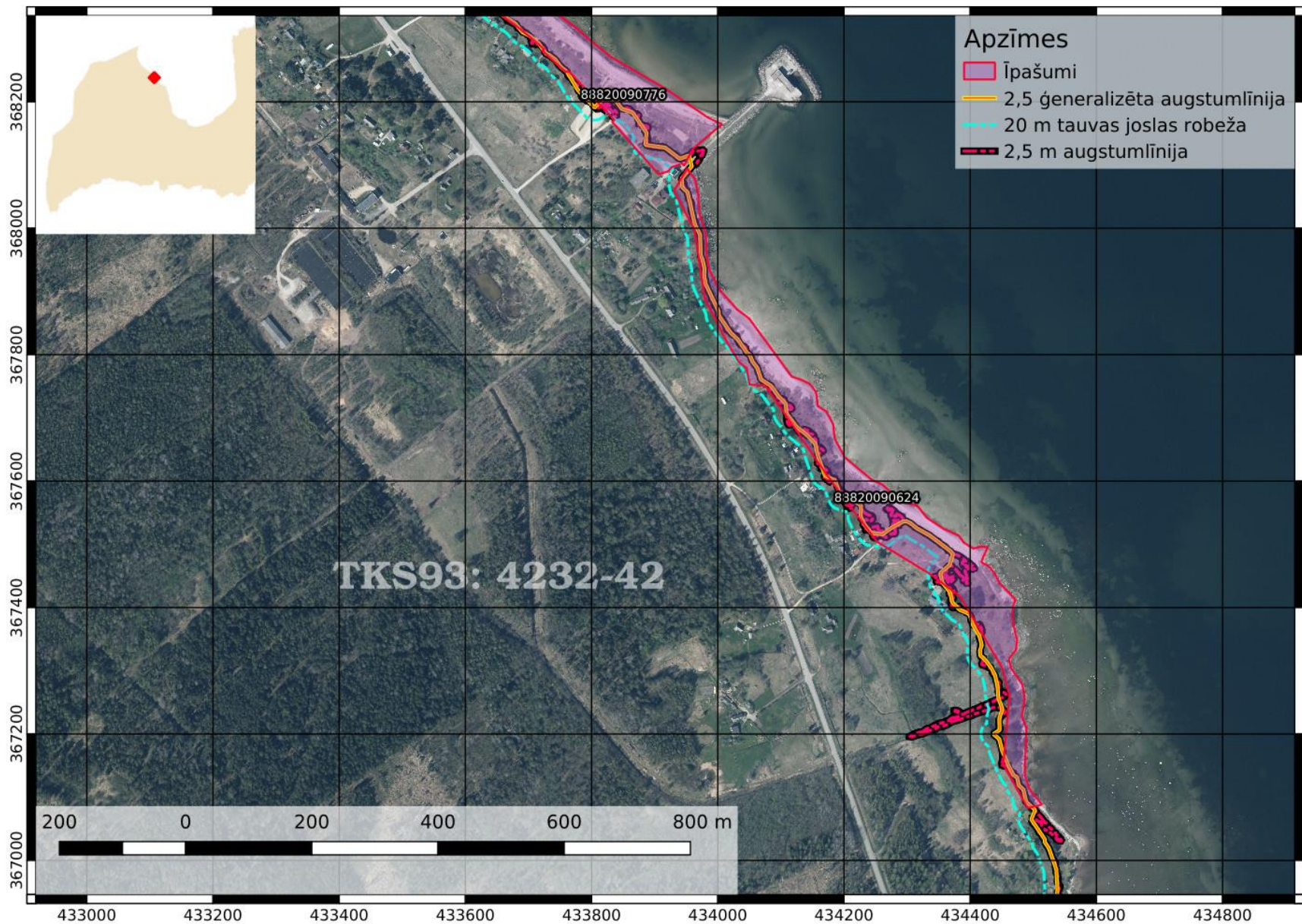

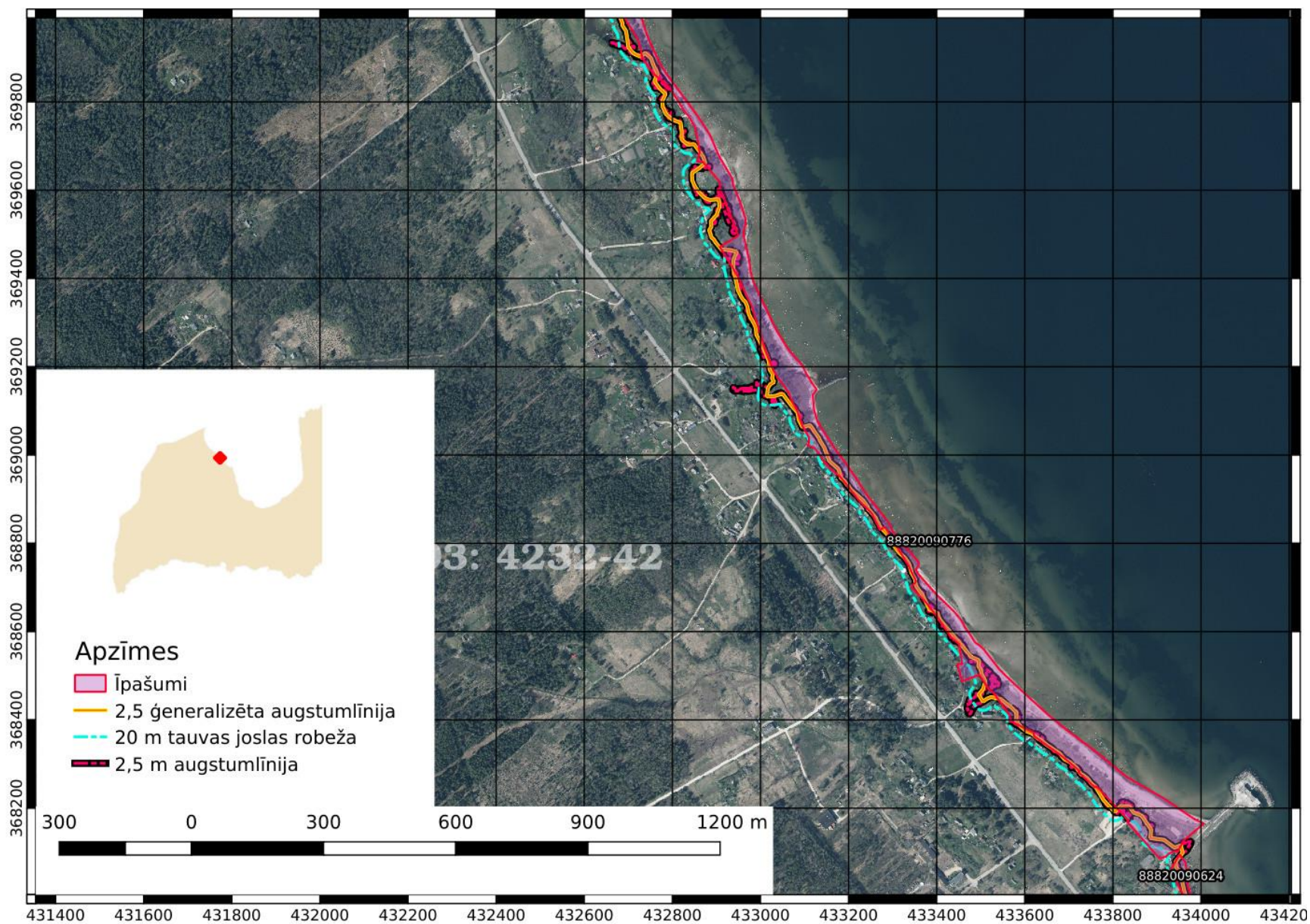

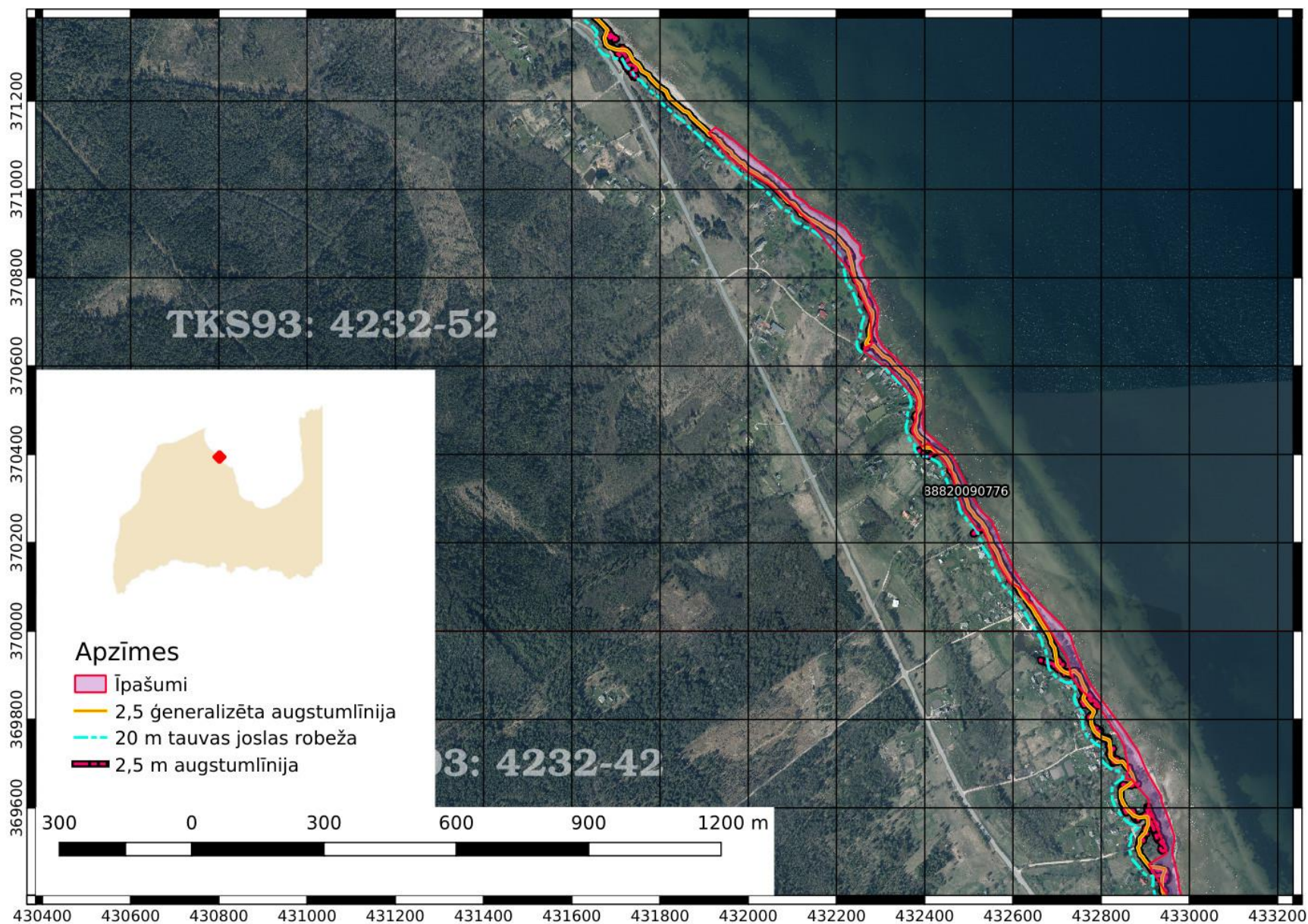

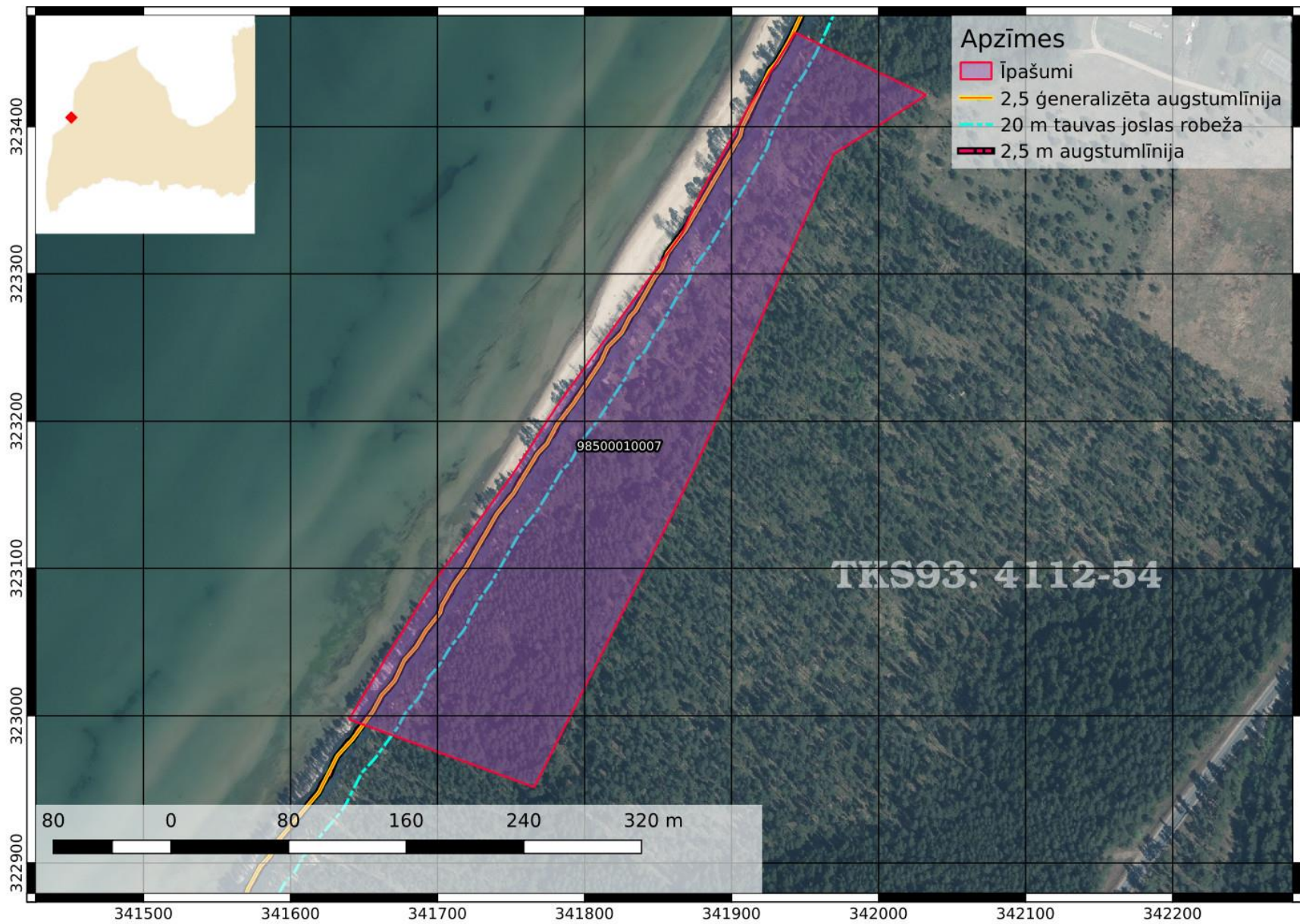

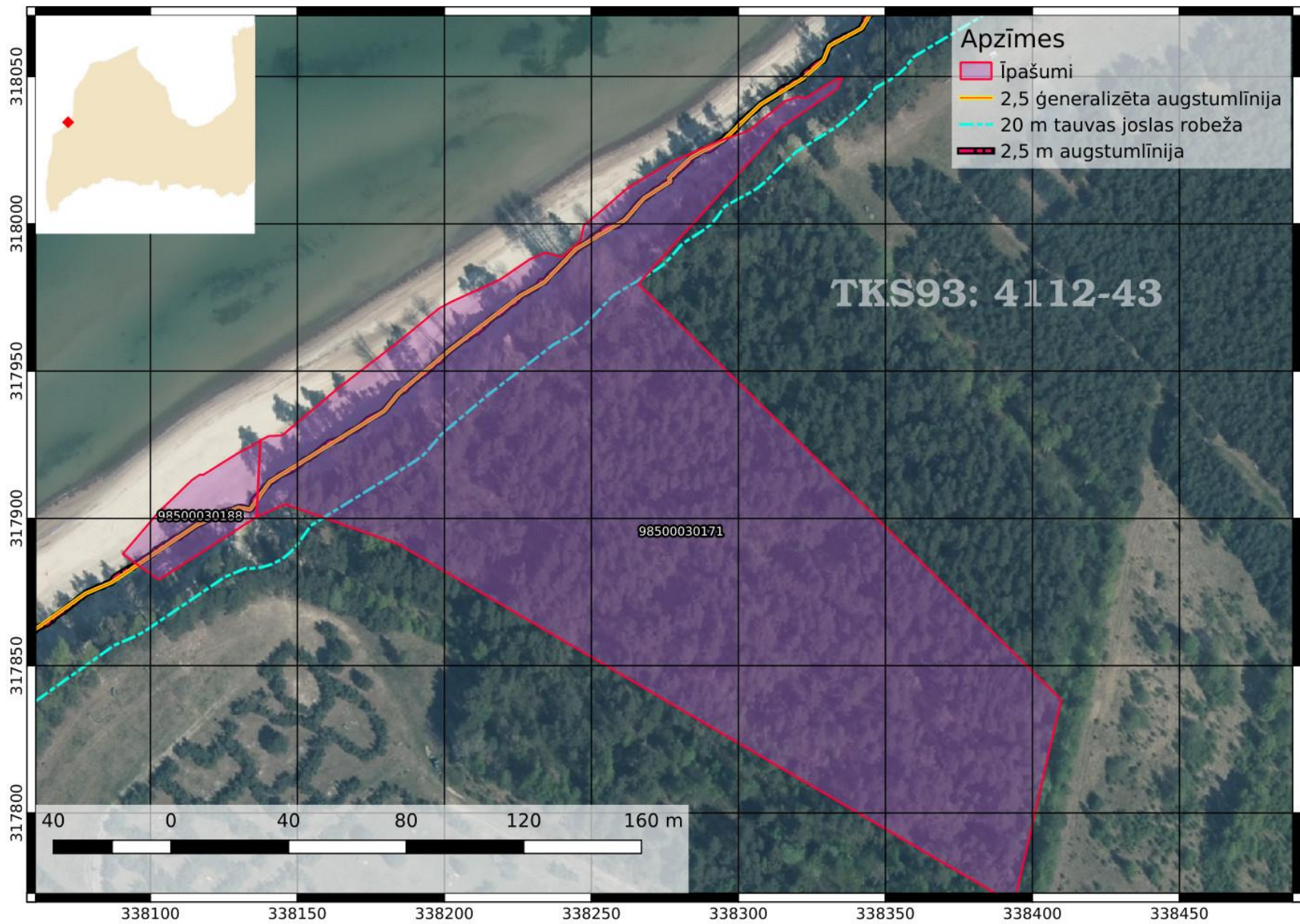

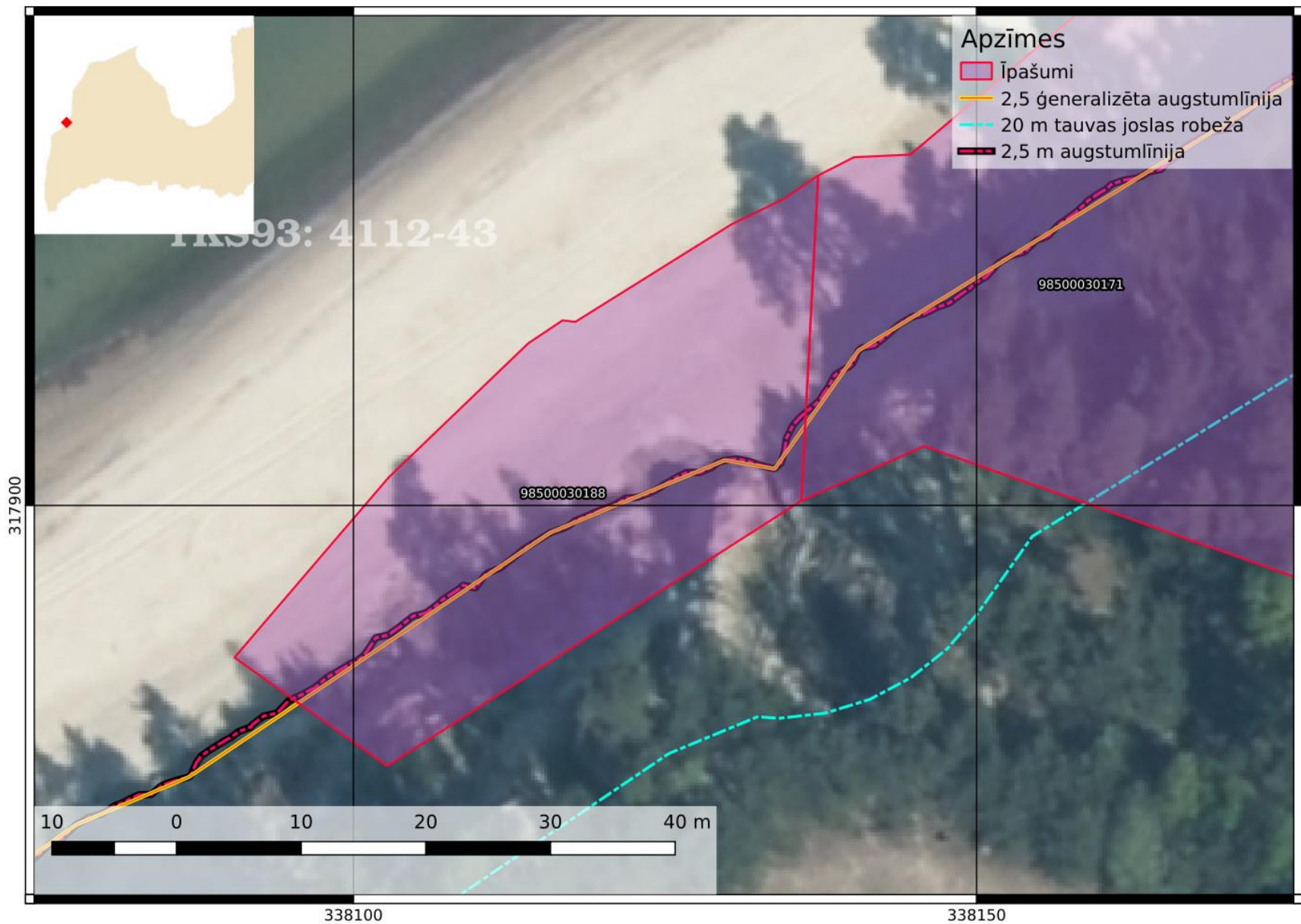

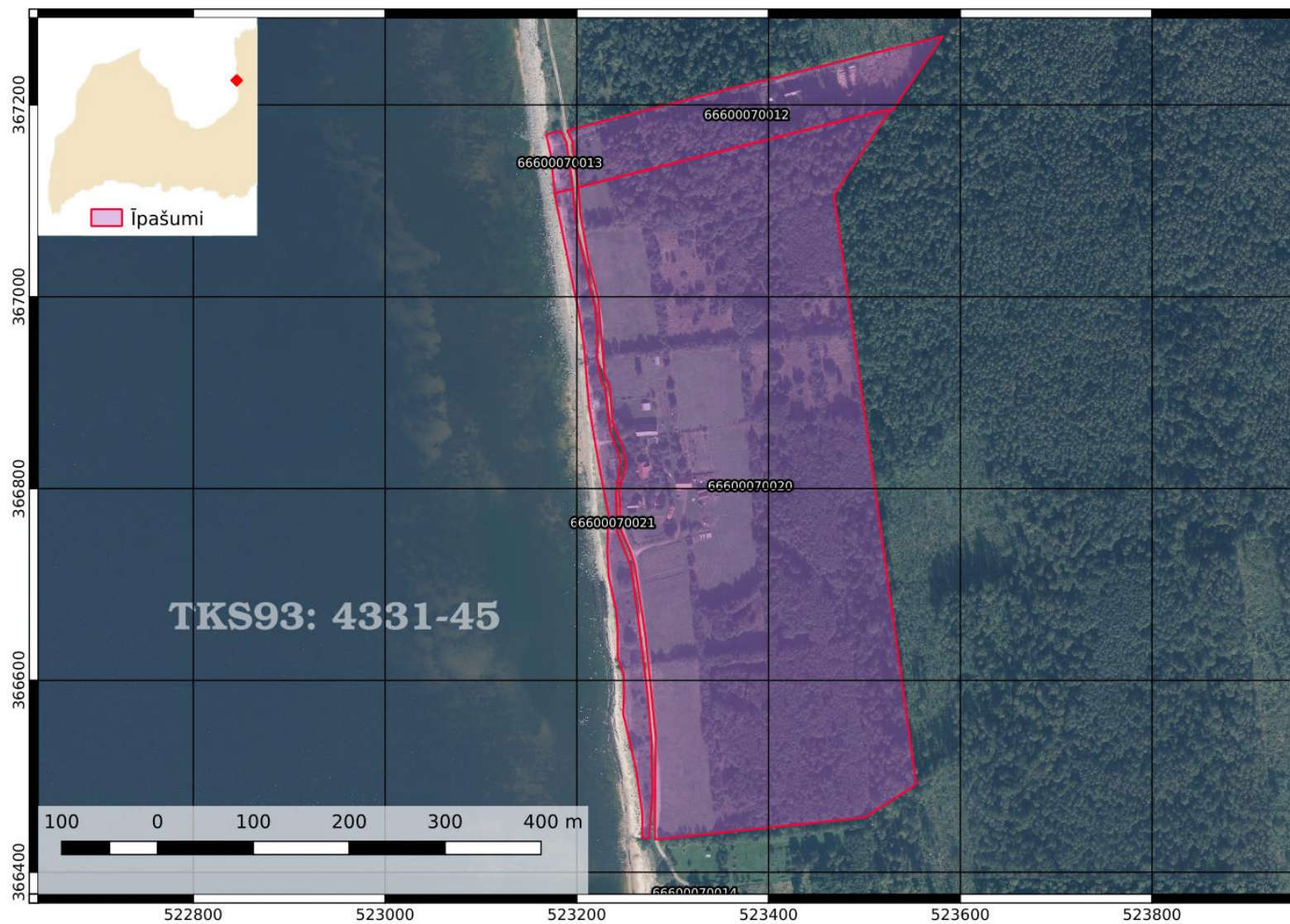

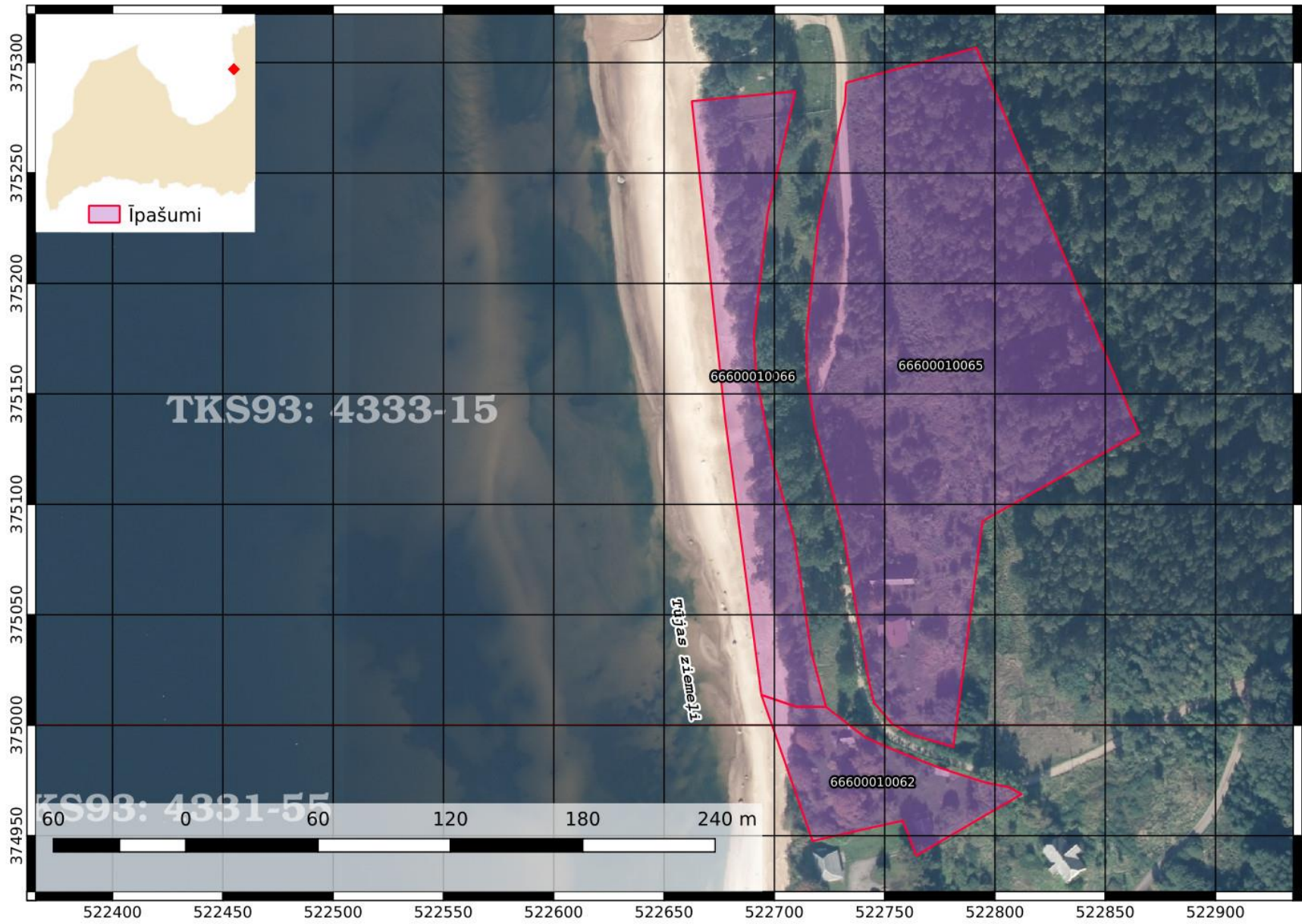

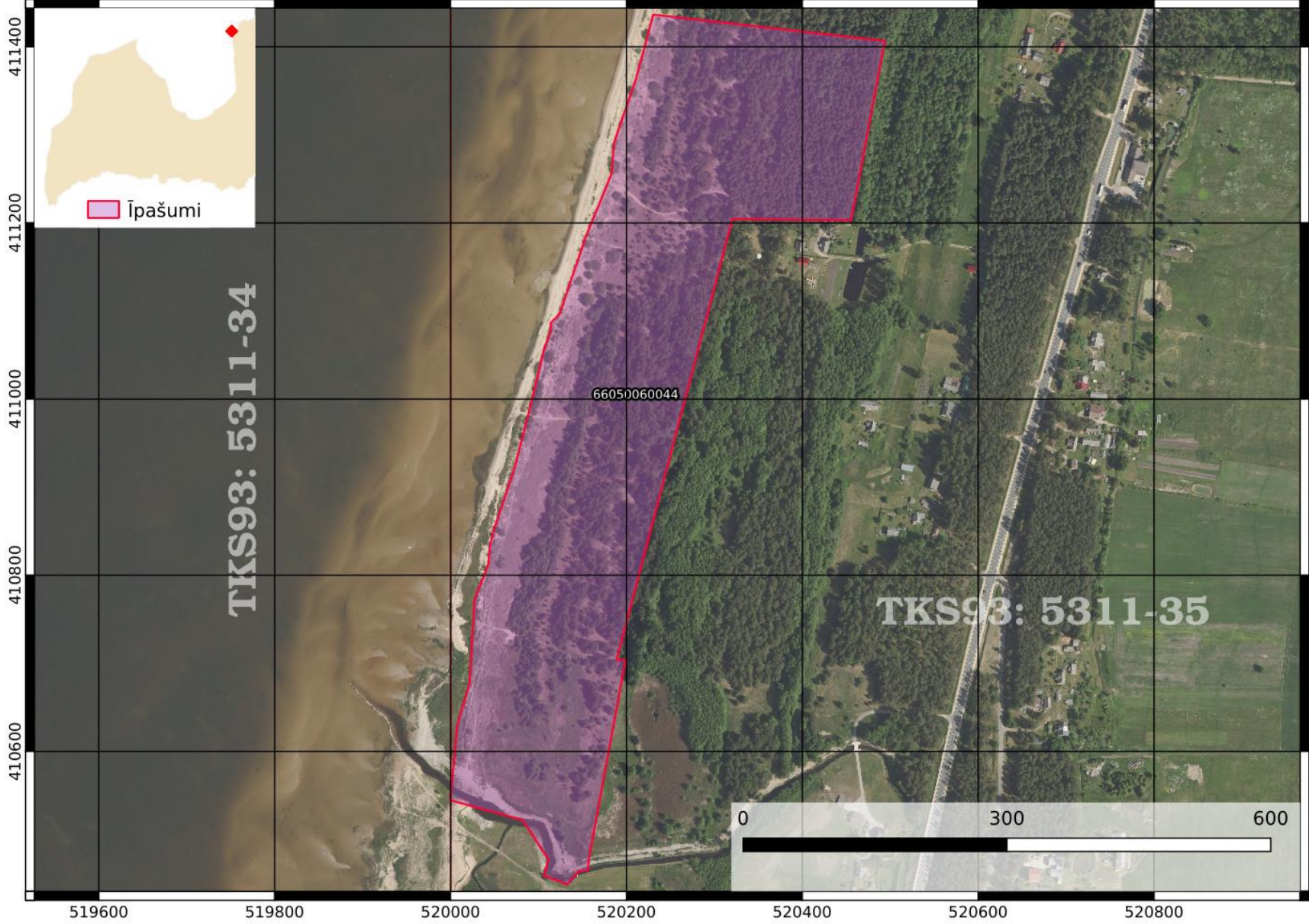

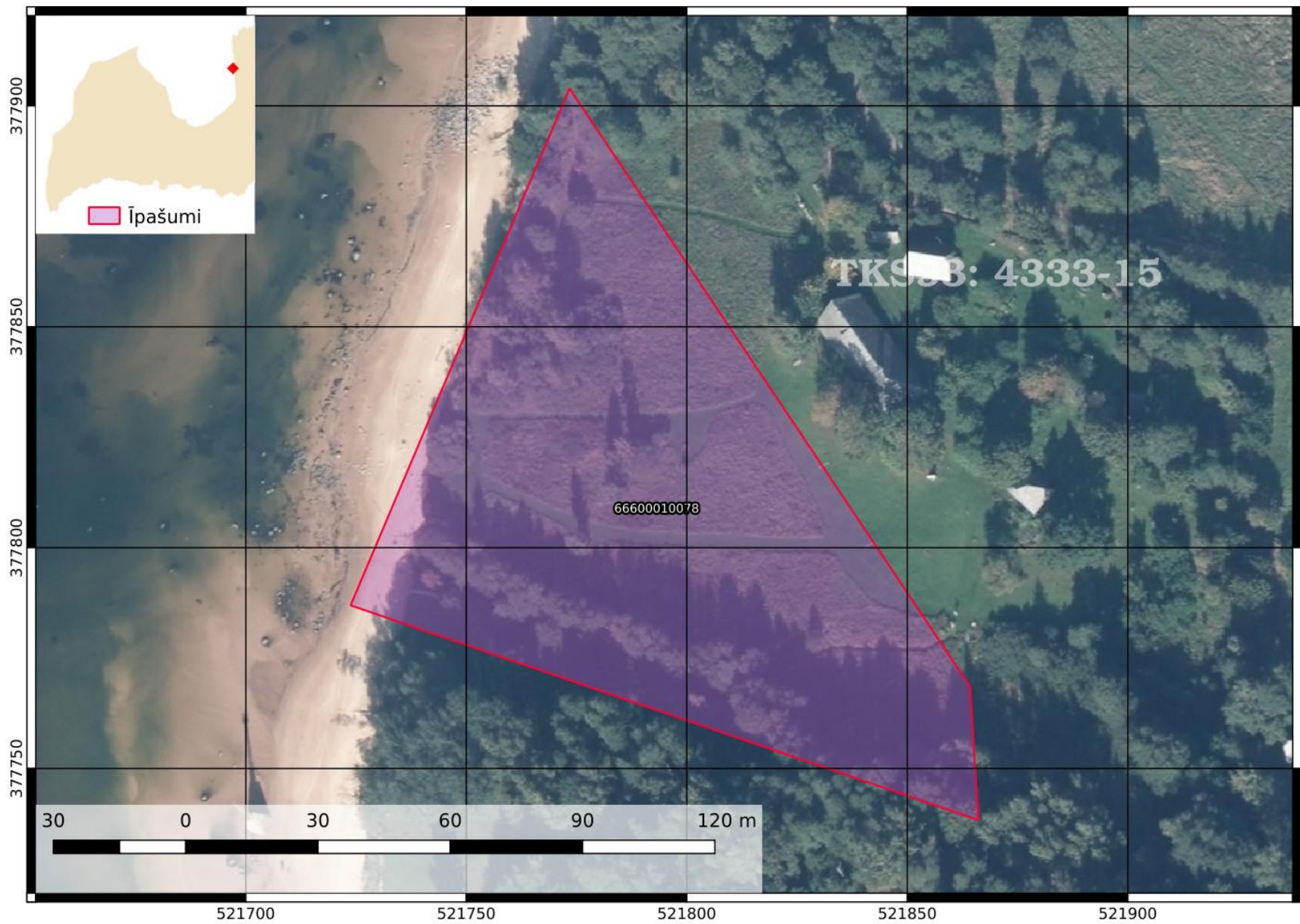

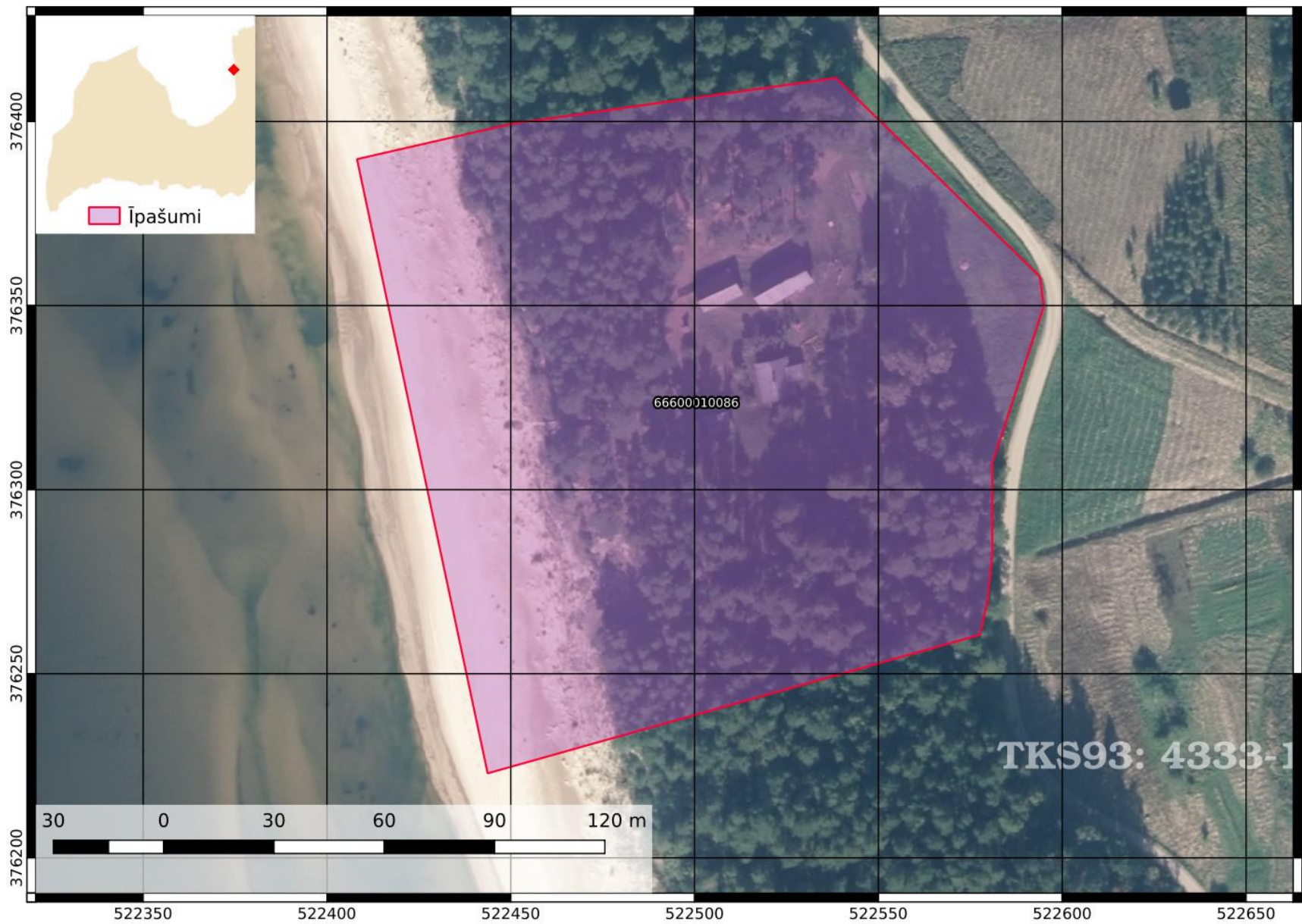
Kartogrāfiskais materiāls. Materiāla izstrādes autors K.Kalviškis.
Izpētē iekļautie īpašumi jūras krasta joslā, kuriem nav pieejami LIDAR dati

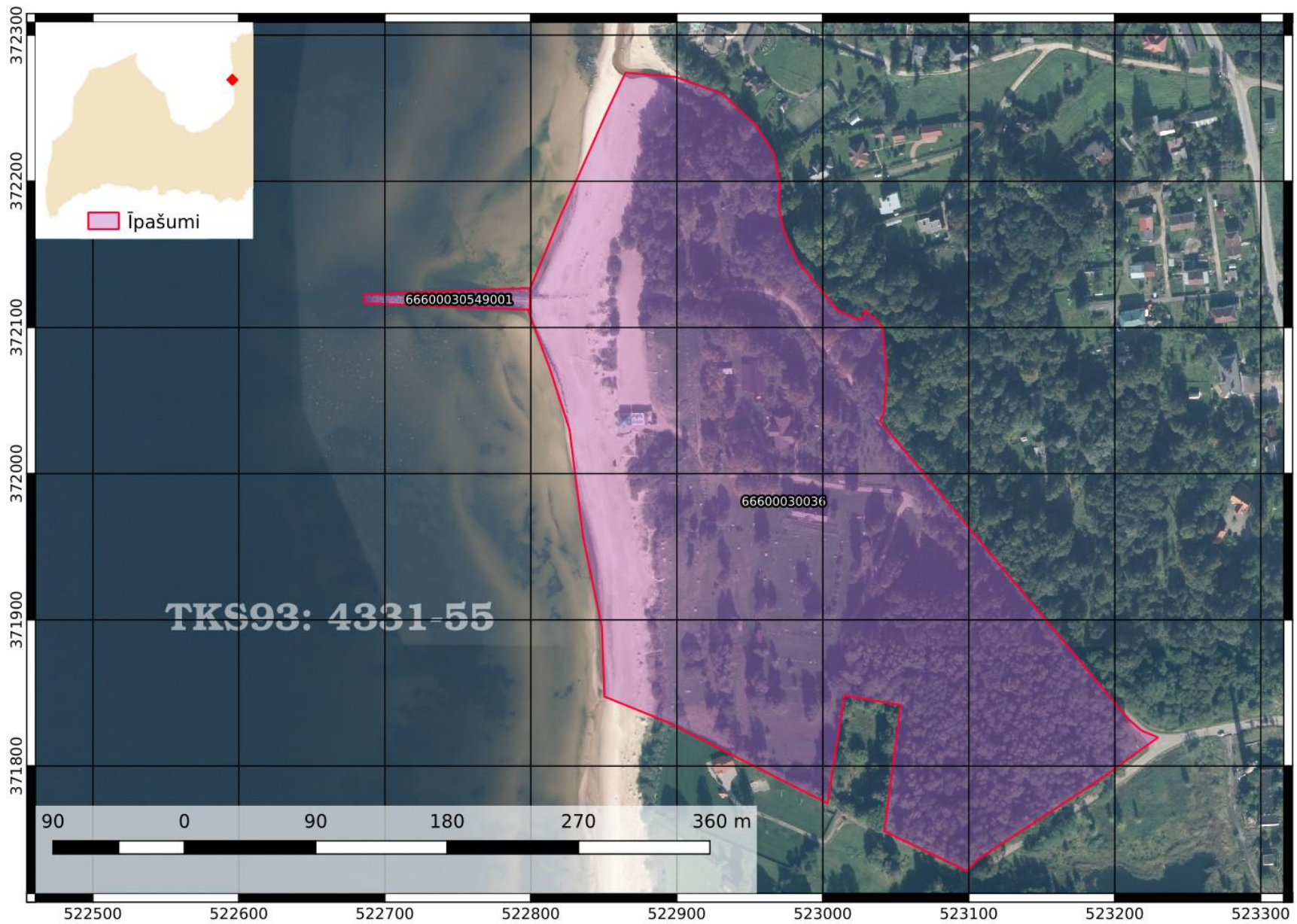

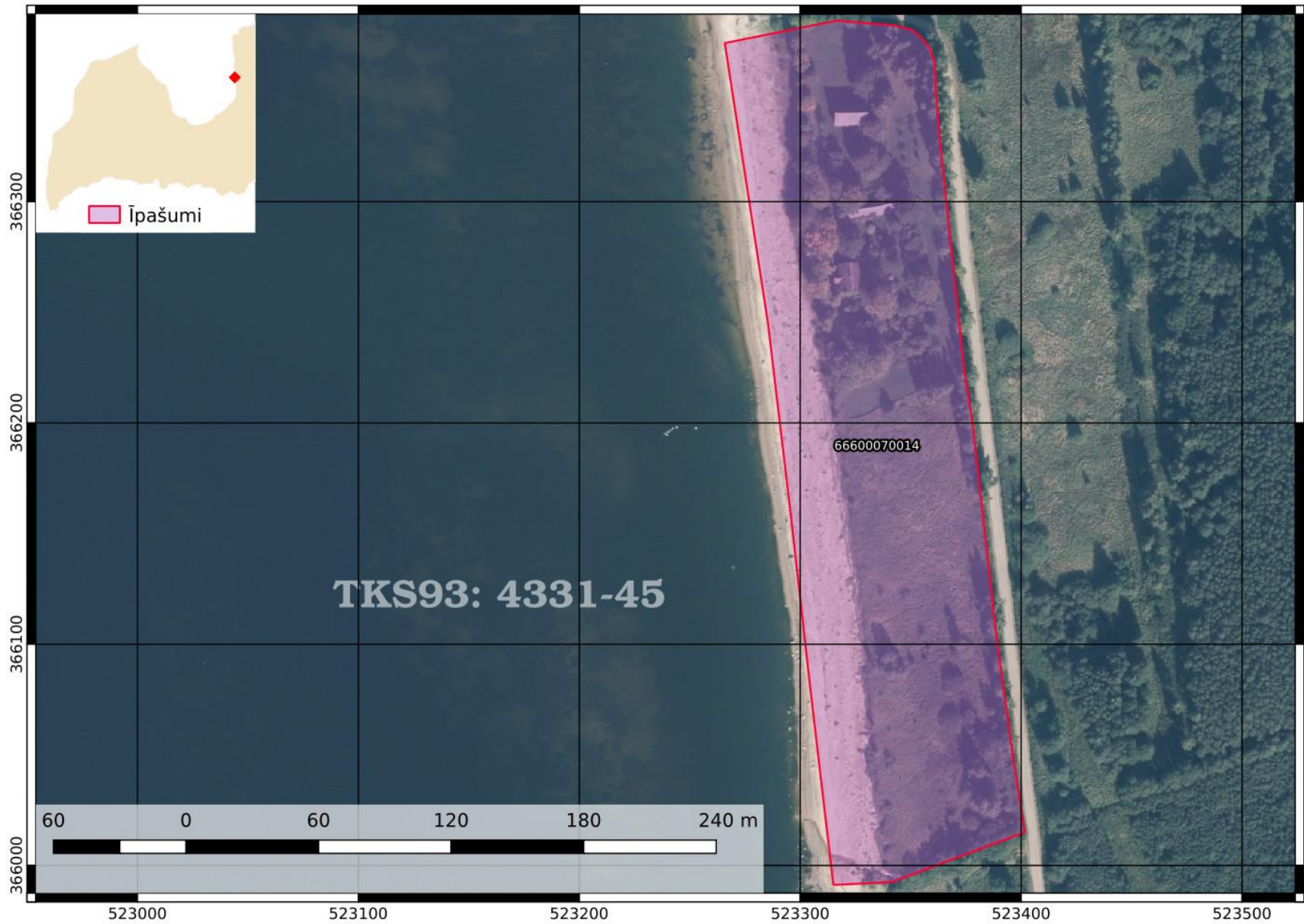

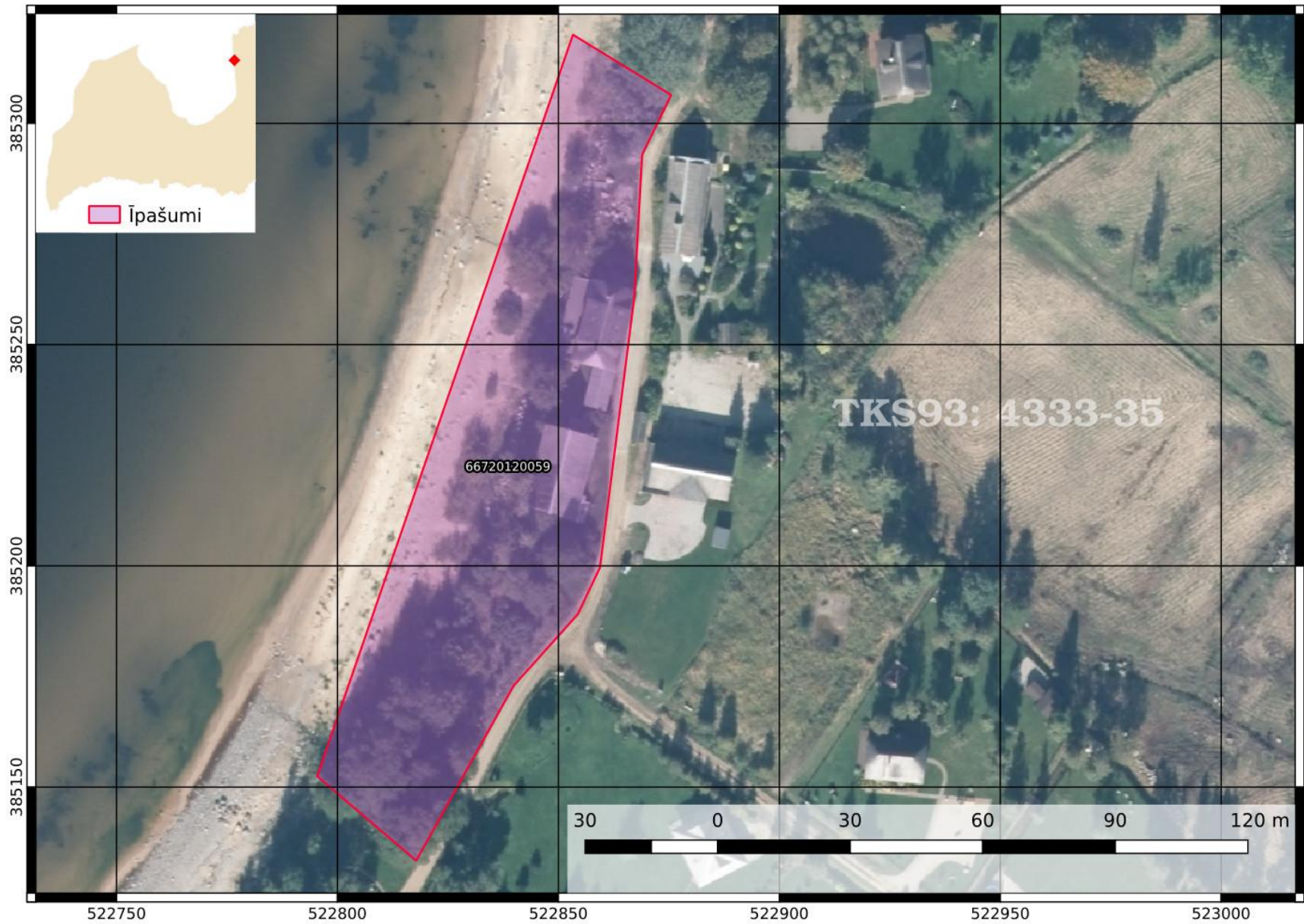

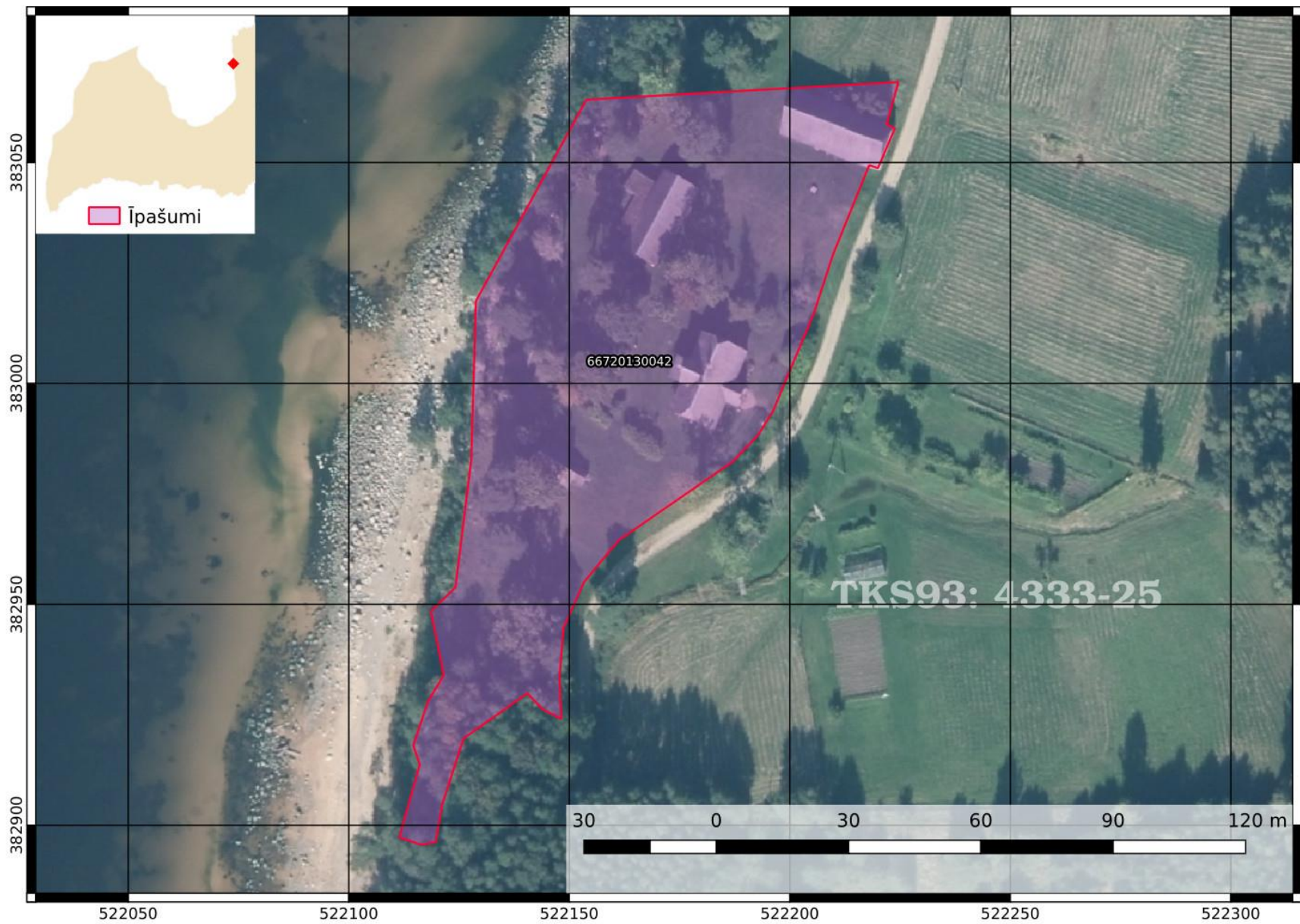

Kartogrāfiskais materiāls. Materiāla izstrādes autors K.Kalviškis.
Vizuāli un grafiski piemēri, kas raksturotu izstrādāto metodiku

